

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Nr. **1** / 2023

ISSN 1584-1928

eISSN 2065-8281

Publicație fondată în anul 1937

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ CU PRESTIGIU RECUNOSCUT
DIN DOMENIUL „ȘTIINȚE MILITARE, INFORMAȚII ȘI ORDINE
PUBLICĂ” AL CONSILIULUI NAȚIONAL DE ATESTARE A
TITLURILOR, DIPLOMELOR ȘI CERTIFICATELOR UNIVERSITARE,
INDEXATĂ ÎN BAZELE DE DATE INTERNAȚIONALE CEEOL,
GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus.

CONSILIUL EDITORIAL

	Gl.fl.aer.dr. Eugen MAVRIȘ – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Gl.bg.prof.univ. Constantin Iulian VIZITIU – Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”
	Gl.bg.prof.univ.dr. Ghiță BÎRSAN – Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”
	Cdor.conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI – Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
	Col. (r) Ion ROCEANU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Col.(r) prof.univ.dr. Constantin HLIHOR – Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
	Col.prof.univ.dr.Valentin DRAGOMIRESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Col.conf.univ.dr. Dragoș BĂRBIERU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Inspector Carol Teodor PETERFY – Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice (Laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 2013)
	Lect.univ.dr. Cris MATEI – Centrul pentru Relații Civil-Militare, SUA
	Lect.univ.dr. Florian BICHIR – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Director Editură	Col. Marian ȘTEFAN
Redactor-șef	Laura MÎNDRICAN
Redactor-șef adjunct	Elitsa PETROVA, Universitatea Națională Militară „Vasil Levski”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
Redactor executiv	Irina TUDORACHE
Secretar de redacție	Florica MINEA
Corectori	Carmen-Luminița IACOBESCU Mariana ROȘCA
Tehnoredactare&Copertă	Andreea GÎRTONEA

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

	Cercetător Richard WARNES – RAND Europe
	Lt.gen.(r) dr. Anatol WOJTAN – Universitatea de Afaceri și Antreprenoriat din Ostrowiec Świętokrzyski, Polonia
	Dr.conf.univ. Tengiz PKHALADZE – Institutul Georgian de Afaceri Publice, Georgia
	Dr. Piotr GAWLICZEK – Universitatea „Cuiavian” din Wloclawek, Polonia
	Dr. Marcel HARAKAL – Academia Forțelor Armate „General Milan Rastislav Štefánik”, Liptovský Mikuláš, Republica Slovacă
	Dr. Pavel OTRISAL – Universitatea de Apărare, Brno, Republica Cehă
	Conf.univ.dr. Piotr GROCHMALSKI – Universitatea „Nicolaus Copernicus” din Torun, Polonia
	Conf.univ.dr. Paweł GOTOWIECKI – Universitatea de Afaceri și Antreprenoriat din Ostrowiec Świętokrzyski, Polonia
	Cdor.conf.univ.dr.ing. Alecu TOMA – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”
	Cdor.conf.univ.dr.ing. Filip NISTOR – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”
	Col.prof.univ.dr. Cezar VASILESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Col.prof.univ.dr. Anton MIHAIL – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Col.(r) prof.univ.dr. Gheorghe MINCULETE – Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu
	Dr. Lucian DUMITRESCU – Academia Română
	Prof.univ.dr. Teodor FRUNZETI – Universitatea „Titu Maiorescu”
	Prof.univ.dr. Marian NĂSTASE – Academia de Studii Economice din București
	Prof.univ.dr. Constantin IORDACHE – Universitatea „Spiru Haret”
	Prof.univ.dr. Gheorghe ORZAN – Academia de Studii Economice din București
	Prof.univ.dr. Gheorghe HURDUZEU – Academia de Studii Economice din București
	Prof.univ.dr.habil. Nicoleta CRISTACHE – Universitatea Dunărea de Jos din Galați
	Conf.univ.dr. Iulian CHIFU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Conf.univ.dr.habil. Maria-Magdalena POPESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Conf.univ.dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	CS II dr. Alexandra SARCINSCHI – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	CS II dr. Cristina BOGZEANU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	CS II Sorin CRISTESCU – Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București

REFERENȚI

Col.prof.dr. Dănuț TURCU
Lt.col.conf.univ.dr. Marius Valeriu PĂUNESCU
Lt.col.lect.univ.dr. Cristian ICHIMESCU
Lt.col.instr.av.s.drd Pătru PÎRJOL
Mr.conf.univ.dr. Ciprian IGNAT
Mr.conf.univ.dr. Adi-Marinel MUSTAȚĂ
Conf.univ.dr. Alexandru LUCINESCU
Conf.univ.dr. Sorina MARDAR
Conf.univ.dr. Mihaiela BUȘE
Conf.univ.dr. Adriana RÎȘNOVEANU
Lect.univ.dr. Adrian PRISĂCARU

© Sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.

Articolele revistei sunt supuse verificării procentului de similitudine prin sistemantiplagiat.ro.

Articolele publicate în Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, ISSN 1584-1928, se regăsesc – titlu, autor, abstract, conținut, bibliografie – și în varianta în limba engleză a revistei, ISSN 2284-936X
L 2284-936X

Cuprins

Nr. 1/2023

- Conf.univ.dr. Ecaterina HLIHOR**
Diplomația publică în conflictele militare internaționale.
Cazul războiului din Ucraina 7
- Col.instr.av.dr. Cătălin CHIRIAC**
Conflictul Nagorno-Karabah – punctul zero al viitoarelor
conflicte? 19
- Col.instr.av.dr. Cătălin CHIRIAC**
Lecții care trebuie învățate din conflictul
Nagorno-Karabah 29
- Cpt.cdor.drd. Alexandru CUCINSCHI**
Domeniile cibernetic și spațial – impactul asupra dezvoltării
operației multidomeniu 41
- Drd. Diana-Elena VEREȘ**
Viziunea chineză asupra conceptului *soft power*.
Considerații generale 54
- Dr. Daniel Silviu NICULAE**
Conflictul ostroavelor. Incidente la frontiera româno-bulgară
(1879-1908) 65
- Student doctorand Ștefan Emil REPEDE**
Prof.dr. Remus BRAD
O comparație a modelelor de inteligență artificială folosite
pentru detectarea știrilor false 81
- Cdor.prof.univ.dr. Lucian-Valeriu SCIPANOV**
Colonel dr. Alin BODESCU
Învățământ militar superior centrat pe rezultatele
învățării cuantificabile 100
- Lt. Robert-Cristian TRIF**
Atacul Federației Ruse asupra Ucrainei – Abordare privind
sprijinul logistic terestru al acțiunilor militare 112

Lt. ing. drd. Bogdan-Constantin PAGNEJER

Lt. Delia-Alexandra MAGRAON

România – Stat rezilient în ecuația securității naționale.

Implementarea PNRR 123

Student doctorand Luiza SÎRBU (RADUSLAV)

Aspecte juridice și etice ale sincronizării activităților militare

cu cele nonmilitare în operațiile multidomeniu 132

Lt. Armand MACIU

Gen.-mr. (r) Florin MACIU

Militarii, protecția datelor personale și jurnalismul detractor.

Legislație și jurisprudență (partea întâi) 141

Lt. Armand MACIU

Gen.-mr. (r) Florin MACIU

Militarii, protecția datelor personale și jurnalismul detractor.

Legislație și jurisprudență (partea a doua) 155

Student doctorand Marius Vasile MANGA

Securitatea personalului ONU în misiunile și operațiile

de pace 171

Diplomația publică în conflictele militare internaționale. Cazul războiului din Ucraina

Public diplomacy during military international conflicts. Ukraine war case

Conf.univ.dr. Ecaterina HLIHOR*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: hlihor.ecaterina@myunap.net

Abstract

În zilele noastre războiul se caracterizează printr-o intensitate uriașă a luptei, investiții mari în tehnologie militară care conduc la noi moduri de luptă și cresc vizibilitatea acestuia. Schimbarea strategică, socială și culturală a acestui mediu a forțat guvernele și armatele să adauge noi strategii de luptă, inclusiv diplomația publică. Pe de altă parte, diplomația publică însăși s-a schimbat într-un mediu în plină schimbare. Prin urmare, acest articol trece în revistă cercetările curente în domeniu și oferă o descriere teoretică a războiului actual. Așadar, discutăm despre bătălia dintre armata ucraineană și cea rusă, pentru imagine și legitimitate în opinia publică internațională. În era informațională în care trăim, activitățile și capacitățile diplomației publice pot avea un impact semnificativ asupra modului în care oamenii, organizațiile și guvernele percep acest război. Scopul articolului este de a examina managementul diplomației publice, în cazul ambilor actori implicați în război.

Nowadays warfare is characterized by a huge intensity of fight, large investment in military technology that led to new ways of combat and increased its visibility. The changing strategic, social and cultural of this environment has forced governments and armies to add new fight strategies including public diplomacy. By the other hand the public diplomacy itself have changed in this changing environment. Therefore this article reviews current research in this field. First, a theoretical description of public diplomacy has been provided and then the way public diplomacy is applied in contemporary conflicts focusing on Russian and Ukrainian public diplomacy activities during the present war. Therefore we discuss on the battle between Ukrainian and Russian military for image and legitimacy in international public opinion. In the information age we live in, public diplomacy activities and capabilities can have a high impact on the way people, organizations and Governments perceive this war. The purpose of this paper is to examine the management of public diplomacy by both actors that have involved in the war.

Cuvinte-cheie:

diplomație publică; agresiune rusă asupra Ucrainei; interes de securitate;
comunicare strategică; imaginea inamicului; opinia publică.

Keywords:

*public diplomacy; Russian aggression over Ukraine; security interest;
strategic communication; enemy image; public opinion.*

Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, declara la 24 februarie 2022 că armatele sale au declanșat o „*operațiune militară specială de demilitarizare și denazificare*” a Ucrainei (Putin 2022). În urma invaziei inițiale, instituțiile media din diferite părți ale lumii au reflectat războiul în lumini drastic diferite. Presa occidentală (CNN, Fox News, New York Times etc.) a etichetat „operațiunea specială” drept „*crimă de război*”, generată de o „*invazie neprovocată*”, comisă de guvernul rus. Media rusă (Sputnik News, Russia Today etc.), la rândul ei, a negat în mare măsură orice crime de război, afirmând că aceste informații fac parte din propaganda occidentală (Hanley, Kumar și Durumeric 2022). Apariția unei imagini a războiului din Ucraina profund fracturate n-a fost nici pe departe, pentru analiști și specialiștii în comunicare, o surpriză.

La declanșarea unui război, este mobilizată și media, ea este parte a operațiunilor militare (Hlihor și Hlihor 2010; Thussu și Freedman 2003; Pavlik 2022, 1-17; Kirat 2014, 1-12) pentru că informațiile transmise de media au efecte nu doar asupra „*audienței*”, opiniei publice, ci și asupra celor implicați potențial și efectiv în conflict. Modelarea percepțiilor oponentilor, ale susținătorilor și grupurilor neutre influențează un public țintă dacă și cum acesta se va implica și va participa. Astfel, mobilizarea, informarea și persuadarea sunt parte integrantă a derulării războiului (Brown 2003, 87). Apare astfel un vast și intens „*câmp de luptă*” pentru cucerirea „*minții și a inimilor*” oamenilor din afara teatrelor de operațiuni militare, prin angajarea și a altor actori, cum ar fi cei care utilizează diplomația publică. Acest fapt este observabil și în cazul războiului de la granița noastră, atât în Rusia, cât și în Ucraina și în statele care o sprijină. Belligeranții, utilizând canale și mijloace specifice diplomației publice, caută să impună în opinia publică internațională două interpretări antagonice ale evenimentelor. Moscova insistă să convingă, în ciuda evidențelor, că nu este vorba de o agresiune militară împotriva Ucrainei, ci de o *spetsial'naya voyennaya operatsiya* – „*operațiune militară specială*” – sau *spetsoperatsiya* – „*operațiune specială*” (Lazareva 2022). Partea ucraineană susține că s-a produs o invazie a teritoriului său național. Încă din dimineața zilei de 24 februarie, „*la câteva ore după primele lovituri ale armatei ruse la Harkov, Kiev, Luțk și alte orașe, președintele Ucrainei, Volodimir Zelenski, s-a adresat ucrainenilor cu o declarație potrivit căreia Rusia a început războiul. În aceeași zi, Rada Supremă a introdus legea marțială în Ucraina*” (Bilousenko 2022), ceea ce a consfințit și din punct de vedere juridic existența unei stări de război.

În majoritatea statelor lumii, atât mass-media, cât și guvernele au perceput termenul lansat de ruși pentru a defini războiul din Ucraina ca fiind un eufemism pentru invazie militară și agresiune. Conflictul a fost condamnat în Europa și America de Nord, atât la nivel guvernamental, cât și la nivel social și a dus, pe de o parte, la impunerea de sancțiuni dure și „*fără precedent*”, conform spuselor președintelui american Joe Biden, împotriva Rusiei, iar pe de alta, la acordarea de ajutor logistic și militar Ucrainei pentru a se apăra. În Europa, o excepție de la această tendință

pro-Ucraina „a fost observată în mai multe țări, printre care și Belarus – vecinul din nord al Ucrainei și un aliat apropiat al Moscovei” (Mudrov 2022, 273). Puține state și organizații internaționale s-au abținut de la a cataloga/defini conflictul declanșat de Putin în dimineața zilei de 24 februarie 2022. Relevantă, în această privință, este poziția adoptată de India și China, care, atât în discursul public, cât și în cel media, au „manifestat reticență în a critica invazia Rusiei. Guvernele chinez și indian au fost ambele rezervate în privința acestei probleme” (Roy și Paul 2022).

Comunicarea unor fapte și acțiuni care se petrec în acest război, prin denaturare, exagerare sau atenuare, asociată cu reprezentări divergente ale evenimentelor, tinde să structureze profund discursurile actorilor în conflict – care se acuză reciproc că duc un „război informațional” și că nu desfășoară activități de diplomatie publică, așa cum s-a petrecut în crizele anterioare care au avut loc în acest spațiu (Audinet 2018, 171-204). Într-un asemenea context, în care utilizarea și accesul la diferite mijloace și canale de comunicare, fie ele clasice sau new media, constituie o problemă strategică esențială în conflictele secolului al XXI-lea, este necesar să fie cercetat și analizat modul în care diplomația publică poate fi „mobilizată” de către beligeranți pentru a *predetermina* percepția evenimentelor în sensul în care fiecare dintre părți o dorește.

Scopul principal al intervenției noastre este, prin urmare, de a discuta dacă diplomația publică poate sau nu fi utilă și în condițiile derulării unui conflict militar și dacă da, ce diferențiază războiul informațional de diplomația publică – din punct de vedere conceptual și în termeni de practică în domeniu. Termenul „diplomație publică” intra în circulație în timpul Războiului Rece, ca un eufemism american pentru propagandă (Hlihor 2017, 71-78). Dacă distincția dintre diplomație publică și propagandă ar putea fi pusă la îndoială pe aceste motive istorice, la fel ar putea fi pusă în discuție și distincția dintre diplomația publică și războiul informațional. Este relevant să facem distincție între angajamentul în diplomația publică și angajamentul în războiul informațional, în special în climatul actual de ostilitate dintre Rusia și Occident? Este diplomația publică rusă, în esență, un dispozitiv retoric pentru a combate încercările Occidentului de a influența opinia publică internațională? Specialiștii ruși încearcă să demonstreze că activitățile lor de diplomatie publică nu sunt produse ale intoxicării unui public țintă, așa cum sunt prezentate în Occident.

Pentru a răspunde la aceste întrebări, trebuie să vedem dacă sunt diferențe majore de limbaj folosite pentru a descrie influența comunicativă internațională – în cazul „diplomației publice”, spre deosebire de „războiul informațional”. Deși este în mare măsură recunoscută suprapunerea în modul în care războiul informațional și diplomația publică sunt definite și practicate, ipoteza noastră pleacă de la premisa că diplomația publică poate reprezenta idealuri distincte pentru comunicarea internațională, care merită apărate, chiar și (mai ales) atunci când climatul politicii internaționale este viciat de existența unui conflict armat.

Diplomația publică – parte a „arsenal media warfare”?

Presa a fost utilizată ca instrument pentru promovarea propriei imagini, în cazul unui conflict armat încă din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, dar numai în timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial mass-media internațională – presa, radioul, televiziunea – a devenit, pentru beligeranți, adevărate „arme de război” (Hlihor și Hlihor 2010, 127-141). În rivalitatea Est-Vest din timpul Războiului Rece, propaganda radiourilor interpușe – și corolarul acesteia, bruiajul radio – a devenit un instrument al luptei ideologice dintre tabăra occidentală și URSS, între BBC World Service, Vocea Americii, Radio Liberty, Deutsche Welle, pe de o parte, și Radio Moscova, pe de alta (Hlihor și Melinescu 2021, 53-106). Concurența ideologică și tehnologică, sovieto-americană mai ales, a constituit astfel terenul propice pentru dezvoltarea diplomației publice în lume (Wang și Hong 2011, 345-346).

Astăzi, când amenințările la adresa societății contemporane nu mai sunt doar de tip clasic, generate de războaie și conflicte armate, deși acestea n-au lipsit din politica internațională post Război Rece, diplomația publică tinde să se transforme în armă în războaiele de a cincea generație (hibrid, informațional, cognitiv etc.) (Hammes 2007, 14). Acest fapt este vizibil la aproape toate națiunile care au căutat să atragă și să facă uz și de alte resurse, pe lângă cele clasice ale instituției militare (Hlihor și Hlihor 2021, 392-413); Kent 2015, 1341-1378), iar mijloacele de comunicare, mai ales cele de tip new media pot deveni o armă eficientă (Szostek 2020, 27-28); (Corman, Trethewey și Goodall 2007, 7). Diplomația publică posedă mijloace eficiente pentru a influența gândirea și comportamentul liderilor politici și al oamenilor obișnuiți din alte țări. În războiul din generația a cincea, mijloacele diplomației publice sunt folosite nu numai pentru „a cuceri inimi și minți”, ci și pentru a stabili canale eficiente de lobby pentru apărarea intereselor naționale ale statului în rândul unui public-țintă care trebuie „cucerit”.

Cu mai bine de un deceniu în urmă, Judith A. McHale, la acea dată (2009) subsecretar pentru diplomație publică și afaceri publice, referindu-se la importanța pe care o are diplomația publică în promovarea intereselor de securitate ale Statelor Unite, afirma că aceasta trebuie dezvoltată, deoarece „o mare parte din strategia noastră de securitate națională depinde de asigurarea cooperării cu alte națiuni, care, la rândul ei, depinde în mare parte de măsura în care eforturile noastre în străinătate sunt considerate legitime de publicul lor” (McHale 2009). Matthew Wallin, într-un raport de cercetare intitulat *The National Security Need for Public Diplomacy*, publicat, în octombrie 2012, de American Security Project, aprecia că diplomația publică este un aspect vital al strategiei de securitate națională a SUA (Wallin 2012). Și în Federația Rusă, interesul pentru promovarea obiectivelor de politică externă a crescut considerabil, dar diplomația publică este văzută mai degrabă cu efecte negative, de vreme ce este considerată „o resursă politică puternică, a cărei amploare și eficacitate în secolul XXI devin nu numai destul de comparabile cu resursele statului, dar le depășesc deja, deoarece aceasta include (spre deosebire de secolul al XX-lea) resurse

venite nu numai de la stat, ci și de la oamenii de afaceri, societatea civilă și chiar din resursele altor țări.” (Podberezkin 2017, 41). Chinezii, pentru a avea o diplomație publică eficientă, construiesc infrastructura, centre culturale în întreaga lume, dezvoltă relații pe termen lung în Africa, America Latină și în alte părți ale globului. Rețeaua de diplomație publică iraniană din Orientul Mijlociu, și nu numai, include rețele de televiziune și de radio prin satelit în mai multe limbi, peste 100 de ziare și reviste și mii de site-uri și bloguri. Și, bineînțeles, al-Qaeda și alți extremiști continuă să se implice agresiv, folosind o gamă de mijloace media noi și vechi (McHale 2009).

Pe timp de război și criză, acțiunile de diplomație publică sunt executate de structuri ale ministerelor de externe, de organizații ale societății civile, dar nu puține au fost situațiile în care au fost implicați și militari. Specialistul american în studii de comunicare și diplomație publică Bruce Gregory constată că, de fapt, „*americanii au descoperit diplomația publică în vremuri de război*” (Bruce 2007), iar implicarea factorului militar în practicarea acestui tip de activitate nu reprezintă o noutate, ci doar instrumentele și modalitățile sunt altele, în raport cu epocile anterioare. De la începutul operațiunii *Enduring Freedom în Afghanistan* (octombrie 2001 - 31 decembrie 2014), purtătorii de cuvânt militari au fost, în principal, cei care au comunicat cu opinia publică din America, în problemele de interes, care veneau din teatrul de operațiuni. Același lucru s-a întâmplat și în cazul Războiului din Irak, când structurile de comunicare ale armatei au fost nevoite să găsească modalitățile cele mai eficiente de a comunica opiniei publice din societățile arabe din Orientul Mijlociu și din alte zone din întreaga lume că SUA nu duc un război contra islamului, ci contra unui regim de dictatură din lumea islamică (Hlihor 2017).

Pentru Kremlin, războiul informațional este o fațetă cheie a versiunii ruse a diplomației publice. Cu minimă (uneori deloc) preocupare față de adevăr, mesajele Rusiei către publicul mondial accentuează autojustificarea. Guvernele occidentale au răspuns asertiv Rusiei. Astfel, Agenția Statelor Unite pentru Media Globale (USAGM) a întreprins un efort masiv pentru a crea un „cerc de informații în jurul Rusiei”, oferind programe de informare, concepute nu numai pentru ruși, ci direcționate și către publicul din țări precum Belarus, Moldova, Kazahstan și alți vecini ai Rusiei. „*De când a început invazia din februarie 2022, agenția a introdus, de asemenea, un nou canal prin satelit în limba ucraineană și rusă, care ajunge în toată Ucraina și părți ale Rusiei. În timp ce Kremlinul reduce la tăcere vocile media independente din Rusia, cererea de conținut din străinătate crește. În primele trei săptămâni după invazia Rusiei, USAGM a verificat peste un miliard de vizionări video ale programelor sale în limba rusă pe platformele de socializare. Agenția raportează că interviurile cu mame ruse îndoliate ai căror fii au fost uciși în luptă sunt printre cele mai urmărite*” (Seib 2022).

Deoarece în mare măsură acțiunile de diplomație publică ale rușilor în Occident au eșuat (Åslund 2022), Kremlinul a apelat la unele ONG din țări occidentale pentru a-și promova imaginea. Una dintre acestea este organizația publică *Diplomații*

poporului din Norvegia, condusă de fostul politician de stânga Hendrik Weber. Iată cum descrie acesta ocuparea de către Moscova a Crimeei și sancțiunile pe care Occidentul le-a impus Federației Ruse: „Odată cu blocada informațională din mass-media străină, o imagine distorsionată a situației actuale din Crimeea face înconjurul lumii, așa că devine din ce în ce mai important pentru noi să putem spune adevărul. Facem eforturi pentru a risipi neîncrederea și miturile care au fost propagate în țările occidentale despre Crimeea” (Weber 2020, 234). Un alt caz este cel al jurnalistului american George Eliason, care, de la începutul războiului împotriva Ucrainei, a apărut de mai multe ori în emisiunile mass-media de propagandă rusă (Olhovskaya 2022), unde a repetat întocmai dezinformarea rusă despre războiul împotriva Ucrainei și a promovat știri false. Informațiile disponibile în prezent despre Eliason demonstrează că Kremlinul îl folosește ca „jurnalist occidental pentru a legitima dezinformarea și propaganda anti-Ucraina” (FactCheck 2022).

Un alt propagandist al Kremlinului este cetățeanul olandez Sonja van den Ende, numită „jurnalistă occidentală” de către presa rusă. În comentariile sale, aceasta reia și confirmă principalele idei din discursul președintelui Vladimir Putin (FactCheck 2022). Un alt angajat la corpul de dezinformare pro-Kremlin, denumit „expert occidental”, este John Mark Dougan, un fost polițist și ofițer de marină, născut în SUA. Dougan a fost condamnat pentru interceptare ilegală de telefoane și fraudă fiscală în Florida și a evadat în Rusia în 2016, unde guvernul rus i-a acordat statutul de solicitant de azil. În perioada 18-21 mai 2022, John Mark Dougan, împreună cu alți „jurnaliști occidentali”, a vizitat teritoriile ocupate de armata rusă, în cadrul unui „tur de presă”, organizat de Rusia, și a promovat numeroase afirmații false cu privire la invazia pe scară largă a Ucrainei de către Rusia (FactCheck 2022). Kremlinul are o istorie îndelungată în utilizarea personalităților din afara țării ca parte a demersurilor de diplomate publică. Uniunea Sovietică avea la un moment dat „peste 25.000 de organizații și organisme științifice, culturale și educaționale diferite”, „menținea contacte cu 7.500 de organizații, figuri publice și reprezentanți ai cercurilor științifice și culturale din 134 de țări” (Burlinova 2022, 113-114). Acest lucru arată că, deși Federația Rusă nu are o tradiție atât de lungă în derularea de activități de diplomate publică, nu trebuie în niciun caz să fie subestimate acțiunile sale în acest domeniu. Diplomata publică poate fi o armă la fel de eficientă ca oricare alta și trebuie, în consecință, tratată ca atare. Mai trebuie ținut seama și de faptul că utilizarea diplomatei publice se face în condiții externe și interne greu de prezis și schimbătoare în vederea atingerii scopului cu eficiența necesară.

Din această perspectivă, este necesar să se utilizeze în acțiunea de planificare și desfășurare a diplomatei publice un management adaptativ la situațiile care pot surveni, să se recurgă la tehnici și mijloace care și-au dovedit eficiența pe timp de pace. Monitorizarea activităților și feedbackul furnizează structurilor de management în domeniul diplomatei publice pe timp de criză și război date de analiză și predicție a situațiilor viitoare.

Războiul din Ucraina. Bătălia pentru imagine în opinia publică internațională

Încă înainte de a fi declanșate operațiunile militare, în 24 februarie 2022, a început un război pentru imagine, credibilitate și legitimitate. A început o bătălie a narațiunilor din partea celor doi protagoniști. Vladimir Putin a descris acțiunile sale ca fiind de „*autoapărare și a subliniat că adevărul și justiția sunt de partea Rusiei. Putin insistă că Moscova nu are nicio intenție de a ocupa Ucraina. Câteva minute mai târziu, au început lovituri de artilerie grea în regiunile Donețk și Luhansk. Rachetele au fost trase asupra tuturor zonelor importante și bazelor militare din cel puțin jumătate din Ucraina*” (Lupescu 2022). Credibilitatea acestui discurs a fost extrem de redusă, cu efecte marginale în rândul opiniei publice conservatoare din țările occidentale. Impactul n-a fost cel așteptat de Vladimir Putin, deoarece mass-media care deservește cercurile conservatoare au un public de nișă deja convins de retorica Kremlinului. „*Au puțină putere de a seduce publicul reticent față de acest discurs și depind de volatilitatea opiniei, așa cum tinde să demonstreze criza ucraineană. În cele din urmă, ei nu participă la înfrânarea credințelor antiruse din Polonia sau Statele Unite, de exemplu*” (Breil 2022).

Toți liderii statelor occidentale și majoritatea celor din lumea extraeuropeană au condamnat agresiunea Kremlinului asupra Ucrainei. Președintele american, Joe Biden, a anunțat opinia publică internațională că „*lumea va trage Rusia la răspundere*” (Macias, Wilkie și Taylor 2022), ceea ce a condus la formarea unei largi coaliții de sprijin a poporului ucrainean. Invazia din Ucraina a spulberat aproape instantaneu mijloacele pe care puterea rusă le-a pus în aplicare în țările occidentale de ani de zile. Unele instituții de presă, precum *Russia Today*, *Sputnik*, au fost imediat interzise, companiile occidentale au abandonat treptat piața rusă, iar personalități politice care nu și-au ascuns admirația pentru pragmatismul lui Putin s-au alăturat boicotului general. Diplomația publică a intrat în luptă chiar din primele momente ale războiului ruso-ucrainean. Din acest punct de vedere, ucrainenii n-au fost luați prin surprindere, deoarece aveau la acea dată instituții bine consolidate, cu oameni pregătiți și instruiți în marile centre de diplomație publică din Occident (Bureiko 2021). După începerea războiului, în martie 2022, Kievul a elaborat o *Strategie de diplomație publică* (Bureiko 2021). Aceasta stabilește liniile generale de acțiune, resursele financiare și umane, dar și obiectivele de îndeplinit pentru următorii ani. Eficiența și realismul obiectivelor stabilite în Strategie sunt confirmate și de instituțiile internaționale care măsoară puterea soft a statelor.

Înainte de război, Ucraina nu se afla pe unul din locurile de frunte ale puterii soft (numărul 61 din 120, în 2021), potrivit *Global Soft Power Index al Brand Finance*. Percepția Ucrainei s-a îmbunătățit după invazia Rusiei, cu o creștere extraordinară de 44%, în ceea ce privește influența, și cu 24% în domeniul reputației (Ellwood 2022). Au fost utilizate cu eficiență maximă toate instrumentele din arsenalul diplomației publice. Un exemplu edificator este cel al ziarului de limbă engleză

Kyiv Independent. A cunoscut o creștere fenomenală a popularității, fiind perceput în societatea engleză ca „un simbol uimitor al rezistenței naționale ucrainiene, o altă poveste ucraineană cu David și Goliat. Contul său de Twitter a crescut de la 30.000 la 1 milion în 2 zile, apoi la 2 milioane într-o lună. Site-ul său, care a fost lansat abia în ianuarie, cu 1.000 de utilizatori pe zi, a avut 7,5 milioane de vizualizări unice în martie. Echipa a transmis frecvent povestiri jurnaliștilor vorbitori de limba engleză din întreaga lume” (Ellwood 2022).

Diplomația publică din Ucraina a utilizat umorul strategic (Chernobrov 2021, 1-20) pentru a „cucerii” mai ușor publicul-țintă în situații dramatice, cum sunt cele generate de bătăliile care se duc astăzi pe teritoriul ucrainean. Ucraina transmite către publicul occidental liberal diferite imagini și narațiuni umoristice despre trupele ruse invadatoare, pentru a menține ideea că nu pot fi înfrânți și pentru a-și asigura asistența din partea acestuia în războiul pe care îl poartă și pentru a-și transmite apartenența la comunitatea euroatlantică (Budnitsky 2022). O caricatură a lui Putin asemuit cu Hitler a rezonat în mod deosebit cu publicul occidental și „s-a aliniat perfect cu comparația președintelui Camerei, Nancy Pelosi, care a făcut o asemănare între invazia Ucrainei de către Kremlin și invazia Cehoslovaciei de către Germania nazistă în 1939” (Sirikupt 2022).

Prin platforma @Ukraine au fost încurajați mulți utilizatori de Twitter să se alăture efortului său de trolling și să reproducă umorul anti-Kremlin. La doar o lună de la începutul războiului, Ministerul Apărării publica videoclipuri care arătau, de exemplu, fermieri ucraineni trăgând vehicule militare rusești, iar pe fundal – melodii occidentale, pentru a indica faptul că Ucraina face parte din Occident (Elrisala 2022). Pe lângă ironia la adresa militarilor ruși, armata ucraineană își subliniază grija și compasiunea față de animale, pentru a sublinia umanitatea soldaților săi, iar meme și videoclipuri arată cum soldații evacuează animale de companie și din grădini zoologice, împreună cu scene de brutalitate rusă. Un alt exemplu de platformă de socializare este *Forțele Ucrainene Meme*, pe Twitter, care are peste 330.000 de urmăritori și care postează în mod regulat răspunsuri satirice și meme legate de știrile care ies din Ucraina (Ukrainian Memes Forces 2022).

În ciuda unor succese considerate răsunătoare cu doar câțiva ani în urmă, reacția Rusiei în utilizarea diplomației publice pentru a-și promova interesele a fost, în opinia specialiștilor occidentali, de multe ori inadecvată și mai ales necredibilă (Seib 2022), deși în ultimii ani „au acționat pentru a reforma agenția de știri RIA Novosti, postul de radio Vocea Rusiei, au creat Russia Today, Canal TV și Fundația Russkiy Mir, specializată în popularizarea limbii și a culturii ruse în lume. În plus, «Rossiyskaya Gazeta» publică lunar inserții pentru Washington Post, The Daily Telegraph, Le Figaro, precum și pentru publicații de top din Argentina, Bulgaria, Brazilia, India, Spania și Italia, cu un tiraj total de câteva milioane” (Bartosh 2017). Așa după cum se prezintă evenimentele din ultimele luni ale războiului din

Ucraina, orice eforturi de propagandă întreprinse de Rusia prin mijloace și instituții specifice diplomației publice în afara propriilor granițe sunt, practic, „înecate” de mesajele incredibil de eficiente ale Ucrainei și ale susținătorilor săi din întreaga lume (Ball 2022). Eșecurile suferite arată că operațiunile de informare ale Rusiei n-au fost niciodată la scara pe care au perceput-o la un moment dat specialiștii occidentali. Specialiștii ruși, confrunțați cu sarcina imposibilă de a prezenta o invazie neprovocată ca o operațiune de menținere a păcii, s-au lovit ca de un zid. În schimb, după nouă luni de conflict, Ucraina are o bază de susținători uriașă, plină de energie, gata să-i promoveze narațiunile și imaginile de succes. Își poate minimiza pierderile și augmenta victoriile – postând imagini cu vehicule sau tancuri abandonate de invadatorii ruși, cu eroism civil, cu citate inspiratoare.

Concluzii

Războiul din Ucraina scoate în evidență faptul că războiul informațional va fi un factor semnificativ în viitoarele conflicte. Printre lecțiile învățate din acest război, ar trebui să se numere faptul că un public nepregătit este periculos de susceptibil expus la dezinformare. Comunicarea manipulată se extinde în timpul unui conflict. Ca răspuns, publicul global va trebui să îmbrățișeze alfabetizarea media, care încurajează scepticismul sănătos, pe măsură ce oamenii cântăresc informațiile pe care le primesc. Aceasta presupune existența unor forme de „alfabetizare media” în programele școlare ale sistemelor de învățământ din societatea contemporană. Unele națiuni, Finlanda, de exemplu, fac deja acest lucru, dar majoritatea țărilor rămân cu mult în urmă.

Referințe

Åslund, Anders. 2022. "Why Vladimir Putin is losing the information war to Ukraine." <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-vladimir-putin-is-losing-the-information-war-to-ukraine/>.

Audinet, Maxime. 2018. "Diplomaties publiques concurrentielles dans la crise ukrainienne. Le cas de RT et Ukraine Today." *Revue d'études comparatives Est-Ouest* (no.2): 171-204. <https://www.cairn.info/revue-d-etudes-comparatives-est-ouest-2018-2-page-171.htm>.

Ball, James. 2022. "Don't be fooled by Russian TV, Putin is losing the information war. There are limits to what the Russian president can get his people to believe in an interconnected world." <https://www.newstatesman.com/comment/2022/03/dont-be-fooled-by-russian-tv-putin-is-losing-the-information-war>.

Bartosh, Aleksandr Aleksandrovich. 2017. "Publichnaya diplomatiya Zapada kak katalizator gibridnykh voyn i tsvetnykh revolyutsiy (Diplomația publică a Occidentului catalizator pentru războaie hibride și revoluții colorate)." <https://nic-pnb.ru/vneshnepoliticheskie-aspekty-bezopasnosti/publichnaya-diplomatiya-zapada-kak-katalizator-gibridnyh-vojn-i-tsvetnyh-revolutsij/>.

Bilousenko, Olga. 2022. "Chy povynna bula Ukrayina «ofitsiyno oholosyty viynu» Rosiyi?" („Ar fi trebuie Ucraina să declare oficial război Rusiei?"). <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29569/2022-05-27-chy-povynna-bula-ukraina-ofitsiyno-ogolosyty-viynu-rosii/>.

Breil, Louis Du. 2022. „Guerre en Ukraine : que va-t-il rester du soft power russe en France?" *Conflicts, Revue de géopolitique*. <https://www.revueconflicts.com/guerre-en-ukraine-que-va-t-il-rester-du-soft-power-russe-en-france/>.

Brown, Robin. 2003. "Spinning the War: Political Communications, Information Operations and Public Diplomacy in the War on Terrorism." În *War and the Media. Reporting Conflict 24/7*, de Daya Kishan Thussu și Des Freedman. London: SAGE Publications.

Bruce, Gregory. 2007. *Public diplomacy as strategic communication*. Vol. I, în *Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century. Strategic And Tactical Considerations*, de James J.F. Forest. London, Westport: Praeger Security International.

Budnitsky, Stanislav. 2022. "Global disengagement: public diplomacy humor in the Russian-Ukrainian War." doi: <https://doi.org/10.1057/s41254-022-00291-1>.

Bureiko, Nadiia. 2021. "Ukraine's public diplomacy enters a new phase." *Hot Topics* (Issue no. 4). <https://neweasterneurope.eu/2021/06/23/ukraines-public-diplomacy-enters-a-new-phase/>.

Burlinova, Natalia V. 2022. "The Role of NGOs in International Relations and Public Diplomacy." *Journal Of International Analytics* vol. 13 (no. 1).

Chernobrov, Dmitry. 2021. "Strategic humour: Public diplomacy and comic framing of foreign policy issues." *British Journal of Politics & International Relations* vol. 24 (no. 1).

Corman, Steven R., Angela Trethewey și Bud Goodall. 2007. "A 21st Century Model for Communication in the Global War of Ideas: From Simplistic Influence to Pragmatic Complexity." <https://csc.asu.edu/wp-content/uploads/pdf/114.pdf>.

Ellwood, David. 2022. "Narratives, Propaganda & «Smart» Power In The Ukraine Conflict, Part 2: Inventing A Global Presence." <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/pd-wartime-narratives-propaganda-smart-power-ukraine-conflict-part-2-inventing-global>.

Elrisala. 2022. "Ukraine's newest weapon of war... digital jokes." <https://www.elrisala.com/2022/09/20/ukraines-newest-weapon-of-war-digital-jokes/>.

FactCheck. 2022. "The Kremlin's «Unbiased Western Journalists» – New Instrument for Propaganda Promotion." <https://factcheck.ge/en/story/41213-the-kremlin-s-unbiased-western-journalists-new-instrument-for-propaganda-promotion>.

Hammes, T. X. 2007. "Fourth generation warfare evolves, Fifth Emerges." *Military Review* 87 (3): 14-23.

Hanley, Hans W.A., Deepak Kumar și Zakir Durumeric. 2022. "«A Special Operation»: A Quantitative Approach to Dissecting and Comparing." <https://arxiv.org/pdf/2210.03016.pdf>.

Hlihor, Constantin și Ecaterina Hlihor. 2010. *Comunicarea în conflictele internaționale. Secolul XX și începutul secolului XXI*. București: Editura Comunicare.ro.

—. 2021. "Russia's strategy for influence operations through public diplomacy: The Romanian case." În *The Russian Federation in the Global Knowledge Warfare. Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*, de H. Mölder, V. Sazonov, A. Chochia și T. Kerikmäe. Springer.

Hlihor, Constantin și Nicolae Melinescu. 2021. *TvR. Actor și martor la prăbușirea comunismului și la nașterea democrației*. București: Editura Eikon.

Hlihor, Ecaterina. 2017. *Diplomația publică în politica internațională*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Kent, Randolph. 2015. "The future of warfare: Are we ready?" *International Review of the Red Cross* vol. 97 (900).

Kirat, Mohamed. 2014. "From News Pools to Embedded Journalists: How Media Frame Wars and Conflicts?" *Journalism and Mass Communication* Vol. 4 (No. 1): 1-12.

Lazareva, Ekaterina. 2022. "Polkovnik: pochemu sobytiya na Ukraine — spetsoperatsiya, a ne voyna (Colonel: de ce evenimentele din Ucraina sunt o operațiune specială, nu un război)." <https://ura.news/articles/1036284034>.

Lupescu, Anca. 2022. „Discursul lui Vladimir Putin care a anunțat războiul din Ucraina. A fost înregistrat acum 3 zile?!" <https://playtech.ro/stiri/discursul-lui-vladimir-putin-care-a-anuntat-razboiul-din-ucraina-a-fost-inregistrat-acum-3-zile-477131>.

Macias, Amanda, Christina Wilkie și Chloe Taylor. 2022. "U.S., allies gear up to hammer Russia's economy after Putin launches attack on Ukraine." *CNBC*. <https://www.cnn.com/2022/02/23/putin-says-russia-open-to-diplomacy-as-moscow-hit-with-fresh-sanctions.html>.

McHale, Judith A. 2009. "Public Diplomacy: A National Security Imperative." <https://2009-2017.state.gov/r/remarks/2009/124640.htm>.

Mudrov, Sergei A. 2022. "We did not unleash this war. Our conscience is clear. The Russia-Ukraine military conflict and its perception in Belarus." *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 30 (2): 273.

Olhovskaya, Iuliya. 2022. "Na zapade nazyvayut predatelyami teh kto ne soglasen s isteriey protiv Rossii." https://www.1tv.ru/news/2022-03-06/422828-na_zapade_nazyvayut_predatelyami_teh_kto_ne_soglasen_s_isteriey_protiv_rossii.

Pavlik, John V. 2022. "The Russian War in Ukraine and the Implications for the News Media." *Athens Journal of Mass Media and Communications* no.8: 1-17.

Podberezkin, A. I. 2017. "Vzaimodeystviye ofitsial'noy i publichnoy diplomatii v protivodeystvii ugrozam Rossii." În *Publichnaya diplomatiya teoriya i praktika*, de M. M. Lebedevoy. Editura Aspect Press.

Putin, Vladimir. 2022. "Address by the President of the Russian Federation." <http://en.kremlin.ru/catalog/countries/UA/events/67843>.

Roy, Abhishek și Pompy Paul. 2022. "Indian Televisual News Discourse on the Russia-Ukraine War." *DiscourseNet Collaborative Working Paper Series no. 8/2, October. Special Issue: Discourses of War The influence of the war against Ukraine on discourses worldwide*. https://discourseanalysis.net/sites/default/files/2022-10/Roy_2022_DNCWPS_8-2.pdf.

Seib, Philip. 2022. "Why Russia is Losing the Information War." <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/why-russia-losing-information-war>.

Sirikupt, Chonlawit. 2022. "What's so funny about a Russian invasion? Here's how Kyiv is wielding humor in its information war against Moscow." *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/04/07/ukraine-russia-memes-satire-humor/>.

Szostek, Joanna. 2020. "What Happens to Public Diplomacy During Information War? Critical Reflections on the Conceptual Framing of International Communication." *International Journal of Communication* (no.14).

Taylor, Philip M. 2013. *Munitions of the Mind: A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Era*. 3rd ed. Manchester University Press.

Thussu, Daya Kishan și Des Freedman. 2003. *War and the Media. Reporting Conflict 24/7*. London, Thousand Oaks: SAGE Publications.

Ukrainian Memes Forces. 2022. <https://twitter.com/uamemesforces>.

Wallin, Matthew. 2012. "The National Security Need for Public Diplomacy." https://www.jstor.org/stable/resrep06026?seq=1#metadata_info_tab_contents.

Wang, Shaojung Sharon și Junhao Hong. 2011. "Voice of America in the post-Cold. War Era: Opportunities and Challenges to External Media services via new information and communication technology." *International Communication Gazette* vol. 73 (no. 4): 345-346.

Weber, Hendrik. 2020. *Our Crimea*. Business and Cultural Center of Republic of Crimea: N.Orianda.

Conflictul din Nagorno-Karabah – punctul zero al viitoarelor conflicte?

The Nagorno-Karabah conflict – zero point of future conflicts?

Col.instr.av.dr. Cătălin CHIRIAC*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: catalin_chi@yahoo.com

Abstract

Războiul de 44 de zile dintre Armenia și Azerbaidjan, din septembrie-noiembrie 2020, a constituit ultima escaladare a tensiunilor nerezolvate din regiunea Nagorno-Karabah, ocupând prima pagină a marilor publicații, în special datorită utilizării pe scară largă a sistemelor de aeronave fără pilot la bord. Aceste sisteme, indiferent de țara de proveniență, au avut repartizate misiuni diverse, de la recunoaștere la sprijinul focului artileriei, sau chiar la misiuni de lovire a unor obiective ori echipamente militare. Analizarea procesului de pregătire a armatei Azerbaidjanului și de abordare a conflictului, prin utilizarea unei game variate de tehnologii și sisteme, care, de multe ori, nu au necesitat prezența fizică a omului, permite decelarea unor tendințe și perspective importante asupra modului în care viitoarele conflicte vor fi modelate de utilizarea pe scară largă a rachetelor, sistemelor de aeronave fără pilot la bord și artileriei.

The 44-day war between Armenia and Azerbaijan from September to November 2020 was the latest escalation of unresolved tensions in the Nagorno-Karabakh region. The war gained widespread attention, particularly due to the extensive use of unmanned aircraft systems. These systems, regardless of their country of origin, were assigned various missions, from reconnaissance to artillery fire support or even missions to destroy military targets or equipment. Analyzing the preparation process of the Azerbaijani army and their approach to the conflict, through the use of a wide range of technologies and systems that often did not require the physical presence of soldiers, allows for the detection of important trends and perspectives on how future conflicts will be shaped by the widespread use of missiles, unmanned aircraft systems, and artillery.

Cuvinte-cheie:

Nagorno-Karabah; apărare aeriană; sisteme de aeronave fără pilot la bord;
dronă; rachete; UAS-uri; tehnologie.

Keywords:

*Nagorno-Karabakh; air defense; unmanned aircraft systems; drone;
missiles; UAS; technology.*

Cum se câștigă un război de către un stat constituie o problemă complexă, în care se combină aspectele tangibile (forțele, mijloacele, tehnica avută la dispoziție) cu cele intangibile (deciziile). Dacă adăugăm aici și desele revoluții tehnologice, în care punctul focal îl reprezintă informațiile, supravegherea, recunoașterea și comunicațiile, atunci vom vedea că răspunsul la această întrebare crește în complexitate (Dahlgren 2022).

Cu ochii lumii ațintiți asupra Ucrainei, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan din anul 2020 revine în actualitate și în memoria analiștilor militari, în primul rând prin prisma abordării acestuia de către cei doi beligeranți, ambii pornind de la un deficit al mijloacelor aeriene. Cel de-al doilea motiv îl reprezintă implicarea Turciei în conflict, mai ales în rolul de aliat, de furnizor de echipamente și strateg. După cum era normal, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan pentru controlul regiunii Nagorno-Karabah, început la sfârșitul lui septembrie 2020 și desfășurat pe o perioadă de 44 de zile, a generat analize ample în rândul jurnaliștilor, academicienilor, politicienilor și experților militari, fiecare dintre aceștia încercând să identifice lecții și învățăminte, potrivit propriilor domenii de activitate.

Acest conflict și cel în curs de desfășurare din Ucraina au demonstrat că victoriile pe câmpul de luptă nu sunt întotdeauna legate de cantitatea de tehnică sau de evaluările numerice ale forțelor armate din diferite jurnale. Abilitatea de a obține informații înaintea adversarului sau de a depăși viteza de decizie a acestuia reprezintă doar o parte din ingredientele unui succes militar. În Nagorno-Karabah, azerii, ajutați tehnologic și doctrinar de către turci, au reușit distrugerea sau neutralizarea unei cantități impresionante de echipament militar armean. Înfrângerea dureroasă a armenilor a demonstrat conducătorilor militari de la Erevan că războiul se câștigă dezvoltând, inovând și achiziționând tehnică de ultimă generație și a arătat conducătorilor militari de pe întreg mapamondul că războiul modern evoluează rapid, iar binomul *sisteme de aeronave fără pilot la bord* – *sisteme de rachete de artilerie* devine preponderent și extrem de greu de contracarat. În prezent, conflictul din Ucraina demonstrează, cu fiecare zi care trece, această tendință.

Deoarece, pe parcursul articolului, vor fi utilizați mai mulți termeni pentru a desemna ceea ce este generic cunoscut sub numele de *dronă*, în cele ce urmează, am ales să prezint o scurtă delimitare terminologică. Astfel, termenii *aeronavă fără pilot la bord*¹ și *dronă*, precum și derivații ai acestora, *vehicul aerian fără pilot*² sau *aeronave pilotate la distanță*³, sunt adesea folosiți interschimbabil atât în mediul militar, cât și în cel civil. În același timp, este de menționat că, în domeniul militar, acești termeni sunt definiți în mod distinct, se subsumează unei anumite taxonomii și au o utilizare concretă.

¹ Unmanned Aircraft/UA.

² Unmanned Aerial Vehicle/UAV.

³ Remotely Piloted Aircraft/RPA.

La nivelul NATO, denumirea UAV este scoasă din uz, dar ea mai poate apărea în mediile civile, în articolele sau chiar în denumirea unor instituții care dezbate această temă. Termenii utilizați în mediul militar sunt *aeronavă fără pilot la bord*, respectiv *sistem de aeronavă fără pilot la bord (Unmanned Aerial System – UAS)*, având clasificări, misiuni și caracteristici precise, existente în doctrinele și manualele de specialitate.

Termenul de *dronă* este uzitat și acceptat pe scară largă în mediul civil, pentru toate tipurile de sisteme aeriene fără echipaj la bord, fie comerciale, fie militare. În domeniul militar, același termen este, uneori, utilizat pentru anumite sisteme, a căror dimensiune și complexitate sunt comparabile cu cele ale modelelor disponibile în comerț. Trebuie amintit, că, la nivel național, în domeniul militar, se aplică prevederile și sunt implementate standardele existente la nivelul NATO.⁴

Având în vedere cele expuse, pe parcursul articolului va fi utilizată atât denumirea de *sistem de aeronavă fără pilot la bord/UAS*, cât și cea de *dronă*, deoarece informațiile preluate provin și din mediul militar, și din publicații online sau din surse disponibile pe site-uri web.

Caucazul de Sud

Armenia și Azerbaidjan sunt situate în regiunea Caucazul de Sud, regiune care mai cuprinde și Georgia, toate fiind republici ex-sovietice. Pentru cele trei republici din sudul Munților Caucaz, destrămarea Uniunii Sovietice a adus atât independența, cât și reluarea unor vechi neînțelegeri etnice, generatoare de conflicte sângeroase și de pierderi de vieți omenești. De-a lungul timpului, azerii și armenii s-au amestecat din punct de vedere istoric, însă și-au păstrat identitățile etnice și religioase (azerbaidjenii sunt în mare parte musulmani, armenii în cea mai mare parte, creștini), înfruntându-se în războaie violente.

Pentru a înțelege motivația beligeranților în conflictele din Nagorno-Karabah, trebuie înțelese câteva elemente cheie privind poziționarea lor geografică, precum și ambițiile, trecute sau viitoare, ale acestora.⁵ În primul rând, istoria conflictelor din Caucaz nu este recentă, teritoriile din Caucaz fiind disputate, cucerite și revendicate de-a lungul multor secole. În secolul XX, un rol cheie în crearea tensiunilor și apoi în declanșarea conflictelor din Nagorno-Karabah l-a avut Iosif Stalin. Acesta, din funcția de comisar al naționalităților, „a supravegheat crearea hărților și limitelor administrative, în unele cazuri trasând în mod arbitrar granițe care divizau în mod intenționat comunitățile, cu scopul de a dilua puterea politică a grupurilor etnice” (Europa Liberă 2020).

⁴ N.A.: Pentru mai multe detalii, se poate consulta *A Comprehensive Approach to Countering Unmanned Aircraft Systems*, elaborat la nivelul Joint Air Power Competence Centre, *Regulamentul delegat (UE) 2019/945 al Comisiei, din 12 martie 2019, privind sistemele de aeronave fără pilot la bord și operatorii de sisteme de aeronave fără pilot la bord din țări terțe și Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2019/947 al Comisiei, din 24 mai 2019, privind normele și procedurile de operare a aeronavelor fără pilot la bord.*

⁵ N.A.: Mai multe detalii sunt disponibile în *Cinci lucruri-cheie de știut despre conflictul din Nagorno-Karabah*, <https://romania.europalibera.org/a/cinci-lucruri-cheie-de-%C8%99tiut-despre-conflictul-din-nagorno-karabah/30894640.html>.

Strategia gândită de Stalin era de a ține captive pe termen lung micile națiuni, absorbite de Uniunea Sovietică după destrămarea Imperiului Rus în anul 1917, din motive strategice, comerciale sau energetice, dorind în același timp reprimarea oricărei manifestări sau sentimente naționaliste ori religioase, care ar fi putut crea disconfort pe viitor. Este elocvent, în acest sens, modul brutal în care Stalin a prezentat acest lucru la sfârșitul anilor '20, după cum arată Hélène Carrère d'Encausse în cartea *Imperiul Eurasiei, o istorie a Imperiului Rus de la 1552 până astăzi*: „Caucazul este important pentru revoluție, pentru că este o sursă de materii prime și de produse alimentare. Este important și datorită poziției sale geografice, între Europa și Asia, între Europa și Turcia și datorită existenței căilor comerciale care prezintă un considerabil interes economic și strategic” (Fati 2020).

Indiferent însă de mijloace, sentimentele au putut fi doar estompate și nu reprimare, astfel încât pe teritoriul enclavelor, formate arbitrar (Nagorno-Karabah, Transnistria, Ostetia de Sud, Abhazia), au izbucnit conflicte sângeroase la începutul anilor '90, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice. Ulterior, acestea au fost înghețate, ca urmare a unor acorduri fragile, ghidate de Rusia, care avea interesul de a perpetua astfel de conflicte pentru a-și exercita controlul asupra regiunilor considerate strategice (Fati 2020).

Enclava Nagorno-Karabah este un teritoriu recunoscut internațional ca aparținând Azerbaidjanului, însă este controlată de separatiști etnici armeni, susținuți de Armenia. Prima ciocnire militară din istoria modernă a conflictului din Nagorno-Karabah a avut loc în februarie 1988, pe fondul politicilor de tip glasnost și perestroika, inițiate de Mihail Gorbaciov. Primul război de amploare dintre cele două părți a izbucnit în februarie 1992 (Europa Liberă 2020). Armistițiul din mai 1994 a consfințit ocuparea de către armeni, aproape în totalitate, a Nagorno-Karabahului și a câtorva districte din jurul regiunii, lucru considerat umilitor pentru conducerea din Baku. Viitorul statut al regiunii Nagorno-Karabah și soarta zonelor limitrofe au constituit un impediment în soluționarea pașnică a conflictului și au făcut ca armistițiul să fie unul instabil. Înfrângerea Azerbaidjanului a determinat clasa politică să accepte și să demareze un amplu program de modernizare a forțelor armate, lucru pe care analiștii politici l-au interpretat ca fiind primul pas către un nou conflict între Azerbaidjan și Armenia.

Anul 2020 – un nou conflict, o nouă abordare

În toamna anului 2020, un război de șase săptămâni în Caucazul de Sud a readus, în prim-planul opiniei publice și în memoria etnicilor armeni și azeri, neînțelegerile dintre Azerbaidjan și Armenia. Așa după cum era de așteptat, disputa s-a concentrat pe regiunea Nagorno-Karabah și pe teritoriile înconjurătoare, recunoscute internațional ca parte a Azerbaidjanului, dar populate predominant de armeni, în urma armistițiului din 1994. Obiectivul strategic al Azerbaidjanului, care, ulterior, s-a dovedit a fi realizabil, a fost de a recupera teritoriul ocupat sau porțiuni mari din el.

Analiștii militari consideră că acest al doilea conflict nu a fost o surpriză. Cu discuțiile de pace blocate, Azerbaidjanul amenința de peste un deceniu cu declanșarea unui nou conflict și se înarma ostentativ în acest sens. În același timp, nici rezultatul războiului nu a constituit o surpriză. Armata azeră, mai bine echipată, încadrată cu personal și susținută puternic de Turcia, a copleșit armata armeană vecină, mai puțin numeroasă și învechită ([Reynolds 2021](#)).

Realitatea din câmpul de luptă a demonstrat că planificarea de nivel înrunit a forțelor armate azere, pregătirea și înzestrarea forțelor s-au dovedit decisive, în comparație cu oponentul armean. În acest context, trebuie subliniat că succesul forțelor azere a fost posibil, datorită asistenței militare turce, realizată pe o perioadă de timp extinsă, dobândirii unor capacități care, ulterior, au făcut diferența pe câmpul de luptă, sau profesionalizării susținute a instituțiilor militare ([Lt.Col. Erickson 2021, 1](#)).

O mare parte din această victorie a fost atribuită de analiștii militari componentei tehnice și financiare a războiului: Azerbaidjanul și-a permis schimbarea de mentalitate și înzestrare la nivelul armatei și a dorit (și a beneficiat în același timp) sprijinul tehnologic al Turciei și Israelului. Iar, la acel moment, sprijinul tehnologic acordat a fost superior existentului la nivelul forțelor armate armene. Însă concluziile războiului din Nagorno-Karabah din 2020 aduc în prim plan raționamente și argumente care umbresc succesul real și meritat, datorat achizițiilor de tehnologie. Este unanim recunoscut că succesul azerilor s-a datorat în mare parte existenței sistemelor de aeronave fără pilot la bord, dar mai ales, modului în care au fost acestea utilizate. Cu toate acestea, nu trebuie pierdut din vedere faptul că echilibrarea atentă a finalităților, căilor și mijloacelor la nivel operațional a asigurat îndeplinirea obiectivelor strategice și atingerea stării finale dorite, demonstrând în acest fel că strategia militară azeră a fost cea câștigătoare.

Sfârșitul războiului a consfințit controlul Azerbaidjanului asupra unei mari părți a teritoriului pe care l-a pierdut în fața Armeniei în timpul înfruntărilor anterioare și pe care nu îl mai domina de trei decenii. Armenii și-au păstrat controlul asupra teritoriului rămas din Nagorno-Karabah, inclusiv asupra centrului urban Stepanakert. Acordul de încetare a focului, mediat de Federația Rusă, a condus la introducerea forțelor rusești de menținere a păcii (aproximativ 2.000 de soldați), care au înființat posturi de observare de-a lungul liniei de încetare a focului și pe coridorul Lachin, pentru monitorizarea armistițiului, pentru asigurarea securității rezidenților și a tranzitului dintre Armenia și Stepanakert ([Welt și Bowen 2021, 15](#)).

Consecințele pe plan local și regional ale războiului din toamna anului 2020 încă sunt vizibile. Războiul a contabilizat peste 6.000 de decese în rândul combatanților și alte 150 în rândul civililor și a strămutat zeci de mii de oameni din ambele tabere. De asemenea, războiul a condus la tulburări politice în Armenia, a întărit influența guvernului azer și a permis creșterea influenței puterilor regionale Turcia, Rusia și, potențial, Iranul, în zonă ([Welt și Bowen 2021](#)).

Conflictul a atras atenția opiniei publice prin modul inedit în care Azerbaidjanul a întrebuințat capacitățile tehnice și tehnologice de apărare, corelat cu resursele avute la dispoziție și cu stabilirea dronelor drept element indispensabil al strategiei militare. Înainte de acest război, la nivel tactic, armata armeană era superioară prin calitatea pregătirii ofițerilor, prin motivarea soldaților și printr-o conducere mult mai dinamică, lucruri care s-au dovedit decisive în toate conflictele anterioare cu Azerbaidjan. Dar Azerbaidjanul a găsit modalitatea de a contracara aceste avantaje, în primul rând prin achiziția și utilizarea de drone, care au rezolvat cel puțin problema identificării pozițiilor trupelor armene, a rezervelor și bombardării acestora (Gressel 2020). Pe timpul luptelor, Azerbaidjanul a mizat pe întrebuințarea dronelor într-o gamă largă de misiuni, demonstrând astfel avantajul tehnologic față de sistemele de apărare aeriană ale forțelor armene. În felul acesta, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan poate rămâne în istorie ca primul război modern decis, în primul rând, de sistemele de aeronave fără pilot la bord.

Analiștii militari sunt de acord că trei factori au stat la baza succesului Azerbaidjanului pe câmpul de luptă în 2020, spre deosebire de războiul de acum aproape 30 de ani, când a pierdut în fața Armeniei: *tehnologia, tacticile și Turcia* (Synovitz și Popescu 2020). Sincronizarea noilor sisteme de arme (exemplul dronă – artilerie sau dronă – sisteme de rachete, în cazul Azerbaidjanului) a făcut ca mediul de operare să fie mult mai letal decât în cazul utilizării individuale a acelorași sisteme. Poate că cel mai bine a expus acest lucru Matthew Bryza, fostul ambasador al SUA în Azerbaidjan și, în același timp, fost mediator al SUA în conflictul din Nagorno-Karabah, care considera că acest conflict „a demonstrat că sistemele de arme rusești, fie că sunt rachetele de apărare aeriană S-300 sau tancurile T-72, chiar și cele cu blindaj reactiv, sunt din altă eră când ai această combinație de drone moderne israeliene și turcești” (Iddon 2020).

Primele informații despre achiziția de drone din Azerbaidjan datează din perioada 2008-2009, când țara a achiziționat o serie de UAV-uri israeliene (Hermes 450, Aerostar și Orbiter M), în timp ce producția internă a fost lansată în martie 2011, când președintele azerilor a inaugurat *Azad Systems*, o societate mixtă între Ministerul Industriei Apărării din Azerbaidjan și producătorul israelian de drone Aeronautics Industries (Garibov 2016). Pentru comparație, programul de drone din Armenia era destul de modest în comparație cu efortul deosebit al azerilor. Informațiile existente arată că Armenia a început producția de drone indigene în 2011, în paralel cu importul de drone din Rusia, furnizorul său tradițional de arme (Garibov 2016).

În același timp, intenția azerilor de a achiziționa drone de luptă nu a fost ascunsă, Zakir Hasanov, ministrul apărării din Azerbaidjan, declarând acest lucru în vara anului 2020, singura necunoscută fiind tipul acestora. Totuși, surse turcești au declarat că azerii sunt interesați de Bayraktar TB2, un UAV tactic cu rază lungă de acțiune care operează la înălțime medie (Bekdil 2020). Referitor la dronele Bayraktar, Fuad Şahbazov, analist azer la Centrul pentru Comunicații Strategice

din Baku, afirma că acestea și-au dovedit eficiența împotriva tehnicii de luptă de proveniență rusească în conflictele din Libia și Siria, iar „în Siria, aceste drone au distrus foarte ușor sistemele antiaeriene rusești, precum S-300 și S-400” (Synovitz și Popescu 2020).

Deja este cunoscut și recunoscut faptul că Azerbaidjanul a fost sprijinit în acest război de puternicul său aliat, Turcia. Președintele Republicii Azerbaidjan, Ilham Aliyev, în cadrul unei conferințe de presă, afirma că „celebrul Bayraktar, realizat de industria de apărare turcă, a fost revoluționar și a jucat un rol important în succesul nostru” (Ostrovsky 2021). Nu mai este o noutate faptul că președintele făcea referire la dronele puse la dispoziție și care deja erau utilizate cu destul de mult succes în campaniile Turciei din Siria. Faptul că dronele furnizate de Israel și Turcia s-au dovedit decisive pentru Azerbaidjan a fost confirmat, dacă mai era necesar, de același președinte, care a glorificat dronele țării sale, responsabile pentru distrugerea de echipament militar armean în valoare de un miliard de dolari (Iddon 2020). Ce putea face Armenia sau o altă țară, având capacitățile militare ale Armeniei? Un răspuns poate fi cel al lui Matthew Bryza: „dacă vrei să fii echipat pentru acest câmp de luptă modern și dacă ești Armenia, s-ar putea să vrei în cele din urmă să obții acest tip de echipament” (Iddon 2020).

Nu se știe și nici nu este făcut public numărul dronelor pierdute de turci în Siria, în Libia sau în Caucazul de Sud și este posibil să nu îngrijoreze prea mult comandanții militari, dacă prestigiul țării este în creștere. Pe timpul luptelor din Caucazul de Sud, experții turci vorbeau chiar de „dronizarea războiului”, afirmând că au dezvoltat un concept de război revoluționar care va fi implementat de la un teatru militar la altul (Urcosta 2020). Dacă mai era necesar, teatrul de război din Ucraina dovedește încă o dată acest lucru.

Analistul turc Can Kasapoglu apreciază că întreaga campanie de utilizare a dronelor din Azerbaidjan a semănat foarte mult cu *Operația Spring Shield* a Turciei împotriva Armatei Arabe Siriene, de la începutul anului 2020, deoarece „se pare că Ankara nu a transferat doar sisteme aeriene fără pilot (UAS) aliatului său natural din Caucazul de Sud, ci și o doctrină completă a războiului robotizat, precum și concepția de operații (CONOPS)” (Kasapoglu 2020). Același analist identifică cel puțin trei elemente comune între *Operația Spring Shield* și campania de utilizare a dronelor din Azerbaidjan⁶:

- artileria forțelor terestre a fost utilizată în strânsă coordonare cu sistemele de aeronave fără pilot (acestea având misiuni de culegere de informații, de stabilire a țintelor și BDA⁷);

- vânarea sistematică a apărării aeriene mobile a inamicului (în decurs de două săptămâni, 60 de componente de sisteme armene de apărare aeriană, cu baza la sol, majoritatea OSA și Strela-10, și cel puțin o componentă S-300 au fost distruse de forțele armate azere). Este important de menționat, aici,

⁶ N.A.: Elementele prezentate sunt detaliate de Can Kasapoglu, *Turkey Transfers Drone Warfare Capacity to Its Ally Azerbaijan*, <https://jamestown.org/program/turkey-transfers-drone-warfare-capacity-to-its-ally-azerbaijan/>, accesat la 06.01.2022.

⁷ Battle Damage Assessment/Evaluarea efectelor produse de acțiunile militare.

⁸ N.A.: Mai multe amănunte privind utilizarea biplanelor rusești An-2 în conflictul din Nagorno-Karabah pot fi găsite accesând europalibera.org, „ANALIZĂ Tehnologie, comando și Turcia. Cum a câștigat Azerbaidjan în Nagorno-Karabah” și forbes.com, ”The «Magic Bullets» Drones Behind Azerbaijan’s Victory Over Armenia”.

rolul vechilor biplane rusești An-2, transformate în drone, abordare inedită și îndrăzneță, cu ajutorul cărora s-a reușit expunerea apărării antiaeriene a Armeniei⁸;

- executarea operațiilor informaționale (Ministerul Apărării din Azerbaidjan a publicat zilnic filmări cu acțiunile dronelor pe conturile sale de YouTube și Twitter).

La doi ani de la încheierea conflictului și după ultimele frământări care au avut loc în acea regiune, este unanim acceptat faptul că Turcia a ajutat aliatul tradițional, Azerbaidjan, nu doar prin asigurarea/punerea la dispoziție de drone, ci și prin intermediul asistenței furnizate de consilierii militari turci, cu experiență în pregătirea și ducerea bătăliilor. Mai mult, există opinii că Turcia nu numai că a participat la conflictul din Nagorno-Karabah cu drone, consilieri militari, comandouri ale forțelor speciale și mercenari sirieni importați, dar există și un număr tot mai mare de dovezi care sugerează că guvernul de la Ankara a jucat un rol important în decizia Azerbaidjanului de a lansa ofensiva în luna septembrie. Mai mulți oficiali turci de rang înalt s-au întâlnit cu omologii lor azeri, în cursul verii anului 2020, pentru a discuta situația din Nagorno-Karabah, iar vânzările de arme turcești către Baku au explodat în lunile care au precedat ofensiva din septembrie (Episkopos 2020a). Participarea președintelui turc, Recep Tayyip Erdogan, la parada dedicată victoriei Azerbaidjanului, desfășurată la Baku, a prezentat un peisaj destul de grăitor în acest sens: cei doi lideri stăteau unul lângă altul, iar în spatele lor, era un șir de steaguri turcești și azere, egale ca număr. Omniprezența steagurilor turcești și azere se putea observa și pe străzile din Baku (Episkopos 2020b).

Există opinii conform cărora concepția de operații a Azerbaidjanului este departe de a fi revoluționară, aceasta semănând cu doctrina *AirLand Battle* a Statelor Unite, dimensionată însă la bugetul alocat pentru apărare, de aproximativ 2 miliarde de dolari (Dr Watling și Dr Kaushal 2020). Demn de remarcat este faptul că, din punct de vedere strategic, o țară, precum Azerbaidjanul, a fost capabilă să efectueze lovituri de precizie în adâncimea teatrului de operații (capacitate care, cândva, era rezervată doar marilor puteri), folosind o serie de echipamente relativ ieftine care să suplinească lipsa unei puteri aeriene robuste (Dr Watling și Dr Kaushal 2020). Nu trebuie astfel să ne mirăm de rezultatul final, în condițiile în care conflictul a fost purtat între tacticile din secolul XXI ale Azerbaidjanului și armata din secolul XX a Armeniei.

Concluzii

Conflictele din ultimul deceniu au fost hotărâtoare în ceea ce privește importanța utilizării dronelor, indiferent de categorie sau variantă de înarmare. Astfel, noua tactică a câmpului de luptă, care s-a dovedit a fi de

succes în conflictele regionale recente, a constat în utilizarea dronelor, relativ ieftine și echipate cu rachete, împotriva unor forțe blindate sau de apărare aeriană cu baza la sol. Această nouă tactică a schimbat percepția strategică din jurul Turciei și Rusiei, în sensul în care dronele construite în Turcia, cu o tehnologie digitală accesibilă, au distrus blindate și sisteme de apărare aeriană și antirachetă ale protejaților ruși în conflictele purtate în Siria, Libia și Azerbaidjan. Aceleași drone au început să devină eficiente și împotriva propriilor sisteme rusești în conflictul din Ucraina.

La scurt timp de la încheierea sa, conflictul din Nagorno-Karabakh a devenit poate cel mai bun ambasador al modului în care UAS-urile, de mici dimensiuni și relativ ieftine, pot produce schimbări în derularea conflictelor, dominate cândva de puterea aeriană tradițională și de ample bătălii terestre. Oferta din ce în ce mai variată a UAS-rilor și prețurile lor abordabile pot crea țărilor un avantaj aerian la un cost mult mai mic decât cel generat de menținerea unei flote aeriene tradiționale. Conflictul din Nagorno-Karabakh a arătat cum dronele pot schimba brusc rezultatul unui conflict care părea de durată și cum pot contribui decisiv la îndeplinirea obiectivelor unei campanii militare.

Nu trebuie trecută cu vederea nici scurta analiză a aliaților celor doi beligeranți. Judecând astăzi, pe timpul desfășurării conflictului din Ucraina, se poate spune că Rusia nu a învățat nimic din greșelile Armeniei, cel puțin în ceea ce privește amenințarea generată de utilizarea dronelor în acțiunile militare, și din modul de combatere a acestora, astfel încât să obțină și să mențină controlul spațiului aerian în teatrul de operații. Pe de altă parte, Turcia a obținut atât un imens succes comercial, cu dronele puse la dispoziția Azerbaidjanului și, ulterior, Ucrainei, cât și recunoașterea internațională în materie de capabilități militare.

Referințe

Bekdil, Burak Ege. 2020. "Azerbaijan to buy armed drones from Turkey." <https://www.defensenews.com/unmanned/2020/06/25/azerbaijan-to-buy-armed-drones-from-turkey/>.

Dahlgren, Masao. 2022. "How advanced technology is changing deterrence." <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2022/08/23/how-advanced-technology-is-changing-deterrence/>.

Dr Watling, Jack și Sidharth Dr Kaushal. 2020. "The Democratisation of Precision Strike in the Nagorno-Karabakh Conflict." <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/democratisation-precision-strike-nagorno-karabakh-conflict>.

Episkopos, Mark. 2020a. "Has Russia Paved a Path for Turkey to Capitalize on the Nagorno-Karabakh Conflict?" <https://nationalinterest.org/feature/has-russia-paved-path-turkey-capitalize-nagorno-karabakh-conflict-172812>.

—. 2020b. "Nagorno-Karabakh and the Fresh Scars of War." <https://nationalinterest.org/feature/nagorno-karabakh-and-fresh-scars-war-174690>.

Europa Liberă. 2020. „Cinci lucruri-cheie de știut despre conflictul din Nagorno-Karabakh.” <https://romania.europalibera.org/a/cinci-lucruri-cheie-de-%C8%99tiut-despre-conflictul-din-nagorno-karabah/30894640.html>.

Fati, Sabina. 2020. „Ce se ascunde în spatele conflictului dintre azeri și armeni. Ce vrea Rusia.” <https://romania.europalibera.org/a/ce-se-ascunde-%C3%AEn-spatele-conflictului-dintre-azeri-%C8%99i-armeni-ce-vrea-rusia/30862733.html>.

Garibov, Azad. 2016. ”Karabakh: A New Theater for Drone Warfare?” *Eurasia Daily Monitor*. <https://jamestown.org/program/karabakh-a-new-theater-for-drone-warfare/>.

Gressel, Gustav. 2020. ”Military lessons from Nagorno-Karabakh: Reason for Europe to worry?” <https://ecfr.eu/article/military-lessons-from-nagorno-karabakh-reason-for-europe-to-worry/>.

Iddon, Paul. 2020. ”What’s Next For Armenia’s Military After Devastating Nagorno-Karabakh Defeat?” <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2020/12/09/whats-next-for-armenias-military-after-devastating-nagorno-karabakh-defeat/?sh=596be53036bc>.

Kasapoglu, Can. 2020. ”Turkey Transfers Drone Warfare Capacity to Its Ally Azerbaijan.” <https://jamestown.org/program/turkey-transfers-drone-warfare-capacity-to-its-ally-azerbaijan/>.

Lt.Col. Erickson, Edward J. 2021. ”The 44-Day War in Nagorno-Karabakh, Turkish Drone Success or Operational Art?” *Military Review* (Army University Press). <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2021-OLE/Erickson/>.

Ostrovsky, Simon. 2021. ”How Azerbaijan Won the Karabakh War And how Russia won the peace, if it can keep it.” <https://newlinesmag.com/reportage/how-azerbaijan-won-the-karabakh-war/>.

Reynolds, Michael A. 2021. ”Confidence and catastrophe: Armenia and the second Nagorno-Karabakh war.” <https://warontherocks.com/2021/01/confidence-and-catastrophe-armenia-and-the-second-nagorno-karabakh-war/>.

Synovitz, Ron și Andrei Luca Popescu. 2020. „ANALIZĂ Tehnologie, comando și Turcia. Cum a câștigat Azerbaidjan în Nagorno-Karabakh.” <https://romania.europalibera.org/a/analiza-tehnologie-comando-turcia-azerbaidjan-nagorno-karabah/30950259.html>.

Urcosta, Ridvan Bari. 2020. ”Drones in the Nagorno-Karabakh.” https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/drones-nagorno-karabakh#_ednref20.

Welt, Cory și Andrew S. Bowen. 2021. ”Azerbaijan and Armenia: The Nagorno-Karabakh Conflict” (No. R46651, CRS report). <https://crsreports.congress.gov/search/#/?termsToSearch=R46651&orderBy=Relevance>.

Lecții care trebuie învățate din conflictul Nagorno-Karabah

Lessons to be learned from the Nagorno-Karabah conflict

Col.instr.av.dr. Cătălin CHIRIAC*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: catalin_chi@yahoo.com

Abstract

Noile amenințări ale războiului modern obligă la gândirea și dezvoltarea unei capacități credibile de apărare aeriană, bazată pe sisteme de avertizare timpurie, rachete sol-aer, avioane de luptă și sisteme de comandă și control asociate. Apărarea aeriană cu baza la sol, neglijată destul de mult în campaniile aeriene care au dominat ultimii ani de conflicte militare, în care amenințarea aeriană era destul de scăzută, este din nou în prim-planul analiștilor militari. Răspunzători pentru acest lucru sunt combatanții implicați în conflictul din Nagorno-Karabah din 2020.

The new threats of modern warfare compel the thinking and development of a credible air defense capability based on early warning systems, surface-to-air missiles, fighter aircraft and associated command and control systems. Ground-based air defense, largely neglected in the air campaigns that dominated the last years of military conflicts, where the air threat was quite low, is once again examined by military analysts. The combatants involved in the 2020 Nagorno-Karabakh conflict are responsible for this.

Cuvinte-cheie:

Nagorno-Karabah; apărare aeriană; dronă; apărare aeriană cu baza la sol; rachete sol-aer; artilerie antiaeriană; sisteme GBAD; sisteme de aeronave fără pilot la bord.

Keywords:

Nagorno-Karabakh; air defense; drone; ground-based air defense; surface-to-air missiles; anti-aircraft artillery; GBAD systems; unmanned aircraft systems.

Războiul dintre Armenia și Azerbaidjan pentru controlul regiunii Nagorno-Karabakh, desfășurat în perioada 27 septembrie – 10 noiembrie 2020, revine în actualitate, ca reper pentru orice potențial conflict de pe mapamond, prin prisma rolului decisiv al dronelor și eficienței scăzute a măsurilor de combatere a acestora. Desfășurat între două țări, a căror lipsă sau insuficiență a mijloacelor aeriene trebuia rapid compensată, conflictul a reușit să atragă atenția specialiștilor militari prin modul inedit în care sistemele de aeronave fără pilot la bord au fost întrebuițate în misiuni aeriene de recunoaștere, de lovire sau de neutralizare, altădată misiuni specifice aeronavelor militare.

Amenințările asimetrice, generate de utilizarea *sistemelor de aeronave fără pilot la bord/UAS-uri*¹, cunoscute în limbajul uzual sub numele de *drone*², care devin tot mai prezente în arsenalul numeroaselor state, impun o recâștigare a relevanței *structurilor de apărare aeriană cu baza la sol/GBAD*³ în combaterea acestora. Raportându-ne la factori precum cantitatea, disponibilitatea, costurile sau influența condițiilor meteo, constatăm că structurile GBAD sunt mult mai adecvate pentru a combate aceste amenințări decât avioanele de luptă.

Conflictul din Nagorno-Karabakh a oferit și, încă mai oferă, destule analize, lecții și învățăminte pentru ca planificatorii militari, indiferent de țară sau de culoarea uniformei, să poată asigura întrebuițarea sistemelor de apărare aeriană într-o manieră integrată și eficientă împotriva unor provocări aeriene neconvenționale existente sau care pot apărea într-un viitor apropiat. Este posibil ca unele lecții desprinse din acest conflict să nu fie atât de inovatoare sau ca altele să fi fost deja implementate la nivelul statelor cu o puternică dezvoltare în domeniu, unde conceptul de apărare aeriană integrată este înțeles și aplicat, iar inventarul de capacități conține suficiente sisteme care pot combate sau neutraliza sistemele de aeronave fără pilot la bord. Totuși, existența și utilizarea acestora pe scară din ce în ce mai mare constituie și, în mod logic, va constitui o problemă spinoasă pentru orice apărare aeriană.

Realitatea câmpului de luptă a demonstrat că amenințarea generată de utilizarea UAS-urilor nu este singulară. Provocările pentru apărarea aeriană încep cu *clasicele* aeronave, la care trebuie adăugate *omniprezentele* UAS-uri/drone, *cunoscutele* rachete balistice sau de croazieră și *noile* rachete hipersonice.

Scopul articolului este de a semnala importanța apărării aeriene pe timpul conflictului din Nagorno-Karabakh și de a aduce în prim-plan o serie de observații, sub formă de lecții identificate, care pot ajuta la o mai bună înțelegere a consecințelor conflictului și care pot contribui la eficientizarea modului de folosire a apărării aeriene în acțiuni de contracarare a UAS-urilor.

¹ Unmanned Aircraft Systems.

² N.A.: În domeniul militar, termenul utilizat este de sistem de aeronavă fără pilot la bord/UAS, în timp ce termenul de dronă este folosit preponderent și este acceptat pe scară largă în domeniul civil, pentru toate tipurile de sisteme fără pilot, comerciale sau militare. În aceste condiții, pe parcursul articolului vor fi utilizate interschimbabil cele două denumiri, deoarece informațiile sunt preluate din surse militare, libere la publicare, sau din diverse articole, publicații ori site-uri. Pentru mai multe detalii, se poate consulta A Comprehensive Approach to Countering Unmanned Aircraft Systems, studiu elaborat la nivelul Joint Air Power Competence Centre.

³ Ground Based Air Defence.

De ce sisteme de aeronave fără pilot la bord?

Capacitatea Puterii Aeriene de a influența planificarea și conducerea operațiilor întrunite a condus la definirea acesteia ca reprezentând „*abilitatea de a folosi capabilitățile aeriene pentru a influența comportamentul actorilor și desfășurarea evenimentelor*” (NATO Standardization Office 2016, 1-2). Totuși, în ansamblu, Puterea Aeriană reprezintă mai mult decât capacitatea operațională a forțelor aeriene ale unui stat și trebuie privită ca un complex de echipamente specifice, de factori și sisteme mai mult sau mai puțin tangibili, dar la fel de importanți, din care nu trebuie să lipsească industria de apărare, cercetarea și educația în domeniu, mentalitatea, dezvoltarea doctrinară, infrastructura caracteristică și un leadership pe măsura cerințelor și ambițiilor. Dacă, aici, se adaugă puterea de adaptare la provocările mediului de operare, competența utilizatorilor, îndrăzneala în execuție și experiența practică de luptă, se poate explica de ce unele forțe aeriene sunt pur și simplu mai bune și mai eficiente în luptă decât altele.

În lipsa unei Puteri Aeriene eficiente, robuste și consumatoare de resurse, statele au încercat întregirea, sau mai corect spus, completarea acesteia cu o serie de echipamente care să poată suplini, într-o măsură cât mai mare, aeronavele de luptă. Iar cele mai la îndemână soluții s-au dovedit a fi sistemele de aeronave fără pilot la bord/UAS-urile sau dronele. Raportul eficacitate/preț în favoarea UAS-urilor face ca utilizarea acestora să devină din ce în ce mai frecventă în viitoarele conflicte, în special pentru statele care nu dețin o componentă a Puterii Aeriene bine dezvoltată (componenta aviatică fiind cel mai bun exemplu). Acest mod de abordare a războiului aerian de către Azerbaidjan în conflictul din Nagorno-Karabah a dovedit din plin acest lucru.

Având în vedere cele prezentate, se impune totuși o scurtă precizare. Atracția pentru sistemele de aeronave fără pilot la bord este bine cunoscută, datorită unei serii de avantaje operaționale și tehnice. Eliminarea vulnerabilității echipajelor, comanda și controlul acestora se realizează din afara spațiului de luptă, costurile de producție și de personal sunt mult reduse, în comparație cu aeronavele cu pilot la bord (în timp ce rata de producție este ridicată), durata de zbor și raza acțiune au un permanent trend crescător, întrebuintarea în misiuni din ce în ce mai complexe sau utilizarea de către toate categoriile de forțe constituie avantajele care recomandă achiziționarea și utilizarea acestora. În același timp, trebuie avute în vedere și o serie de dezavantaje care țin de utilizarea spațiului aerian, de diminuarea sau eliminarea implicării factorului uman la locul acțiunii, de dependența de sistemele de comunicații satelitare, vulnerabilitate crescută, în situația descoperirii de către sistemele GBAD.

Și totuși, utilizarea dronelor a schimbat echilibrul puterii într-un război care a pus față în față doi actori statali. Bayraktar, dronele turcești, împreună cu alte sisteme de armament israeliene, achiziționate de Azerbaidjan în ultimii ani, au contrabalansat categoric avantajul forțelor terestre ale Armeniei. Deoarece niciuna dintre țări nu

dispunea de o Putere Aeriană suficient de dezvoltată, iar majoritatea luptelor s-au desfășurat în teren, deținerea sistemelor de drone performante a făcut diferența dintre victorie și eșec.

Nu trebuie pierdut din vedere nici faptul că sistemele de aeronave fără pilot la bord, care au dovedit că pot executa o parte din misiunile aviației tactice sau a celor de corectare a focului sistemelor de artilerie, pot deveni predilecte pentru țările care nu își permit armament modern și scump. În aceeași situație, se pot afla și țările care dețin aeronave de proveniențe diferite (Est-Vest) și generații, unele depășite atât din punct de vedere fizic, cât și moral. Este astfel destul de evident că sistemele de aeronave fără pilot la bord pot oferi avantaj Puterii Aeriene prin posibilitățile de utilizare a lor la un preț mult mai mic, în comparație cu costurile aeronavelor cu pilot la bord. În același timp, aria de răspândire a UAS-urilor, prin prisma avantajelor prezentate, o va depăși pe cea a sistemelor de apărare aeriană și va grăbi eliminarea sistemelor învechite.

Câștigarea gradului de control asupra spațiului aerian rămâne în continuare un deziderat al conflictului modern. Faptul că adversarul, alianța cu Turcia, terenul și condițiile meteo au permis Azerbaidjanului să obțină acest lucru prin metode mult mai puțin costisitoare reprezintă doar o altă față a acestui conflict.

Ceea ce trebuie avut în vedere în rezolvarea alternativei *aeronavă cu pilot la bord sau UAS* este (în continuare) necesitatea de asigurare a unui grad de control asupra spațiului aerian, deoarece „*dominarea aerului va rămâne o condiție prealabilă pentru toate operațiile, cu sau fără echipaj*” (Mason 2014, 228). După cum a observat cunoscutul teoretician al Puterii Aeriene John A. Warden III, începând cu atacul Germaniei asupra Poloniei din 1939, „*nicio țară nu a câștigat un război în fața superiorității aeriene inamice, nicio ofensivă majoră nu a reușit împotriva unui oponent care controla spațiul aerian și nicio apărare nu a avut succes împotriva unui inamic care avea superioritate aeriană*” (Warden 1988, 13).

Rachete, drone și artilerie

La începutul conflictului⁴, arsenalul de rachete al Armeniei era format în întregime din rachete de proveniență sovietică sau rusească, prin moștenirea rachetelor Tochka și Scud de la Uniunea Sovietică și prin achiziționarea de rachete Iskander din Rusia în anul 2016. Flota de drone a Armeniei era formată din sisteme indigene, de mici dimensiuni, a căror principală misiune era cea de recunoaștere (Shaikh și Rumbaugh 2020). Pe parcursul celor 44 de zile de conflict, sistemele de aeronave fără pilot la bord armene s-au dovedit inferioare modelelor israeliene sau turcești, achiziționate de azeri, neputând astfel suplini rolul aviației militare.

⁴ N.A.: O imagine orientativă privind forțele militare ale celor două țări se poate realiza consultând Michael Kofman, Leonid Nersisyan, "The second Nagorno-Karabakh War, two weeks in", War on the Rocks, <https://warontherocks.com/2020/10/the-second-nagorno-karabakh-war-two-weeks-in/>, accesat la 02.09.2021, și Shaan Shaikh, Wes Rumbaugh, "The Air and Missile War in Nagorno-Karabakh: Lessons for the Future of Strike and Defense", Center for Strategic & International Studies, <https://www.csis.org/analysis/air-and-missile-war-nagorno-karabakh-lessons-future-strike-and-defense>, accesat la 09.09.2021.

De cealaltă parte, Azerbaidjanul deținea un arsenal mai diversificat și mai modern de rachete, artilerie și drone. În afara sistemelor și echipamentelor de proveniență ex-sovietică sau rusească, azerii au achiziționat și alte sisteme mult mai eficiente (un astfel de exemplu fiind racheta balistică cu rază scurtă – LORA). În ceea ce privește inventarul de drone, Azerbaidjanul a dezvoltat și a completat un arsenal impresionant de UAS-uri: Bayraktar TB2 din Turcia și numeroase *muniții de tip loitering*⁵ din Israel, cunoscute sub denumirea de *drone kamikaze*, inclusiv Harop⁶, Orbiter și UAV-uri SkyStriker (Shaikh și Rumbaugh 2020).

Chiar dacă Azerbaidjanul avea un avantaj incontestabil în ceea ce privește numărul de aeronave și elicoptere de luptă, utilizate prea puțin în conflict, ambele țări dețineau sisteme de apărare aeriană cu baza la sol care, teoretic, puteau fi răspunzătoare de pierderi grele în rândul aeronavelor cu echipaj la bord (Kofman și Nersisyan 2020). Un element surprinzător l-a constituit transformarea vechilor avioane Antonov An-2, un biplan versatil cu un singur motor, în drone de unică folosință (Kofman și Nersisyan 2020), folosite, preponderent, pentru localizarea apărării aeriene cu baza la sol.

Robustețea și consistența flotei de sisteme de aeronave fără pilot la bord ale Forțelor Aeriene din Azerbaidjan reies și din informațiile prezentate de *Jane's World Air Forces* și preluate de *Military Review* (Lt. Col. Erickson 2021, 4)⁷:

- 36 de sisteme de aeronave fără pilot la bord Bayraktar TB2, înarmate cu muniții Roketsan MAM-L, ghidate prin laser;
- 48 de muniții israeliene HAROP (de tip loitering);
- un număr mare de muniții israeliene Orbiter 1K (de tip loitering), Elbit Hermes 450/900, SkyStriker și Aerostar UA.

Transformarea de către Azerbaidjan a vechilor biplane rusești An-2 în drone a constituit o abordare inedită, deoarece zborul/dirijarea acestora la joasă înălțime a condus la dezvoltarea pozițiilor structurilor de apărare aeriană cu baza la sol, asigurând în acest fel țintele pentru dronele turcești (Hambling 2020). Utilizarea acestei tactici a permis azerilor să distrugă/scoată din funcțiune majoritatea sistemelor armene de apărare aeriană și antirachetă și să obțină superioritatea aeriană tactică cu un risc minim pentru forțele proprii. Această tactică nu este tocmai nouă, ea amintind de conceptele *Wild Weasel* sau *Hunter-Killer* din perioada războiului din Vietnam, când o aeronavă momeală zbura la joasă altitudine în încercarea de a forța apărarea aeriană să deschidă focul, pentru ca o altă aeronavă să poată angaja forțele inamice expuse (Thomas și alții 2021).

Prioritatea pe care cele două țări au acordat-o dezvoltării și modernizării armatei s-a reflectat în diferențele identificate de analiștii militari la începutul

⁵ N.A.: Date suplimentare referitoare la munițiile de tip loitering se pot găsi la: <https://dronecenter.bard.edu/loitering-munitions-in-focus/>

⁶ N.A.: O descriere a sistemului HAROP poate fi vizualizată la: <https://www.airforce-technology.com/projects/haroploiteringmuniti/>

⁷ ***, "Azerbaijan, Air Force", *Jane's World Air Forces* (Coulsdon, UK: Janes, 10 December 2020), 11–12, apud Lt. col. Edward J. Erickson, "Nagorno-Karabakh, Turkish Drone Success or Operational Art?", *Military Review*, Army University Press, <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2021-OLE/Erickson/>, accesat la 06.01.2022.

și, mai ales, pe perioada desfășurării conflictului. Astfel, o analiză SIPRI (Wezeman, Kuimova și Smith 2021) arată că:

- în anul 2020 cheltuielile militare ale Armeniei au reprezentat 4,9% din produsul său intern brut (PIB), iar cele ale Azerbaidjanului au reprezentat 5,4%;
- nivelul cheltuielilor militare în termeni absoluți a fost semnificativ diferit în cele două țări: în 2020, Armenia a cheltuit 634 de milioane de dolari, iar Azerbaidjan a cheltuit 2.238 de milioane de dolari;
- deoarece niciuna dintre cele două țări nu are o industrie de armament semnificativă, ambele s-au bazat pe furnizori externi pentru extinderea, completarea sau dezvoltarea arsenalelor. Analiza importurilor arată că acestea au fost asimetrice: în perioada 2011–2020, volumul importurilor de arme din Azerbaidjan, estimat de SIPRI, ar fi fost de 8,2 ori mai mare decât cel al Armeniei.

Lecții identificate:

1. stabilirea unui inventar de forțe și capacități (de pregătit, achiziționat sau dezvoltat) necesar îndeplinirii obiectivelor stabilite sau configurării de perspectivă a forțelor armate;
2. stabilirea clară a priorităților pe linie militară și identificarea aceluși partener de cooperare care să sprijine efortul de modernizare a forțelor armate;
3. dezvoltarea de noi concepte, doctrine și strategii privind apărarea aeriană care să răspundă amenințărilor generate de utilizarea UAS-urilor.

Implicații pentru războiul modern/viitoarele conflicte

Existența UAS-urilor în inventarul unei țări și utilizarea inteligentă a acestora oferă o alternativă viabilă pentru compensarea eficacității precare a mijloacelor aeriene cu pilot la bord. În cazul unor combatanți egali din punctul de vedere al puterii militare, orientarea către achiziționarea și utilizarea de UAS-uri asigură un avantaj asimetric, care se poate reflecta în:

- sprijinul în managementul țintelor;
- multiplicarea efectelor prin executarea de misiuni SEAD⁸, având în vedere că un sistem GBAD nu poate contracara orice amenințare aeriană;
- creșterea distanței de cercetare proporțional cu menținerea unui nivel de risc scăzut.

⁸ Suppression of Enemy Air Defenses.

Sprijinul forțelor armate azere cu sisteme de aeronave fără pilot la bord a constituit un element important în atingerea obiectivelor operaționale stabilite la nivelul întregii campanii militare. Utilizând un profil de zbor diferit de al aeronavelor cu pilot, dificil de detectat de stațiile radar, UAS-urile au contribuit la exploatarea vulnerabilităților sistemelor care asigurau avertizarea timpurie

și combaterea propriu-zisă. Designul campaniei Azerbaidjanului a asigurat armonia dintre finalitățile campaniei (obiectivele operaționale stabilite la nivelul întrunit), modalitățile de îndeplinire a obiectivelor și mijloacele utilizate⁹.

În prima zi a ofensivei azere (27.09.2020), sistemele aeriene fără pilot la bord au vizat sistemele mobile de apărare aeriană cu rază scurtă de acțiune (OSA/SA-8 și STRELA-10/SA-13) ale Armeniei, lansatoarele sistemelor S-300/SA-10 și KUB/SA-6 și radarele sistemelor de rachete cu rază lungă de acțiune (Roblin 2020). Neutralizarea acestora a creat condițiile întrebuițării la capacitate maximă a întregii flote de UAS-uri. Echipamentele armenilor au fost utilizate prea puțin în combaterea amenințărilor aeriene, sistemul S-300, împreună cu alte sisteme fabricate în anii '70, '80, dovedindu-se ineficiente în confruntarea cu rachetele balistice și cu UAS-urile de dimensiuni mici. Avioanele de luptă rusești Su-30 recent achiziționate de Armenia, cele mai avansate din cadrul forțelor sale aeriene, nu au fost utilizate în conflict. Acest lucru, corelat cu incapacitatea sistemelor de apărare aeriană armenie de a combate UAS-urile azere, a permis Azerbaidjanului să domine spațiul aerian și să angajeze eficient forțele terestre adverse.

În general, în absența unei arhitecturi solide de apărare aeriană în spații aeriene relativ permissive, dronele s-au dovedit eficiente în misiunile de tip SEAD (Kasapoglu 2020), considerate în continuare ca fiind în responsabilitatea aeronavelor rezervate unor astfel de misiuni. Operațiile de tip SEAD, executate cu UAS-uri, sunt ideale împotriva acelor adversari care nu au o apărare aeriană stratificată, susținută de un sistem de comandă și control, care să ofere avertizare timpurie, imaginea aeriană recunoscută a câmpului de luptă sau deconflictarea situațiilor complexe de apărare.

Utilizarea dronelor de către Azerbaidjan s-a dovedit a fi un succes tactic, deși în istoria recentă există numeroase exemple privind forța devastatoare a Puterii Aeriene împotriva unei forțe terestre cu o apărare aeriană deficitară. Folosirea sistemelor de aeronave fără pilot la bord reprezintă, în acest caz, mai degrabă o evoluție firească a utilizării Puterii Aeriene decât o revoluție a acesteia, așa cum a fost apreciat la cald, pe timpul desfășurării conflictului. Există o preocupare permanentă a analiștilor militari, de a identifica lecții din conflictele contemporane, mai ales atunci când sunt utilizate sisteme de armament moderne sau în premieră. În același timp, există pericolul unor generalizări pripite, pornind de la studiul unor cazuri izolate sau prea puțin reprezentative. Concluzia că, în viitor, vor fi întrebuițate doar sisteme de aeronave fără pilot la bord nu are o bază solidă, în condițiile în care viitorii combatanți vor aborda mult mai tranșant posibilitățile și vulnerabilitățile noilor sisteme. De asemenea, este puțin probabil ca folosirea exclusivă a UAS-urilor să poată oferi soluții adecvate împotriva unui adversar experimentat, posesor de capacități A2/AD¹⁰, susținute de sisteme de război electronic și de combatere a dronelor (Kasapoglu 2020).

⁹ N.A.: Un punct de vedere argumentat referitor la planificarea campaniei azere este oferit de lt. col. Edward J. Erickson în lucrarea "Nagorno-Karabakh, Turkish Drone Success or Operational Art?", *Military Review*, <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2021-OLE/Erickson/>, accesat la 03.09.2021.

¹⁰ Anti-Access/Area-Denial.

Lecții identificate:

¹¹ SHORAD/
VSHORAD – Short Range
Air Defense/Very Short
Range Air Defense.

4. achiziționarea/dezvoltarea de sisteme integrate de rachete sol-aer cu bătaie mică și foarte mică/SHORAD-VSHORAD¹¹ sau revitalizarea sistemelor de artilerie antiaeriană;

5. integrarea tuturor capacităților de apărare aeriană într-un sistem stratificat, echilibrat și robust care să asigure misiunile de apărare încredințate;

6. dezvoltarea de tehnologii care să poată rezolva problema descoperirii și însoțirii continue a UAS-urilor, date fiind dimensiunile tot mai mici și caracteristicile materialelor de fabricație (plastic sau materiale compozite).

Rapoartele din surse deschise au sugerat că dronele au contribuit la scoaterea din luptă a unui număr mare de tancuri armene, de vehicule de luptă, de unități de artilerie și de sisteme de apărare aeriană. Utilizarea acestora a contribuit și la dezorganizarea sistemului logistic și de aprovizionare a trupelor armene, lucru care a stat la baza succeselor ulterioare ale azerilor (Shaikh și Rumbaugh 2020)¹². Cu toate acestea, trebuie precizat că distrugerile trecute în dreptul dronelor în acest conflict au provocat și continuă să provoace dezbateri aprinse, multe dintre estimări fiind probabil exagerate. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie un raport *Sputnik* în limba azeră, din care rezultă că numărul tancurilor distruse cu ajutorul dronelor este mai mare decât numărul total de tancuri deținute de Armenia (Gressel 2020).

¹² N.A.: Shaan Shaikh și Wes Rumbaugh fac trimitere la *The Fight For Nagorno-Karabakh: Documenting Losses On The Sides Of Armenia And Azerbaijan – Oryx* (oryxspioenkop.com), unde autorii Stijn Mitzer și Joost Oliemans prezintă o listă detaliată (justificată prin capturi foto și video) a vehiculelor distruse și capturate de cele două țări implicate în conflict.

În timp ce apărarea aeriană cu baza la sol este tot mai mult vizată de critici în ceea ce privește dificultatea combaterii UAS-urilor (conflictele din Siria și Nagorno-Karabakh, și, mai nou, cel din Ucraina sunt cele mai concludente), nu trebuie pierdute din vedere contextul, generația sistemelor GBAD, modul lor de operare și rolul acestora în ansamblul campaniei militare. Prima lecție desprinsă din ciocnirile azero-armene o reprezintă „vulnerabilitatea unităților terestre tradiționale – formațiuni blindate, mecanizate și motorizate, în fața conceptelor și capacităților avansate de luptă cu drone” afirma Can Kasapoglu, directorul programului de securitate și apărare de la EDAM (Centrul pentru Studii Economice și de Politică Externă din Istanbul)¹³. Dacă vulnerabilitățile intrinseci ale unor sisteme reprezintă ceva ce poate fi acceptat în anumite limite, lipsa protecției acestora în prevenirea exploatării lor de către adversar este de neconceput.

¹³ Ron Synovitz, Andrei Luca Popescu, „Tehnologie, comando și Turcia. Cum a câștigat Azerbaidjan în Nagorno-Karabakh”, <https://romania.europalibera.org/a/analiza-tehnologie-comando-turcia-azerbaidjan-nagorno-karabakh/30950259.html>, accesat la 06.01.2022.

În aceeași măsură nu trebuie omis faptul că UAS-urile nu sunt invincibile, Turcia pierzând multe dintre dronele sale TB2 în conflictul din Siria. Un aspect important care nu trebuie neglijat îl reprezintă faptul că, în momentul în care unitățile terestre armene nu au mai avut asigurată apărarea aeriană de către sistemele de apărare aeriană puse la dispoziție, pierderile au fost considerabile. Astfel, pierderea în primele zile de conflict a 84 de tancuri de către Armenia,

împreună cu numeroase sisteme de lansatoare multiple de rachete¹⁴ și sisteme de artilerie, în comparație cu doar 13 până la 15 sisteme de apărare aeriană cu baza la sol, sugerează o disponibilitate destul de scăzută a apărării aeriene, în raport cu dimensiunea forței blindate (Kofman și Nersisyan 2020).

¹⁴ N.A.: Multiple Launch Rocket Systems/MLRS.

Necesitatea apărării aeriene a forțelor de suprafață reprezintă un deziderat pentru toți conducătorii militari, iar realizarea unei proporții avantajoase între unitățile de apărare și cele care asigură apărarea reprezintă calea pentru atingerea acestuia. Este de la sine înțeles că o forță terestră careia îi lipsește apărarea aeriană este vulnerabilă în mod natural. În situația în care amenințările aeriene sunt din ce în ce mai pregnante, iar protecția aeriană este din ce în ce mai dificil de realizat, lipsa acesteia reprezintă pur și simplu o invitație la dezastru.

Lecții identificate:

7. respectarea și punerea în aplicare a principiilor specifice întrebuințării în operații a apărării aeriene cu baza la sol. Particular pentru această situație, masarea, mixarea și mobilitatea¹⁵ sunt cele mai importante principii care nu au fost sau nu au putut fi aplicate. Aplicarea acestor principii trebuie corelată cu posibilitățile tehnice și tactice ale fiecărui sistem de arme și senzori și cu factorii relevanți privind misiunea primită, adversarul și mediul de operare, sprijinul acordat și timpul avut la dispoziție, particularitățile trupelor și ale obiectivelor de apărare, în relație cu prioritățile structurilor de apărare cu baza la sol implicate.

¹⁵ N.A.: Principiile apărării aeriene cu baza la sol sunt: masarea, mixarea, mobilitatea, integrarea, flexibilitatea și capacitatea de reacție (mass, mix, mobility, integration, flexibility, and agility). Principiile sunt detaliate în FM 3-01, U.S. Army Air and Missile Defense Operations, Department of the Army, Washington, D.C., 22 December 2020, pp. 1-4÷1-6, https://armypubs.army.mil/ProductMaps/PubForm/Details.aspx?PUB_ID=1021420.

Este posibil ca, după acest conflict, să existe voci care să proclame sfârșitul erei tancurilor, al structurilor de blindate și al sistemelor GBAD. Această ipoteză trebuie analizată atât din perspectiva azerilor, care au ales varianta câștigătoare, cu aliați experimentați în utilizarea dronelor, cât și a armenilor, care, în afara faptului că nu au reușit să își păstreze avantajele obținute în conflictul anterior, au avut de suferit, în urma deciziilor deloc inspirate ale conducerii politico-militare. Este greu de susținut că epoca tancurilor s-a încheiat, dar este evident că tancurile, precum și alte platforme terestre tradiționale vor fi ținte sigure pentru sistemele aeriene fără pilot la bord, dacă în structura lor organică, nu vor exista structuri de apărare aeriană cu rază scurtă de acțiune, mijloace de război electronic sau sisteme dedicate exclusiv combaterii UAS-urilor (Kasapoglu 2020).

¹⁶ N.A.: Azerbaidjanul a sărbătorit victoria obținută în Nagorno-Karabakh printr-o paradă militară grandioasă, desfășurată în piața Azadliq din Baku. La paradă au participat 2.783 de militari, adică numărul de soldați azeri care au murit în război. Ceea ce a atras atenția a fost expunerea, pe timpul defilării, a diferitelor arme sau sisteme de arme, avariate sau nu, capturate de la armeni.

În mod logic, orice blindat sau sistem GBAD, oricât de avansat ar fi, se poate transforma în aceleași grămezi de fier vechi care au defilat în piața Azadliq din Baku¹⁶, dacă nu există un echipaj sau o echipă de luptă disciplinată, antrenată și pregătită. În imaginile video existente în mediul online, se poate observa cum blindatele armene nu manevrează, ci se deplasează în formații strânse, ca și cum ar fi într-o deplasare de rutină, și nu de luptă, iar în situația în care

se află în raioane de pregătire sau de așteptare, nu folosesc nicio formă de mascare (Bateman 2020).

Conflictul trebuie studiat cu atenție și consider că este o mare greșeală să fie abordat doar prin prisma puterii militare a celor două țări și a rezultatului acestuia. Trendul de stagnare sau chiar de eliminare a sistemelor de artilerie antiaeriană este vizibil mai ales după încheierea Războiului Rece, iar noile sisteme SHORAD/VSHORAD, orientate mai mult spre amenințări generate de elicoptere, avioane de atac la sol și rachete de croazieră, au puține șanse de a combate drone de dimensiuni mici sau roiuri de drone. Edificator este faptul că, în recentul război din Nagorno-Karabah, „numărul MANPAD-urilor distruse de drone a fost mai mare decât al celor care au reușit să doboare drone” (Gressel 2020). Acest lucru trebuie să dea de gândit și să îngrijoreze deopotrivă.

Și totuși, specialiștii sunt de părere că UAS-urile azere au operat împotriva unui oponent nepregătit sau care nu a învățat nimic din conflictul din 1994. În lipsa unei apărări aeriene stratificate, structurile existente au fost dispuse în mare parte pe poziții muntoase fixe, constituind astfel ținte relativ facile. Sistemele de apărare aeriană existente la dispoziția Armeniei (de proveniență sovietică și de la începutul anilor '70) nu au fost dezvoltate pentru angajarea unor ținte de tipul dronelor sau roiurilor de drone, munițiilor de tip loitering, proiectilelor de artilerie. Capacitățile de apărare aeriană mai avansate, cum ar fi Tor-M2, au fost ținute în mod intenționat în rezervă, iar sistemele mai vechi S-300 PS au părut să nu fi avut niciun rol în conflict (Kofman și Nersisyan 2020).

Lecții identificate:

8. antrenarea forțelor, ținând cont de lecțiile desprinse din confruntările anterioare și de permanenta volatilitate a mediului de operare;
9. existența unor capacități moderne nu garantează succesul, dacă acestea nu sunt susținute de instruire, organizare, sprijin și conducere compatibilă;
10. reconsiderarea importanței apărării pasive (avertizare timpurie, dispersare, mascare, ascundere și înșelare, adoptarea unei politici de control al emisiilor electromagnetice etc.) cu rol în creșterea probabilității de supraviețuire.

Combaterea UAS-urilor se poate dovedi dificilă, dar nu imposibilă. În cazul celebrelor TB2, micromuniția de la bordul acestora¹⁷ are o rază de acțiune, declarată în mediul online, de aproximativ 15 km¹⁸, ceea ce le face dificil de combătut de către majoritatea sistemelor de apărare aeriană SHORAD. În același timp, TB 2 este un exemplu de țintă pentru care nu au fost dezvoltate sistemele de rachete sol-aer cu rază medie de acțiune, destinația acestora fiind, în principal, de a combate avioane sau rachete mult mai rapide. Chiar dacă dronele au jucat un rol important în acest conflict, nu trebuie exagerate capacitățile lor, în condițiile în care acestea prezintă vulnerabilități

¹⁷ Smart Micro

Munition MAM-L.

¹⁸ <https://www.roketsan.com.tr/en/products/mam-l-smart-micro-munition>, accesat la data de 15.10.2022.

care pot fi exploatare de o apărare aeriană cu baza la sol, stratificată și bine pregătită. Din păcate, Armenia nu a avut însă numărul necesar de sisteme GBAD pentru a anihila avantajul creat de utilizarea dronelor, iar sistemele de război electronic *Polye-21*, furnizate de Rusia, au reușit perturbarea întrebuințării dronelor, dar numai pentru patru zile (Shaikh și Rumbaugh 2020). Rusia, susținătorul armenilor, a folosit sistemul de război electronic *Krasukha*, dispus în orașul armean Gyumri, doar în ultimele zile ale războiului, pentru a interzice misiunile de recunoaștere, executate de dronele azere în adâncimea teritoriului Armeniei (Gressel 2020). Contramăsurile electronice sau sistemele cinetice și noncinetice pot oferi soluții pentru combaterea dronelor, însă marea întrebare este dacă există posibilitatea producerii acestora în cantitățile necesare, solicitate de eșaloanele de nivel strategic, operativ și, mai ales, tactic.

În concluzie, conflictul a demonstrat că abordarea tradițională a războiului, prin prisma utilizării sistemelor tradiționale, este încă relevantă. Operațiunile tradiționale de atac și de contraatac, blocare, întârziere, interzicere etc., rămân cruciale pentru îndeplinirea obiectivelor asumate, în timp ce UAS-urile sau dronele au devenit acum o parte integrantă a planificării și ducerii războiului modern.

Sistemele de război electronic și cele de apărare aeriană cu rază scurtă de acțiune pot constitui opțiunea de bază pentru a combate munițiile de tip loitering sau aeronavele fără pilot la bord. Între interceptorii scumpi, destinați unor amenințări tipice obținerii unor efecte de nivel strategic și operativ (avioane, rachete balistice, de croazieră sau hipersonice), și opțiunile prezentate anterior, cele din urmă sunt de preferat și trebuie dezvoltate pentru a menține un echilibru între amenințarea generată de UAS-uri și combaterea ei. Este esențial de înțeles că proiectarea puterii militare într-un câmp de luptă modern începe cu eliminarea amenințărilor generate de sisteme relativ ieftine, dar cu o capacitate mare de blocare sau de saturare a sistemelor destinate contracarării lor.

Națiunile și armatele sunt obligate să își modernizeze sistemele de apărare aeriană pentru a recupera decalajul dintre amenințare și eliminarea acesteia, căutând metode, revitalizând sisteme, regândind apărarea aeriană, astfel încât combaterea UAS-urilor să nu devină mult mai costisitoare decât fabricarea acestora. Nu în ultimul rând, poate cel mai important aspect: neluarea în considerare a lecțiilor din acest conflict poate fi cea mai dureroasă lecție pe care istoria o poate oferi. Gratis pentru noi, dar tragic pentru Caucazul de Sud.

Referințe

Bateman, Robert. 2020. "No, Drones Haven't Made Tanks Obsolete." <https://foreignpolicy.com/2020/10/15/drones-tanks-obsolete-nagorno-karabakh-azerbaijan-armenia/>.

Gressel, Gustav. 2020. "Military lessons from Nagorno-Karabakh: Reason for Europe to worry." <https://ecfr.eu/article/military-lessons-from-nagorno-karabakh-reason-for-europe-to-worry/>.

Hambling, David. 2020. "The «Magic Bullet» Drones Behind Azerbaijan's Victory Over Armenia." <https://www.forbes.com/sites/davidhambling/2020/11/10/the-magic-bullet-drones-behind-azerbajians-victory-over-armenia/?sh=762b36f5e571>.

Kasapoglu, Can. 2020. "ANALYSIS – Five key military takeaways from Azerbaijani-Armenian war." <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-five-key-military-takeaways-from-azerbaijani-armenian-war/2024430>.

Kofman, Michael și Leonid Nersisyan. 2020. "The second Nagorno-Karabakh war, two weeks in." <https://warontherocks.com/2020/10/the-second-nagorno-karabakh-war-two-weeks-in/>.

Lt. Col. Erickson, Edward J. 2021. "The 44-Day War in Nagorno-Karabakh, Turkish Drone Success or Operational Art?". <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/img/Online-Exclusive/2021/erickson/Erickson-the-44-day-war.pdf>.

Mason, R. A. 2014. „The Response to Uncertainty.” În *European Air Power*, de John Andreas Olsen. Potomac Books.

NATO Standardization Office. 2016. "Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations." North Atlantic Treaty Organization.

Roblin, Sebastien. 2020. "What Open Source Evidence Tells Us About The Nagorno-Karabakh War." <https://www.forbes.com/sites/sebastienroblin/2020/10/23/what-open-source-evidence-tells-us-about-the-nagorno-karabakh-war/>.

Shaikh, Shaan și Wes Rumbaugh. 2020. "The Air and Missile War in Nagorno-Karabakh: Lessons for the Future of Strike and Defense." <https://www.csis.org/analysis/air-and-missile-war-nagorno-karabakh-lessons-future-strike-and-defense>.

Thomas, Nicole, Matt LTC Jamison, Kendall CAPT(P) Gomber și Derek Walton. 2021. "What the United States Military Can Learn from the Nagorno-Karabakh War." <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/what-united-states-military-can-learn-nagorno-karabakh-war>.

Warden, John A. 1988. "The Air Campaign, Planning for Combat." Washington, DC: National Defense University Press.

Wezeman, Pieter D., Alexandra Kuimova și Jordan Smith. 2021. "Arms transfers to conflict zones: The case of Nagorno-Karabakh." <https://sipri.org/commentary/topical-backgroundunder/2021/arms-transfers-conflict-zones-case-nagorno-karabakh>.

Domeniile cibernetice și spațiale – impactul asupra dezvoltării operației multidomeniu

Cyber and space domains – Impact on the development of the multi-domain operations

Cpt.cdor.drd. Alexandru CUCINSCHI*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: cucinschi.alexandru@gmail.com

Abstract

Recunoașterea a două noi medii/domenii operaționale, mediul cibernetic și mediul spațial, a condus la imaginarea mai multor posibilități „asimetrice” de angajare a unui adversar, cu scopul de a îi crea acestuia dileme multiple, de care trebuie să țină cont și, ca urmare, o sofisticare a spațiului de luptă care pune probleme atât adversarului, cât și forțelor proprii. Această abordare a operațiilor militare este, în prezent, asociată cu noul concept de operație multi-domeniu, deși trebuie menționat faptul că nu doar recunoașterea celor două noi medii, pe lângă cele trei medii clasice, a constituit operația multidomeniu, viitorul mediu de operare, în ansamblul său, fiind factorul declanșator. Astfel, în acest articol, îmi propun să identific măsura în care cele două noi medii operaționale contribuie la dezvoltarea noului concept de operație multidomeniu, cu scopul de a evidenția posibilele căi de urmat în ceea ce privește atât implementarea conceptului de operație multidomeniu, cât și dezvoltarea acțiunilor specifice în/din mediile cibernetic și spațiale. În urma analizei desfășurate, am observat faptul că domeniile cibernetic și spațiale pierd gradual din relevanță în cadrul fazelor operației multidomeniu, odată cu fragmentarea și descentralizarea acțiunilor, fapt care trebuie avut în vedere în dezvoltarea formațiunilor multidomeniu.

The recognition of two new operational environments/domains, the cyber environment and the space environment, has led to the imagining of several “asymmetric” possibilities of engaging an adversary, with the aim of creating multiple dilemmas for the adversary, which it must take into account. This approach to military operations is currently associated with the new concept of multi-domain operations. However, it should be noted that not only the recognition of the two new environments, in addition to the three classic environments, constitutes multi-domain operations, but also the future operating environment as a whole is a triggering factor. Thus, in this article, my aim is to identify the extent to which the two new operational environments contribute to the development of the new multi-domain operations concept, with the aim of highlighting possible ways forward in terms of implementing the multi-domain operation concept and developing specific actions in and from the cyber and space environments. Following the analysis carried out, it was noticed that the cyber and space domains are gradually losing relevance within the phases of the multi-domain operation, while the actions are being fragmented and decentralized. This fact must be taken into account in the development of multi-domain formations.

Cuvinte-cheie:

mediu de securitate; operație multidomeniu; domeniul cibernetic; domeniul spațial.

Keywords:

security environment; multi-domain operation; cyber domain; space domain.

Deși domeniile cibernetice și spațiale sunt privite, în general, ca medii care potențiază sau susțin acțiunile din mediile maritime, aeriene și terestre, apreciez că, în actualul mediu de securitate, relevanța acestora nu este mai redusă decât cea a domeniilor convenționale, în primul rând din cauza faptului că pot afecta puterea de luptă a unui potențial adversar sau a forțelor proprii într-o asemenea măsură încât procentul forțelor afectate de acestea poate fi hotărâtor în rezultatul unui conflict încă de dinainte ca un conflict să ajungă în stadiul de conflict deschis.

Consider că aceasta este, în fapt, tipologia noului tip de conflict, în sensul îndeplinirii obiectivelor prin mijloace care nu au depășit limita considerată a fi un declanșator pentru planificarea și desfășurarea unei acțiuni militare convenționale (declanșarea unui război convențional). Astfel, cele două noi domenii par să se preteze în mare măsură la ceea ce se vehiculează în prezentul și viitorul mediu de securitate, acesta fiind și motivul pentru care apreciez că o analiză a dezvoltărilor din mediile cibernetice și spațiale este de actualitate.

Totuși, ceea ce trebuie să admitem, încă de la început, este faptul că aceste medii influențează, în ideea enunțată anterior (îndeplinirea obiectivelor fără a declanșa un conflict deschis), în mai mare măsură instrumentele de putere ale statului altele decât cel militar (diplomatic, informațional și economic), instrumentul militar de putere fiind influențat în mai mare măsură doar în perioada în care conflictul deschis este declanșat.

Observăm astfel o lipsă de liniaritate, în sensul că două domenii care sunt atașate domeniilor clasice și care ar trebui să fie subsecvente instrumentului militar de putere au o influență directă asupra instrumentelor diplomatice, informaționale și economice, servind mai puțin instrumentul militar de putere în ceea ce operația multidomeniu cataloghează ca fiind faza de competiție¹, fapt care ne indică o complexitate care poate fi dificil de gestionat.

¹ Fazele operației multidomeniu – competiție, penetrare, dezintegrare, exploatare și revenirea la competiție în termeni favorabili (TRADOC 2018).

Cu toate acestea, consider că este necesară o analiză a elementelor pe care cele două noi medii le introduc în relația lor cu mediile clasice și în cadrul instrumentului militar de putere în ansamblul său, fapt care poate conduce la o conștientizare a posibilităților care se deschid pentru utilizarea într-un mod inovativ a forțelor armate în operații militare.

Astfel, plecând de la premisa că domeniile cibernetice și spațiale au ca scop, în cadrul acțiunilor militare, potențarea și susținerea acțiunilor din celelalte medii (se pot cataloga ca multiplicator de forțe), propun verificarea următoarei ipoteze de cercetare: domeniile cibernetice și spațiale vor conduce la deducerea de noi tactici pentru categoriile de forțe care operează în mediile clasice, (inclusiv combinarea inovativă a acestora de către nivelul operativ) și,

în același timp, vor influența modul de îndeplinire a obiectivelor strategice militare. Având în vedere datele presupuse a fi utilizate în cadrul acestei lucrări și pentru a fi în măsură să extragem concluzii pragmatice care să confirme sau să infirme ipoteza de cercetare stabilită, voi evidenția corelațiile care se stabilesc între cele două noi domenii și operația multidomeniu, în ansamblul ei.

Limitele cercetării pe care o desfășor, având în vedere faptul că mă raportează la un concept aflat în curs de dezvoltare (operația multidomeniu), sunt reprezentate de:

- validarea insuficientă a conceptului de operație multidomeniu prin jocuri de război și simulări, în urma cărora acesta poate fi rafinat;
- interpretarea relațiilor dintre elementele supuse cercetării să se facă prin prisma experienței autorului, având în vedere noutatea subiectului și studiile insuficiente din acest domeniu.

Articolul cuprinde trei părți, în prima parte voi identifica elementele considerate definitorii pentru cele două medii (cibernetice și spațiale), apoi voi sintetiza aspectele relevante ale operației multidomeniu, și în ultima parte voi identifica acele corelații care se stabilesc între cele două noi medii și operația multidomeniu.

1. Mediul cibernetic și mediul spațial – evoluție și elemente constituente

Elemente aparținând domeniilor cibernetic și spațial au fost utilizate încă din anii '50, astfel:

- apariția instrumentelor informatice care permiteau stocarea și procesarea de informații – acestea puteau fi utilizate în scopuri ofensive, dar, în același timp, trebuiau să fie protejate;
- lansarea primului satelit artificial – Sputnik 1 ([International Institute for Strategic Studies 2015](#)) – a condus la identificarea de noi opțiuni de angajare a adversarului, opțiuni generate de apariția unor tehnologii inovative, care au continuat să se dezvolte până în prezent, deși aplicațiile militare ale acestora au încetat să mai reprezinte o prioritate în perioada de după încheierea Războiului Rece, pentru că perioada respectivă a condus la detensionarea situației geostrategice.

Observăm din cele menționate mai sus asocierea și interdependența celor două domenii încă de la apariția elementelor care au constituit baza lor, fapt ce se transpune în prezent prin imposibilitatea disocierii domeniului cibernetic de cel spațial și invers, în sensul imposibilității sau limitării drastice a acțiunilor dintr-un mediu, fără potențarea acestor acțiuni din celălalt mediu. Cu toate acestea, printr-o analiză longitudinală, se poate observa faptul că domeniul cibernetic a avut, până în prezent, o evoluție mai accelerată, în comparație cu domeniul spațial, cel mai probabil datorită faptului că acesta a devenit din ce în ce mai accesibil, pentru o

gamă variată de actori internaționali, prin apariția internetului. Totuși, acest trend al evoluțiilor celor două domenii nu garantează faptul că, în viitor, cele două domenii se vor dezvolta în același ritm și este posibil ca oportunitățile identificate în domeniul cibernetic să se epuizeze, iar cele din domeniul spațial să reprezinte un interes mai mare pentru dezvoltarea de noi tehnologii și doctrine.

În continuare, pentru a putea fi în măsură să analizez modul în care cele două medii impactează operația multidomeniu, dar și instrumentul militar în ansamblul său, voi identifica elementele esențiale ale fiecărui mediu, așa cum sunt percepute în momentul de față.

1.1 Mediul cibernetic

Deși acțiunile ciberneticе (ofensive și defensive) își au originea în anii '50, odată cu apariția sistemelor informatice, importanța acestora a fost recunoscută oficial, la nivelul NATO, în anul 2016, când acest spațiu a fost definit ca un domeniu operațional, în care trebuie să se asigure apărarea la fel de eficient ca în aer, pe uscat și pe mare (NATO 2016), cu mențiunea că toate acțiunile din mediul cibernetic, așa cum sunt prezentate în documentul menționat, au un caracter defensiv.

În prezent, este larg recunoscut faptul că activitatea în domeniul cibernetic se desfășoară, în foarte mare măsură (aproximativ 90%), în mediul civil-privat (Crowther 2017), fapt ce ne indică dificultatea militarilor de a gestiona acțiunile în și din acest mediu, având în vedere posibilitățile multiple de acțiune a diferiților actori care nu se circumscriu unor reguli general acceptate, reguli care caracterizează modul de operare al militarilor. Cu toate că domeniul cibernetic este recunoscut ca un domeniu în care militarii operează, misiunile acestora în cadrul acestui domeniu nu sunt clar definite, iar acțiunile pe care militarii le pot desfășura sau împotriva cărora trebuie să fie în măsură să se apere sunt dificil de sintetizat sub o anumită clasificare.

O abordare a acestei problematici, pe care o consider cuprinzătoare și pragmatică, având la bază documente de referință ale SUA și NATO care reglementează politicile generale din acest mediu, a fost făcută de dr. Glenn Alexander Crowther, cercetător în domeniul politicilor ciberneticе la Institutul Național pentru Studii Strategice din cadrul Universității Naționale de Apărare SUA. Acesta grupează toate acțiunile militarilor cu implicații în domeniul cibernetic în patru categorii, centrate în jurul unui set de acțiuni ciberneticе uzuale (tehnologii de informații și comunicații², operații în rețea³ și operații ciberneticе defensive⁴), care reprezintă condiții de bază pentru categoriile identificate.

Cele patru categorii identificate în studiul menționat (Crowther 2017, 63-78), care sunt, în fapt, implicațiile domeniului cibernetic în cadrul posibilelor arii

² Information and Communications Technology (ICT).

³ Network Operations.

⁴ Defensive Cyber Operations (DCO).

de misiuni ale Forțelor Armate, sunt:

- operații informaționale cibernetice – în cadrul misiunilor din câmpul informațional;
- operații cibernetice – în cadrul operațiilor convenționale și speciale, desfășurate de Forțele Armate;
- criminalitatea cibernetică – în cadrul misiunilor care au ca scop diminuarea criminalității (sistemul de apărare are în subordine, de regulă, unități care au astfel de misiuni);
- facilitarea interpretării/prelucrării informațiilor⁵ prin acțiuni cibernetice
- în cadrul acțiunilor de interpretare/prelucrare a informațiilor.

⁵ Intelligence.

Exemple în sprijinul susținerii categoriilor identificate sunt prezentate în lucrarea menționată anterior, dar măsura în care aceste categorii se pretează a fi utilizate în forțe armate de o anvergură mai mică față de cea a SUA este, în opinia mea, dificil de cuantificat. Astfel, consider că, în ceea ce privește evoluțiile din domeniul cibernetic, se poate afirma faptul că protecția, manipularea, sustragerea și folosirea informațiilor, aspecte care sumarizează categoriile prezentate, reprezintă o sofisticare a misiunii de bază, identificată încă de la apariția acestui mediu în anii '50, cea de gestionare a informației.

Ca urmare, deși această detaliere a misiunii de bază nu este fără fundament, având în vedere că evoluțiile tehnologice au oferit o plajă din ce în ce mai largă pentru identificarea și utilizarea inovativă a instrumentelor pe care acest mediu le poate oferi, consider că este important de reținut faptul că informația în sine este cea care direcționează evoluțiile în acest mediu.

1.2 Mediul spațial

Ca și în cazul domeniului cibernetic, domeniul spațial, deși își are originile în anul 1957, odată cu lansarea primului satelit, Sputnik, de către URSS, acesta a fost desemnat de NATO ca al cincilea mediu de operare, în luna decembrie 2019, la întrunirea liderilor statelor membre ale NATO ([NATO 2022](#)), recunoscând astfel importanța acestui mediu în problematici legate de securitatea Alianței.

Principalele amenințări pe care NATO le-a identificat în acest mediu sunt legate de efectele fizice în spațiul cosmic și de acțiunile îndreptate asupra capacităților din spațiu:

- spațiul devine un mediu din ce în ce mai aglomerat și competitiv, sateliții fiind vulnerabili, din cauza interferențelor;
- unele state, inclusiv Rusia și China au dezvoltat o gamă largă de tehnologii antispațiale – NATO a condamnat testarea de către Rusia a rachetelor antisatelit, din data de 15 noiembrie 2021 ([NATO 2022](#)), dar consider că este mult mai important de evidențiat, din punct de vedere militar, faptul că, din acest mediu, se pot influența acțiunile în toate celelalte medii, deci spațiul este privit mai mult ca un potențator pentru

acțiunile din celelalte medii, mediu fără de care acțiunile forțelor armate pot fi private de avantajul informațiilor complete referitoare la un potențial adversar. În acest sens, principalele preocupări sunt reprezentate de:

- a vedea dacă reprezintă un mediu integrator pentru comunicații;
- culegerea, interpretarea de informații în sprijinul operațiilor și misiunilor;
- cu ajutorul sateliților se pot monitoriza crizele, iar NATO poate interveni eficient și în timp util ([NATO 2022](#)).

Astfel, consider că acțiunile în domeniul spațial pot fi împărțite în acțiuni fizice, care se desfășoară efectiv în spațiu, asupra mijloacelor spațiale și acțiuni care sunt îndreptate asupra celorlalte patru medii, acestea din urmă fiind, în momentul de față, elementele care influențează în mod direct activitatea militarilor, deși este evident faptul că se întrevede dezvoltarea unor capacități care să distrugă sateliții lansați în acest mediu tocmai pentru a nu permite a doua categorie de misiuni din acest mediu. În ideea menționată, NATO împarte acțiunile spațiale în acțiuni către, din și în spațiu: „*NATO a recunoscut faptul că atacurile către, din sau în spațiu reprezintă o provocare clară pentru securitatea Alianței și ar putea duce la invocarea articolului 5 din Tratatul Atlanticului de Nord*” ([NATO 2022](#)).

În ceea ce privește soluțiile identificate pentru obținerea unui avantaj, în raport cu un potențial adversar în acest mediu, acțiunile identificate ca necesare a fi desfășurate (capacitatea unei arhitecturi de sistem spațial de a asigura un sprijin persistent pentru succesul misiunii, în ciuda acțiunilor ostile) sunt reprezentate de ([Comparinni 2022](#)):

- descurajarea inamicului astfel încât acesta să nu detecteze și să nu vizeze servicii sau capacități spațiale;
- asigurarea capacității de reconstituire fie prin lansarea de noi capacități, fie activând capacități de rezervă pe orbită sau la sol;
- tehnologiile de sprijin, esențiale pentru a oferi o nouă dimensiune superiorității informaționale, de la comunicații cuantice la supravegherea continuă și de la algoritmi de informare avansați, bazați pe inteligență artificială, la robotică spațială, se poate observa faptul că efortul economic necesar implementării unor astfel de soluții poate fi considerat sustenabil doar de state sau organizații internaționale cu un nivel economic dezvoltat și care dețin tehnologii avansate sau proiecte în desfășurare în acest sens.

Astfel, consider că, și în cazul domeniului spațial, în momentul de față, informația (obținerea, utilizarea și interzicerea utilizării de informații adversarului) este cea care declanșează dezvoltarea de capacități care, cel mai probabil, în viitorul apropiat, vor fi direcționate spre acțiuni fizice (bruiaj, atac) împotriva capacităților adversarului, acesta fiind și cazul capacităților din domeniul cibernetic. Din cele prezentate cu privire la cele două medii, apreciez că se poate afirma faptul că, în momentul de față, asistăm la o „aducere la zi” a instrumentului militar cu ceea ce înseamnă gestionarea informațiilor prin utilizarea tehnologiilor inovative, iar faptul că informația, în sine,

poate deveni o politică de stat, precum și cele două noi medii, deși nu sunt controlate într-o manieră cuprinzătoare de armată, prin acțiunile specifice din sau către acestea, pot decide, încă din fazele incipiente ale unui conflict, soarta acestuia, în aceeași manieră în care controlul spațiului aerian facilitează în mare măsură succesul operației în mediile maritim și terestru.

În continuare, pentru a verifica ipoteza de cercetare enunțată la începutul articolului, voi descrie sumar conceptul de operație multidomeniu, pentru a verifica ulterior măsura în care cele două noi medii contribuie la dezvoltarea acestui concept.

2. Aspecte relevante ale operației multidomeniu

Operația multidomeniu este, în momentul de față, în stadiul de concept, aflat în curs de dezvoltare, având, ca orizont de implementare, anul 2028, în cazul SUA (TRADOC 2018), și anul 2032, în cazul Forțelor Armate ale României (presidency.ro 2020). Acest stadiu presupune desfășurarea de jocuri de război care să testeze principiile acestui nou tip de operație, studii cu privire la modul de implementare a acesteia, urmând ca, odată cu validarea și rafinarea conceptului, să se demareze procesul de dezvoltare a capacităților necesare punerii în aplicare.

În fapt, s-a considerat necesară dezvoltarea unui concept care să sintetizeze noile evoluții în ceea ce privește modul de planificare și de ducere a acțiunilor militare, ca urmare a imposibilității implementării unor aspecte ale operației întrunite clasice, din cauza evoluției tehnologice, materializate prin creșterea preciziei și razei de acțiune a sistemelor de armament, aspecte care se transpun prin apariția unor zone interzise din ce în ce mai mari (A2/AD). Aceste zone care se extind în spațiul în care forțele proprii ar trebui să fie în măsură să fie proiectate și să desfășoare operații întrunite clasice împiedică, prin stratificarea sistemelor care pot angaja toate categoriile de forțe, realizarea sprijinului dintre acestea.

Pe lângă aspectele pur militare, legate de provocările pe care le întâmpină categoriile de forțe ale armatei, operația multidomeniu își propune realizarea unor condiții favorabile desfășurării acțiunilor militare și, mai mult decât atât, descurajarea adversarului astfel încât acesta să nu fie în măsură să declanșeze un conflict deschis – aceste aspecte sunt cuprinse în faza I a operației (competiția) și, așa după cum se poate observa în Tabelul 1, sunt dependente de cele două noi medii care au ca obiect gestionarea avantajoasă a informației.

Astfel, parcurgând elementele definatorii ale operației multidomeniu prezentate în sinteză în documentul TRADOC, consider că operația multidomeniu poate fi împărțită în trei elemente definatorii, care, deși nu pot grupa în totalitate cele cinci faze ale acesteia și sunt prezente în cadrul fiecăreia, pot contribui la înțelegerea noului concept:

TABELUL 1. Forțele Terestre ale SUA în operația multidomeniu, figură logică – preluată și adaptată din TRADOC Pamphlet 525-3-1, The US Army in Multi-Domain Operations 2028 (TRADOC 2018)

<p style="text-align: center;">MEDIUL OPERAȚIONAL</p> <ul style="list-style-type: none">- contestat în toate domeniile- crește în letalitate și în dimensiunea câmpului de luptă- crește în complexitate- descurajare contestată
<p style="text-align: center;">SISTEMELE A2AD ALE RUSIEI ȘI CHINEI CREEAZĂ O CONFRUNTARE STRATIFICATĂ</p> <p>Competiție – confruntare prin separarea SUA și a partenerilor la nivel politic prin:</p> <ul style="list-style-type: none">- forțe regionale și naționale;- război neconvențional;- război informațional;- forțe convenționale cu rază lungă, medie și scurtă de acțiune; cu scopul de a fractura alianțele și de a câștiga fără luptă. <p>Conflict armat – confruntare prin separarea forței întrunite în timp, spațiu și funcții prin:</p> <ul style="list-style-type: none">- forțe regionale și naționale;- forțe convenționale cu rază lungă, medie și scurtă de acțiune;- război neconvențional;- război informațional; <p>pentru a câștiga în timp scurt, prin utilizarea surprizei, prin campanii de tip „fapt împlinit”.</p>
<p style="text-align: center;">PRINCIPIILE OPERAȚIEI MULTIDOMENIU</p> <p>Forțe calibrate:</p> <ul style="list-style-type: none">- prezență înaintată a forțelor;- forțe expediționare;- capabilități naționale;- autoritate (de a opera în toate domeniile, în special în cadrul competiției). <p>Formațiuni multidomeniu:</p> <ul style="list-style-type: none">- executarea manevrei în mod independent;- utilizarea sistemului de foc între domenii;- maximizarea potențialului uman. <p>Convergență (timp, spațiu, capabilități):</p> <ul style="list-style-type: none">- sinergie între domenii;- opțiuni multiple de angajare care se suprapun;- comanda misiunii/inițiativă disciplinată.
<p style="text-align: center;">COMPETIȚIE, PENETRARE, DEZINTEGRARE, EXPLOATARE, COMPETIȚIE</p> <p>Competiție – pentru a extinde spațiul competitiv;</p> <ul style="list-style-type: none">- sprijină înfrângerea războiului informațional și neconvențional;- culegerea de informații și contracararea acțiunilor de recunoaștere ale inamicului;- demonstrarea unei descurajări credibile. <p>Penetrarea confruntării strategice și operaționale:</p> <ul style="list-style-type: none">- neutralizarea sistemelor cu rază lungă de acțiune ale inamicului;- contestarea forțelor de manevră ale inamicului;- manevra de la distanțe operaționale și strategice. <p>Dezintegrarea sistemelor A2AD ale inamicului:</p> <ul style="list-style-type: none">- înfrângerea/distrugerea sistemelor cu rază lungă de acțiune ale inamicului;- neutralizarea sistemelor cu rază scurtă de acțiune ale inamicului;- desfășurarea de manevre independente;- inducerea în eroare. <p>Exploatarea libertății de manevră pentru a înfrânge inamicul:</p> <ul style="list-style-type: none">- înfrângerea/distrugerea sistemelor cu rază medie de acțiune;- neutralizarea sistemelor cu rază scurtă de acțiune ale inamicului;- manevre pentru a izola și a înfrânge forțele de manevră ale inamicului. <p>Competiția în termeni favorabili – pentru a consolida și a extinde avantajele obținute:</p> <ul style="list-style-type: none">- asigurarea/securizarea (fizic) a terenului și a populației;- facilitarea unor soluții trainice, împreună cu partenerii;- stabilirea condițiilor pentru descurajarea pe termen lung;- recalibrarea posturii forțelor;- menținerea inițiativei.

- gestionarea informației (cu precădere în prima și în cea de-a cincea fază – competiția și revenirea la competiție în termeni favorabili – acțiuni care nu depind doar de instrumentul militar);
- abordarea problematicii A2/AD (fazele doi și trei – penetrarea și dezintegrarea);
- desfășurarea de operații întrunite, adaptate la noile condiții din mediul operațional, prin sprijinul dintre categoriile de forțe (exploatarea).

În continuare, pentru a reliefa influența celor două noi medii asupra operației multidomeniu, voi conecta elementele principale ale mediilor cibernetic și spațial cu elementele definitorii ale operației multidomeniu, ținând cont de faptul că aceasta are ca scop, în opinia mea, obținerea de adâncime strategică.

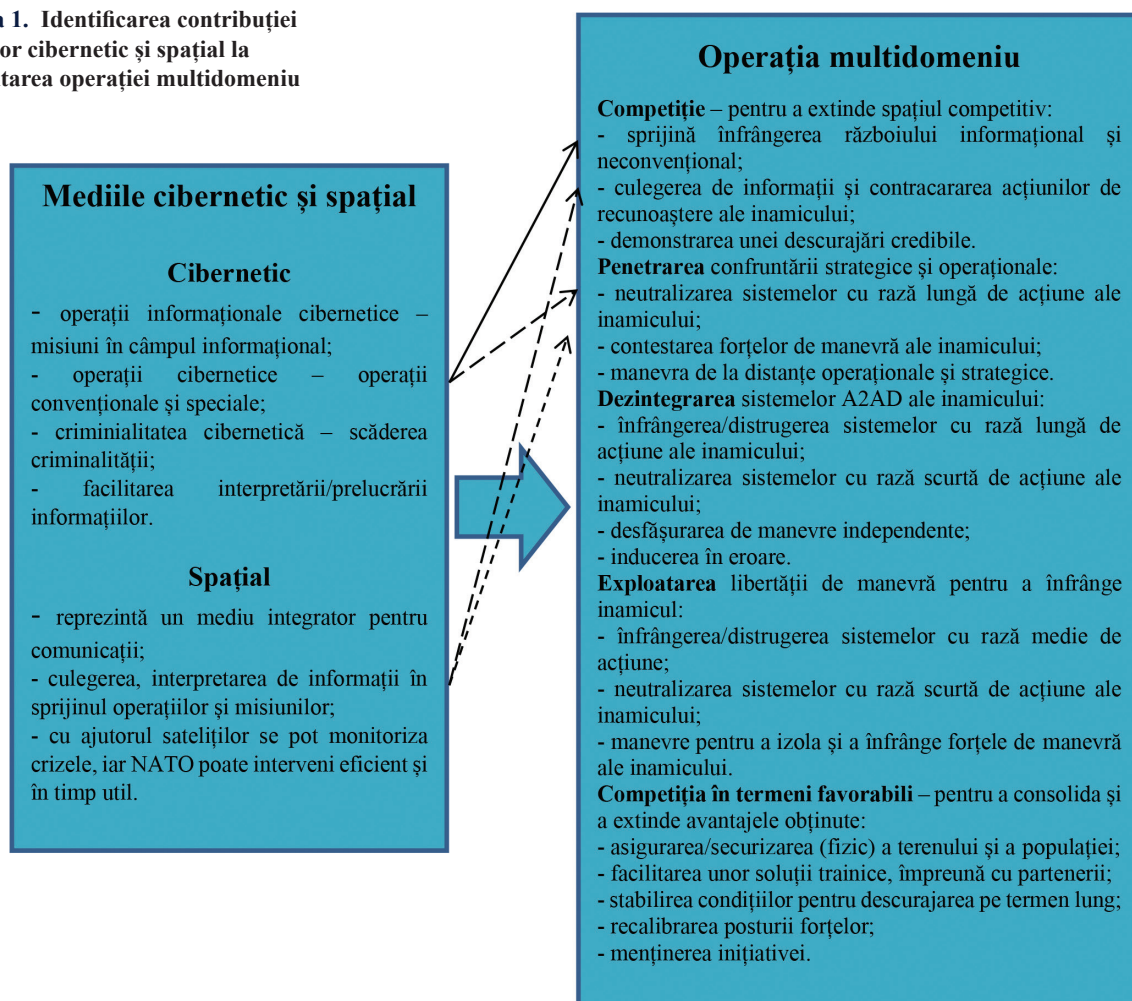
Relațiile dintre mediile cibernetic și spațial, operația multidomeniu și obiectivele strategice

Elementele legate de cele două noi medii, precum și descrierea sumară a operației multidomeniu fiind expuse în primele două părți ale articolului, voi prezenta succint câteva aspecte legate de adâncimea strategică, având în vedere faptul că, în principal, scopul unei operații, în cazul nostru operația multidomeniu, este de a contribui la îndeplinirea obiectivelor de nivel strategic. Totuși, trebuie menționat și faptul că operația multidomeniu este foarte posibil să se desfășoare, în ansamblul ei, la nivel strategic, având în vedere anvergura și diversitatea acțiunilor (nefiind în totalitate sub comanda și controlul instrumentului militar de putere) care trebuie să fie luate în considerare.

Consider că adâncimea strategică reflectă în mare măsură ceea ce nivelul militar strategic își propune să realizeze, dovedindu-și viabilitatea de-a lungul istoriei, obținerea sau menținerea acesteia fiind un deziderat pentru strategii militare din toate timpurile. Adâncimea strategică se referă la distanțele din interiorul unui stat, de la granița apărută a acestuia până la ceea ce se poate considera centrul de greutate al statului respectiv, la considerațiile legate de vulnerabilitățile centrului de greutate, în caz de război, în raport cu mărimea spațiului avut la dispoziție pentru a opri înaintarea inamicului, pentru a contraataca și a restabili echilibrul ([Khan 2015](#)).

Problema cu care ne confruntăm în actualul mediu de securitate este dată de faptul că această adâncime strategică nu se mai referă doar la spațiul fizic (geografic) și că ea poate avea diferite forme, care au apărut tocmai ca urmare a modalităților de gestionare a informației și creșterii în precizie și distanță de lovire a sistemelor de armament. Acesta este și motivul pentru care a fost nevoie de un nou tip de operație care să răspundă noilor dezvoltări ale conceptului de adâncime strategică, în sensul unei noi idei care să sintetizeze realitatea actuală și ceea ce se preconizează a se petrece în viitorul apropiat.

Figura 1. Identificarea contribuției mediilor cibernetice și spațiale la dezvoltarea operației multidomeniu

Observăm, în Figura 1, următoarele:

În faza I – trei din cele patru categorii identificate ca elemente ale mediului cibernetice, cu implicații în activitățile desfășurate de militari, se regăsesc în totalitate:

- operațiile informaționale cibernetice – misiuni din câmpul informațional – sprijină înfrângerea războiului informațional;
- criminalitatea cibernetică – scăderea criminalității – sprijină înfrângerea războiului informațional și neconvențional;
- facilitarea interpretării/prelucrării informațiilor – culegerea de informații și contracararea acțiunilor de recunoaștere ale inamicului.

În faza II și III – o singură categorie (operații cibernetice – operații convenționale și speciale) se regăsește în elementele descrise în cele două faze. În faza II – în cadrul manevrelor de la distanțe operaționale și strategice, apreciez că se pot desfășura aceste operații cibernetice, pentru că, ulterior, începând cu faza III, din cauza dificultăților de a prezice evoluția și începutul desfășurării de manevre independente, singurul aspect care mai poate avea loc la nivel centralizat, din mediul cibernetice, este inducerea în eroare.

Rezultatul poate fi interpretat prin prisma faptului că toate elementele luate în calcul au fost privite din perspectiva instrumentului militar de putere, celelalte instrumente de putere ale statului nefiind detaliate, fapt care limitează analiza la aspectele gestionate de militari, astfel că instrumentul cibernetic reprezintă, pentru aceștia, un multiplicator de forțe în fazele incipiente ale unui conflict, dar care nu poate substitui sau compensa lipsurile din cadrul categoriilor de forțe.

În ceea ce privește limitarea acțiunilor din mediul cibernetic la fazele incipiente ale unui conflict, se mai poate formula o concluzie, care este identificată în documentul TRADOC sub formă de principiu al operației multidomeniu – formațiuni multidomeniu –, care trebuie să aibă în componență elemente din domeniile cibernetic și spațial care să converge spre eșalon, astfel încât odată fragmentate acțiunile forțelor implicate în operația multidomeniu, acestea să își păstreze coerența.

Consider astfel că ceea ce ar trebui să fie în atenția militarilor care se ocupă de dezvoltarea acestui concept este identificarea modalităților de utilizare a mediilor cibernetic și spațial în cadrul acțiunilor specifice categoriilor de forțe sau deducerea de noi tactici de către categoriile de forțe, tactici care să ia în calcul posibilitățile de utilizare a tehnologiilor din cele două noi medii. În acest mod, operația întrunită va putea obține un avantaj operațional, în raport cu inamicul, chiar și în cazul desfășurării de acțiuni perturbatoare în cele două noi medii.

În cazul domeniului spațial, comparând elementele din Figura 1, reiese chiar mai clar decât în cazul mediului cibernetic faptul că, gradual, în cadrul fazelor operației multidomeniu, odată cu fragmentarea și descentralizarea acțiunilor, scade relevanța acțiunilor din acest mediu. În ceea ce privește ultima fază a operației multidomeniu, apreciez că obiectivele acesteia pot fi îndeplinite în mică măsură prin instrumentul militar de putere, celelalte instrumente de putere ale statului fiind adecvate pentru acest stadiu.

Astfel, consider că ipoteza de cercetare pe care mi-am propus să o verific se confirmă parțial, având următoarele completări:

- acțiunile clar definite ca aparținând mediilor cibernetic și spațial se pretează în mai mare măsură în primele faze ale operației multidomeniu;
- pentru a reprezenta un factor determinant în cadrul fazelor care se subscriu unui conflict deschis, trebuie să se identifice noi modalități de utilizare a posibilităților oferite de cele două noi medii, acestea trebuind să țină cont de specificul fiecărei categorii de forțe.

Cu toate acestea, consider că dezvoltările ulterioare în ceea ce privește conceptul de operație multidomeniu vor depinde în mare măsură de disponibilitatea actorilor statali de a începe o nouă cursă a înarmării.

Concluzii

Prin desfășurarea unei cercetări în cadrul lucrării de față, mi-am propus determinarea influenței a două noi medii de operare asupra dezvoltării unui nou concept (operația multidomeniu) care ar trebui să sintetizeze realitatea printr-o idee.

În acest sens, am descris elementele care compun cele două medii, ajungând la concluzia că gestionarea informațiilor prin utilizarea tehnologiilor inovative reprezintă o „aducere la zi” a instrumentului militar, astfel încât militarii să poată fi în măsură să influențeze soarta unui conflict încă din fazele incipiente ale acestuia.

Astfel, în aceeași manieră în care o formă de control al spațiului aerian este necesară pentru desfășurarea acțiunilor militare în domeniile maritim și terestru, în condițiile dezvoltării tehnologiilor specifice mediilor cibernetice și spațiale, aceste două noi medii vor trebui să fie controlate, înainte de obținerea unui grad de control al spațiului aerian, pentru a permite desfășurarea unei operații în cele trei medii convenționale, toate aceste acțiuni reprezentând, în fapt, o operație multidomeniu.

Faptul că operația multidomeniu este, în momentul de față, un concept aflat în curs de dezvoltare, având ca orizont de implementare anul 2032, în cazul Forțelor Armate ale României, ne obligă să identificăm posibilele moduri de implementare, precum și lipsurile acesteia.

Astfel, consider că operația multidomeniu poate fi împărțită în trei elemente definitorii care pot contribui la înțelegerea noului concept:

- gestionarea informației (faza I și faza V);
- abordarea problematicei A2/AD (faza II și faza III);
- desfășurarea de operații întrunite, adaptate la noile condiții din mediul de operare (faza IV).

A treia problemă pe care am introdus-o în lucrare este conceptul de adâncime strategică, care, în opinia mea, este obiectivul de nivel strategic pe care operația multidomeniu trebuie să fie în măsură să îl îndeplinească, ținând cont de faptul că adâncimea strategică din epoca informației diferă de cea ce reprezenta în Cel de-Al Doilea Război Mondial.

În urma analizei desfășurate, am observat, în primul rând, faptul că domeniile cibernetice și spațiale pierd gradual din relevanță în cadrul fazelor operației multidomeniu, odată cu fragmentarea și descentralizarea acțiunilor. Ulterior, prin analiza corelațiilor dintre cele trei elemente, am ajuns la concluzia că, pentru instrumentul militar de putere, faza de exploatare a operației multidomeniu reprezintă factorul cheie pentru succesul acesteia.

Asociind cele două concluzii, am ajuns la problematica implementării elementelor din mediul cibernetice și spațiale în cadrul categoriilor de forțe, care trebuie să fie în măsură să susțină operația întrunită (faza de exploatare), aspect care, în opinia mea,

ar trebui să fie în atenția militarilor care se ocupă de dezvoltarea acestui concept. Aceste preocupări ar trebui să conducă la rafinarea tacticilor categoriilor de forțe astfel încât să includă elementele pe care le oferă cele două noi medii.

Ca urmare, apreciez că, în cadrul operației multidomeniu, domeniile cibernetice și spațiale nu au atins potențialul maxim la care pot fi utilizate, iar măsura în care acestea vor tinde spre acest potențial este dată de iminența unui conflict între două sau mai multe mari puteri militare care să fie dispuse să investească în aplicabilitatea militară a noilor tehnologii din cele două medii.

Referințe

Comparinni, Massimo Claudio. 2022. "Space Domain: A Global Vision." <https://www.japcc.org/articles/space-domain-a-global-vision/>.

Crowther, Glenn Alexander. 2017. "The Cyber Domain." *The Cyber Defense Review* 2 (3): 63-78. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26267386>.

International Institute for Strategic Studies. 2015. "Evolution of the Cyber Domain: The Implications for National and Global Security." <https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/evolution-of-the-cyber-domain/chapter-one-the-1960s>.

Khan, Khalid Masoon. 2015. "The strategic depth concept." <https://www.nation.com.pk/16-Oct-2015/the-strategic-depth-concept>.

NATO. 2022. "NATO's approach to space." https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_175419.htm.

—. 2016. "Warsaw Summit Communique." https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.

presidency.ro. 2020. „Ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării." <https://www.presidency.ro/ro/presa/securitate-nationala-si-aparare/sedința-consiliului-suprem-de-aparare-a-tării1601904261>.

TRADOC. 2018. "TRADOC Pamphlet 525-3-1 – The US Army in multi-domain operations 2028." <https://adminpubs.tradoc.army.mil/pamphlets/TP525-3-1.pdf>.

Viziunea chineză asupra conceptului *soft power*. Considerații generale

The chinese vision of soft power. General considerations

Drd. Diana-Elena VEREȘ*

*Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
e-mail: diana.veres@ubbcluj.ro

Abstract

În ultima jumătate a secolului, diplomația publică a câștigat o mare popularitate la nivel mondial, devenind una dintre componentele de bază ale practicilor diplomatice. Din această perspectivă, este important de studiat cum este perceput și înțeles în prezent conceptul *soft power* atât în China, la nivel național, cât și de către societatea civilă și care este ținta diplomației publice a Chinei. Având intenția de a defini conceptul și de a trasa o traiectorie pentru țara lor, diferiți cercetători chinezi de la marile universități din China, preocupați de problematica *soft power*, au publicat numeroase articole, în care au descris în mod sistematic perspectiva Chinei asupra acestui concept și poziția în care țara lor se plasa la începutul anilor 2000. Parcurgând sursele chineze și comparându-le cu noțiunile generale despre *soft power*, prezentate de Joseph Nye, putem afirma faptul că asistăm, în China, la un nou proces de asimilare și adaptare, în conformitate cu politica țării, a unei teorii care nu provine din spațiul asiatic. Prezentul articol își propune să ilustreze modul în care China definește *soft power* și felul în care aceasta a pus în aplicare acest nou instrument al noii diplomații prin analizarea materialelor de specialitate, apărute în China în perioada 2005-2017.

In the last half of the century, public diplomacy has gained great popularity worldwide, becoming one of the basic components of diplomatic practices. From this perspective, it is important to study how the concept of soft power is currently perceived and understood in China at the national level as well as by civil society and the target of China's public diplomacy. Various Chinese scholars from major Chinese universities concerned with the issue of soft power have published numerous articles systematically describing China's perspective on the concept and where their country stands at the beginning of the 2000s, with the intention of defining the concept and charting a trajectory for their country. Looking at the Chinese sources and comparing them with the general notions of soft power presented by Joseph Nye, we can state that we are witnessing a new process of assimilation and adaptation in China of a theory that does not originate in Asia. This article aims to illustrate how China defines soft power and how it has implemented this new tool of the new diplomacy by analyzing the specialized materials published in China during the period 2005-2017.

Cuvinte-cheie:

China; diplomație culturală; *soft power*; noua diplomație.

Keywords:

China; cultural diplomacy; *soft power*; new diplomacy.

Diplomația publică, noua diplomație și soft power

Diplomația publică se definește drept *influența pe care opinia sau atitudinea publică o are în domeniul politicii externe* (Nye 2004, 8). Cu alte cuvinte, diplomația publică depășește nivelul diplomației tradiționale prin faptul că transmite populației situația referitoare la deciziile luate pe plan internațional. Un termen asociat în mod frecvent cu acest concept este cel de *comunicare*. Fiind conceput mai mult prin prisma unei mișcări de propagandă, efectuată de diplomați, termenul a fost înlocuit în literatura de specialitate cu cel de *noua diplomație publică*. Un exemplu relevant este reprezentat de dezvoltarea numărului de organizații nonguvernamentale care fac parte din acest proces. S-a făcut trecerea de la stilul tradițional de abordare, care viza *actorii și oamenii*, fapt datorat și evoluției tehnologiilor și care presupune propagarea de informații nu doar naționale, ci și internaționale într-un mod rapid, la stilul nou, inovator, unde comunicarea se produce între oameni. Guvernele însă, pentru a nu știrbi credibilitatea rețelelor și conexiunilor interumane, create cu ajutorul structurilor ONG, ar trebui să își limiteze rolul la cel de a promova activitatea acestora, și nu de a manifesta control asupra lor.

Cu privire la *noua diplomație*, atenția este îndreptată către conceptul de *putere blândă*, cunoscut sub numele de *soft power*. Termenul *soft power* a fost pentru prima dată menționat în anul 1980 și dezvoltat de către Joseph Nye, în lucrarea pe care a numit-o *Soft Power, Calea către succes în politica mondială*. Conform definiției oferite de autor, termenul face referire la capacitatea de a modela comportamentul și opinia celorlalți actori, având ca scop final obținerea unui rezultat dorit. Aflându-se într-o relație antagonică cu conceptul de *hard power*, care presupune atingerea unui scop prin intermediul coerciției, *soft power* recurge mai degrabă la cooptarea și atragerea indivizilor pentru a-i determina pe ei înșiși să se alinieze scopului final. Potrivit lui Nye, *puterea soft a unei țări constă în asocierea a trei elemente: cultura respectivei țări, în special principalele puncte de atracție, aspectele care o diferențiază de celelalte țări și care îi conferă unicitatea, specificul, valorile politice și politica externă* (Nye 2004, 15). Aceste elemente, fiind reprezentate și prezentate drept un model al unei societăți care funcționează bazându-se pe ele, pot determina alte țări să aspire la nivelul său de prosperitate și să dorească să îi urmeze exemplul. Totuși, puterea *soft* poate reprezenta un instrument greu de înțeles, care ar crea dificultăți guvernelor în ceea ce privește controlul și direcționarea sa, și nu în ultimul rând, fiind o modalitate indirectă de a conduce spre rezultatul dorit, evoluția sa putând avea loc foarte lent. Există o suită de elemente ale *noii diplomații publice* care sunt fundamentale și care trebuie să fie promovate în egală măsură pentru atingerea scopurilor pe care o anumită țară le are.

Diplomația culturală chineză

În ceea ce privește situația politicii externe a Chinei din prezent, cea mai importantă componentă o reprezintă *diplomația culturală*. Acest tip de diplomație reunește totalitatea schimburilor de idei, valori, tradiții, împreună cu alte aspecte care țin de

domeniul schimbului sociocultural. Scopul implementării acestui tip de diplomatie culturală este acela de a crea legături la nivel internațional și de a promova o imagine pozitivă a Chinei.

Întâlnim în China un exemplu de strategie *soft power* care a fost utilizat încă din cele mai vechi timpuri. Mai precis, există informații conform cărora, încă din perioada Dinastiei Ming, s-ar putea vorbi despre o expresie a *puterii soft*, când între anii 1400 și 1433, un eunuc chinez, numit Zheng He, aflat în serviciul imperial, a pornit în expediții navale, având destinații îndepărtate, precum India, Java sau Africa, și care vorbea străinilor despre măreția poporului din țara de mijloc, *Zhongguo*. Zheng He era adesea surprins vorbind despre virtuțile chinezilor și încerca să *cucerească* străinii prin daruri aduse din China, cu scopul de a crea astfel o imagine pozitivă asupra țării de unde venea și reușind într-o oarecare măsură să stârnească interesul și curiozitatea străinilor în ceea ce privește China. Mai mult decât atât, amiralul Zheng He invita conducătorii străini să călătorească în China pentru a se convinge personal de spusele sale, pentru a vizita fascinanta Chină și pentru a avea loc un schimb cultural între China și țările în care acesta călătorise (McCarthy 2005, 5).

Definiția pe care China o acordă puterii soft este într-o oarecare măsură diferită de valențele pe care le acorda Nye aceluiași concept, diferența constând în faptul că, pentru chinezi, puterea soft și aplicabilitatea ei includ absolut toate măsurile care ar putea fi luate pentru a-și atinge scopurile, și anume construirea unei imagini puternice și creșterea influenței sale la nivel global, excluzând din acest raționament doar elementele care au legătură cu forța militară (Zhu 2015, 56). Desigur, diplomația culturală se află într-o strânsă legătură cu cea a schimburilor, în baza căreia se creează un raport de reciprocitate între diferite țări care primesc și trimit, la rândul lor, cetățeni în străinătate pentru studii și experiențe interculturale.

Termenul *diplomație publică* a fost descris și definit diferit, în funcție de zona la care facem referire. Putem considera astfel că, în funcție de scopul pe care fiecare țară îl are în ceea ce privește activitățile asociate cu diplomația publică, definiția termenului suportă diferite interpretări, schimbări sau transformări. În SUA, diplomația publică este definită, în dicționarul de termeni din domeniul relațiilor internaționale, drept *un program susținut de guvern care dorește să influențeze opinia publică din alte țări*. Instrumentele sale de bază sunt publicațiile, filmele, schimburile culturale, posturile de radio și de televiziune (Zheng 2009, 6).

Joseph Nye susține că *diplomația publică reprezintă forma politică a ceea ce el a numit ulterior soft power* (putere blândă), la începutul anilor '80 (Nye 2004, 9). *Puterea soft*, în cartea sa, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, este definită drept *capacitatea de a convinge, de persuasiune, cu ajutorul culturii și al valorilor culturale, nefăcând uz de forța militară*, astfel că, din punctul de vedere al ideilor susținute, aceasta reprezintă antonimul puterii hard – *hard power* (Nye 2004, 11). În China, încă din anul 2007, odată cu cel de-al XVII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez,

a fost subliniată importanța evidențierii culturii chineze la nivel internațional prin intermediul soft power, pentru a garanta, așa după cum susțin specialiștii chinezi, dreptul de bază la cultură și, totodată, pentru a susține interesele populației. Cu un an înaintea celui de-al XVII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, în anul 2006, un academician chinez din Shanghai propunea utilizarea ursului panda drept simbol al Chinei, în locul dragonului, simbol care ar înlătura orice asociere cu uzul puterii hard, al violenței sau al forțelor militare. Cu toate acestea, propunerea sa a fost mult timp criticată, motivul fiind acela că înlocuirea simbolului național al Chinei ar putea conduce la un proces de deșurubare din punct de vedere cultural și ar putea atrage oprobiul populației chineze (Wu 2012, 5).

Analizând acest fapt, se poate deduce că, în pofda dorinței Chinei de a integra și de a asimila *soft power*, pentru a o pune în aplicare în cât mai multe domenii, și având în vedere lipsa de experiență cu privire la perceperea, asimilarea și punerea în practică a principiilor *soft power*, aceasta ar putea comite erori grave care ar atrage dezaprobarea și scepticismul societății civile chineze, care ar putea considera aceste erori drept o tentativă de occidentalizare și o renunțare la propriile seturi de valori.

În China, termenul *diplomație publică* este perceput drept 外宣传 (waixuan chuan = propagandă externă), cu toate că există și traducerea 公共外交 (gonggong wai jiao = diplomație publică), care nu reprezintă încă nimic sugestiv sau suficient de relevant pentru chinezi. Cu toate că diplomația publică este percepută drept *propagandă*, acest termen nu are, ca în limba română, o conotație negativă pentru poporul chinez.

China consideră că o națiune puternică și suficient de mare va dobândi implicit atât respectul, cât și atenția altor țări. Privind totuși modelul țărilor din nordul Europei, putem afirma faptul că această credință a Chinei, conform căreia popularitatea unei țări și imaginea sa pozitivă este direct proporțională cu dimensiunile și puterea sa economică sau militară, este lipsită de fundament. Un alt exemplu în acest sens este imaginea Statelor Unite, care, în ciuda popularității sale, sunt privite cu scepticism de multe țări din lume. În prezent, diplomația chineză este orientată către pragmatism, neglijând imaginea sa la nivel internațional, preocupându-se mai mult de poziția sa în rândul marilor puteri (Glaser și Murphy 2009, 10-12). Pentru a confirma acest aspect, menționăm tendința pe care China o manifestă, de a stabili mai întâi cooperări la nivel economic, urmate de cele la nivel cultural. Chiar și în situația diplomației culturale, poziția Chinei este încă una tradiționalistă, evidențiind propagarea culturii chineze și nepunând prea mult accent pe schimbul cultural.

În ceea ce privește societatea civilă și luând în considerare opinia majorității cercetătorilor chinezi, conform cărora diplomația publică implică în mod egal atât societatea civilă chineză, cât și cea a țărilor țintă, s-a creat în rândul poporului chinez concepția eronată care, conform lui Wang Yiwei, presupune faptul că atât China, cât și poporul chinez, în mod implicit, ar trebui să fie recunoscute și respectate la nivel mondial, datorită istoriei, culturii și civilizației chineze, vechi de mii de ani,

neținând cont de teoria conform căreia istoria nu este un garant al influenței în epoca contemporană (Wang, Wang și Zhang 2009, 95). În pofida faptului că această țară manifestă un interes crescut față de acest concept, China trebuie să își dezvolte o strategie transparentă, coerentă, care să elimine temerile pe care restul țărilor le-ar avea față de aceasta, și anume faptul că, odată atins scopul de creștere în pace *peaceful rise* – 和平发展 (heping fazhan) –, China nu va impune modelul socialist chinez în restul lumii.

Soft power chinezesc

Primul specialist chinez care a scris un articol despre *soft power* a fost Wang Hunying, un apropiat al fostului președinte Jiang Zemin. În articolul publicat, în anul 1993, în Jurnalul Universității Fudan, Wang analizează teoriile lui Nye și susține că, în cazul Chinei, principala sursă a puterii soft trebuie să o reprezinte cultura, motivând prin faptul că o țară cu o cultură vastă și veche și cu un sistem ideologic funcțional nu trebuie să recurgă la puterea hard, care este nu doar ineficientă, ci și costisitoare, pentru că, prezentându-și cultura, celelalte țări se vor lăsa cucerite de modelul chinez (Wang 1993, 24).

Cu toate că, așa cum s-a mai întâmplat în cazul Chinei de-a lungul istoriei, aceasta a fost și este în continuare receptivă la teoriile provenite din spațiul nonasiatic care țin de sfera politicului și nu numai, spre exemplu, în cazul sinificării marxismului, și în situația din prezent putem vorbi despre existența *soft power* cu trăsături chineze. Unul dintre posibilele motive pentru care China a manifestat un interes crescând pentru soft power poate fi reprezentat de faptul că folosirea nonviolentei, a atragerii mai degrabă decât a coerciției, este o trăsătură pe care o regăsim în filosofia confucianistă, filosofie conform căreia un suveran trebuie să se bazeze pe forța morală, și nu pe cea fizică.

Totodată, un alt argument care poate întări veridicitatea acestei teorii este tendința pe care China o manifestă în ultimii ani, și anume o *renaștere a confucianismului*, includerea virtuților confucianiste în rândul oamenilor politici care se află în funcții importante la conducerea țării, adăugând la criteriile de alegere a acestora pentru diferite funcții și atributele pe care Confucius susținea că un bun conducător trebuie să le aibă. Totuși, la nivelul guvernului, există dezacorduri cu privire la sursa *soft power* a Chinei, la modul în care această strategie trebuie utilizată pentru a avea rezultate optime, și în același timp, în privința nivelului până la care China ar trebui să facă uz de soft power. Partea chineză, însă, privește cultura drept valoarea fundamentală care stă la baza soft power.

Diplomația culturală funcționează conform principiilor justiției, egalității, interdependenței, diversității culturale, promovând valori, precum protecția drepturilor omului la nivel internațional sau pacea globală. Desigur, diplomația

culturală se află într-o strânsă legătură cu cea a schimburilor, în baza căreia se creează un raport de reciprocitate între diferite țări care primesc și trimit, la rândul lor, cetățeni în străinătate pentru studii și experiențe interculturale. Așa după cum putem deduce, principalul motiv care a condus la studierea și dezbateră fenomenului este dorința Chinei de a contracara stigmatul atribuit acesteia la nivel internațional, și anume acela de nouă amenințare.

Jiangnan Social University publică, în anul 2012, un articol al profesorului Wu Zelin, cu titlul *Raport cu privire la cercetarea diplomației publice chineze*, care prezintă o perspectivă oferită de academicienii chinezi cu privire la teoria dezvoltării diplomației publice în China. Conform autorului, academicienii chinezi au trei perspective legate de subiectul cercetării diplomației publice. În primul rând, se consideră că subiectul diplomației publice poate fi doar guvernul unei țări. În al doilea rând, guvernul are în vedere includerea diplomației civile, nonguvernamentale, în domeniul diplomației publice. Cea de-a treia perspectivă realizează o sinteză între cele două și consideră că orice acțiune aflată sub îndrumarea guvernului poate funcționa ca o parte a diplomației publice și oferă, drept exemplu, diplomația publică, văzută ca o modalitate de implicare în activitățile de schimb, organizate de societatea civilă (Wu 2012, 7). Metaforic însă, diplomația publică este numită *încurajarea din spatele scenei* sau implicarea personală a acesteia, potrivit cu determinarea guvernului față de activitățile externe.

Unii specialiști în diplomație au perspective diferite în ceea ce privește obiectul sau partenerul asupra căruia diplomația publică chineză ar trebui să se concentreze. Zhang Qinmin consideră că publicul trebuie să fie ținta diplomației publice (Zhu și Ma 2010, 14), făcând referire la cuvântul *public* din această sintagmă și explicând faptul că această nouă formă a diplomației ar trebui prezentată și explicată publicului, populației, care ar trebui ghidată și formată în această direcție. Și Qu Xing consideră că accentul trebuie pus atât pe comunicarea cu populația din interiorul țării, cât și cu comunitățile din afară, accentul punându-se pe noua perioadă a diplomației publice chineze și pe trăsăturile specifice acesteia.

Cu toate acestea, din ce în ce mai mulți cercetători chinezi, preocupați de problema diplomației publice, au ajuns la concluzia că obiectul diplomației publice nu are cum să fie publicul chinez, ci numai publicul străin, mijloacele media străine, cercetătorii și specialiștii străini infirmând cele două teorii și considerând că mijloacele de transmitere a informațiilor, comunicarea dintre guvern și poporul chinez nu au legătură cu ținta și cu obiectivele diplomației publice. Li Yongzhi, unul dintre cercetătorii care susțin teoria conform căreia diplomația publică chineză trebuie să se îndrepte și să se concentreze exclusiv asupra mediului exterior, afirmă că expunerea atât la nivel extern, cât și la nivel intern a obiectivelor diplomației publice poate conduce la confuzii privind originile acesteia. Autorul menționează faptul că, referitor la metodele diplomației publice chineze, abordările acesteia au fost dezvoltate și îmbunătățite, concomitent cu evoluția fenomenului globalizării.

În această ordine de idei, Zhong Longxuan consideră că una dintre metodele diplomației publice o reprezintă răspândirea știrilor venite din străinătate, alături de schimburile culturale străine, accentul fiind pus pe propagarea știrilor provenite din mediul extern (Zhu 2015, 57).

Pentru o mai bună înțelegere a fenomenului și a obiectivelor diplomației publice, acesta le grupează în trei categorii:

1. *Canalele de comunicare oficiale ale guvernului care se adresează publicului străin;*
2. *Relațiile publice ale guvernului, relațiile media, marketing, rolurile individuale;*
3. *Schimburile culturale, schimburile educaționale, cultura populară, muzica, filmele (Zhu 2015, 57).*

Această diferențiere pe trei nivele, realizată în ordinea importanței, relevanței și nivelului de eficiență din perspectivă chineză conduce la concluzia că instrumentele aflate la dispoziția guvernului pentru aplicarea diplomației publice sunt din ce în ce mai numeroase.

Din punct de vedere tehnologic, *social media* a cunoscut o dezvoltare și o popularitate crescândă în rândul poporului chinez, jucând un rol important în rapiditatea răspândirii știrilor cu privire la activitățile guvernului în plan extern. Principalul scop al diplomației publice este considerat de către cercetătorii chinezi a fi acela de a servi interesul țării. Acestea au fost împărțite, la rândul lor, în mai multe categorii:

Guo Hairu, spre exemplu, susține promovarea prieteniei și a contactelor de prietenie dintre China și alte țări și transformarea sistemului politic, economic și înțelegerea valorilor culturale ale țării țintă (Li 2009, 53). Astfel, acesta consideră că scopul diplomației publice diferă, în funcție de țara de referință, și nu se poate vorbi despre scopuri identice atâta timp cât există țări mai mari și țări mai mici. Țările mari pun accent pe schimbarea imaginii la nivel mondial sau pe reconstruirea brandului pentru a obține simpatizanți și protectori, în timp ce pentru țările mai mici, accentul este pus pe atragerea media pentru a promova înțelegerea și percepția populației cu privire la alte țări cu care acestea ar putea fi interesate să stabilească relații de prietenie.

Zhu Liqun, profesor la Universitatea din Shanghai, expune într-un amplu articol științific, numit Noua doctrină internațională și diplomația chineză, cele zece atribute ale strategiei soft power chineze (Zhu 2015, 22-25):

1. *Soft power nu se referă doar la puterea instituțională și la cea culturală, ci include și identitatea națională, practica discursului și arta diplomației.*

Cu alte cuvinte, abilitatea de a promova dezvoltarea țării, de a internaționaliza civilizația și abilitatea țărilor mari în a-și contura propria imagine internațională sunt toate componente ale soft power. Din acest prim punct, făcând o paralelă cu

definiția dată, inițial, de Joseph Nye, putem sublinia faptul că, în China, soft power servește la ceva mai mult decât la propagarea unei imagini pozitive în rândul altor țări, acest obiectiv fiind enunțat după cel care face referire la dezvoltarea *armonioasă* a țării.

2. *Soft power are un grad atât de independență, cât și de dependență.* Aceasta trebuie să se bazeze pe puterea hard și deseori face uz de puterea hard pentru a-și pune în valoare trăsăturile, însă soft power poate acționa și independent, având ea însăși impact asupra puterii hard. Din această perspectivă, în funcție de procentul în care cele două sunt folosite, puterea poate reprezenta un progres sau un obstacol pentru țară. Acest al doilea punct intră, de asemenea, în conflict cu teoria enunțată de Nye, care propune soft power drept o opțiune mult mai eficientă decât hard power și mult mai puțin costisitoare. În această situație, apare un paradox, o contradicție între ideile enunțate de Xi, care, într-adevăr, dorește o ridicare a Chinei, o reînviere a poporului chinez prin intermediul păcii, pentru pacea întregii lumi. Potrivit lui Nye, asistăm, în prezent, la o convertire a puterii, fapt care se află în strânsă legătură cu evoluția, din punct de vedere tehnologic, imputând, totodată, faptul că folosirea forței în mod direct ar fi inutilă.

3. *Soft power are atât universalitate, cât și specificitate, dar aceasta trebuie să își păstreze caracterul universal.* Soft power necesită legături cu recunoașterea comunității internaționale prin anumite metode și mecanisme. Cu alte cuvinte, prin enunțarea celei de-a treia trăsături a soft power chinezesc, autorul sugerează că, în viziunea Chinei, soft power trebuie să aibă o perspectivă universală, dar, în același timp, atenția guvernului se îndreaptă asupra modului în care această trăsătură se reflectă în propagarea culturii chineze în restul lumii.

4. *Soft power este sursa de putere de la ora actuală pentru orice țară care stabilește relații internaționale cu alte țări.* Țările mari nu sunt singurele care întâmpină dificultăți în asocierile dintre puterea hard și puterea soft, însă țările mici se confruntă cu aceeași problemă, dar la un nivel mai mic. Autorul oferă drept exemplu Vaticanul care, în pofida dimensiunilor și a PIB scăzut, s-a folosit de strategia soft power pentru a-și promova spiritualitatea și pentru a-și manifesta influența în domeniul religios la nivel mondial.

5. *Natura obiectivă a hard power este forța, puterea, iar puterea sau punctul forte al soft power este construirea socială.* Diferiți actori ai relațiilor internaționale au o susținere puternică în ceea ce privește hard power, motiv pentru care și puterea soft este folosită la un nivel foarte ridicat. Astfel, autorul subliniază faptul că este necesară o cuantificare a folosirii puterii soft, raportată la puterea hard, pentru a nu lăsa loc ambiguității.

6. *Creșterea utilizării soft power are un caracter sustenabil.* Autorul oferă drept ipoteză exemplul unei țări pe care nu o numește în mod direct, dar despre care afirmă că ar

excela în domeniul ingineriei, însă care, din pricina influenței negative manifestate la nivel internațional și în ceea ce privește diplomația țării respective, are o influență scăzută din punct de vedere economic.

7. *Soft power are caracter atât endogen, cât și exogen.* Cele două trăsături se completează reciproc, caracterul endogen fiind baza pe care, prin intermediul caracterului exogen, pot fi deschise noi poziții, pot fi identificate noi perspective. Prin această caracteristică identificată de către autorul chinez, acesta sugerează caracterul deschis al soft power, afirmând ulterior că soft power este construită, într-o lume deschisă, de către întreaga comunitate internațională.

8. Prin cea de-a opta trăsătură, autorul face o comparație între soft și hard power, afirmând faptul că influența soft power, în special în rândul marilor puteri ale lumii, este una crescândă, fapt datorat atât progreselor înregistrate în sfera politică și chiar în ceea ce privește civilizația țărilor, cât și culturii relațiilor internaționale care au dobândit o natură socială, natură care, la fel, se află într-o continuă dezvoltare.

9. Autorul consideră că, în cazul marilor țări, printre care se numără și China, *soft power și hard power trebuie construite în același timp.* Hard power nu poate reprezenta o prioritate, așa după cum nici soft power nu ar trebui să fie lăsată pe ultimul plan, ci acestea două trebuie să se afle într-un proces de sincronizare și trebuie să se completeze reciproc.

10. *Soft power și hard power sunt inseparabile și fiecare se poate transforma în cealaltă.* Autorul dă drept exemplu în acest sens forțele militare, care aparțin hard power, însă din punctul său de vedere, strategiile legale ale folosirii puterii militare fac parte din categoria soft power.

Guvernul chinez consideră, astfel, că îndeplinirea *visului chinezesc* va putea fi posibil numai prin îmbunătățirea strategiilor soft power. *Visul chinezesc* este un concept lansat de Xi Jinping în anul 2012 care transmite un mesaj încărcat de un spirit naționalist și care vine drept o replică la *secolul umilinței* la care China a fost supusă. Xi Jinping a ilustrat în nenumărate rânduri că *visul chinezesc*, 我的中国梦 (wo de Zhongguo meng), reprezintă o alternativă la *The American dream*, sugerând faptul că țara sa este pregătită să preia conducerea la nivel global, asumându-și rolul de una dintre cele mai mari puteri ale lumii și concurând cu SUA, cel puțin la nivel teoretic, pentru primul loc în ceea ce privește preferința străinilor.

Visul chinezesc se referă la recunoașterea în plan internațional a importanței culturii chineze, a poporului chinez, privit drept o revenire, o reînviere a națiunii chineze. În plus, păstrând un iz socialist, visul chinez, în viziunea lui Xi, reprezintă visul colectiv al poporului prin care fiecare individ are posibilitatea de a-și împlini propriul vis (Peters 2017, 8).

Concluzii

În societatea contemporană, în special în ultimii douăzeci de ani, politica externă a marilor puteri s-a orientat către înlocuirea puterii hard cu noua tendință din domeniul diplomației publice, și anume puterea soft. În urma studierii spațiului asiatic, putem observa faptul că, în China, personajele din mediul diplomatic sunt preocupate de evoluția instrumentului numit *soft power*, 软实力(ruan shili), căutând să găsească noi abordări și diferite perspective pentru a face uz într-un mod cât mai eficient de potențialele beneficii obținute în urma aplicării principiilor sale.

Totodată, putem observa faptul că, așa după cum s-a întâmplat în secolul trecut, când China a preluat filosofia marxistă și materialismul dialectic, odată adaptat necesităților sale, în prezent, descoperind punctele commune ale *soft power* în ceea ce privește politica sa externă, îl trece prin filtrul propriei culturi, construind o strategie soft power made in China, funcțională, care, odată cu trecerea timpului, permite Chinei să stabilească legături atât cu marile puteri ale lumii, cât și cu restul țărilor. În prezent, cultura și civilizația chineză sunt din ce în ce mai cunoscute, inclusiv în spațiul românesc, motiv pentru care putem afirma faptul că, deși nouă, abordarea *soft power* a Chinei începe să ofere rezultatele pe care guvernul chinez le preconizează.

Cu toate acestea, conceptul soft power reprezintă un instrument greu de înțeles, care poate crea dificultăți guvernului chinez în ceea ce privește controlul și direcționarea sa, fiind o modalitate indirectă de a conduce la rezultatul dorit, astfel că evoluția sa s-ar putea desfășura foarte lent.

Referințe

Glaser, Bonnie S. și Melissa Murphy. 2009. "Soft Power with Chinese Characteristics, The Ongoing Debate." *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States* 10-26. <https://www.csis.org/analysis/soft-power-chinese-characteristics>.

Li, Qingsi. 2009. „Studiu comparativ al aplicării puterii soft în China și SUA: studiu de caz, Asia de Sud.” https://www.zhangqiaokeyan.com/academic-journal-cn_teaching-research_thesis/0201220475612.html.

McCarthy, Michael. 2005. "Zheng He and the Great Southland: the context for the belief that he may have voyaged there." *Chinese Overseas Discussion Forum* 388-401. https://www.academia.edu/15784141/Zheng_He_and_the_Great_Southland_the_context_for_the_belief_that_he_may_have_voyaged_there.

Nye, Joseph. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Peters, Michael. 2017. "The Chinese Dream: Xi Jinping Thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era." *Educational Philosophy and Theory*.

Wang, Huning. 1993. „Cultura ca putere națională: Soft power.” *Fudan Daxue Xuebao* (nr. 3). <https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=486ea8b723bec0e9ee2cc2f913552dcb>.

Wang, Qifeng, Zhizhang Wang și Yin Zhang. 2009. „Studiu cu privire la construirea puterii soft la nivel național, din perspectiva dezvoltării pașnice a Chinei.” *Jurnalul Institutului de Științe Sociale din Yunnan*.

Wu, Zelin. 2012. „Raport cu privire la cercetarea dezvoltării diplomației publice chineze.” *Jurnalul Facultății de Studii Sociale din Jiangnan* vol. 14 (nr. 3). <https://cn.usp-pl.com/doc/58382.html>.

Zheng, Denise E. 2009. ”China’s Use of Soft Power in the Developing World: Strategic Intentions and Implications for the United States.” *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States* 1-9. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090403_mcgiffert_chinesesoftware_web.pdf.

Zhu, Konglai și Zongguo Ma. 2010. „Rezumat al situației prezente cu privire la puterea soft, atât în țară cât și în lume și perspective pentru viitor.” *Jurnalul Facultății de Management de la Universitatea din Jinan, Shandong*. <http://www.cqvip.com/qk/82359a/201006/35955086.html>.

Zhu, Li Jun. 2015. „Noua ideologie internațională și diplomația chineză.” *Comentarii despre Diplomația Publică* (nr. 5). http://qqhyjs.cupl.edu.cn/_local/E/5A/8A/1CAB8E652C3135CD0AB21D21117_48756612_68579.pdf.

Conflictul ostroavelor. Incidente la frontiera româno-bulgară (1879-1908)

The conflict of the isles. Incidents on the Romanian-Bulgarian border (1879-1908)

Dr. Daniel Silviu NICULAE*

*Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir” – A.S.I.C. București
e-mail: danielniculaie@yahoo.com

Abstract

Linia de frontieră a unui stat reprezintă delimitarea suprafeței teritoriale, maritime, fluviale și aeriene, în interiorul căreia își exercită suveranitatea exclusivă și deplină, asigurând națiunii sale dreptul la autodeterminare. Astăzi, frontiera statelor membre ale Uniunii Europene este un punct de trecere controlabil, liber, însă pe fondul crizei migrației din ultimii ani, curentul instituirii unei granițe vizibile, eficiente și operaționale în rolul ei de control al fluxului de populație și comercial este tot mai puternic, amintind de sistemul westfalian, instituit în secolul al XVII-lea, odată cu apariția statelor moderne. În Europa secolelor XIX și XX, conflictele dintre state au avut ca efect modificarea frontierelor teritoriale consemnate în tratatele bilaterale. Articolul de față dezbate efectele juridice ale Tratatului de la Berlin din anul 1878, când a fost trasată frontiera terestră dintre România și Bulgaria. Stabilirea, la 2 septembrie 1879, a frontierei fluviale româno-bulgare pe talveg de către membrii Comisiei europene pentru delimitarea frontierei româno-bulgare ignora prevederile articolului 2 al Tratatului de la Berlin, fapt pentru care au avut loc dese incidente la granița de sud, care au generat, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, o stare tensionată din punct de vedere politic, diplomatic și militar la granița de sud a României.

The borderline of a state is the delimitation of the territorial area, by sea, river and air, within which it exercises exclusive and full sovereignty, ensuring its nation the right to self-determination. Today, the border of the Member States of the European Union is a controllable, free crossing point, but against the backdrop of the migration crisis of recent years, the trend towards establishing a visible, effective and operational border in its role of controlling the flow of people and trade is increasingly strong, reminiscent of the Westphalian system established in the 17th century with the emergence of modern states. In Europe in the 19th and 20th centuries, conflicts between states had the effect of altering the territorial borders recorded in bilateral treaties. This article discusses the legal effects of the Treaty of Berlin of 1878, when the land border between Romania and Bulgaria was drawn. The establishment on 2 September 1879 of the Romanian-Bulgarian river border on the Talveg by the members of the European Commission for the delimitation of the Romanian-Bulgarian border ignored the provisions of Article 2 of the Berlin Treaty, which led to frequent incidents on the southern border, resulting in a politically, diplomatically and militarily tense situation on Romania's southern border in the late 19th and early 20th centuries.

Cuvinte-cheie:

Tratatul de la Adrianopol; România; Bulgaria; Tratatul de la Berlin; incidente frontaliere; ostrovul Bujorescu.

Keywords:

Adrianopol Treaty; Romania; Bulgaria; Berlin Treaty; border incidents; Bujorescu Island.

La 1/13 iulie 1878, a fost semnat Tratatul de la Berlin de către delegații Austro-Ungariei, Franței, Imperiului Țarist, Germaniei, Marii Britanii, Italiei și Imperiului Otoman, ale cărui consecințe în cadrul relațiilor internaționale au făcut obiectul multor cercetări științifice și lucrări de specialitate. Desigur, nu putem să nu menționăm, fără a minimaliza importanța prevederilor acestui document, încercând să evidențăm efectele juridice care au influențat relațiile româno-bulgare, recunoașterea *de jure* a independenței României, dar și o cedare teritorială prin care îi erau retrocedate Imperiului Țarist cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad), care fuseseră restituite României în 1856, prin Tratatul de la Paris. Pierderea teritorială era compensată, din punctul de vedere al marilor puteri, prin alipirea la România a Dobrogei, a Deltei Dunării și a Insulei Șerpilor. Se constituia la nord Principatul autonom al Bulgariei, condus de un guvern creștin, sub suzeranitatea Imperiului Otoman, căruia îi plătea tribut, iar la sud, Rumelia Orientală, provincie aflată sub autoritatea militară și politică a sultanului, dar administrată de un guvernator creștin (Calafeteanu 2003a, 181).

Prevederile Tratatului de la Berlin de la 1878 referitoare la România au fost cuprinse în articolele 43-46, relevante pentru cercetarea noastră fiind cele ale articolului 46, aliniatul 2 privind delimitarea frontierei de sud dintre România și Principatul bulgar, al cărui traseu era hotărât la fața locului de membrii unei comisii europene, alcătuită conform art. 11 din același tratat. Marile Puteri își impuneau propriile interese politice, în detrimentul aspirațiilor naționale ale popoarelor balcanice. Lupta pentru câștigarea unei poziții geostrategice în Peninsula Balcanică, dusă de Austro-Ungaria și Imperiul Țarist, avea să influențeze, uneori dramatic, relațiile româno-bulgare.

1. O istorie scurtă a frontierei terestre și fluviale de la sud

Administrarea Dobrogei necesita o delimitare clară a frontierei româno-bulgare, descrisă superficial în articolul 46, potrivit căruia linia frontierei pornea de la est de Silistra până la sud de Mangalia, lăsând stabilirea detaliilor unei comisii care trebuia să hotărască, în spiritul și în intenția clară a Marilor Puteri semnatare a Tratatului, posibilitatea de a oferi României o cale de a realiza o comunicare între cele două maluri ale Dunării și o frontieră care să-i asigure o bună apărare a teritoriului.

Prin urmare, la 11/23 octombrie 1878 s-a deschis la Constantinopol prima sesiune a Comisiei europene pentru delimitarea frontierei româno-bulgare, în cadrul căreia s-au remarcat două puncte de vedere opuse, cel al reprezentantului Imperiului Țarist și cel al reprezentanților Marilor Puteri. Ca urmare a deplasărilor în teren, colonelul A. Bogoliubov a cerut ca punctul de pornire al frontierei să fie satul Dechizeni, situat la 21 km de Silistra, propunere contestată de ceilalți membri ai Comisiei de delimitare (Bibescu 1883, 57).

Cu ocazia prezenței Comisiei la Silistra, o delegație, formată din Mihail Pherekyde, colonelul Ștefan Fălcoianu, colonelul Eracle Arion și colonelul Slăniceanu, a

prezentat punctul de vedere al României, fapt pentru care, în urma deplasărilor pe brațul Borcea și în regiunea Călărași, membrii Comisiei, mai puțin reprezentantul rus, au decis ca frontiera terestră să pornească de la 800 de metri în aval de Silistra, iar colina din fața acesteia, Arab-Tabia, să fie atribuită României. Deși membrii Comisiei au mers până la Mangalia, punctul terminus al frontierei, lucrările au fost amânate, din cauza vremii nefavorabile, prilej pentru Imperiul Țarist de a declanșa o aprigă luptă diplomatică împotriva acestei hotărâri.

Pe fondul contestării ruse a lucrărilor Comisiei europene pentru delimitarea frontierei Principatului bulgar, a avut loc incidentul de la Arab-Tabia, din 16/28 ianuarie 1879, deși problema traseului graniței româno-bulgare era în suspensie până la o nouă întrunire a reprezentanților Marilor Puteri. Intenția guvernului român de a ține sub control teritoriul situat la sud de Dobrogea prin ocuparea punctului strategic de la Arab-Tabia a determinat o criză a raporturilor româno-ruse, transpusă în note diplomatice, cu un accent amenințător din partea Imperiului Țarist, rechemarea ministrului plenipotențiar de la București și regruparea trupelor ruse de ocupație din Bulgaria în regiunea Silistrei. La 7/19 februarie 1879 detașamentul român de la Arab-Tabia a fost retras, pentru a preveni un conflict (Calafeteanu 2003b, 183).

Zona înălțimii Arab-Tabia făcea parte din sistemul defensiv din jurul Silistei și se afla la o distanță de 2.500 m de proiectatul pod peste Dunăre, fiind în apropierea căilor de comunicație care legau Silistra de Almaly și Caraorman. Din punct de vedere strategic, Arab-Tabia avea o importanță deosebită pentru Silistra și pentru regiunea din imediata apropiere a fluviului Dunărea. În fapt, România, căreia îi fusese atribuită Arab-Tabia de către Comisia europeană de delimitare a frontierei româno-bulgare cu majoritate de voturi, prin acțiunea trupelor sale a intrat în posesie și nu a ocupat acest punct, așa după cum acuza prințul Alexandru Gorceacov, ministrul de externe al Imperiului Țarist. Acesta îi amintea reprezentantului României la Petersburg, Ion Ghica, prin intermediul unui schimb de note diplomatice, că *„Rusia nu va consimți niciodată să cedeze acest punct și să-i fie răpită Silistra și împrejurimile ei, să nu uitați ceea ce datorați Rusiei, teritoriul de dincolo de Dunăre la care voi n-aveți niciun drept, ea (n.n. Rusia) este cea care v-a făcut acest dar”* (Bușă 2003, 53).

În același timp, așa după cum aminteam, decidenții politici și militari ruși au stabilit desfășurarea de forțe în zona Silistra și în sudul Dobrogei (Bușă 2003). Cu toate aceste incidente, Comisia pentru delimitarea frontierei de nord a Principatului Bulgaria, cu mici modificări în privința delegației engleze, și-a continuat lucrările, întrunindu-se pentru o nouă sesiune de lucrări, la 8/20 aprilie 1879, la Constantinopol. La 10/22 iunie 1879 membrii Comisiei au hotărât formarea a două subcomisii care să analizeze frontiera Bulgariei la est și vest, urmând ca rezultatul deplasărilor să fie discutat la 10/22 iulie 1879 la Constantinopol. În cadrul discuțiilor, membrii Comisiei reuniți au constatat că poziția Imperiului Țarist nu se schimbaseră și că efortul diplomatic în privința obstrucționării deciziei finale, în spiritul prevederilor Tratatului de Pace de la Berlin din 1878 privind frontiera româno-bulgară, a avut succes, în sensul unei

susțineri a punctului de vedere rus de către reprezentantul austro-ungar, al cărui guvern nu aprecia incidentul de la Arab-Tabia. Propunerea reprezentantului rus ca principiul talvegului, raportat la puterea curentului să delimiteze frontiera fluvială româno-bulgară pe Dunăre era admisă de delegații Marilor Puteri. Prin urmare, la 2/14 septembrie 1879, potrivit acestui principiu, Comisia europeană pentru delimitarea frontierei stabilea granița pe linia formată de cel mai puternic curent al fluviului, transformând toate insulele și ostroavele din dreapta talvegului, intrate în posesia României după Tratatul de la Adrianopol din 1829, în enclave.

Forma finală a documentului oficial care fixa frontiera dunăreană a Bulgariei prevedea ca „*frontiera să meargă pe talvegul Dunării, pentru a nu știrbi totuși drepturile stabilite mai dinainte, s-a precizat ca «toate ostroavele situate în dreapta talvegului (...) și care, după Tratatul de la Adrianopol, au fost atribuite principatelor, să rămână României ca enclave», iar cel din stânga, ce aparținuse Turciei, să rămână Bulgariei»* (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 7-8).

În ceea ce privește frontiera pe uscat, problema Arab-Tabiei și a amplasării unui pod peste Dunăre a determinat Imperiul Țarist să propună alcătuirea unei Comisii tehnice de ingineri. Întrunită la Silistra la 14/26 octombrie 1879, comisia de specialiști a avut de analizat trei propuneri, una românească, ce prevedea ca locul potrivit pentru pod să fie la o distanță de 800 de metri de oraș, și două rusești, care prevedeau o distanță de 21 km și 36 km față de Silistra.

Delegația română admisă în cadrul lucrărilor, deși a avut un rol consultativ, a depus trei memorii prin care a susținut, din punct de vedere tehnic, necesitatea construirii unui pod cât mai aproape de Silistra din rațiuni economice, militare și tehnice. Membrii comisiei, alcătuită din colonelul Ștefan Fălcoianu, șeful delegației, un bun cunoscător al topografiei Dobrogei, colonelul Eracle Arion, un remarcabil ofițer artilerist, inginerul Constantin Olănescu, inspector general al Căilor Ferate Române, au asistat la cele patru ședințe de lucru pe teren, care au avut loc la Silistra, și la cele trei ședințe de la București, în care și-au exprimat părerile asupra punctelor în litigiu, cu un rol consultativ. Același rol l-a avut și delegația bulgară care a participat la deliberările din teren.

După deplasările în teren, după analizarea punctului de vedere exprimat de delegații români și studierea informațiilor adunate, cei șapte membri ai Comisiei tehnice europene, întrunită în virtutea acordului Marilor Puteri semnată a Tratatului de la Berlin (1878), au întocmit un raport, prezentat președintelui acesteia, francezul Louise Lalanne. Potrivit acestuia, „*pentru a da guvernului român putința de a stabili o comunicație între ambele țărmuri ale Dunării pe locul recunoscut cel mai potrivit în sus și în apropiere de Silistra, punctul de plecare al noii frontiere dinspre est de Silistra este fixat pe țărmul drept al fluviului în față de Diermen-Tabiasi, la 800 m de bastionul N-E al orașului*” (Ionescu 1904, 37). Votul majoritar al membrilor Comisiei tehnice europene a fost contestat de reprezentantul Imperiului Țarist, fapt pentru care problema delimitării frontierei româno-bulgare a constituit un punct de pornire

al negocierilor directe dintre Marile Puteri, guvernul austro-ungar considerând, din proprie inițiativă, că poate rezolva această chestiune. Mediarea austro-ungară a avut ca rezultat modificarea traseului stabilit de Comisia tehnică europeană, care a fost agreată de guvernul român. Cesiunea teritorială, acordată Principatului Bulgaria la frontiera dobrogeană, și atribuirea colinei Arab-Tabia statului român au fost confirmate de Poartă, în calitate de putere suzerană a principatului, la 25 iulie/6 august 1881, astfel fiind încheiat diferendul frontalier.

Marile Puteri își impuneau propriile interese politice, în detrimentul aspirațiilor naționale ale popoarelor balcanice. Lupta pentru câștigarea unei poziții geostrategice în Peninsula Balcanică, dusă de Austro-Ungaria și Imperiul Țarist, avea să influențeze, uneori dramatic, relațiile româno-bulgare, un exemplu al pericolului pe care prezența rusească la granița de sud a României ar fi putut să-l aibă asupra relațiilor româno-bulgare a fost reprezentat de atitudinea colonelului A. Bogoliubov, membru al Comisiei europene pentru delimitarea frontierei româno-bulgare. Dezbaterile privind traseul acesteia s-au derulat pe parcursul a doi ani, acestea fiind influențate de neînțelegerile întreținute și declanșate de atitudinea provocatoare a reprezentantului Imperiului Țarist.

Analizând din perspectiva dreptului internațional, clauzele Tratatului de la Berlin din anul 1878 au adus o modificare semnificativă a normelor juridice de drept public prin recunoașterea independenței, atribut fundamental al unui stat, transpus în dreptul exclusiv de a lua decizii conform propriei voințe pentru soluționarea problemelor interne și externe, fără vreun amestec din partea unor terți. Din acest punct de vedere, hotărârile luate în privința României au fost o excepție de la regula generală, prin obligația de a ceda Imperiului Țarist județele Cahul, Ismail și Bolgrad și a intervenției Marilor Puteri în stabilirea liniei convenționale a frontierei româno-bulgare.

Experiența politică și diplomatică acumulată de decidenții români înainte și după încheierea Tratatului de la Berlin din anul 1878, imposibilitatea trasării și negocierii unei frontiere strategice la sud, i-au determinat pe aceștia să adopte o atitudine precaută în cadrul relațiilor internaționale. Promisiunea asumată și neonorată de către Imperiul Țarist, de a garanta integritatea teritorială a României, precum și modalitatea prin care s-a ajuns la compromisul cesiunii teritoriale în Dobrogea, ca urmare a medierii Austro-Ungariei au influențat categoric decizia României de a-și orienta politica externă către statele componente ale Triplei Alianțe, Germania, Austro-Ungaria și Italia.

2. Principiul talvegului, reflectat în conflictul ostrovului Bujorescu

Acest capitol este un omagiu adus ofițerilor Serviciului Geografic și Topografic al Armatei, denumirea oficială în anul 1895, care au realizat hărți, în baza cercetărilor

efectuate pe cursul Dunării prin care au contribuit la susținerea punctului de vedere românesc, și grănicerilor români care au apărat cu prețul vieții frontiera terestră și fluvială a României.

Insulele fluviale sau ostroavele sunt formațiuni geomorfologice de sedimentare, a căror forme alungite sunt rezultatul unui proces îndelungat de depunere și acumulare de aluviuni, fiind specifice marilor fluvii, având uneori o existență efemeră, fiind supuse eroziunii puternice, așa cum este cazul ostroavelor care au existat pe Dunăre între anii 1879 și 1908 și care au fost motivul unor incidente frontaliere româno-bulgare. Unul dintre acestea a fost legat de ostrovul Bujorescu.

În anul 1830, după Tratatul de la Adrianopol din 1829, o comisie din care făceau parte vornicul Mihail Ghica, din partea Munteniei, și vornicul Dimitrie Palgino, din partea Moldovei, a stabilit delimitarea frontierei dunărene cu Imperiul Otoman. Cu această ocazie, în înțelegere cu comisarul rus Emil de Rouguet și cu reprezentantul otoman, s-a realizat o hartă detaliată a cursului fluvial de la Orșova până la gura Prutului, cu precizarea talvegului și a poziției ostroavelor existente la data respectivă (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. I).

În anul 1895, maiorul Anton Barbieri a primit sarcina de a studia ostroavele dunărene, menționând într-un proces-verbal, încheiat la 27 iulie 1895, că ostrovul Bujorescu, foarte mic în 1830, a crescut prin aluviuni, unindu-se cu țărmul românesc și, totodată, cu insula Șiștov (Eșek Ada) care, din contră, a descrescut, malurile ei fiind mâncate mereu de apă. Talvegul s-a deplasat, trecând la sudul celor două ostroave astfel unite (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

La 19 aprilie 1896, Comandamentul Flotei înainta Ministerului Afacerilor Străine depeșa poștală cu nr. 840, prin care informa asupra telegramei transmise de căpitanul portului Zimnicea, locotenentul B. Philipescu, către Inspectoratul Porturilor, în care relatea despre cererea unui delegat bulgar, Iovpounov, de a face o schiță-plan a ostrovului Bujorescu. Foarte contrariat în privința solicitării bulgare, știind că ostrovul Bujorescu aparținea României, ofițerul român aștepta instrucțiuni în acest sens. Cererea delegatului bulgar a fost respinsă de către Ministerul Afacerilor Străine, un prim motiv fiind viciul de procedură diplomatică. O astfel de cerere trebuia să vină din partea guvernului bulgar (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Interesul Bulgariei în privința acestui ostrov avea conotații economice, dar și politice. Suprafața de 125 de hectare a fost exploatată încă de la recunoașterea internațională ca aparținând României, odată cu semnarea Tratatului de la Adrianopol din anul 1829 de către Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor. Ostrovul făcea parte din seria a doua a ostroavelor Dunării din județul Teleorman, poziționat în apropierea portului Zimnicea. În perioada 1893-1897, suprafața insulei era exploatată de doi antreprenori, și anume Simion Gheorghe Potamian și Lazăr B. Anghelescu. Sub pretextul apartenenței unei porțiuni din acest ostrov la Principatul bulgar, în anul 1898

autoritățile bulgare au dispus împiedicarea celor doi antreprenori români să profite de întreprinderea lor (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

În fapt, potrivit articolului din ziarul *Jos Reacțiunea*, din 3/15 aprilie 1898, care apărea la Turnu Măgurele, bulgarii au desemnat doi pădurari în insula Eșek-Ada care să oprească tăierea și ridicarea lemnului de către antreprenorii Potamian și Anghelescu, care au reclamat această interdicție. Câțiva soldați români din compania permanentă care păzeau frontiera i-au reținut pe pădurarii bulgari, aceștia fiind duși la Zimnicea, unde, înainte de a fi eliberați, au declarat că au fost trimiși pe ostrov de către un căpitan. La scurt timp, au fost trimiși mai mulți pădurari, însă aceștia au fost somați și s-au retras. La 24 martie 1898, bulgarii au pus un post militar cu 10 soldați și un sergent, fapt pentru care, imediat, a fost înființat și un post românesc cu 10 soldați. Ambele posturi erau poziționate față în față. O cercetare preliminară a fost făcută de Ministerul de Război prin maiorul Tetrat din regimentul de infanterie de la Turnu Măgurele, care a fost însărcinat și cu înființarea postului românesc. Raportul întocmit de acesta recomanda să nu se dea satisfacție Bulgariei, pentru că România își menținea dreptul asupra alipirii aceluiaș prund la ostrovul Bujorescu. Până în 1888, insula alipită, de 25 de hectare, era dezlipită de ostrovul Bujorescu, a cărui suprafață era, așa după cum am menționat, de 125 de hectare. Navele treceau printre aceste două ostroave, Eșek-Ada, aparținând Bulgariei, fiind poziționat dincolo de firul apei și exploatat de primăria din Șistov. Însă din anul 1888, în timp, s-a format un prund care s-a unit cu ostrovul românesc Bujorescu, firul apei fiind modificat înspre Bulgaria, așa că cele două ostroave care au devenit un corp comun au rămas pe partea românească. Acestea erau despărțite de țărmlul românesc printr-un canal, numit Bujorescu. După alipire, bulgarii au luat lemne fără să fie observați, pentru că paza frontierei nu se făcea în ostroave și pe țărml și nu interesa pe nimeni ce se întâmplă acolo. Însă, din 1893, Ministerul Domeniilor a dat în întreprindere exploatarea pădurii ostrovului Bujorescu, cu prundul Bujorescu, ale cărei condiții au fost publicate în Monitorul Oficial nr. 186, din 1893. Din acest moment, autoritățile române au început să se intereseze de ostrov, iar bulgarii nu au putut să se mai apropie. Când cei doi antreprenori au început să taie copacii, bulgarii nu au făcut nimic, dar când au vrut să ridice lemnele, aceștia au intervenit, dând naștere conflictului de față, în care nu au dreptate, pentru că prundul este de partea noastră, făcând corp comun cu ostrovul Bujorescu (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Ziarul „*Lumea nouă*”, în numărul din 30 martie 1898, relatează despre lupta crâncenă care s-a dat între soldații români și bulgari. Potrivit acestui cotidian, scandalul a fost înscenat de autoritățile bulgare, dând naștere unui conflict între români și bulgari. În urma „*instigațiilor agenților ruși care mișună în Bulgaria, autoritățile bulgare au plănuț cel mai odios atentat. În ziua de 15 martie soldații români s-au pomenit deodată cu insula atacată din toate părțile de soldații bulgari. Cu toată rezistența soldaților români, bulgarii au ocupat insula. Zimnicenii, alarmați de salvele de puști, au alergat toți pe malul Dunării. Mai mulți ofițeri superiori au mers la fața locului. Între dâșșii se*

aflau maiorii Tetrat și Polizu și căpitanul Moscuna” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Din documentele studiate, nu rezultă că a fost întocmită o evidență a soldaților răniți în confruntare, însă presa românească scria despre 14 soldați bulgari răniți. Ziarul *Drapelul*, din 20 martie 1898, relatează despre conflictul româno-bulgar, subiect intens dezbătut în ședința Senatului din 18-30 martie 1898, când prim-ministrul român, Dimitrie A. Sturdza, a confirmat existența unei asemenea confruntări. Cu privire la acest aspect, al unui conflict româno-bulgar, secretarul general al Ministerului de Război, generalul Nicolae Tătărescu, a declarat redacției că „*ministerul de război nu știe nimic despre aceste știri grave și că totul s-ar reduce la un conflict între arendași insulelor în chestiune*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Declarația generalului avea ca suport ancheta, începută de Ministerul de Război, în privința contestației formulate de arendașii ostrovului Bujorescu, proprietatea statului român, împotriva guvernului bulgar. La 19-31 martie 1898, Marele Stat Major solicita Corpului 2 Armată, prin adresa nr. 5008, o schiță cu pichetele de pază din regiunea supusă contestației, evoluția liniei de frontieră înainte și după unirea ostrovului românesc cu cel bulgar și modul în care se executa serviciul de pază și măsurile luate după alipirea menționată mai sus. Ostrovul Ada fusese de la bun început exploatat de partea română. Cedarea acestuia nu putea fi acceptată, deoarece Bulgaria era obligată să respecte principiul de drept internațional care prevedea că firul apei determină linia hotarului. Regimentul nr. 20 Teleorman avea pichetele de pază așezate pe malul stâng al Dunării. Prin Ordinul Ministerului de Război nr. 10137/1897, au fost dispuse 4 posturi fixe în satele aflate pe sectorul frontierei în responsabilitatea regimentului, patrurile acestora având consemn să verifice și ostroavele. La momentul inspecției, nu era poziționat niciun post de pază românesc pentru a evita orice posibil conflict. Cu toate acestea, la 17-29 martie 1898, colonelul Bengescu, însoțit de căpitanii Moscu și Polizu, a instalat un post fix pe ostrov, la o distanță de 100 de metri de cel bulgăresc. Comandantul pichetului bulgar primise ordin să nu se opună prezenței soldaților români și să nu permită ridicarea materialului lemnos (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Cu privire la constituirea ostrovului Bujorescu, în anul 1898, Căpitania Portului Zimnicea a întocmit un scurt rezumat al istoriei formării ostrovului Bujorescu, transmis lui Dimitrie A. Sturdza, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine. Conform acestui rezumat, până în anul 1886/1887 insula Bujorescu era un mic ostrov, aflat în apropierea portului Zimnicea. Mai jos de Bujorescu, la est, era un alt ostrov, denumit *Ile de Șiștov*, care, până la Războiul de Independență 1877/1878, aparținuse Imperiului Otoman, apoi, după încheierea războiului, Bulgariei. Canalul navigabil al Dunării, până în anul 1887, era printre cele două ostroave amintite. Din anul 1887, canalul navigabil dintre aceste ostroave a început să se astupe și astfel canalul principal s-a deschis pe partea dinspre Bulgaria, pe lângă ostrovul Șiștov și malul bulgăresc, astfel că ostrovul Bujorescu a început să se mărească

și să se întindă la vale, spre ostrovul Șiștov, în timp ce acesta din urmă a început să fie „consumat” de apă, pe marginea dinspre Bulgaria. Astfel, fluviul Dunărea s-a lățit, iar ostrovul s-a îngustat, având o suprafață de 180 de metri lungime, la mijloc, alipindu-se de ostrovul Bujorescu, care astfel și-a mărit suprafața de-a lungul Dunării cu aproximativ cinci kilometri, de la km 552 la km 556, fiind mai apropiat de malul românesc de pe care se putea traversa cu piciorul în perioada în care era secetă. Căpitanul portului, locotenentul Philipescu, autorul acestui rezumat, menționa faptul că autoritățile bulgare aveau pretenții asupra unui ostrov nou format pe lângă cele două deja unite (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

La 2 mai 1898, Ministerul de Război a transmis Ministerului Afacerilor Străine o adresă prin care solicita intervenții pe cale diplomatică pe lângă guvernul bulgar pentru ca insula Bujorescu să fie evacuată de santinele bulgare, „*fiind inadmisibil ca acest post să fie așezat în spatele noului port al Zimnicei care se va construi pe această insulă*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

2.1 Comisia mixtă româno-bulgară

La scurt timp după acest demers, s-a hotărât constituirea unei comisii mixte româno-bulgare. Delegația română a plecat de la Giurgiu spre Zimnicea, în data de 25 mai 1898, cu canoniera *Oltul* și era alcătuită din ofițerii P. Popovăț și Dem. Poenaru, din partea Ministerului de Război, și Gr. Antipa, inspector general, din partea Ministerului Domeniilor. Delegația bulgară era formată din prefectul orașului Rusciuc, A. Konazirsky, și maiorii A. Tonev, procuror militar, și L. Dermantchov, ofițer de stat-major. La 26 mai 1898 această comisie mixtă s-a reunit, la ora 10.00, la sediul Căpitaniei din Zimnicea. Pe parcursul zilelor de 27, 28 și 29 mai, membrii comisiei au examinat relevanța pretențiilor guvernului bulgar în problema Ostrovului Bujorescu, Eșek-Ada pentru bulgari.

Încă din prima ședință, înainte de a începe orice discuție, delegații români au prezentat delegaților bulgari planul actual al porțiunii din Dunăre aflată în discuție, întocmit de maiorii Popovăț și Poenaru. Cu documentele în mână, delegații bulgari au verificat, împreună cu cei români, cele consemnate de aceștia pentru a putea avea un punct de plecare în cadrul discuțiilor bilaterale. Delegații bulgari au recunoscut exactitatea datelor culese de la fața locului și astfel, de comun acord, delegații comisiei mixte au decis că acest plan va fi acceptat ca document pentru lucrările ei ulterioare. Din acest plan, se poate vedea clar că teritoriul în litigiu nu mai era o insulă și că fosta insulă Bujorescu s-a unit cu uscatul, făcând parte din malul stâng al Dunării, prin urmare făcea parte integrantă din teritoriul României.

Într-un raport, întocmit de Gr. Antipa, la 4 iunie 1898, și transmis ministrului afacerilor străine, Dimitrie Alexandru Sturdza, se menționa faptul că delegații bulgari au solicitat în cadrul întâlnirii comisiei mixte „*discuții asupra altor conflicte de la alte insule de pe Dunăre pentru a stabili o învoială, fiind făcute anumite propuneri în această privință, însă am evitat asemenea subiecte, afirmând cât mai clar și mai*

precis drepturile noastre asupra insulei, arătând că postul militar pe care l-au așezat acolo bulgarii nu poate fi considerat decât o încălcare de teritoriu. Tendința delegaților bulgari a fost, pe de o parte, de a căuta ca, prin acest conflict, să-și creeze precedente pentru alte conflicte pe care vroiau să le provoace pentru insulele Dunării, iar pe de altă parte, de a găsi o soluție care să le permită să iasă onorabil din poziția grea pe care și-au creat-o prin instalarea posturilor militare pe acest teren românesc. Singura soluție care s-ar putea da chestiunii de față ar fi ca postul militar să fie retras imediat de pe acest teren și guvernul bulgar să declare că terenul a aparținut și aparține României”.

În cadrul discuțiilor purtate în ședințele comisiei mixte, argumentele istorice și probele prezentate de delegații bulgari au fost desființate treptat de partea română, care a dovedit, prin suprapunerea hărții din 1829 cu a celei făcute în ultimii ani, că insula Șiștov a dispărut, iar în locul ei, nu a mai rămas decât un mic banc. Fosta insulă Bujorescu nu mai era o insulă, ci făcea parte integrantă din malul stâng al Dunării, nicio porțiune, oricât de mică ar fi fost ea, nu putea fi considerată ca teritoriu bulgar. Punctul de vedere al delegației bulgare era contrar prevederilor art.3 al Tratatului de la Adrianopol din 1829 și art.2 al Tratatului de la Berlin din 1878, precum și împotriva tuturor regulilor de drept internațional admise în materie de delimitare fluvială. Potrivit opiniei părții române, „*acest lucru nu e decât o anexare naturală prin aluvionare a unui prund care se află în partea de aval al insulei Bujorescu și care este menționat într-un act de la 1875 al Ministerului Domeniilor*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

Pe baza acestor raționamente, delegații români au concluzionat că pretențiile guvernului bulgar asupra unei porțiuni din terenul Bujorescu erau cu totul lipsite de orice fundament, prin urmare, postul militar instalat pe acest teren nu-l puteau considera decât o încălcare a tuturor regulilor admise de dreptul internațional. În această privință, „*delegații bulgari au făcut diferite propuneri pentru a tranșa chestiunea, printre care să retragem noi întâi postul nostru militar, apoi vor retrage ei pe al lor și vor așeza în loc gărzi silvice bulgare. La toate acestea nu am răspuns decât afirmând mai clar și mai precis drepturile noastre și decât că singura soluție posibilă e ca guvernul bulgar să retragă imediat postul său militar și să recunoască, că acest teren aparține și a aparținut României*” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

După cele 4 zile de discuții, nu s-a ajuns la nicio înțelegere, fapt pentru care membrii comisiei mixte au decis ca, în ultima ședință, fiecare parte să-și consemneze concluziile într-un proces-verbal comun, lăsând ca guvernele român și bulgar să găsească soluția pe care o vor crede de cuviință în această chestiune. La 29 mai 1898 toate aceste aspecte s-au consemnat în procesul-verbal cu numărul 4.

Într-un raport confidențial, transmis ministrului domeniilor, Gr.Antipa menționa că, în urma discuțiilor particulare avute cu delegații bulgari, a constatat că guvernul bulgar recunoaștea că acest ostrov, alipit la malul stâng al Dunării, nu mai poate aparține Bulgariei, fapt pentru care ar accepta să-l cedeze numai cu condiția ca România

să recunoască, în primă etapă, că e al bulgarilor, ca apoi, partea română să facă alte concesii privind situația altor insule. În timpul discuțiilor purtate, delegații bulgari au ținut neconținut legătura cu Sofia, primind mereu noi instrucțiuni, fapt care evidenția, pe de o parte, importanța deosebită acordată acestei probleme de către guvernul bulgar, iar, pe de altă parte, că delegații bulgari nu au căutat a-și forma o opinie obiectivă, studiind chestiunea, împreună cu delegații români la fața locului, fiind coordonați mereu de la Sofia. Cu privire la acest aspect, în procesul-verbal al ședinței din dimineața zilei de 29 mai 1898, se consemna că delegații bulgari au cerut suspendarea acestei ședințe, așteptând noi instrucțiuni de la Sofia, și că, fără aceste instrucțiuni, ei nu puteau depune concluziile în scris după cum se decisese cu o zi înainte. Delegații bulgari au refuzat să semneze procesul-verbal, susținând că punctele discutate în cadrul comisiei au fost dezbătute în mod neoficial, fapt pentru care documentul a fost semnat doar de partea română. Din acest moment, delegații români au realizat faptul că vor mai fi incidente și conflicte în legătură cu insulele Dunării, pentru că nu exista o hartă hidrografică exactă a Dunării de la Verciorova la Galați, iar proprietatea asupra insulelor nu se cunoaștea decât prin tradiție. Se impunea așadar o cercetare hidrografică serioasă a Dunării, fapt pentru care, la 25 iulie 1898, Institutul Geografic al Armatei a primit din partea Ministerului Afacerilor Străine planul Insulei Bujorescu la scara 1/90.000 și planul hidrologic pentru executarea unei reproduceri actualizate, ca urmare a noilor măsurători realizate de membrii români ai Comisiei mixte de la Zimnicea (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

La 16 noiembrie 1898, reprezentantul Agenției Diplomatice de la Sofia l-a notificat pe D.A. Sturdza, ministru al Afacerilor Străine și președinte al Consiliului de Miniștri, cu privire la propunerea guvernului bulgar de a iniția tratative pe cale diplomatică pentru un schimb al ostrovului Bujorescu cu un alt ostrov, situat în amonte de acesta. Același agent diplomatic atrăgea atenția, la 21 noiembrie 1898, asupra unui articol de fond, apărut în ziarul rusofil *Bulgaria de ieri*, prin care se aduceau acuzații românilor că „întrebuințează toate mijloacele pentru românizarea cu forța a fraților noștri din Dobrogea. Din informațiile telegrafice publicate de ziare rezultă că românii mai deunăzi au ocupat cu forța armată o insulă de pe Dunăre care ne aparține, cu toate că o comisie a fost numită din partea ambelor părți pentru reglarea pe cale pașnică a conflictului iscat la insula Eșek-Adasi” (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

La 11 ianuarie 1899, Ministerul Lucrărilor Publice, Divizia II, Biroul Porturilor informa Ministerul Afacerilor Străine, cu adresa nr. 254, că reprezentanții Direcției Serviciului Hidraulic nu puteau face studii în ostrovul Bujorescu pentru că soldații bulgari, al căror post se află pe teritoriul acestuia, situat în aval, denumit de ei Eșek-Adasi, nu permiteau începerea lucrărilor necesare serviciului respectiv pentru proiectul portului de la Zimnicea și documentarea tehnică în această privință (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Soldații bulgari au procedat în aceeași manieră și în privința încercărilor lucrătorilor de la Căile Ferate de efectuare a unor măsurători pentru amenajarea unei linii de cale ferată

care urma să treacă prin ostrovul Bujorescu spre a deservi portul Zimnicea. Aceste lucrări impuneau curățarea unei porțiuni din pădurea ostrovului Adam, recent alipit de ostrovul Bujorescu ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V](#)).

Necesitatea documentării suplimentare asupra ostrovului Bujorescu a determinat Ministerul Afacerilor Străine să solicite Ministerului de Război participarea Institutului Geografic al Armatei la acest demers tehnic. Cu această ocazie, a fost desemnat căpitanul I. Coandă, care s-a alăturat membrilor comisiei desemnate cu cercetarea la fața locului. Solicitarea Ministerului Afacerilor Străine avea conotații atât politico-diplomatice, cât și economice. La 18 martie 1899, Inspectoratul General al Navigației și Porturilor, reiterând cererea făcută în luna septembrie 1898 privind așezarea unor pontoane care să lege malul stâng de ostrovul Bujorescu atunci când debitul Dunării ar fi crescut, a transmis Ministerului Afacerilor Străine solicitarea Societății de Navigație Austriacă DDSG privind pontonul acesteia de la ostrovul Bujorescu. Din cauza diferendului teritorial româno-bulgar, Căpitania portului Zimnicea, de comun acord cu Serviciul Hidrologic, a dispus transferul debarcaderului Societății DDSG de la Bujorescu în portul vechi al Zimnicei, greu de utilizat de navele acesteia. Adâncimea apelor de la ostrovul Bujorescu permitea transportul mărfurilor și persoanelor fără pericolul înnămolirii și avarierii navelor. Conducerea Societății de Navigație era nevoită să transfere operațiunile de transport și de debarcare a mărfurilor și pasagerilor la Șiștov, ceea ce era în detrimentul locuitorilor Zimnicei și localităților adiacente orașului. În acest context, se cerea repunerea în funcțiune a debarcaderului de la Bujorescu și facilitarea transportului mărfurilor și pasagerilor prin canalul care desparte ostrovul de malul stâng, cu ajutorul unei plute mișcate prin sârmă sau funie până la construirea unui podeț ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II](#)).

La 31 mai 1899, Ministerul de Război, Statul Major General aducea la cunoștința aceluiși Minister al Afacerilor Străine raportul Corpului 2 Armată, cu rugămintea de a face demersurile necesare pe lângă Ministerul Lucrărilor Publice în vederea rezolvării situației. În acest document, se menționa faptul că atât soldații români (neavând ordin să permită accesul), cât și cei bulgari s-au opus începerii lucrărilor pentru construirea unei căi ferate care urma să deservească portul Zimnicea. Demersul Comandantului Corpului 2 Armată era justificat, pentru că, pe de o parte, diferendul teritorial nu a fost rezolvat, existând pericolul unui incident diplomatic, provocat de lucrările ministerului, iar pe de alta, nu primise ordine în privința conduitei pe care să o impună soldaților aflați la post ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II](#)). La această problemă, a reacției santinelor române, Ministerul Afacerilor Străine a transmis o notă Ministerului de Război la 5 iulie 1899, prin care solicita menținerea liniei pozițiilor ocupate de posturile de pază românești și oprirea oricăror încercări de începere a lucrărilor la calea ferată, pentru a nu da ocazia unui conflict cu soldații bulgari ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II](#)).

În iarna anului 1899, din cauza condițiilor meteorologice (inundații și îngheț) și a materialelor din care era construit postul bulgar (într-o covergă¹, acoperită cu rogoz cosit din ostrov și înălțată pe patru pari, 2-3 m înălțime deasupra malului, permițând astfel a vedea tot cursul Dunării), soldații bulgari au fost nevoiți să-l părăsească, fiind acceptați, la început, în postul românesc, ulterior însă, din cauza frigului, trecând pe malul lor, fiind prezenți numai în timpul zilei; prin urmare, ostrovul a fost păzit numai de soldații români care patrolau (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

¹ Coviltir. Acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini care servește ca adăpost împotriva soarelui.

Cu privire la aceste aspecte, adresa Ministerului de Război nr. 4171 din 22 februarie 1900, transmisă Ministerului Afacerilor Străine, confirma retragerea postului bulgar de pe ostrovul Bujorescu, din cauza inundațiilor și solicita intervenția pe lângă guvernul bulgar, pe cale diplomatică pentru trimiterea unui singur gardian care să păzească salciile tăiate. În același timp, Corpul 2 Armată cerea, pe fondul plecării militarilor bulgari, prin raportul nr. 27326, din 4 februarie 1900, retragerea postului de pază, din motive logistice, cerere respinsă de Ministerul de Război care nu putea lua o hotărâre în acest sens până când diferendul româno-bulgar nu era soluționat pe cale diplomatică (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Din acest punct de vedere, în luna martie 1900 a fost trimisă de către ministrul afacerilor străine, Ion N. Lahovari, o circulară tuturor legațiilor României și Consulatului General de la Budapesta, prin care toți miniștrii plenipotențieri au fost informați cu privire la istoricul diferendului româno-bulgar, pentru a aduce la cunoștința autorităților statului unde erau acreditați situația la zi a acestui conflict. Acest document a fost redactat, ca urmare a deciziei guvernului bulgar de a supune chestiunea ostrovului Bujorescu unui arbitraj internațional (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

Între timp, condițiile meteorologice au permis soldaților bulgari să revină la post pe ostrov, însă au fost întâmpinați de santinelele române care au declarat că au primit ordinul de a se opune oricărei noi ocupări a teritoriului nostru de către aceștia. A doua zi, a venit un ofițer bulgar însoțit de soldații din subordine, pentru a discuta termenii reînălțării postului de pază, însă i s-a explicat de către ofițerii români că nu se mai putea tolera reîntoarcerea lor pe teritoriul național. În fața acestei declarații, ofițerul bulgar s-a retras, împreună cu soldații, fără niciun incident, acceptând starea de drept, reintrarea în posesie a insulei ocupate prin surprindere de trupele bulgare (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. II).

La 10 martie 1900, ministrul plenipotențiar de la Sofia, Nicolae Mișu, a transmis ministrului afacerilor străine, I.N. Lahovari, raportul confidențial nr.173, în care menționa faptul că „*de la sosirea mea aici am întreținut în mai multe rânduri pe dl Ivanceov, Președintele Consiliului, despre afacerea insulei*

Bujorescu și am insistat pe lângă domnia sa pentru o soluționare cât mai grabnică, căci situația creată pe zisa insulă nu putea dăinui decât în dauna relațiilor noastre care nu pot fi decât cele mai amicale. Totodată i-am vorbit și despre necesitatea care se impune de a se lua măsuri pentru înlăturarea deselor încălcări din partea posturilor bulgare de pe frontiera noastră dobrogeană (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

În toate conversațiile purtate, fie la recepțiile de la Ministerul bulgar al Afacerilor Străine, fie chiar la întâlniri particulare, ministrul român de la Sofia nu a încetat în a semnala Președintelui Consiliului de Miniștri bulgar inconvenientele care rezultau din întârzierea găsirii unei soluții în problema insulelor Dunării, care era delicată, această întârziere fiind în folosul celor interesați în periclitarea raporturilor reciproce de bună vecinătate.

Președintele Consiliului de Miniștri bulgar, Teodor Ivanceov, l-a asigurat pe diplomatul român de sentimentele cele mai amicale pentru poporul român și că este adânc recunoscător de toate serviciile aduse de România bulgarilor atât înainte, cât și după constituirea Principatului, ezitând să-i dea un răspuns concret în această problemă, invocând faptul că are nevoie de timp să se informeze în această privință. Documentele vremii confirmă faptul că, în general, autoritățile bulgare, în special Teodor Ivanceov amânau rezolvarea unor asemenea probleme importante legate de frontieră cu toți reprezentanții diplomatici ai țărilor vecine (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fără an, Vol. V).

Cu toate acestea, la 14 ianuarie 1908 a fost semnată o convenție între România și Bulgaria, care reglementa delimitarea frontierei fluviale. Conform acesteia, granița dintre cele două state urma cursul de mijloc al fluviului, linia talvegului, acolo unde albia era mai adâncă. Convenția prevedea ca, la fiecare 10 ani, să se realizeze de ambele părți un studiu privind talvegul, pentru a se putea stabili apartenența insulelor apărute pe Dunăre, în funcție de linia de graniță. După primii 10 ani, în 1918, problema frontierei fluviale era delicat de discutat, fapt pentru care eventuala revizuire a prevederilor Convenției din 1908 a fost subiectul discuțiilor în perioada interbelică și după Cel de-Al Doilea Război Mondial.

Concluzie

Atitudinea factorilor de decizie politici și militari români, în cazul incidentelor de la frontiera de sud, confirma politica externă de statu-quo, asumată de guvernele României după obținerea independenței de stat în 1878. Însă acest tip de incidente impunea reglementări clare, ușor de interpretat de părțile implicate, potrivit principiilor de drept internațional, în contextul în care Bulgaria manifesta o tendință expansionistă, în detrimentul vecinilor săi. Asemenea incidente reflectau modul în care autoritățile de la Sofia interpretau și respectau normele internaționale.

Atitudinea provocatoare și conflictuală de la frontiera de sud, constant menținută de autoritățile bulgare, a impus guvernelor de la București, la începutul secolului al XX-lea, o realitate politică ce nu putea fi ignorată, și anume, ipoteza reactualizării statu-quoului, stabilit la Berlin în anul 1878, la sudul Dunării, în condițiile în care Bulgaria a introdus pe agenda politicii sale externe revendicări teritoriale care vizau atât Dobrogea și zona Mării Negre, cât și regiuni strategice din Balcani.

În acest context, România și-a reafirmat loialitatea față de principiul balanței de putere care guverna politica europeană la începutul anului 1900 și față de angajamentele internaționale asumate prin semnarea unor înțelegeri bilaterale cu marile puteri și cu vecinii săi. Devenise, însă, evident, pe fondul incidentelor provocate de Bulgaria la granița de sud, că, pentru prevenirea unor potențiale conflicte în regiune și menținerea stării de fapt și de drept, prevăzute în tratatele internaționale care reglementau raporturile juridice interstatale în Europa Centrală și Peninsula Balcanică, se impunea o rectificare a frontierei dobrogene, fapt realizat în vara anului 1913.

Referințe

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe. 1966. Fond Oficiul de studii și documente, dosar nr. 21/0408/ ff. 7-8.

—. fără an. Fond Problema 52 (Incidente de frontieră cu Bulgaria, f.n).

Bibescu, Gheorghe. 1883. *Istoria unei fruntarii. România pe malul drept al Dunării.* București: Tipografia Curții Regale.

Bușă, Daniela. 2003. *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și Primul Război Mondial (1878-1914).* București: Editura Paideia.

Calafeteanu, Ion. 2003a. *Istoria Politicii Externe Românești.* București: Editura Enciclopedică.

—. 2003b. *Istoria politicii externe românești în date.* București: Editura Enciclopedică.

Ciachir, Nicolae și Gheorghe Bercan. 1984. *Diplomația europeană în epoca modernă.* București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Ciorbea, Valentin. 2005. *Evoluția Dobrogei între 1918-1944.* Constanța: Editura Ex Ponto.

Ciurușchin, Miodrag. 2010. *Relațiile politico-diplomatice ale României cu Serbia în perioada 1903-1914: (29 mai-11 iunie 1903 – 15-28 iulie 1914).* Timișoara: Editura Mirton.

Costea, Maria. 2004. *România și Bulgaria. Diplomație și conflict.* Cluj-Napoca: Editura Napoca-Star.

Ilčev, Ivan. 2002. *Propaganda în politica externă a statelor balcanice (1821-1923).* Traducere de Nicolae Moderău și Valeria Ristea. București: Editura Curtea Veche.

Ionescu, M.D. 1904. *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea: Geografia matematică, fizică, politică, economică și militară.* București: Atelierele Grafice I.V. Socecu.

Iordan, Constantin. 2013. *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară postcomunistă*. București: Editura Academiei Române.

Madgearu, Alexandru. 2001. *Originea medievală a focarelor de conflict din Peninsula Balcanică*. București: Editura Corint.

Rădulescu, Adrian și Ion Bitoleanu. 1979. *Istoria Românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Tătaru, Gheorghe. 2006. *Sinteza evoluției spațiului geopolitic balcanic din antichitate și până la sfârșitul secolului XX*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

O comparație a modelelor de inteligență artificială folosite pentru detectarea știrilor false

A comparison of artificial intelligence models used for fake news detection

Student doctorand Ștefan Emil REPEDE*

Prof. dr. Remus BRAD**

*Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
e-mail: stefan.repede@ulbsibiu.ro

**Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
e-mail: remus.brad@ulbsibiu.ro

Abstract

Acest articol propune o comparație a modelelor actuale de ultimă generație de procesare a limbajului natural (NLP), optimizate pentru detectarea știrilor false, pe baza unui set de metrici. De asemenea, lucrarea dorește să evalueze eficacitatea acestora, ca parte a unei structuri de management al dezinformării. Necesitatea unei dezvoltări a acestui domeniu vine ca răspuns la răspândirea copleșitoare și nereglementată a știrilor false care reprezintă una dintre dificultățile majore în epoca actuală. Dezvoltarea tehnologiilor IA are un impact direct asupra creării și răspândirii dezinformării și a știrilor false, ca urmare a utilizărilor multiple pe care tehnologia le poate avea. În prezent, tehnicile de învățare automată sunt utilizate pentru dezvoltarea modelelor de limbaj mari (LLM). Aceste evoluții în știință sunt folosite și în campaniile de dezinformare. Legat de această problemă, conceptul de management al dezinformării a apărut ca o problemă de securitate cibernetică integrată în peisajul actual al amenințărilor venite din planul virtual.

This article aims to compare current state-of-the-art natural language processing models (NLP) fine-tuned for fake news detection based on a set of metrics and asses their effectiveness as a part of a disinformation management structure. The need for a development of this area comes as a response to the overwhelming and unregulated spread of fake news that represents one of the current major difficulties in today's era. The development of AI technologies has a direct impact over the creation and spreading of misinformation and disinformation as a result of the multiple uses that technology may have. Currently, machine learning techniques are used for the development of large language models (LLM). These developments in science are also used in disinformation campaigns. Related to this matter the concept of disinformation management has arisen as a cybersecurity issue integral in the current cyber threat landscape.

Cuvinte-cheie:

știri false; dezinformare; managementul dezinformării; procesarea limbajului natural; NLP; inteligență artificială; învățare automată; securitate cibernetică.

Keywords:

fake news; misinformation; disinformation management; natural language processing; NLP; artificial intelligence; machine learning; cybersecurity.

1. Introducere

Știrile false sunt o problemă serioasă care poate induce în eroare și poate manipula oamenii să creadă narațiuni false sau părtinitoare. Știrile false sunt un termen care se referă la informații false sau înșelătoare care sunt prezentate ca știri factive. Știrile false pot avea consecințe grave pentru societate, cum ar fi influențarea opiniei publice, răspândirea dezinformării și subminarea încrederii în jurnalism. Prin urmare, este important să se dezvolte metode eficiente de detectare și combatere a știrilor false. Detectarea automată a știrilor false este o sarcină provocatoare care necesită metode avansate de inteligență artificială (IA) pentru a analiza conținutul și sursa articolelor de știri. În acest articol de cercetare, comparăm diferite metode IA aplicate pentru detectarea automată a știrilor false. Folosim diverse metrici, cum ar fi acuratețea, precizia, retragerea și scorul F1 pentru a evalua performanța diferitelor metode. Examinăm tehnicile de învățare supravegheată, cum ar fi mașinile de suport vectorial, BayesNet sau arbori de decizie care folosesc date etichetate pentru a clasifica articolele de știri ca false sau reale. De asemenea, discutăm despre modele de învățare profundă și transformatoare, cum ar fi rețelele neuronale convolute (CNN), rețelele neuronale recurente (RNN) și BERT, care pot captura caracteristici complexe și relații semantice din datele text. Explorăm tehnici de învățare nesupravegheată, cum ar fi gruparea, modelarea subiectelor și detectarea anomaliilor care pot identifica știri false, fără cunoștințe sau etichete anterioare. Examinăm unele sisteme bazate pe reguli care utilizează reguli predefinite sau euristici pentru a detecta știri false, bazate pe caracteristici lingvistice sau stilistice. În cele din urmă, prezentăm modele hibride care combină diferite metode IA pentru a obține rezultate mai bune în detectarea știrilor false. Seturile de date utilizate pentru testare și validare se vor concentra pe setul de date de știri false ISOT ([University of Victoria 2017](#)) sau pe altele similare. De asemenea, vom discuta punctele forte și limitările fiecărei clase și vom oferi sugestii pentru direcțiile viitoare de cercetare și utilizare.

2. O comparație a metodelor IA aplicate pentru detectarea automată a știrilor false

Până în prezent, au fost folosite diverse metode IA pentru sarcini de clasificare binară referitoare la detectarea automată a știrilor false ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021c](#)). Evaluarea performanței pentru seturile de date de știri false este măsurată folosind valori stabilite ([Ozbay și Alatas 2020](#)) care le permit cercetătorilor să compare performanța diferitelor modele și să identifice metodele mai eficiente în detectarea știrilor false.

3. Metrici utilizați pentru evaluare

Acuratețea, precizia, regresia și scorul F1 sunt valorile utilizate de cercetători în mod obișnuit pentru a evalua performanța modelelor de clasificare, deoarece oferă o mai bună înțelegere a performanțelor ([Liu și alții 2019](#)), fiind descrise după cum urmează:

3.1 Acuratețe – măsoară proporția de instanțe clasificate corect din numărul total de articole. Se calculează ca $(\text{Adevărate Pozitive} + \text{Adevărate Negative}) / \text{Total Instanțe}$. Acuratețea este un indicator, utilă atunci când clasele sunt echilibrate (numărul de știri false este aproximativ egal cu cel al știrilor reale) ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021c](#)).

3.2 Precizie – măsoară proporția de articole adevărate, identificate corect de către model (adevărate pozitive) dintre toate cazurile (inclusiv false), clasificate drept știri adevărate. Se calculează ca $\text{Adevărate Pozitive} / (\text{Adevărate Pozitive} + \text{False Pozitive})$. Precizia măsoară cât de exacte sunt predicțiile pozitive și cât de des modelul identifică corect cazurile pozitive adevărate ([Devlin și alții 2019](#)).

3.3 Regresia – măsoară proporția de pozitive adevărate dintre toate cazurile care sunt, de fapt, pozitive. Se calculează ca $\text{Adevărate Pozitive} / (\text{Adevărate Pozitive} + \text{False Negative})$. Regresia măsoară cât de bine poate modelul să găsească toate cazurile pozitive din setul de date ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021a](#)).

3.4 Scorul F1 – este media armonică a preciziei și a reamintirii, oferind o măsură echilibrată între cele două metrice. Se calculează ca $2 * (\text{Precizie} * \text{Regresie}) / (\text{Precizie} + \text{Regresie})$. Scorul F1 este o măsură generală bună a performanței modelului, mai ales atunci când setul de date este dezzechilibrat. În clasificarea binară, scorurile adevărat pozitive (TP) sunt numărul de instanțe care sunt clasificate corect drept pozitive, cele fals pozitive (FP) sunt numărul de instanțe care sunt clasificate incorect drept pozitive, cele adevărat negative (TN) sunt numărul de instanțe care sunt clasificate corect drept negative și fals negative (FN) sunt numărul de cazuri care sunt clasificate incorect ca negative ([Ozby și Alatas 2020](#)).

Metodele actuale de IA de ultimă generație, utilizate în cercetarea acestui subiect pot fi împărțite în următoarele categorii generale:

4. Tehnici de învățare supravegheată utilizate în detectarea știrilor false

Învățarea supravegheată este o metodă IA care a fost folosită pentru clasificarea știrilor false în diferite moduri. Aceasta implică antrenarea unui model de învățare automată pe un set de date, etichetat de articole de știri care sunt clasificate ca fiind reale sau false. Modelul învață să identifice modele de date și să generalizeze la exemple noi, nevăzute. Alegerea algoritmului de învățare automată depinde de caracteristicile specifice ale setului de date, dar algoritmii populari includ metode precum regresia logistică, mașinile de suport vectorial și arbori aleatorii ([Ozby și Alatas 2020](#)). Următoarele metode sunt luate în considerare pentru comparație:

4.1 BayesNet – rețeaua bayesiană, cunoscută și sub numele de rețea Bayes, este un model grafic probabilist, utilizat pentru raționamentul în condiții de incertitudine.

Este numit după reverendul Thomas Bayes, un statistician britanic din secolul al XVIII-lea care a dezvoltat teorema Bayes. Într-o rețea bayesiană, variabilele sunt reprezentate prin noduri, iar relațiile dintre ele sunt reprezentate prin muchii direcționate (Langley, Wayne și Thompson 1992, 223-228). Nodurile pot reprezenta variabile fie observabile, fie ascunse, iar marginile reprezintă dependențe condiționate între ele.

4.2 Jrip – Jumping Rule-based Information Processing a fost dezvoltat de WW Cohen și este un algoritm de clasificare, bazat pe arbore de decizie, utilizat pentru sarcinile de învățare automată, în special pentru sarcinile de clasificare (Cohen 1995, 115-123). Algoritmul „sare” între reguli, selectând cea mai bună regulă la fiecare nod pentru a clasifica datele. JRIP diferă de alți algoritmi bazați pe arbore de decizie prin faptul că folosește mai degrabă o abordare bazată pe reguli, decât o abordare pur arbore de decizie. Aceasta înseamnă că, în loc să se bazeze doar pe structura de ramificare a arborelui de decizie, generează un set de reguli care ghidează procesul de clasificare mai precis (Jijo și Abdulazeez 2021, 20-28).

4.3 OneR – denumit și One Rule, este un algoritm de clasificare simplu și interpretabil, propus de Holt care este folosit pentru sarcinile de învățare automată (Holte 1993, 63-90). Funcționează prin identificarea celui mai important atribut sau caracteristică dintr-un set de date pe care îl folosește pentru a crea o regulă de clasificare. OneR se numește „o singură regulă”, deoarece folosește o singură regulă pentru a clasifica datele, ceea ce face ușor de interpretat și explicat (Chantar și alții 2020).

4.4 Decision Stump – Un clasificator Decision Stump este un algoritm simplu de clasificare binar, care este adesea folosit ca element de bază pentru modele de învățare automată mai complexe (Sammur 2017). Funcționează prin crearea unui arbore de decizie cu un singur nivel, numit „ciot”, în care fiecare nod este o regulă de decizie, bazată pe o singură caracteristică sau atribut (Jijo și Abdulazeez 2021, 20-28). Clasificatorul Decision Stump se numește „ciot”, deoarece constă dintr-un singur nivel, spre deosebire de arbori de decizie mai complecși cu mai multe nivele (Sammur 2017).

4.5 ZeroR – Clasificatorul ZeroR este un algoritm simplu, de bază pentru clasificare, care prezice întotdeauna cea mai frecventă clasă din setul de date de antrenament (Devasena și alții 2011). Se numește „ZeroR”, deoarece nu folosește nicio caracteristică de intrare pentru a face predicții, ci se bazează doar pe distribuția de clasă a datelor de antrenament. Clasificatorul ZeroR este adesea folosit ca model de bază pentru a compara performanța altor clasificatoare mai complexe.

4.6 SGD – Clasificatorul Stochastic Gradient Descent este un algoritm pentru antrenarea clasificatoarelor liniare și a modelelor de regresie în învățarea automată (Chollet 2017, 48-50). Este deosebit de util pentru seturile de date mari, deoarece actualizează parametrii modelului, folosind loturi mici de date la un moment dat, mai degrabă decât întregul set de date, ceea ce poate duce la o convergență mai rapidă

și la cerințe mai mici de memorie. Clasificatorul SGD este utilizat în mod obișnuit pentru sarcini, precum clasificarea textului, clasificarea imaginilor și procesarea limbajului natural.

4.7 CVPS – Selectarea parametrilor CV (CVPS) se referă la procesul de selectare a celor mai buni hiperparametri pentru un model de învățare automată, folosind validarea încrucișată ([Varma și Simon 2006](#), 1-8). Această tehnică implică împărțirea datelor de antrenament în k pliuri, antrenarea modelului cu $k-1$ pliuri și validarea acestuia cu pliul rămas. Acest proces se repetă pentru fiecare pli, iar performanța medie este utilizată pentru a selecta cei mai buni hiperparametri.

4.8 RFC – Clasificatorul filtrat randomizat (RFC) este un algoritm de învățare automată care combină conceptele de selecție și clasificare a caracteristicilor. Este conceput pentru a selecta un subset de caracteristici relevante din datele de intrare, înainte de a antrena un model de clasificare ([Alam și alții 2021](#)). Prin selectarea unui subset de caracteristici relevante, algoritmul poate îmbunătăți eficiența și acuratețea modelului de clasificare ([Alam și alții 2021](#)). În plus, prin antrenarea mai multor modele pe diferite subseturi de date, algoritmul poate oferi predicții mai solide și poate reduce riscul de supraadaptare.

4.9 LMT – Arborele modelului logistic (LMT) combină arbori de decizie cu regresia logistică pentru a construi un model de clasificare. A fost dezvoltat pentru a aborda limitările arborilor de decizie standard, care pot suferi de supraadaptare și nu pot captura interacțiuni complexe între caracteristicile de intrare ([Chen și alții 2017](#)).

4.10 LWL – Învățarea ponderată local (LWL) este un algoritm de învățare supravegheat care utilizează o abordare neparametrică pentru a afla relația de bază dintre caracteristicile de intrare și variabilele de ieșire ([Tuyen și alții 2021](#)). Acest lucru permite LWL să capteze relații complexe, neliniare în date, evitând în același timp supraadaptarea.

4.11 CvC – Clasificarea prin clusterizare este o metodă de învățare semisupravegheată care utilizează algoritmi de grupare pentru a crea etichete pentru datele neetichetate ([Bergsma și alții 2013](#)). Metoda funcționează prin gruparea, mai întâi, a datelor etichetate în diferite grupuri, în funcție de caracteristicile lor. Apoi, punctele de date neetichetate sunt atribuite aceluiași grupuri ca și punctele de date etichetate. În cele din urmă, cea mai comună etichetă din cadrul fiecărui cluster este atribuită punctelor de date neetichetate din acel cluster.

4.12 WIHW – Weighted Instances Handler Wrapper este o tehnică de învățare automată care ajustează distribuția de clasă a unui set de date prin atribuirea de ponderi fiecărei instanțe, pe baza etichetei sale de clasă ([Khosravi, Khozani și Mao 2021](#)). Wrapperul WIH funcționează prin potrivirea unui clasificator la setul de date original și apoi prin modificarea setului de date prin atribuirea de ponderi fiecărei

instanțe, pe baza clasei sale. Instanțele care sunt clasificate greșit au o pondere mai mare, în timp ce instanțelor care sunt clasificate corect li se acordă o pondere mai mică. Acest proces se repetă până când performanța clasificatorului pe setul de date modificat converge.

4.13 Ridor – Acest model este un algoritm de clasificare, bazat pe arbore de decizie care utilizează conceptul de inducție bazată pe reguli pentru a îmbunătăți performanța clasificării (Lakmali și Haddela 2017). Funcționează prin construirea unui arbore de decizie, în care fiecare nod reprezintă un test pe un atribut, iar fiecare ramură reprezintă rezultatul testului. Modelul Ridor diferă de arbori de decizie standard prin faptul că folosește un set de reguli pentru a determina când să se oprească partiționarea datelor în subgrupuri suplimentare. Aceste reguli includ un număr minim de instanțe pe frunză și un număr maxim de reguli care trebuie utilizate (Jijo și Abdulazeez 2021, 20-28).

4.14 MLP – Algoritmul Multi-Layer Perceptron (MLP) este un tip de rețea neuronală feed-forward care este utilizat, în mod obișnuit, în sarcinile de învățare supravegheată, cum ar fi clasificarea și regresia, și a fost propus de Rosenblatt în 1950 (Ozbay și Alatas 2020). Este format din mai multe straturi de noduri sau neuroni, fiecare neuron, dintr-un strat conectat la toți neuronii din stratul anterior. Stratul de intrare primește datele de intrare, iar stratul de ieșire produce rezultatul final sau predicția. Straturile ascunse dintre straturile de intrare și de ieșire efectuează transformări neliniare ale datelor de intrare pentru a extrage caracteristici semnificative (Botalb și alții 2018, 1-18).

4.15 OLM – Modelul de învățare ordinal (OLM) este un tip de algoritm de învățare supravegheată, utilizat pentru problemele de regresie ordinală, propuse de Ben-David și colab. (Ben-David, Sterling și Pao 1989, 45-49). Într-o problemă de regresie ordinală, variabila țintă are o ordonare naturală, cum ar fi o evaluare de la 1 la 5, mai degrabă decât să fie nominală sau binară.

4.16 SimpleCart – Simple CART (Arbori de clasificare și regresie) a fost propus pentru prima dată de Leo Breiman în 1984 (Breiman, Friedman și alții 2017) și este un algoritm de arbore de decizie care partiționează recursiv datele în subseturi, pe baza valorilor caracteristicilor de intrare, pentru a minimiza impuritatea variabilei țintă (Loh 2011, 14-23).

4.17 ASC – Clasificatorul cu atribute selectate (ASC) este un algoritm de învățare supravegheată care combină selecția caracteristicilor cu un algoritm de clasificare pentru a îmbunătăți acuratețea acestuia și pentru a reduce complexitatea de calcul al modelului (Gnanambal și alții 2018, 3640-3644). ASC funcționează prin selectarea, mai întâi, a unui subset al celor mai relevante caracteristici din datele de intrare, folosind o metodă de selecție a caracteristicilor, cum ar fi câștigul de informații, raportul de câștig sau testul chi-pătrat.

4.18 J48 – Acest algoritm este, în mod regulat, modelul preferat pentru aplicațiile de clasificare. J48 este un algoritm de arbore de decizie și o implementare a algoritmului C4.5 ([Bhargava și alții 2013](#)). Funcționează prin partiționarea recursivă a datelor în subseturi, pe baza valorilor caracteristicilor de intrare, pentru a minimiza entropia sau câștigul de informații al variabilei țintă.

4.19 SMO – Sequential Minimal Optimization (SMO) este un algoritm utilizat, în principal, pentru a consolida antrenamentul mașinilor de suport vectorial (SVM), pentru sarcini de clasificare binară ([Ozbay și Alatas 2020](#)), și a fost introdus, inițial, în 1998 de către Platt ([Platt 1998](#)).

4.20 Bagging – este prescurtarea de la Bootstrap Aggregating și este o tehnică de învățare de ansamblu pentru îmbunătățirea stabilității și acurateței modelelor de învățare automată. Funcționează prin antrenarea mai multor instanțe ale aceluiași algoritm pe diferite subseturi de date de antrenament și apoi combinând predicțiile acestora printr-un mecanism de vot sau de mediere ([Breiman 1996](#), 123-140).

4.21 Arborele de decizie – este un tip de algoritm de învățare supravegheată, utilizat atât pentru sarcinile de clasificare, cât și pentru cele de regresie. Este un model neparametric care împarte recursiv datele în subseturi, pe baza valorilor caracteristicilor de intrare, pentru a prezice valoarea variabilei țintă ([Jijo și Abdulazeez 2021](#), 20-28).

4.22 IBk – Algoritmul „IBK” (Instance-Based K-Nearest Neighbor) este un algoritm de învățare automată, utilizat pentru sarcini de clasificare și regresie, care aparține familiei de algoritmi de învățare leneșă, unde modelul este antrenat prin stocarea întregului set de date de antrenament și prin realizarea de predicții, pe baza asemănării dintre noile date de intrare și instanțele de antrenament stocate ([Moayedi și alții 2019](#)).

4.23 KLR – Kernel Logistic Regression (KLR) este un algoritm de învățare supravegheat, utilizat pentru sarcini de clasificare. Este o extensie a algoritmului tradițional de regresie logistică, ce utilizează o funcție de nucleu pentru a transforma datele de intrare într-un spațiu dimensional mai înalt, permițând modelarea relațiilor neliniare dintre caracteristici ([Zhu și Hastie 2005](#), 185-205).

4.24 Compararea performanței: Tabelul 1 arată performanța diferitelor modele, folosind setul de date ISOT Fake News. Algoritmii arborelui de decizie au funcționat mai bine decât toți ceilalți algoritmi, conform tuturor metricilor de evaluare, cu excepția regresiei. Algoritmii JRip au fost al doilea, ca performanță, la acuratețe și precizie. Performanța algoritmilor IA supravegheați descriși a fost comparată de către o echipă de cercetare de la Departamentul de Inginerie software al Universității Firat din Elazig, Turcia ([Ozbay și Alatas 2020](#)).

TABELUL 1 Performanța pretinsă a algoritmilor IA supravegheați descriși în secțiunea 4, instruiți și evaluați, folosind setul de date ISOT Fake News, conform F.A. Ozbay și B. Alatas (Ozbay și Alatas 2020). Cele mai mari scoruri sunt subliniate.

Model	Acuratețe	Precizie	Regresie	Scorul F1
BayesNet	0,586	0,587	0,586	0,586
JRip	0,607	0,611	0,588	0,599
OneR	0,559	0,567	0,560	0,547
Decision Stump	0,564	0,574	0,564	0,549
ZeroR	0,501	0,501	1.000	0,667
SGD	0,589	0,590	0,583	0,586
CVPS	0,501	0,501	1.000	0,667
RFC	0,526	0,525	0,534	0,530
LMT	0,607	0,604	0,616	0,610
LWL	0,570	0,573	0,570	0,566
CvC	0,553	0,556	0,526	0,541
WIHW	0,501	0,501	1.000	0,667
Ridor	0,557	0,563	0,558	0,549
MLP	0,565	0,565	0,571	0,568
OLM	0,516	0,540	0,516	0,430
SimpleCart	0,604	0,607	0,586	0,597
ASC	0,588	0,598	0,534	0,564
J48	0,558	0,558	0,563	0,560
SMO	0,534	0,536	0,489	0,512
Bagging	0,598	0,603	0,576	0,589
Arbore de decizie	0,968	0,963	0,973	0,968
IBk	0,551	0,551	0,551	0,550
KLR	0,606	0,605	0,614	0,609

După cum se evidențiază în tabel, algoritmul bazat pe Arbori de Decizie oferă o performanță deosebită față de celelalte modele clasificate, atunci când se confruntă cu sarcini de clasificare binară de știri false. Rezultatul este confirmat și de alți autori, care au obținut un scor de precizie de peste 95% (Lyu și Lo 2020). Ideea de bază din spatele unui arbore de decizie este de a crea un model asemănător unui arbore care să reprezinte un set de decizii și posibilele consecințe ale acestora. Motivul pentru care modelul arborelui de decizie a funcționat mai bine decât celelalte modele supravegheate pentru identificarea de știri false poate fi că algoritmul este capabil să gestioneze în mod eficient datele cu dimensiuni mari și rare. Arborii de decizie pot gestiona datele categorice într-un mod precis, ceea ce este obișnuit în sarcinile NLP, unde cuvintele sau expresiile sunt adesea folosite drept caracteristici. În cazul datelor text în care cuvintele pot avea conotații diferite în propoziții diferite, algoritmi arborelui de decizie pot să nu fie cea mai bună alegere. Acest lucru se datorează faptului că arborii de decizie nu țin cont de contextul în care apar cuvintele și nu au un mecanism încorporat pentru manipularea cuvintelor cu sensuri multiple (Jijo și Abdulazeez 2021, 20-28).

5. Modele de învățare profundă bazate pe transformatori, utilizate în detecția știrilor false

Învățarea profundă (Deep Learning) este o altă metodă populară IA pentru clasificarea știrilor false. Modelele de învățare profundă și cele bazate pe transformatori pot contribui la detectarea știrilor false, permițând mașinilor să învețe modele și caracteristici complexe din cantități mari de date text (Young și alții 2018,

55-75). Aceste modele pot gestiona complexitatea și variabilitatea limbajului și pot identifica indiciile și modelele lingvistice subtile care disting știrile false de știrile reale (Chollet 2017). Principala diferență dintre învățarea supravegheată și învățarea profundă este tipul de modele utilizate. Algoritmii de învățare supravegheată pot fi aplicați la o gamă largă de probleme și tipuri de date, dar pot avea probleme cu date foarte complexe. Modelele de învățare profundă sunt concepute pentru a gestiona date complexe, cum ar fi imagini sau text, dar necesită cantități mari de date de antrenament și resurse de calcul.

5.1 XLNet – numit model eXtreme Learning NETwork, este un model NLP de actualitate, pre-antrenat, care a fost introdus în 2019 și despre care se pretinde că a atins valori mari în sarcini binare, care implică seturi de date echilibrate de știri false (Gautam, Venkatesh și Masud 2021). Modelul se bazează pe arhitectura Transformer, care este un tip de rețea neuronală, potrivită pentru sarcinile de procesare a limbajului natural (NLP). Ceea ce diferențiază XLNet de alte modele pre-antrenate este utilizarea unei metode autoregresive care permite modelarea contextului bidirecțională, ceea ce ajută modelul să înțeleagă mai bine contextul și relațiile dintre cuvinte într-o propoziție. Această abordare permite XLNet să obțină reale performanțe pentru o gamă largă de sarcini în limbaj natural, inclusiv modelarea limbajului, răspunsul la întrebări și analiza sentimentelor (Gundapu și Mamidi 2021). Să luăm, de exemplu, un text precum „Președintele a făcut un anunț că noua politică ar fi în beneficiul tuturor americanilor, dar experții au criticat planul ca fiind dăunător economiei”. Acesta conține mai multe indicii lingvistice, care sunt asociate cu știrile false, inclusiv utilizarea unui limbaj pozitiv („beneficiul tuturor americanilor”), urmat de un limbaj negativ („a criticat planul ca fiind dăunător”). Un model autoregresiv, precum XLNet, surprinde aceste modele subtile, luând în considerare contextul bidirecțional al fiecărui cuvânt din propoziție, permițându-i să identifice relațiile dintre cuvinte și expresii care indică știrile false.

5.2 BERT și ALBERT – Alte modele axate pe transformatori s-au bazat pe modelul BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) de la Google, (Devlin și alții 2019) care este un model de deep learning preantrenat, care se pretinde că a atins performanțe pentru o gamă largă de sarcini de procesare a limbajului natural, inclusiv răspunsuri la întrebări, analiza sentimentelor și traducerea limbajului. BERT este un model bazat pe transformatori care este antrenat pe un corp mare de date text, permițându-i să învețe reprezentări bogate ale limbajului, care pot fi reglate fin pentru sarcini specifice. BERT sau variante, precum ALBERT (A Lite BERT model) (Gundapu și Mamidi 2021), sunt considerate a fi extrem de eficiente în sarcini, precum înțelegerea limbajului natural și clasificarea textului, sarcini similare cu clasificarea binară a știrilor false.

5.3 RoBERTa – Modelul Robustly Optimized BERT Approach (RoBERTa) a fost introdus în 2019 (Liu și alții 2019) și se bazează pe arhitectura BERT, dar a fost antrenat pe un corpus de date mult mai mare decât BERT, cu o durată de

antrenament extinsă și cu tehnici de antrenament îmbunătățite. Acest lucru îi permite lui RoBERTa să surprindă mai bine relațiile și modelele complexe în textul în limbaj natural, rezultând o performanță îmbunătățită la o gamă largă de sarcini NLP, inclusiv clasificarea știrilor false. RoBERTa este reglată fin pentru clasificarea entităților și s-a susținut că are valori superioare, atunci când este aplicată pe seturi de date de știri false și reale ([Liu și alții 2019](#)).

5.4 FakeBERT – Unul dintre modelele anterioare, bazate pe BERT, și reglat fin pentru sarcinile de detectare a știrilor false a fost numit FakeBERT ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021c](#)) și folosește o tehnică de creștere a datelor, numită back-translation. Aceasta implică traducerea articolelor de știri reale într-o altă limbă și apoi traducerea lor înapoi în limba originală, folosind un sistem de traducere automată. Acest proces ajută la generarea de date suplimentare de antrenament și la creșterea diversității acestora, ceea ce poate îmbunătăți acuratețea modelului și capacitatea de a detecta variații subtile în text. Traducerea inversă poate fi utilă pentru detectarea știrilor false prin generarea de date sintetice pentru modelele de antrenament. Aceste date sintetice pot fi folosite pentru a mări seturile de date reale ale articolelor de știri etichetate, ajutând la îmbunătățirea performanței modelelor NLP, antrenate pentru detectarea știrilor false.

5.5 DeepFake și EchoFakeD – Alți autori au folosit un model Deep Neural Network (DNN) și l-au ajustat pentru sarcinile de clasificare a știrilor false. Modele, precum DeepFake ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021a](#), 1015-1037) sau EchoFakeD ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021b](#), 8597–8613) care au fost instruite pe seturi de date de știri false, precum BuzzFeed și PolitiFact, sunt creditate cu scoruri de precizie între 88% și 98%. Un DNN este un tip de rețea neuronală artificială care este compusă din mai multe straturi de noduri interconectate sau neuroni. Aceste straturi permit rețelei să extragă și să învețe caracteristici din ce în ce mai complexe din datele de intrare, permițându-i să facă predicții sau clasificări mai precise. Modelele DNN constau dintr-un strat de intrare, unul sau mai multe straturi ascunse și un strat de ieșire. Straturile ascunse conțin majoritatea neuronilor și sunt responsabile de procesarea și transformarea datelor de intrare. Fiecare neuron dintr-un model DNN primește input de la mai mulți neuroni din stratul anterior și utilizează o funcție de activare pentru a transforma intrarea, înainte de a o transmite la stratul următor ([Kaliyar, Goswami și Narang 2021c](#), 11765–11788). Prin antrenamentul pe un set de date specific unui domeniu (cum ar fi știrile false), DNN-urile pot învăța să identifice modele și caracteristici care sunt specifice domeniului sau limbii respective, îmbunătățindu-și acuratețea și eficacitatea pentru detectarea diferitelor clase.

5.6 LSTM-RRN și BiLSTM-RNN – Unii cercetători ([Bahadad, Saxena și Kamal 2019](#)) au experimentat cu arhitecturi bazate pe rețele neuronale recurente cu memorie pe termen scurt (LSTM-RRN) sau pe rețele neuronale recurente cu memorie bidirecțională și pe termen scurt (BiLSTM-RNN), cu un anumit grad de succes după reglarea fină, în ciuda faptului că un model LSTM-RNN este un tip de arhitectură

de rețea neuronală profundă, care este concepută pentru a procesa date secvențiale, cum ar fi datele din seria temporală sau textul în limbaj natural. Stratul LSTM permite rețelei să rețină informațiile din intrările anterioare pe o perioadă lungă de timp, făcându-l potrivit pentru sarcini precum detectarea știrilor false care necesită înțelegerea contextului sau a istoricului datelor. Anterior, LSTM-RNN s-a susținut că sunt eficiente pentru sarcini precum modelarea limbii, analiza sentimentelor și traducerea automată, dar au fost folosite doar recent chiar și pentru clasificarea știrilor false (Bahadad, Saxena și Kamal 2019, 74-82).

5.7 CNN – Modelele utilizate includ CNN-ul clasic (Luan și Lin 2019) sau rețelele neuronale convolute, care reprezintă un anumit tip de arhitectură de rețea neuronală profundă, folosită în mod obișnuit pentru sarcini de recunoaștere a imaginilor și video. Inovația cheie a CNN este utilizarea straturilor convolute, care aplică un set de filtre imaginii de intrare, permițând rețelei să învețe caracteristici și modele importante la diferite scări spațiale. Pe lângă straturile convolute, un CNN tipic include și straturi de grupare, care reduc dimensiunea spațială a hărților de caracteristici și straturi complet conectate, care realizează clasificarea finală. CNN-urile sunt capabile să identifice modele și caracteristici în datele text prin convoluția unui set de filtre peste secvența de text de intrare. Acest proces permite rețelei să capteze dependențele locale dintre cuvintele și expresiile adiacente din text, ceea ce este important pentru detectarea indiciilor lingvistice subtile care disting articolele de știri false de articolele de știri reale (Luan și Lin 2019).

Performanța pretinsă a modelelor prezentate mai sus a fost comparată, folosind aceleași metrici ca și tehnicile de învățare supravegheată, cu rezultatele prezentate în Tabelul 2.

Model	Acuratețe	Precizie	Regresie	Scorul F1
ROBERTa	0,9996	0,9997	0,9994	0,9996
LSTM-RRN	0,9697	0,97	0,97	0,97
BiLSTM - RRN	0,9875	0,97	0,97	0,97
ALBERT	0,9780	0,9781	0,9781	0,9780
FakeBERT	0,9874	0,99	0,99	0,99
DeepFakeE	0,8864	0,8210	0,8460	0,8404
EchoFakeD	0,9230	0,9047	0,8636	0,8837
BERT	0,9813	0,9813	0,9813	0,9813
XLNet	0,9785	0,9787	0,9789	0,9785
CNN	0,9698	0,9698	0,9698	0,9698

TABELUL 2 Performanța revendicată a modelelor de deep learning și bazele pe transformatori pentru sarcinile automate de detectare a știrilor false pe seturile de date de știri false ISOT, BuzzFeed și PolitiFact. Cele mai mari scoruri sunt subliniate.

5.8 Discuție: Conform metricilor selectați, modelul RoBERTa are cele mai bune rezultate dintre toate arhitecturile comparate, cu mențiunea că, pentru astfel de sarcini de clasificare binară, modelele de învățare automată par să atingă, per ansamblu, metrici mai ridicate. Modelul RoBERTa obține o precizie ridicată în detectarea știrilor false prin valorificarea capacităților sale puternice de reprezentare a limbajului și a capacității de a capta eficient relațiile semantice dintre cuvinte și expresii. De exemplu, dacă luăm în considerare următorul titlu: „Oamenii de știință descoperă un nou tratament pentru cancer care funcționează în 100% din cazuri?”

Un cititor uman poate fi imediat sceptic cu privire la acest titlu, deoarece pare prea frumos pentru a fi adevărat. Cu toate acestea, un model de învățare automată care este antrenat pe pachete de cuvinte sau reprezentări simple de încorporare a cuvintelor ar putea să nu poată surprinde nuanțele limbajului și poate clasifica incorect acest articol ca fiind real. În schimb, modelul RoBERTa este capabil să analizeze întregul context al titlului și să identifice indiciile subtile care sugerează că articolul este fals, cum ar fi utilizarea unui limbaj hiperbolic și lipsa dovezilor științifice care să susțină afirmația.

6. Tehnici de învățare nesupravegheate, utilizate în detectarea știrilor false

Învățarea nesupravegheată este o metodă IA care poate fi utilizată pentru clasificarea știrilor false atunci când datele etichetate (știri false sau adevărate, notate ca atare de un operator uman) nu sunt disponibile. Tehnicile de învățare nesupravegheate pentru detectarea știrilor false nu necesită date etichetate pentru a antrena modelul, ci se bazează, în schimb, pe identificarea tiparelor și a relațiilor din date pentru a clasifica noile instanțe ca știri reale sau false (Gangireddy și alții 2020, 75-83). O abordare comună nesupravegheată este gruparea, în care articolele de știri similare sunt grupate pe baza conținutului și modelelor lingvistice. Acest lucru poate ajuta la identificarea grupurilor de articole de știri care sunt similare ca stil și conținut, ceea ce poate ajuta la distingerea știrilor reale de cele false (Celebi și Aydin 2018, 164-170). O altă abordare nesupravegheată este modelarea subiectelor, care identifică subiecte și teme într-un corpus de text (Li și alții 2021). Modelarea subiectelor poate ajuta la identificarea subiectelor comune în articolele de știri false, cum ar fi teoriile conspirației, titlurile clickbait și senzationalul. Detectarea anomaliilor este o altă tehnică nesupravegheată, în care modelul învață să identifice cazurile care se abat semnificativ de la normă (Celebi și Aydin 2018, 23-28). Acest lucru poate fi util în detectarea articolelor de știri false care conțin modele de limbaj sau sintaxă neobișnuită.

Astfel de metode s-au atins atunci când au fost instruite și testate pe setul de date PolitiFact (PolitiFact 2017) scoruri de acuratețe între 0,81 și 0,82 (Gangireddy și alții 2020).

6.1 Discuție: Tehnicile nesupravegheate se pot dovedi cruciale în identificarea campaniilor de dezinformare în curs de desfășurare pe rețelele sociale sau pe platforme online similare și pot fi combinate cu tehnici supravegheate pentru a îmbunătăți performanța. De exemplu, un model antrenat pe un set de date mic etichetat poate fi utilizat pentru a identifica acele cazuri de știri false, care pot fi apoi folosite pentru a antrena un model mai mare nesupravegheat pentru a îmbunătăți detectarea la scară mai mare. Tehnicile de învățare nesupravegheată pot fi eficiente în detectarea știrilor false, în special atunci când sunt utilizate în combinație cu tehnici supravegheate și cu analize umane pentru a verifica rezultatele (Celebi și Aydin 2018).

7. Sisteme bazate pe reguli pentru detectarea știrilor false

Sistemele bazate pe reguli sunt o altă metodă IA care poate fi folosită pentru clasificarea știrilor false. Sistemele bazate pe reguli implică definirea unui set de reguli sau euristici, care pot fi utilizate pentru a identifica articole de știri false pe baza unor caracteristici specifice, cum ar fi utilizarea unui limbaj încărcat emoțional sau prezența erorilor logice. Sistemele bazate pe reguli pot fi mai puțin precise decât metodele de învățare supervizată sau profundă, dar pot fi eficiente, atunci când sarcina este relativ simplă și datele etichetate nu sunt disponibile ([Yuliani și alții 2019](#)).

Aceste metode IA sunt utile pentru clasificarea știrilor false, deoarece sunt eficiente în identificarea tiparelor și structurilor din date. De exemplu, un model bazat pe reguli, folosit pentru a detecta propagarea știrilor false arabe în timpul Covid-19 a obținut o acuratețe de 79,7% ([Alotaibi și Alhammad 2022](#)), care a fost antrenat pe un set de date de 5.015.111 de tweeturi și este un succes destul de mare, ținând cont de limitările care decurg din dificultatea procesării limbii arabe.

7.1 Discuție: Sistemele bazate pe reguli par să fie mai puțin eficiente decât alte tehnici în identificarea unor forme mai nuanțate sau complexe de știri false care nu se încadrează perfect în categorii predefinite și ar trebui utilizate în combinație cu modele care folosesc date etichetate pentru a obține o mai mare acuratețe într-un model de management al dezinformării.

8. Modele hibride utilizate pentru detectarea știrilor false

Modelele hibride sunt o combinație de două sau mai multe metode IA. De exemplu, un sistem bazat pe reguli poate fi combinat cu o metodă de învățare supravegheată sau nesupravegheată pentru a îmbunătăți performanța sarcinii de clasificare. Modelele hibride pot fi mai precise și mai eficiente decât modelele cu o singură metodă, deoarece pot valorifica punctele forte ale mai multor metode.

8.1 CNN-RNN hibrid – Un model hibrid CNN-RNN a fost propus de Nasir et al. (Nasir, Khan și Varlamis 2021), cu succes limitat (precizie de 0,5). O astfel de arhitectură ar trebui să combine punctele forte ale CNN-urilor și ale RNN-urilor pentru a capta atât contextul local, cât și global al datelor de intrare, modelând în același timp dependențele temporale și contextul secvenței de intrare. Componenta CNN extrage caracteristici de nivel înalt din datele de intrare, în timp ce componenta RNN modelează dependențele temporale ale secvenței. Starea ascunsă finală a componentei RNN este apoi utilizată pentru clasificare ([Nasir, Khan și Varlamis 2021](#)).

8.2 CSI – Un alt model hibrid, numit CaptureScoreIntegrate (CSI) ([Ruchansky, Seo și Liu 2017](#)), care a folosit seturi de date, colectate de pe Twitter și Weibo, a obținut un succes promițător. Modelul este compus din 3 părți: Capture (include capturarea

conținutului și caracteristicilor articolului de știri, folosind un RRN), Score (care calculează scorul de credibilitate pentru sursa articolului) și Integrate (care clasifică rezultatele).

8.3 SVM-RNN-BI-GT – Un alt studiu a propus un model hibrid în care SVM și RNN cu GRU-uri bidirecționale sunt încorporate în valorificarea conținutului de știri și a comentariilor utilizatorilor în știrile false (Albahar 2021) pe un set de date PolitiFact (PolitiFact 2017).

8.4 HAN – Un alt model hibrid, propus pentru detectarea știrilor false, este HAN (Hierarchical Attention Network) (Albahar 2021). Acesta are o structură ierarhică proprie care reflectă structura ierarhică a știrilor prezentate în setul de date și are două niveluri de mecanisme de atenție, aplicate la cuvânt și propoziție-nivel, permițându-i să se ocupe diferențial de conținut mai mult și mai puțin important, atunci când construiește reprezentarea textului fals/adevărat (Yang și alții 2016, 1480-1489).

8.5 HSA-BLSTM – Hierarchical Social Attention – Memoria bidirecțională pe termen scurt a fost testată pe seturi de date, colectate de pe Twitter și Weibo (Albahar 2021), după ce a fost utilizată, inițial, pentru a detecta zvonuri prin valorificarea reprezentărilor ierarhice la diferite niveluri și contexte sociale (Guo și alții 2018, 943-951).

8.6 TCNN-URG – Rețeaua neuronală convoluțională de transfer – Generatorul de răspuns al utilizatorului (TCNN-URG) este, de obicei, folosit pentru a îmbunătăți calitatea răspunsurilor generate de chatboturile din rețelele sociale sau de asistenții virtuali (Qian și alții 2018, 3834-3840). Este compus dintr-un CNN și un autoencoder variațional condiționat și a fost, de asemenea, testat pentru detectarea automată a textului de știri false pe un set de date de știri false PolitiFact (Albahar 2021).

8.7 Rezultatele pentru modelele hibride, revendicate de echipele de cercetare menționate mai sus, sunt prezentate în Tabelul 3, folosind același sistem metric ca în tabelele 1 și 2, pentru a oferi o comparație între tipuri similare de abordări ale detecției de știri false într-o clasificare binară.

TABELUL 3 Performanța hibridă pentru sarcinile automate de detectare a știrilor false pe seturile de date de știri false ISOT, PolitiFact, Twitter și Weibo. Cele mai mari scoruri sunt subliniate.

Model	Acuratețe	Precizie	Regresie	Scorul F1
CNN-RNN hibrid	0,5	0,5	0,5	0,5
CSI-Twitter	0,892	0,9	0,8	0,894
CSI-Weibo	0,953	0,953	0,953	0,954
SVM-RNN-BI-GT	0,912	0,910	0,961	0,932
Han	0,837	0,824	0,941	0,810
TCNN-URG	0,712	0,711	0,860	0,860
HSA-BLSTM	0,846	0,894	0,868	0,881

8.8 Discuție: După cum se observă în Tabelul 3, în funcție de acuratețe, precizie și Scorul F1, cel mai performant model este modelul CSI, antrenat și evaluat pe un set de date Weibo (un site de microblogging chinezesc, similar cu Twitter) ([Ruchansky, Seo și Liu 2017](#)). Modelul CSI este separat în 3 părți, ceea ce permite CSI să producă o predicție pentru utilizatori și articole în mod independent, combinând informațiile pentru clasificare. Experimentele au fost efectuate de echipa de cercetare pe două seturi de date, obținute în lumea reală (Weibo și Twitter), care au demonstrat acuratețea modelului CSI în clasificarea articolelor de știri false.

Deoarece detectarea știrilor false este o sarcină complexă, care necesită analiza diferitelor caracteristici, cum ar fi informații lingvistice, temporale și legate de utilizator, modelele hibride pot depăși limitările unei singure abordări și pot obține rezultate mai bune, chiar dacă la data curentă sunt în urma altor modele în valorile lor. Pentru a aplica o astfel de cercetare într-un sistem de operare real, utilizat zilnic, ar trebui să se țină cont de faptul că modelele de învățare profundă, cum ar fi BERT sau CNN, pot surprinde tipare complexe în text, dar este posibil să nu ia în considerare caracteristicile temporale sau legate de utilizator, care sunt importante în detectarea știrilor false ([Kaur, Boparai și Singh 2019](#), 2388-2392). Sistemele similare, bazate pe reguli, pot folosi cunoștințele de domeniu pentru a detecta modele suspecte în știri, dar s-ar putea să nu se generalizeze bine la exemple necunoscute, făcându-le astfel mai puțin precise decât abordările de învățare supravegheată, care au fost instruite anterior pe o mare varietate de exemple. Deoarece detectarea știrilor false este o problemă în continuă evoluție, necesitând noi tehnici sau modele pentru a detecta tipurile emergente de știri false, viitoarele modele hibride pot fi flexibile și adaptabile, permițând integrarea de noi modele sau caracteristici, pe măsură ce acestea devin disponibile, conducând la detectarea mai precisă și robustă a știrilor false ([Thaher și alții 2021](#)).

9. Concluzie

După cum se arată în articol, diferite metode de învățare automată IA returnează o gamă largă de valori, atunci când se confruntă cu o sarcină de clasificare binară care implică știri reale și false. Acest lucru arată că există încă suficient loc de îmbunătățire în acest domeniu. După compararea valorilor prezentate în tabelele 1, 2 și 3 și luând în considerare scorurile de acuratețe ale modelelor nesupravegheate și bazate pe reguli, modelul ML ajustat „RoBERTa” pretinde că atinge cele mai bune valori pentru setul de date de știri false ISOT (99,96% scor de acuratețe, 99,97% precizie, 99,94% regresie și 99,96% F-score). Modelul a fost dezvoltat de Facebook AI, se bazează pe modelul BERT, dar este antrenat pe un corp mai mare de date text și include tehnici suplimentare de pre-instruire pentru a-și îmbunătăți acuratețea. Performanța lui RoBERTa în ceea ce privește știrile false o face un candidat puternic pentru includerea într-un sistem integrat de management al dezinformării. În plus, RoBERTa poate fi ajustată pentru domenii specifice, cum

ar fi politica sau sănătatea, ceea ce este important în managementul dezinformării, unde subiectul poate fi specializat.

Trebuie să subliniem că RoBERTa este unul dintre modelele care are o comunitate mare și activă de utilizatori și dezvoltatori, ceea ce înseamnă că este bine susținută și actualizată frecvent cu noi funcții și îmbunătățiri. Acest lucru face mai ușor să se integreze într-un sistem mai mare și să rămână la curent cu cele mai recente cercetări în domeniul NLP. Deoarece greutățile preantrenate și modelele asociate ale RoBERTa sunt disponibile gratuit, este accesibilă unei game mai largi de utilizatori, indiferent de resursele sau de expertiza lor tehnică, oferindu-i o combinație de performanță ridicată, flexibilitate și accesibilitate pentru a fi inclusă într-un sistem software complementar.

Referințe

Alam, M.T., S. Ubaid, S.S. Sohail, M. Nadeem, S. Hussain și J. Siddiqui. 2021. "Comparative Analysis of Machine Learning based filtering techniques using MovieLens." *Procedia Computer Science* 194 2010-2017.

Albahar, Marwan. 2021. "A hybrid model for fake news detection: Leveraging news content and user comments in fake news." doi:<https://doi.org/10.1049/ise2.12021>.

Alotaibi, Fatimah L. și Muna M. Alhammad. 2022. "Using a Rule-based Model to Detect Arabic Fake News Propagation during Covid-19." *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*. doi:10.14569/IJACSA.2022.0130114.

Bahadad, Pritika, Preeti Saxena și Raj Kamal. 2019. *Procedia Computer Science* 165 65: 74–82. doi:<https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.01.072>.

Ben-David, A., L. Sterling și Y.H. Pao. 1989. "Learning and classification of monotonic ordinal concepts." *Computational Intelligence* 5 (1): 45-49. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1467-8640.1989.tb00314.x>.

Bergsma, S., M. Dredze, B. Van Durme, T. Wilson și D. Yarowsky. 2013. "Broadly improving user classification via communication-based name and location clustering on twitter." *Proceedings of the 2013 conference of the North American chapter of the association for computational linguistics: human language technologies*.

Bhargava, N., G. Sharma, R. Bhargava și M. Mathuria. 2013. "Decision tree analysis on j48 algorithm for data mining." *Proceedings of international journal of advanced research in computer science and software engineering*.

Botalb, A., M. Moinuddin, U.M. Al-Saggaf și S.S. Ali. 2018. "Contrasting convolutional neural network (CNN) with multi-layer perceptron (MLP) for big data analysis." *International conference on intelligent and advanced system (ICIAS)*.

Breiman, L. 1996. "Bagging predictors." *Machine Learning* 24 (2): 123-140. doi:10.1023/A:1018054314350.

Breiman, L., J.H. Friedman, R. A. Olshen și C. Stone. 2017. *Classification and regression trees*. New York: Routledge. doi:<https://doi.org/10.1201/9781315139470>.

Celebi, M. Emre și Kemal Aydın. 2018. "Unsupervised Learning Algorithms." doi:<https://doi.org/10.1007/978-3-319-24211-8>.

Chantar, H., M. Mafarja, H. Alsawalqah, A.A. Heidari, I. Aljarah și H. Faris. 2020. "Feature selection using binary grey wolf optimizer with elite-based crossover for Arabic text classification." *Neural Comput. Appl* 32 12201–12220. doi:<https://doi.org/10.1007/s00521-019-04368-6>.

Chen, W., X. Xie, J. Wang, B. Pradhan, H. Hong, D.T. Bui și J. Ma. 2017. "A comparative study of logistic model tree, random forest, and classification and regression tree models for spatial prediction of landslide susceptibility." *Catena*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.catena.2016.11.032>.

Chollet, François. 2017. *Deep Learning with Python*. New York: Manning.

Cohen, William W. 1995. "Fast effective rule induction." *Machine learning proceedings, 12th annual conference*. Morgan Kaufmann. 115-123.

Devasena, C.L., T. Sumathi, V.V. Gomathi și M.Hemalatha. 2011. "Effectiveness evaluation of rule based classifiers for the classification of iris data set." *Bonfring International Journal of Man Machine Interface* 1.

Devlin, J., M.W. Chang, K. Lee și K. Toutanova. 2019. "BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding." doi:<https://doi.org/10.48550/arXiv.1810.04805>.

Gangireddy, Siva Charan Reddy, P. Deepak, Cheng Long și Tanmoy Chakraborty. 2020. "Unsupervised Fake News Detection: A Graph-based Approach." *Proceedings of the 31st ACM Conference on Hypertext and Social Media (HT '20)* 75-83. doi:<https://doi.org/10.1145/3372923.3404783>.

Gautam, Akansha, V. Venkatesh și Sarah Masud. 2021. "Fake news detection system using xlnet model with topic distributions: Constraint@ aaii2021 shared task." *Combating Online Hostile Posts in Regional Languages during Emergency Situation: First International Workshop, CONSTRAINT 2021, Collocated with AAAI 2021, Virtual Event*.

Gnanambal, S., M. Thangaraj, V.T. Meenatchi și V. Gayathri. 2018. "Classification algorithms with attribute selection: an evaluation study using WEKA." *International Journal of Advanced Networking and Applications* 3640-3644.

Gundapu, Sunil și Radhika Mamidi. 2021. "Transformer based Automatic COVID-19 Fake News Detection System." *International Institute of Information Technology*.

Guo, H., J. Cao, Y. Zhang, J. Guo și J. Li. 2018. "Rumor Detection with Hierarchical Social Attention Network." *Proceedings of the 27th ACM international conference on information and knowledge management*. doi:<https://doi.org/10.1145/3269206.3271709>.

Holte, Robert C. 1993. "Very simple classification rules perform well on most commonly used data sets." *Machine learning* 11. 63-90.

Jijo, B.T. și A.M. Abdulzeez. 2021. "Classification based on decision tree algorithm for machine learning." *Journal of Applied Science and Technology Trends (JASTT)* 20-28.

Kaliyar, Rohit Kumar, Anurag Goswami,și Pratik Narang. 2021a. "DeepFake: improving fake news detection using tensor decomposition-based deep neural network." *Journal of Supercomputing* 77 (2): 1015-1037. doi:[10.1007/s11227-020-03294-y](https://doi.org/10.1007/s11227-020-03294-y).

—. 2021b. "EchoFakeD: improving fake news detection in social media." *Neural Computing and Applications* 33: 8597–8613. [doi:https://doi.org/10.1007/s00521-020-05611-1\(0123456789\(\).,-volV\)\(0123456789\(\).,-volV\)](https://doi.org/10.1007/s00521-020-05611-1(0123456789().,-volV)(0123456789().,-volV)).

—. 2021c. "FakeBERT: Fake news detection in social media with a BERT- based deep learning approach." *Multimedia Tools and Applications* (80): 11765–11788. [doi:10.1007/s11042-020-10183-2](https://doi.org/10.1007/s11042-020-10183-2).

Kaur, Prabhjot, Rajdavinder Singh Boparai și Dilbag Singh. 2019. "Hybrid Text Classification Method for Fake News Detection." *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)* 8 (5): 2388-2392.

Khosravi, Khabat, Zohreh Sheikh Khozani și Luca Mao. 2021. "A comparison between advanced hybrid machine learning algorithms and empirical equations applied to abutment scour depth prediction." *Journal of Hydrology*. [doi:https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2021.126100](https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2021.126100).

Lakmali, K.B.N. și P.S. Haddela. 2017. "Effectiveness of rule-based classifiers in Sinhala text categorization." *National Information Technology Conference (NITC)*. Colombo, Sri Lanka. [doi:10.1109/NITC.2017.8285655](https://doi.org/10.1109/NITC.2017.8285655).

Langley, Pat, Iba Wayne și Kevin Thompson. 1992. "An analysis of Bayesian classifiers." *Proceedings of the Tenth National Conference of Artificial Intelligence*. California. 223-228.

Li, Dun, Haimei Guo, Zhenfei Wang și Zhiyun Zheng. 2021. "Unsupervised Fake News Detection Based on Autoencoder." *Access*. [doi:https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3058809](https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3058809).

Liu, Yinhan, Myle Ott, Naman Goyal, Jingfei Du, Mandar Joshi, Danqi Chen, Omer Levy, Mike Lewis, Luke Zettlemoyer și Veselin Stoyanov. 2019. "RoBERTa: A Robustly Optimized BERT Pretraining Approach." *ArXiv*. [doi:https://doi.org/10.48550/arXiv.1907.11692](https://doi.org/10.48550/arXiv.1907.11692).

Loh, Wei-Yin. 2011. "Classification and regression trees." *WIREs Data Mining Knowl Discov*. [doi:10.1002/widm.8](https://doi.org/10.1002/widm.8).

Luan, Yuandong și Shaofu Lin. 2019. "Research on Text Classification Based on CNN and LSTM." *International Conference on Artificial Intelligence and Computer Applications (ICAICA)*. [doi:https://doi.org/10.1109/ICAICA.2019.8873454](https://doi.org/10.1109/ICAICA.2019.8873454).

Lyu, Shikun și Dan Chia-Tien Lo. 2020. "Fake News Detection by Decision Tree." *SoutheastCon*. [doi:https://doi.org/10.1109/SoutheastCon44009.2020.9249688](https://doi.org/10.1109/SoutheastCon44009.2020.9249688).

Moayed, H., D. Tien Bui, B. Kalantar și L. Kok Foong. 2019. "Machine-Learning-Based Classification Approaches toward Recognizing Slope Stability Failure." *Applied Sciences* 9 (21). [doi:https://doi.org/10.3390/app9214638](https://doi.org/10.3390/app9214638).

Nasir, J.A., O.S. Khan și I. Varlamis. 2021. "Fake news detection: A hybrid CNN-RNN based deep learning approach." *International Journal of Information Management Data Insights*. [doi:10.1016/j.jjime.2020.100007](https://doi.org/10.1016/j.jjime.2020.100007).

Ozbay, Feyza Altunbey și Bilal Alatas. 2020. "Fake news detection within online social media using supervised artificial intelligence algorithms." [doi:https://doi.org/10.1016/j.physa.2019.123174](https://doi.org/10.1016/j.physa.2019.123174).

Platt, John. 1998. *Sequential minimal optimization: A fast algorithm for training support vector machines*. Technical Report MSR-TR-98-14, Microsoft Research. PolitiFact. 2017. <https://www.politifact.com/>.

Qian, F., C. Gong, K. Sharma și Y. Liu. 2018. "Neural User Response Generator: Fake News Detection with Collective User Intelligence." *Proceedings of the Twenty-Seventh International Joint Conference on Artificial Intelligence*.

Ruchansky, Natali, Sungyong Seo și Yan Liu. 2017. "CSI: A Hybrid Deep Model for Fake News Detection." *Proceedings of the 2017 ACM on Conference on Information and Knowledge Management (CIKM '17)*. doi:<https://doi.org/10.1145/3132847.3132877>.

Sammut, C., Webb, G.I. (eds). 2017. "Decision Stump. Encyclopedia of Machine Learning." În *Encyclopedia of Machine Learning*, de C., Webb, G.I. (eds) Sammut, 262–263. Boston, MA.: Springer. doi:[10.1007/978-0-387-30164-8_202](https://doi.org/10.1007/978-0-387-30164-8_202).

Thaher, T., M. Saheb, H. Turabieh și H. Chantar. 2021. "Intelligent Detection of False Information in Arabic Tweets Utilizing Hybrid Harris Hawks Based Feature Selection and Machine Learning Models." *Symmetry* 13 556. doi:<https://doi.org/10.3390/sym13040556>.

Tuyen, T.T., A. Jaafari, H.P.H. Yen, T. Nguyen-Thoi, T. Van Phong, H.D. Nguyen și B.T. Pham. 2021. "Mapping forest fire susceptibility using spatially explicit ensemble models based on the locally weighted learning algorithm." *Ecological Informatics*. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ecoinf.2021.101292>.

University of Victoria. 2017. "ISOT Fake News dataset." <https://www.uvic.ca/ecs/ece/isot/datasets/fake-news/index.php>.

Varma, Sudhir și Richard Simon. 2006. "Bias in error estimation when using cross-validation for model selection." *BMC bioinformatics* 7.1.

Yang, Z., D. Yang, C. Dyer, X. He, A. Smola și E. Hovy. 2016. "Hierarchical attention networks for document classification." *Proceedings of the 2016 conference of the North American chapter of the association for computational linguistics: human language technologies*.

Young, T., D. Hazarika, S. Poria și E. Cambria. 2018. "Recent trends in deep learning based natural language processing." *iee Computational intelligence magazine* 13 (3): 55-75. doi:[10.1109/MCI.2018.2840738](https://doi.org/10.1109/MCI.2018.2840738).

Yuliani, S.Y., M.F.B. Abdollah, S. Sahib și Y.S. Wijaya. 2019. "A framework for hoax news detection and analyzer used rule-based methods." *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*.

Zhu, J. și T. Hastie. 2005. "Kernel logistic regression and the import vector machine." *Journal of Computational and Graphical Statistics* 14 (1): 185-205.

Învățământ militar superior centrat pe rezultatele învățării cuantificabile

Higher military education focused on quantifiable learning outcomes

Cdor.prof.univ.dr. Lucian-Valeriu SCIPANOV*
Colonel dr. Alin BODESCU**

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: shcipio@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: bodescu.alin@unap.ro

Abstract

Acest articol propune o serie de soluții potențiale privind adaptarea învățământului militar superior la tendințele educației, centrate pe rezultatele învățării. Acestea se bazează pe competențe militare specifice, astfel cum sunt recomandate de instituțiile naționale de specialitate, având ca scop adoptarea cerințelor Cadrului European al Calificărilor (EQF). Analiza noastră și modelul propus au ca bază Cadrul Sectorial al Calificărilor pentru Profesia de Ofițer Militar (SQF-MILOF), propus de Colegiul European de Securitate și Apărare (ESDC) și recunoscut de Comitetul Militar al Uniunii Europene în 2021. Relevanța acestei abordări derivă din faptul că sistemul utilizat de ESDC va sta la baza dezvoltării unui model bazat pe rezultatele învățării, adaptat cadrului național de pregătire a viitorilor comandanți și ofițeri de stat major. Ne propunem să dezvoltăm și să promovăm acest model, ca soluție aliniată la standardele europene în materie.

This article proposes potential solutions for adapting higher military education to the trends of education centered on learning outcomes. These solutions are based on specific military competences captured by national specialized institutions and aim to meet the requirements of the European Qualifications Framework (EQF). The analysis and proposed model are based on the Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession (SQF-MILOF), which was proposed by the European Security and Defence College (ESDC) and recognized by the Military Committee of the European Union in 2021. This approach is relevant because the ESDC system will serve as the basis for developing a model based on learning outcomes, adapted to the national framework for training future commanders and staff officers. The authors intend to promote this solution as one aligned with European standards.

Cuvinte-cheie:

învățământ militar superior; rezultatele învățării; reziliența sistemului de învățământ militar superior.

Keywords:

higher military education; learning outcomes; resilience of the higher military education system.

În cadrul acestui demers, ne-am propus să identificăm unele soluții cu privire la adaptarea învățământului militar superior la tendințele unui învățământ centrat pe rezultate ale învățării raportate la anumite competențe specifice domeniului militar, așa după cum sunt ele recomandate de instituțiile specializate naționale, urmărind adoptarea recomandărilor instituțiilor europene cu privire la profilul absolvenților, în raport de cadrul european al calificărilor (CEDEFOP 2017). Pentru domeniul militar, vom utiliza ca reper de dezvoltare a acestui demers Cadrul de calificări sectoriale pentru profesia de ofițer militar (ESDC 2021a), propus de Colegiul European de Apărare și Securitate (European Security and Defence College/ESDC), prin cele două volume, volumul 1 (ESDC 2021b, Vol. I) și volumul 2 (ESDC 2021c, Vol. II).

Învățământul militar superior are ca obiectiv primar pregătirea grupului țintă pentru profesia de ofițer, însă cadrul sectorial al calificărilor pentru profesia de ofițer se referă, în principal, la învățarea pe tot parcursul vieții, pentru ofițerii militari specialiști în domenii specifice securității și apărării. Relevanța demersului derivă din faptul că acest sistem european va sta la baza dezvoltării unui model axat pe rezultate ale învățării, adaptat cadrului național de pregătire a viitorilor ofițeri specialiști, pe care dorim să îl dezvoltăm și să îl promovăm, ca soluție la alinierea la standardele europene în materie a sistemului de învățământ militar superior.

Noutatea demersului nostru constă în faptul că vom propune un model de învățare pentru atingerea unor competențe, specifice unui spectru particular de manifestare și de valorificare a unor abilități de lucru relevante nivelului operativ întrunit, de conducere a forțelor, domeniu corespunzător profilului absolvenților noștri de master și, ulterior, de cursuri postuniversitare de conducere. Astfel, ne propunem să menținem linia directoare a cadrului european al calificărilor care este aplicabil, în sistemul de învățământ din Uniunea Europeană și NATO, tuturor formelor de învățare pe tot parcursul vieții/carierei ofițerului. Argumentul care stă la baza acestui demers este întărit de rezultatele unei analize comparative a unor modele utilizate de alte țări europene în procesul de învățământ militar superior. Dincolo de comparabilitatea cu modele din alte sisteme de învățământ militar european, considerăm că implementarea modelului propus de noi prezintă o serie de beneficii.

Primul beneficiu constă în faptul că ne aliniem unei tendințe europene de dezvoltare a învățământului militar superior, și aici ne referim la armonizare. De aici, derivă compatibilitatea și comparabilitatea cu programe de învățământ militar superior similare, dezvoltate de diferite țări aliate sau membre ale UE.

Al doilea beneficiu constă în valorificarea unor oportunități de educație și de formare propuse de diferite țări, cadru oferit de programele Erasmus, neexploatat astăzi de sistemul de învățământ militar superior la nivel de master. De aici, remarcăm faptul că se va facilita recunoașterea formării echivalente, efectuate într-o altă țară membră a UE.

Al treilea beneficiu este reprezentat de contribuția acestui model la crearea unei culturi comune de securitate și apărare. Milităm, astfel, pentru conturarea unei școli naționale de gândire care să ofere viitorilor noștri absolvenți posibilitatea de a-și manifesta aptitudinile, dezvoltate ca urmare a competențelor dobândite pe timpul formării de bază, dar și a formării continue pe tot parcursul vieții.

Cadrul de calificări sectoriale pentru profesia de ofițer militar (Sectoral Qualifications Framework – Military Officer Profession – SQF-MLOF)

SQF-MILOF a fost elaborat de către un grup de lucru, sub egida ESDC, la solicitarea Comitetului Militar al Uniunii Europene, la care au participat reprezentanți din 21 de state membre și numeroși experți aparținând instituțiilor europene, instituțiilor de învățământ superior neafiliate, organizațiilor nonguvernamentale sau independenți. Acest pachet de produse a fost evaluat de o echipă de experți internaționali, fiind validat de statele membre și recunoscut de Consiliul Uniunii Europene, care a însărcinat ESDC să *elaboreze, să mențină și să promoveze SQF-MILOF* ([EUR-Lex 2020](#), art. 4 (m)).

SQF-MILOF nu este doar o taxonomie de rezultate ale învățării (deși acesta este principalul produs), ci este un pachet de produse, la dispoziția instituțiilor responsabile cu managementul resurselor umane sau a celor de învățământ și formare profesională militară. SQF-MILOF, prin profilul de competențe pe care îl propune, ajută managerii de resurse umane să elaboreze standardele ocupaționale și pe beneficiarii programelor de învățământ să scrie profilul absolventului. Prin curriculum de bază (MILOF-CORE), instituțiile de învățământ și formare profesională pot elabora rezultatele învățării pentru diverse programe, utilizând un limbaj standardizat și agreat la nivelul UE.

SQF-MILOF este aliniat perfect la Cadrul de calificări europene (EQF), descriptorii SQF-MILOF fiind o adaptare la profesia de ofițer militar a descriptorilor EQF. Ținând cont de scopul limitat al acestuia (doar profesia de ofițer), cadrul a fost elaborat pe patru niveluri de complexitate care corespund nivelelor 5-8 al EQF.

Astfel, nivelul 1 SQF-MILOF corespunde nivelului 5 EQF, nivelul 2 SQF-MILOF corespunde nivelului 6 EQF, nivelul 3 SQF-MILOF corespunde nivelului 7 EQF, iar nivelul 4 SQF-MILOF corespunde nivelului 8 EQF. Similar EQF, SQF-MILOF este un cadru care acoperă învățarea care se desfășoară continuu, pe tot parcursul vieții și în orice context: formal, informal sau nonformal.

Însă ceea ce aduce în plus SQF-MILOF față de EQF, datorită caracterului său sectorial, este descompunerea rezultatelor învățării pe niveluri de operații (de la tactic la strategic) prin curriculum de bază (MILOF-CORE). În acest fel, compararea a două calificări este mult mai precisă și se realizează nu numai în baza nivelului

SQF-MILOF (1, 2, 3 sau 4), dar și a focusului militar al acestora (tactic, operativ sau strategic), descris de MILOF-CORE. De exemplu, este irelevant să compar două programe de master, doar pe baza nivelului 3 SQF-MILOF (7 EQF), atât timp cât un program este orientat la nivel tactic, iar celălalt la nivel operativ.

Scopul principal al proiectului (SQF-MILOF) a fost acela de a oferi statelor membre un instrument inclusiv, un reper față de care calificările lor militare să poată fi comparate. Această ambiție va fi atinsă atunci când toate calificările militare ale statelor membre vor fi „nivelate” și încărcate în baza de date destinată special a ESDC.

Rezultatele învățării

În cadrul acestui capitol, ne propunem să identificăm unele particularități ale *rezultatelor învățării* așa cum sunt ele exprimate în bibliografia și legislația națională și internațională. Rezultatele învățării reprezintă „ceea ce o persoană cunoaște, înțelege și este capabilă să facă la finalizarea procesului de învățare” (Parlamentul României 2011). Cadrul european al calificărilor definește rezultatele învățării ca acele enunțuri privind ceea ce un cursant știe, înțelege și este capabil să facă la finalizarea unui proces de învățare, denumite în termeni de cunoștințe, abilități și responsabilitate și autonomie (EUR-Lex 2017). În contextul prezentat, se poate înțelege că rezultatele învățării sunt definite sub formă de cunoștințe, abilități, autonomie și responsabilitate, în urma unui proces educațional de predare-învățare.

Rezultatele învățării stau la baza Cadrului Național al Calificărilor care permite recunoașterea, măsurarea și relaționarea tuturor rezultatelor învățării, dobândite în contexte de învățare formale, nonformale și informale, și asigură coerența calificărilor și a titlurilor certificate (Parlamentul României 2011). Cu alte cuvinte, calificările sunt rezultatul formal al unui proces de evaluare și de validare din partea unei autorități competente și indică faptul că rezultatele învățării sunt corespunzătoare unor standarde specifice. Rezultatele învățării „stau la baza recunoașterii învățării anterioare: experiențe, cunoștințe, abilități, atitudini și competențe pe care o persoană le-a dobândit ca rezultat al învățării formale, nonformale sau informale, care sunt evaluate prin raportare la un anumit set de norme, obiective sau rezultate ale învățării.” (Parlamentul României 2011; Parlamentul României 2021)

Din analiza celor două concepte (rezultate ale învățării și calificări), se observă că acestea se interrelaționează printr-un proces complex de evaluare, validare și certificare. Evaluarea rezultatelor învățării reprezintă procesul prin care se constată dobândirea cunoștințelor și abilităților. Validarea reprezintă procesul prin care se confirmă că rezultatele învățării dobândite au fost evaluate și corespund cerințelor specifice pentru o unitate de învățare. Certificarea rezultatelor învățării reprezintă procesul prin care se confirmă în mod formal calificarea, faptul că au fost dobândite cunoștințe, abilități, responsabilitate și autonomie, după un proces de evaluare. În

urma acestui proces, de regulă se dobândește un act doveditor, de tip certificat, diplomă, emis de o instituție abilitată, recunoscută național sau internațional. Aceasta se confirmă printr-o diplomă sau un certificat, emis de instituții desemnate. Rezumând, rezultatele învățării pot fi identificate doar în urma procesului de învățare, prin evaluări, validări, certificări, procesul fiind finalizat prin realizarea unei corespondențe a rezultatelor învățării cu competențele demonstrate la locul de muncă.

În acest context, existența cadrului formal prin care rezultatele învățării sunt recunoscute la nivel internațional, prin aplicarea unui set comun de criterii de evaluare și recunoaștere reciprocă, reprezintă un pas important spre interoperabilitatea competențelor la nivel european. „Rezultatele învățării stau la baza diplomei europene comune, care este propusă a fi acordată la nivel național și care atestă rezultatele învățării obținute în cadrul cooperării transnaționale între mai multe instituții, precum alianțele universităților europene, bazându-se pe un set comun de criterii.” (Comisia Europeană 2021)

Într-o altă abordare națională, descoperim valoarea rezultatelor învățării în contextul asigurării calității. Astfel, „asigurarea calității include informații despre situații, aporturi, procese și rezultate, punând în același timp accentul pe efecte și pe rezultatele învățării.” (Guvernul României 2000)

Ca urmare a reperelor bibliografice prezentate, putem remarca faptul că generalizarea principiilor învățământului centrat pe student solicită introducerea la scară largă a rezultatelor învățării ca element cheie a designului curricular, evaluării învățării și acreditării programelor. Această paradigmă se disociază de învățământul bazat pe obiective și conținut, în care profesorul este central și măsura rezultatelor studenților. În concluzie, rezultatele învățării nu sugerează calea, modalitatea și nici măcar conținutul, ci finalitatea măsurabilă a procesului de învățare. Cum se ajunge la acea finalitate poate diferi de la un profesor la altul, de la o școală la alta și chiar de la un student la altul.

Un posibil model de program de studii

Modelul propus are la bază următoarele elemente, surprinse de SQF-MILOF, în concordanță cu sistemul de clasificare ESCO (*European Skills, Competencies, Qualifications and Occupations*) (ESDC 2021a, 10-12):

Context organizațional/nivel al operațiilor: întrunit operativ.

Modelul absolventului: în acest context organizațional și la acest nivel al operațiilor, ofițerii conduc unități și mari unități de arme întrinite, oferă consiliere și sprijin comandanților de nivel superior în planificarea și desfășurarea operațiilor întrinite, la nivel de componentă tactică și operativ, planifică sprijinul logistic, desfășoară și supervizează instruirea, supraveghează bunăstarea trupelor, administrarea și managementul echipamentelor.

Audiență: ofițeri din toate categoriile de forțe, promovabili la gradul de locotenent-colonel.

Domenii de competență cheie la nivel operativ întrunit (am **subliniat** competențele relevante modelului analizat de noi în acest articol):

- **Membru al profesiei militare: planifică și conduce operații militare; identifică amenințările de securitate;** asigură securitatea informațiilor; cooperează cu organizații, agenții și parteneri civili; **evaluatează riscurile;** asigură respectarea și implementarea politicilor și conceptelor; **consiliază asupra capabilităților și limitărilor forțelor; analizează amenințările potențiale la adresa securității naționale;**
- **Tehnician militar: planifică forța;** gestionează sisteme administrative și bugete, supervizează mentenanța echipamentelor și tehnicii militare; testează strategii de siguranță, **sprijină activitatea logistică;**
- **Lider și factor de decizie: conduce și comandă structuri militare; consiliază superiorii cu privire la operațiile militare;** delegă competențe; gestionează schimbarea;
- **Rol-model pentru luptă: susține imperativele etice și morale;**
- **Comunicator: redactează și prezintă comunicări militare; negociază și mediază situații conflictuale; comunică cu diverse audiențe;** interacționează, comunică și colaborează prin intermediul tehnologiilor digitale;
- Instructor/mentor: supervizează instruirea trupelor și managementul resurselor umane;
- Gânditor critic și cercetător: cercetează științific domeniul militar; articulează nevoile de informații, identifică și obține date digitale;
- Actor de securitate internațională și diplomat: cooperează cu organizații, agenții și parteneri internaționali; consiliază superiorii cu privire la elaborarea politicilor de securitate internaționale.

Profilul de competență prezentat mai sus este unul exhaustiv, cuprinzând toate competențele unui ofițer capabil să opereze la acest nivel, însă el poate fi adaptat și configurat pentru publicul audiență țintă de către beneficiar. Pentru modelul nostru, am **subliniat** doar acele competențe care vor face obiectul profilului absolventului. Pe baza acestui profil de competență, instituția de învățământ elaborează rezultatele învățării, grupate pe discipline sau module și care formează curriculum.

Pentru modelul propus, am elaborat un program, care, din punct de vedere funcțional, este organizat pe 11 discipline: (1) întrebuințarea forțelor pe spectrul complet al operațiilor, (2) procesul de luare a deciziilor, (3) planificare operațională, (4) strategii și politici de securitate națională și internațională, (5) sprijinul forței, (6) C4ISR, securitate cibernetică, (7) leadership militar, (8) etica utilizării forței, reguli de angajare și protecția civililor, (9) istorie militară, (10) probleme de gen și (11) culturale. Rezultatele învățării, descrise în tabel, au fost selectate din cadrul tabelar de la pagina 34, SQF-MILOF, vol.1 (*SQF-MILOF Proper*) și sunt scrise la nivelul programului. La nivel de disciplină, unitate de învățare, rezultatele învățării

se pot detalia utilizând cadrul tabelar (MILOF-CORE) de la paginile 31-54, din SQF-MILOF, vol. 2. Temporal și organizațional, programul se desfășoară în patru faze: inițială, intermediară 1, intermediară 2 și finală. Programul este raportat la nivelul general SQF-MILOF 2, iar focusul militar este OPERATIV/JOINT. Determinarea nivelului SQF-MILOF și a focusului militar se realizează pe baza unui proces de nivelare, descris la pagina 39, din SQF-MILOF, vol. 1.

Am analizat, ca reper de comparație, un program similar, organizat de o instituție de învățământ din Italia, Centre for Defence Higher Studies. În acest exemplu, Centre for Defense Higher Studies (CASD) – Joint Services Staff College Italia (ISSMI) a urmat cei cinci pași ai procesului de nivelare la SQF-MILOF și de definire a focusului militar (Levelling national military qualifications to SQF-MILOF and defining the military focus), pentru programul Advanced Joint Staff Course, astfel:

Pasul 1 - Identifică calificarea militară națională (NMQ) și elementele sale constitutive;

Pasul 2 - Identifică rezultatele cheie ale învățării (KLO) ale NMQ în domeniile de competență de bază pentru a atinge obiectivul general al NMQ;

Pasul 3 - Relaționează KLO-urile NMQ cu rezultatele învățării din domeniile de învățare relevante în focus MILOF-CORE și la nivelul SQF-MILOF corespunzător;

Pasul 4 - Determină nivelul SQF-MILOF al NMQ;

Pasul 5 - Determină focusul militar al NMQ.

În esență, ca urmare a acestui proces, Advanced Joint Staff Course, organizat de Centrul pentru Studii Superioare de Apărare/Centre for Defense Higher Studies (CASD) – Joint Services Staff College (ISSMI), a fost nivelat la nivelul 2 SQF-MILOF, axat pe nivelul întrunit.

TABELUL 1 Model de elaborare a rezultatelor învățării pe baza competențelor

Nivel SQF-MILOF	Faza	1 Inițială	2 Intermediară 1	3 Intermediară 2	4 Finală
1	Focus MILOF-CORE	Tactic	Operativ		
	Rezultatele învățării • Cunoștințe • Abilități • Responsabilitate și autonomie	<ul style="list-style-type: none"> Cunoștințe comprehensive și specializate Un set comprehensiv de abilități cognitive și practice necesare dezvoltării diferitelor opțiuni și planuri de implementare a sarcinilor și acțiunilor militare la nivelul... Exercitarea limitată a funcțiilor de comandă și control al activităților militare într-un mediu fluid, imprevizibil, în continuă schimbare 			
2	Focus MILOF-CORE		Tactic	Operativ	Strategic
	Rezultatele învățării • Cunoștințe • Abilități • Responsabilitate și autonomie		<ul style="list-style-type: none"> Cunoștințe avansate ale nivelului...care implică o înțelegere critică a teoriei și principiilor științei și artei militare Abilități avansate, care demonstrează inovația necesară pentru a rezolva probleme complexe, imprevizibile în aplicarea științei și artei militare Exercită comanda și controlul activităților și sarcinilor tactice și tehnice complexe, asumându-și responsabilitatea pentru luarea deciziilor în circumstanțe neprevăzute 		
3	Focus MILOF-CORE			Tactic	Operativ
	Rezultatele învățării • Cunoștințe • Abilități • Responsabilitate și autonomie			<ul style="list-style-type: none"> Cunoștințe înalt specializate ale nivelului... ca bază a gândirii originale intercategoriale de forțe și multidomeniu Abilități specializate de rezolvare a problemelor necesare consilierii și dezvoltării de noi cunoștințe și proceduri și integrării cunoștințelor din diferite arme/specialități și categorii de forțe Gestionează și transformă sarcini și activități militare complexe în contexte imprevizibile, cu consecințe strategice. Își asumă responsabilitățile de conducere și management al unităților și marilor unități militare 	

În continuare, ca urmare a rezultatului analizei anterior prezentate și ca urmare a experienței noastre în domeniul educațional, prezentăm un model de elaborare a rezultatelor învățării, corelate cu competențele specifice, dobândite gradual, de la nivel tactic la nivel strategic.

În modelul prezentat, problemele de învățat, descrise ca rezultate ale învățării (cunoștințe, abilități, responsabilitate și autonomie), sunt repartizate pe faze (de la 1 la 4), iar în cadrul fazelor, pe niveluri ale operațiilor (de la tactic la strategic) și pe niveluri de complexitate (de la 1 la 3). De aici, rezultă că, deși nivelul global al programului este 2, programul va include și sesiuni de complexitate mai mare (de exemplu, nivel 3, în faza 3 și 4), dar și de complexitate mai mică (de exemplu, nivel 1 în faza 1 și 2) și care vor avea un caracter introductiv, informativ sau general și o pondere mai mică în economia programului. Învățarea se realizează progresiv, incremental, pentru a fixa și a crește treptat complexitatea acesteia. La nivelul programului, complexitatea este exprimată prin atributele rezultatelor (comprehensiv, avansat sau înalt specializat). La nivelul disciplinei sau al unității de învățare, complexitatea învățării este exprimată de verbele de acțiune care ajută la măsurarea comportamentului studentului la sfârșitul procesului de învățare (descrie, examinează, analizează elaborează etc.).

În faza 1 (inițială), studentul/cursantul învață în cadrul diverselor discipline, concentrate la nivel tactic, nivel introductiv/comprehensiv (nivel 1 SQF-MILOF). În această fază, studentul/cursantul va dobândi o serie de competențe specifice funcțiilor unui comandament de nivel tactic și ale modulelor funcționale pe medii de acțiune, inclusiv pe cele de sprijin. Studentul/cursantul este capabil să explice principiile folosirii în luptă a subunităților și unităților aparținând unei categorii de forțe la nivel tactic, în conformitate cu doctrina națională, pe un spectru larg de operații.

În faza 2 (intermediară 1), studentul/cursantul învață în cadrul diverselor discipline, concentrate la nivel operativ, nivel introductiv/comprehensiv (nivel 1 SQF-MILOF) și la nivel tactic, nivel avansat (nivel 2 SQF-MILOF). În această fază, studentul/cursantul va dobândi o serie de competențe de analiză a mediului de acțiune și va finaliza dobândirea procedurilor de sprijin de luptă, aferente mediilor de acțiune, cu un nivel avansat. Este capabil să descrie posibilitățile de folosire în luptă a diferitelor categorii de forțe și specializări militare și poate analiza factorii care produc efecte la nivel operativ.

În faza 3 (intermediară 2), studentul/cursantul învață în cadrul diverselor discipline, concentrate la nivel operativ, nivel avansat (nivel 2 SQF-MILOF) și la nivel tactic, nivel înalt specializat (nivel 3 SQF-MILOF). În această fază, studentul/cursantul va dobândi o serie de competențe de integrare a procedurilor de planificare la nivel întrunit. Este în măsură să utilizeze principiile angajării unităților și structurilor la nivel operativ într-un context multinațional întrunit, în conformitate cu doctrina națională și multinațională, pe un spectru larg de operații.

În faza 4 (finală), studentul/cursantul învață în cadrul diverselor discipline, concentrate la nivel strategic, nivel avansat (nivel 2 SQF-MILOF) și la nivel operativ, nivel înalt specializat (nivel 3 SQF-MILOF). În această fază, studentul/cursantul va dobândi o serie de competențe de integrare a proceselor de planificare și a funcțiilor luptei și operației la nivel tactic și operativ într-un context de planificare de nivel strategic. Este capabil să evalueze critic capacitățile specifice categoriilor de forțe, terestre, navale, aeriene, contribuția lor la desfășurarea operației întrunită, să repartizeze, să aloce resurse în mod corespunzător și să propună modalități de implementare a obiectivelor, în coordonare cu toți actorii relevanți. Aplică principiile procesului de planificare la nivel întrunit pentru un spectru larg de operații.

Plecând de la acest model, vom prezenta, în continuare, un model de elaborare a rezultatelor învățării, la nivelul unei discipline/unități funcționale, care să reprezinte un punct de plecare în demersul instituțional militar superior de armonizare a programelor analitice pe aceste criterii.

Model de elaborare a rezultatelor învățării pentru o disciplină

În această etapă a demersului nostru, vom expune un exemplu de elaborare a rezultatelor învățării pentru o disciplină (Employment of forces – Full Spectrum Operations). Vom valorifica reperatele pe care se fundamentează curriculumul unui program care valorifică rezultatele învățării, așa după cum au fost ele prezentate anterior acestei etape.

Plecând de la modelul anterior, bazat pe cele patru faze și trei niveluri de complexitate a învățării, care reflectă creșterea graduală a nivelului aferent competențelor, de la competențe inițiale la cele finale, în corespondență cu nivelul de complexitate

TABELUL 2 Model de elaborare a rezultatelor învățării pentru disciplina Employment of forces – Full Spectrum Operations (text original, în limba engleză)

Nivel SQF-MILOF	Faza	1 Inițială	2 Intermediară 1	3 Intermediară 2	4 Finală
1	Comprehensiv	Tactic	Operativ		
	Rezultatele învățării	Discuss the organisation and basic principles of employing forces at the service level.	Describe the possibilities of the different services, equally the composition and force enablers and multipliers at the operational level.		
2	Avansat		Tactic	Operativ	Strategic
	Rezultatele învățării		Explain the principles of employing combined arms forces at the tactical level in accordance with national /multinational doctrine, across the full spectrum of operations > Explain the tactics, techniques and procedures specific to the particular service for the full spectrum of operations at national /multinational levels with realistic consideration of the possibilities of the different branches.	Explain the principles of employing units and formations at the operational level in a joint multinational context, in accordance with national / multinational doctrine, across the full spectrum of operations.	Analyse the strategic employment of armed forces as part of an integrated crisis response architecture at national and multinational levels.
3	Înalt specializat			Tactic	Operativ
	Rezultatele învățării			Explore the requirements / conditions of integrating the effects of fire, influence and manoeuvre in joint operations > Balance own resources, the environment and the opponent to achieve the assigned tasks within a tactical framework, ensuring freedom of action for subordinate formations.	Critically assess the service-specific capabilities, organization and specific activities that they conduct as part of a joint force, apportion / allocate resources accordingly and propose ways to implement objectives in coordination with all relevant actors > Apply the principles of operational art throughout the full spectrum of operations.

a procesului de predare-învățare, de la grad de complexitate 1 la gradul de complexitate 3, prezentăm următorul model, elaborat pe baza curriculumului de bază (*MILOF-CORE*) de la paginile 31-54, din SQF-MILOF, vol. 2.

Din analiza celor patru faze pe care ne bazăm în dezvoltarea unei discipline, se poate remarca faptul că învățarea de-a lungul programului urmează un parcurs progresiv în ceea ce privește atât complexitatea învățării (pe verticală, de la 1 la 3), cât și focusul operațional (pe orizontală și diagonală, de la nivelul tactic la strategic). Pe orizontală, se observă că abordarea nivelului de operații este crescătoare, de la tactic la operativ și strategic, la același nivel de complexitate a învățării. Pe verticală, nivelul de complexitate a învățării crește cu fiecare fază, iar nivelul operațiilor alternează.

Este important de remarcat că, la nivel disciplină/unitate de învățare, rezultatele învățării nu mai sunt formulate pe cele trei domenii (cunoștințe, abilități, responsabilitate și autonomie), deoarece este dificil de diferențiat în ce categorie se încadrează un rezultat al învățării, ceea ce ar complica inutil, pentru instructor/profesor, planificarea instruirii. În plus, din punctul de vedere al evaluării învățării, diferențierea rezultatelor învățării pe cele trei domenii nu ajută, deoarece acestea sunt de multe ori combinate ([CEDEFOP 2017](#)). Este de remarcat modul de construire a rezultatelor învățării. Complexitatea învățării este reflectată de verbul, contextul și standardele regăsite în textul rezultatului învățării, iar focusul militar este exprimat prin condițiile specifice nivelului urmărit.

Concluzii

Formarea profesională continuă a ofițerilor este în strânsă legătură cu relația și corespondența dintre grade, vârstă, forma de pregătire la care accede, nivelul structurii pentru care se pregătește, competențele necesare nivelului aferent formei de pregătire. În condițiile în care ofițerii noștri se pregătesc pentru a deveni ofițeri de stat major, locțiitori de comandant sau comandanți de structuri, de la nivel tactic la întrunit, cu previziune spre nivelul superior de planificare, Brigadă/Bg, Divizie/Div, Corp/C, Componente operaționale, comandament întrunit, comandamente multinaționale etc., aceștia au nevoie de o pregătire preliminară minimă. Formele de pregătire necesare acestui grup-țintă sunt cursurile de stat major, masterat de conducere, studii ulterioare aprofundate, conducere strategică, Colegiul Național de Apărare. Modelul de pregătire prezentat în acest articol are o relevanță generică și poate fi utilizat ca o componentă atât a unui program de master, cât și a unui curs de carieră la nivel operativ întrunit.

Pe baza acestui demers, în care am intenționat să reliefăm corelația dintre competențe și rezultatele învățării, dar și diviziunea muncii în elaborarea acestor elemente de planificare a carierei și învățării, prezentăm la final o serie de concluzii și propuneri, menite să contribuie la reziliența sistemului militar superior și la armonizarea conținuturilor programelor analitice pentru nivelul întrunit.

1. Se impune necesitatea distincției dintre competențe și rezultatele învățării. Competențele sunt stabilite de angajator, iar rezultatele învățării sunt stabilite de sistemul de învățământ, pe baza competențelor. Am constatat faptul că, în general, programele de învățământ fac referire la competențe, și nu la rezultatele învățării. Acest aspect impune stabilirea unui cadru organizatoric necesar actualizării planurilor de învățământ astfel încât actualele competențe să fie transpuse în rezultatele învățării, pe baza modelului propus de noi.
2. Este necesară uniformizarea procesului educațional militar superior național prin facilitarea dobândirii unor competențe specifice, conform tendinței europene de dezvoltare a învățământului militar. Aici, susținem introducerea, începând cu anul 2024, în programa masterului de conducere, a unor teme, iar la cursul de operații întrunite, a unei discipline distincte în domeniul apărării UE, ca cerință derivată din proiectul european EU War College.
3. Adoptarea modelului propus poate facilita recunoașterea calificării de ofițer de stat major nivel întrunit și realizarea de schimburi de cursanți între instituții din țările membre ale NATO și UE cu programe similare.
4. Adoptarea acestui mod de elaborare a programelor de studii, indiferent de nivel și valoare academică, poate contribui la formarea unei școli naționale de gândire, orientate pe student prin rezultatele învățării, și poate contribui, pe plan european, la crearea unei culturi comune de securitate și apărare.
5. Modelul propus de noi contribuie la satisfacerea cerințelor beneficiarului și aliniaza învățământul militar superior național la cerințele unui învățământ militar european modern al viitorului.

Referințe

CEDEFOP. 2017. "Defining, writing and applying learning outcomes. A European handbook." https://www.cedefop.europa.eu/files/4156_en.pdf.

Comisia Europeană. 2021. „Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor privind o strategie europeană pentru universități.” https://www.cdep.ro/eu/examinare_pck2015.fisa_examinare?eid=676.

ESDC. 2021a. "Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession – SQF-MILOF." <https://esdc.europa.eu/documentation/the-sectoral-qualifications-framework-for-the-military-officer-profession-sqf-milof-package/>.

—. 2021b. "Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession – SQF-MILOF Volume I." <https://data.europa.eu/doi/10.2871/37724>.

—. 2021c. "Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession – SQF-MILOF Volume II." <https://data.europa.eu/doi/10.2871/352713>.

EUR-Lex. 2017. „Recomandarea Consiliului din 22 mai 2017 privind Cadrul european al calificărilor pentru învățarea pe tot parcursul vieții și de abrogare a Recomandării Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul vieții.” [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017H0615(01)).

—.2020. ”Council Decision (CFSP) 2020/1515 of 19 October 2020 establishing a European Security and Defence College, and repealing Decision (CFSP) 2016/2382.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32020D1515>.

Guvernul României. 2000. „Ordonanța Guvernului nr. 129/2000 privind formarea profesională a adulților, republicată, cu modificările și completările ulterioare.” <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/24105>.

Parlamentul României. 2011. „Legea educației naționale nr. 1.” https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf.

—. 2021. „LEGEA nr. 164, din 18 iunie 2021 privind acceptarea Convenției globale pentru recunoașterea calificărilor din învățământul superior, adoptată la Paris la 25 noiembrie 2019.” <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/243387>.

Atacul Federației Ruse asupra Ucrainei – Abordare privind sprijinul logistic terestru al acțiunilor militare

The attack of the Russian Federation on Ukraine – Approach regarding the land logistics support of military actions

Lt. Robert-Cristian TRIF*

*Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu

e-mail: trif_robert_cristian@yahoo.com

Abstract

Conflictul actual de la granița României este o amenințare reală a securității naționale, europene, dar mai ales a securității mondiale, dat fiind faptul că unul dintre cei doi beligeranți deține arme nucleare și a avut permanent o poziție belicoasă față de mediile democratice. Invazia neprovocată și total nejustificată a Federației Ruse în Ucraina va schimba radical întregul mediu geopolitic și de securitate atât la nivel național, cât și la nivelul flancului estic al NATO. Deși conflictul este încă în desfășurare, sprijinul logistic rusesc în războiul din Ucraina necesită abordări suplimentare, fiind un domeniu critic de cercetare din mai multe considerente. În primul rând, o înțelegere aprofundată a sprijinului logistic rusesc poate ajuta la dezvoltarea strategiilor eficiente de contracarare a agresiunii ruse în Ucraina. În al doilea rând, înțelegerea sprijinului logistic rusesc poate ajuta factorii de decizie să evalueze eficacitatea sancțiunilor economice și a altor măsuri, menite să reducă implicarea Rusiei în conflict. În al treilea rând, înțelegerea sprijinului logistic rusesc poate oferi informații privind strategia geopolitică mai largă a Rusiei în regiune, care ar putea ajuta la soluționarea pe cale diplomatică a conflictului și la promovarea stabilității în regiune.

The current conflict on Romania's border is a genuine threat to national and European security, but above all to world security, given that one of the two belligerents possesses nuclear weapons and has always taken a hostile stance towards democratic circles. The Russian Federation's unprovoked and totally unjustified invasion of Ukraine will radically change the entire geopolitical and security environment both nationally and on NATO's eastern flank. Although the conflict is still ongoing, Russian logistical support to the war in Ukraine requires further approaches and is a critical area of research for several reasons. First, a thorough understanding of Russian logistical support can help develop effective strategies to counter Russian aggression in Ukraine. Second, an understanding of Russian logistical support can help policymakers assess the effectiveness of economic sanctions and other measures aimed at reducing Russian involvement in the conflict. Third, understanding Russian logistical support can provide insights into Russia's broader geopolitical strategy in the region, which could help to resolve the conflict diplomatically and promote stability in the region.

Cuvinte-cheie:

invazie; acțiuni militare; sprijinul logistic; NATO; logistică; operațiune militară specială.

Keywords:

invasion; military actions; logistical support; NATO; logistics; special military operation.

La data de 24 februarie 2022, imediat după ora 2:00 AM, ora Ucrainei, Vladimir Putin, președintele Federației Ruse, a anunțat, într-o adresă TV preînregistrată, că va iniția o așa-zisă „operație militară specială” în Ucraina (Bloomberg 2022). În viziunea lui Vladimir Putin, această operațiune este una de stabilitate și de menținere a păcii, dar în viziunea întregii lumi, această operație înseamnă război. În câteva minute, bombardamentele au început, cerul s-a luminat și invazia rusă a Ucrainei a început.

Pentru mulți ucraineni, totuși acest lucru a fost perceput nu ca un început, ci ca o continuare a conflictului care începuse cu aproximativ opt ani înainte, în primăvara anului 2014 (Dyukarev 2018, 2496-2507). De când Rusia și rebelii pe care i-a susținut au depășit Crimeea și zonele din estul Ucrainei, țara și-a menținut o prezență militară extinsă și activă de-a lungul granițelor Ucrainei. În 2017, de exemplu, Rusia a reînființat în Novochockask, faimoasa, dar desființata Armată a 8-a de Arme Întrunite (Wikipedia 2022b).

Reînviată sub pretextul unei decizii defensive, această armată a cunoscut o amplă augmentare a mijloacelor de luptă, adăugând artilerie, subunități de rachete și chiar, cred unii analiști, încorporând separatiștii în propriile sale rânduri (Jałowiec 2021, 37-48). Aceasta nu este o evoluție izolată. De la Sevastopol, în vârful sudic al Crimeei, până la Clints, de-a lungul graniței de nord a Ucrainei, bazele rusești, punctele de așteptare și infrastructura militară generală au crescut, ca număr, pentru a înconjura din ce în ce mai mult Ucraina, din 2014.

Această extindere a armatei ruse, începând cu anul 2014, la granița cu Ucraina (vezi Figura 1) a fost posibilă doar prin confiscarea terenurilor de la persoanele fizice, terenuri pe care, ulterior, bazele militare și-au făcut apariția. Această augmentare militară pe linia de graniță a fost motivată de Kremlin drept un răspuns al extinderii agresive a NATO și al unei posibile riposte din partea Ucrainei pentru recăpătarea teritoriilor anterior ocupate de către Rusia (Posen 2021, 7-34).

Figura 1: Extinderea bazelor militare Rusești din 2014 până în 2022 (RadioFreeEurope 2022)

De asemenea, această extindere a deschis, la rândul ei, calea pentru ca Rusia să disloce 70% din principalele lor unități de luptă la o distanță scurtă față de granița cu Ucraina (NATO 2019; The Guardian 2022b). În ziua de 3 noiembrie 2021, Ministerul ucrainean al Apărării a anunțat că 90.000 de soldați ruși au încercuit

granițele țării și teritoriile ocupate (New York Times 2021), forțele ruse care se aflau în regiune pentru presupuse exerciții pur și simplu nu plecau, iar numărul acestora era în creștere de la o zi la alta (Coleman 2022). O imagine din satelit, din afara orașului rusesc Yelena, prezentată în Figura 2, din luna septembrie, ne arată doar un teren gol, care, la 1 noiembrie, devenea zona de așteptare a Armatei a 41-a de Arme Întrunite ruse (Wikipedia 2022a), cu cartierul general la aproximativ 3.000 de kilometri distanță (Plokhly 2018, 111-126).

Armata a 41-a de Arme Întrunite a dislocat din cadrul districtului militar central 1.200 de tancuri, obuziere, artilerie autopropulsată și vehicule de sprijin.

Figura 2: Baza militară de lângă orașul Yelena. Prima fotografie din septembrie 2021/A doua fotografie din noiembrie 2021 (RadioFreeEurope 2022)

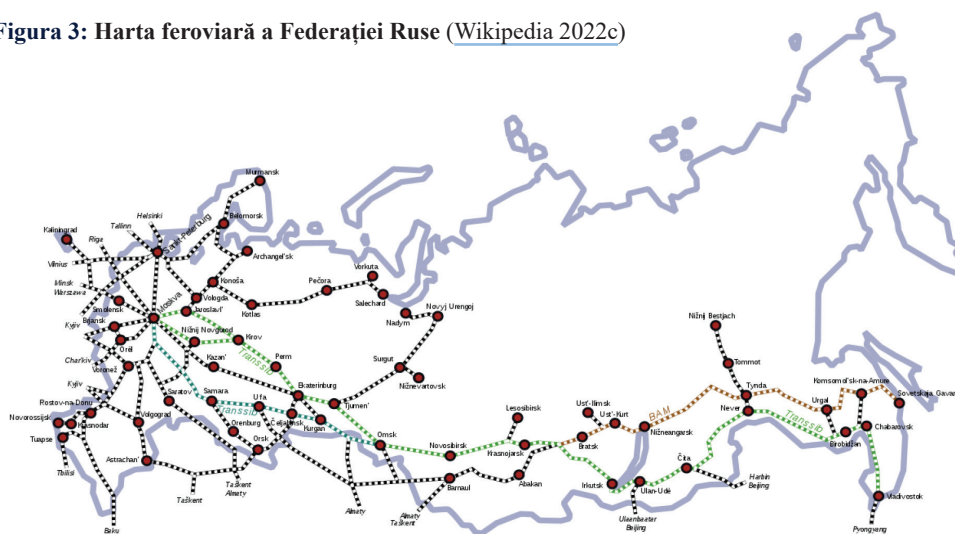

Luna noiembrie 2021 a marcat doar începutul activităților majore organizate de Federația Rusă. Imaginile din satelit și postările pe rețelele de socializare au urmărit soldații și proviziile care au ajuns în sud-vestul Rusiei în luna decembrie a aceluiași an. Dar ceea ce i-a alarmat cel mai mult pe analiștii militari a fost faptul că, alături de soldați și provizii, existau unități medicale de campanie, acestea fiind echipate și cu rezerve de sânge (Reuters 2022), numeroase corturi pentru spitalizarea trupelor și rezerve considerabile de combustibil, astfel forțele rusești masând, la granița cu Ucraina, întregul spectru de sprijin logistic necesar inițierii unei invazii la scară largă, astfel minimizând șansele ca pregătirile pentru un așa-zis exercițiu să scadă dramatic (King 2021, 27)

În ianuarie 2022, forțele ruse au intrat în Belarus pentru exerciții comune. După câteva săptămâni, s-a anunțat că soldații vor rămâne în zonele de exercițiu pentru a întări și descuraja o acțiune ofensivă a NATO (The Guardian 2022a). Zonele de stabilite, precum Yelena, s-au extins și mai mult, în timp ce au apărut altele noi, formând un arc din ce în ce mai prevestitor în jurul Ucrainei. Ceea ce a făcut posibilă această mobilizare internă masivă de trupe, arme și provizii a fost vasta rețea feroviară a Rusiei (vezi Figura 3). Extinderea acestei rețele feroviare, câștigându-și statutul de a treia ca mărime în lume (Wikipedia 2022c), este un produs secundar al dimensiunii țării și naturii alambicate a rețelei rutiere (Mitzer și Janovsky 2022). Gradul de control al statului asupra sistemului de transport public este foarte ridicat, guvernul deținând aproximativ 20.000 din cele 21.000 de locomotive ale țării, acestea fiind o moștenire a erei sovietice.

Această combinație între control și extindere relevă faptul că armata Rusiei este capabilă să se bazeze foarte mult pe transportul feroviar. Trenurile au fost mijloacele logistice de bază care au transportat trupele, tancurile și camioanele spre și dinspre

Figura 3: Harta feroviară a Federației Ruse (Wikipedia 2022c)

Yelena, în Kursk și peste regiunile Bryansk și Smolensk, dar, la fel ca în cazurile precedente, informațiile din OSINT (Open Source Intelligence) au arătat că tot trenurile au fost cele care au adus provizii din zonele de est ale Rusiei în Belarus, țară apropiată regimului de la Kremlin, care a fost folosită ca punct de acces și hub logistic pentru armata rusă (Gould-Davies 2022, 5-12). Mulțumită în mare măsură acestor trenuri sau dependenței Rusiei de ele, străinii au putut să prezinte cu exactitate acumularea militară, deoarece camerele de bord au putut filma tancurile în tranzit la trecerile feroviare, videoclipuri care au ajuns apoi pe rețelele de socializare și pe internet, de unde au circulat în întreaga lume, dovedind că trenurile au pregătit scena pentru ceea ce avea să fie inițiat la data de 24 februarie 2022 (Gould-Davies 2022, 5-12).

Inițierea operației militare speciale. Federația Rusă, statul invadator al secolului XXI

În primele săptămâni ale lunii februarie 2022, baza militară din Yelena s-a golit, tehnica militară, trupele și proviziile au început a fi dislocate spre sud. Pe măsură ce aceste forțe ruse se apropiau din ce în ce mai mult de granița cu Ucraina, diviziile de tancuri au apărut în Kursk, la doar 220 de kilometri de Harkov, în timp ce trupele și tehnica suplimentară au fost masate lângă Gomel, în Belarus, la 32 de kilometri distanță de granița cu Ucraina (Gould-Davies 2022, 5-12).

În primele ore ale invadării Ucrainei de către Rusia, forțele invadatoare au inițiat operații, în principal pentru a paraliza infrastructura militară a Ucrainei (Aljazeera 2022). Unele dintre primele ținte vizate de artileria și aviația rusă au fost bazele aeriene ucrainene, într-un efort de a ajuta Rusia să câștige rapid superioritatea aeriană, fără o rezistență puternică (Berkowitz și Galocha 2022). Unsprezece au fost distruse în prima zi de ostilități. Până la prânz, forțele ucrainene și-au mutat linia de efort de la apărarea aliniamentelor la recucerirea punctelor de interes major,

deoarece, la doar câțiva kilometri de Kiev, zeci de elicoptere rusești au aterizat pe Aeroportul Hostel ([New York Times 2022](#)). Efortul a fost concentrat pe crearea unui pod aerian care să preia controlul aeroportului pentru a permite avioanelor să aducă mai multe trupe care să continue ofensiva asupra Kievului. O linie de aprovizionare aeriană ar putea asigura un anumit nivel de sprijin logistic, indiferent de condițiile de la sol. Cu toate acestea, recunoscând și acest lucru, Ucraina a însărcinat Brigada a 4-a Reacție Rapidă să recucerească aeroportul, ceea ce a făcut cu succes până la ora 20:00 a aceleași zile ([Watling și Reynolds 2022](#), 3-4).

În aceeași zi, pe măsură ce luptele au ajuns în zona de interdicție a centralei de la Cernobil, și trupele veneau din toate direcțiile, activitățile de sprijin logistic au continuat în spatele liniilor frontului pentru a sprijini desfășurarea invaziei. În zona Brest din Belarus, forțele ruse au putut fi văzute descărcând provizii din vagoane și grupându-se într-o configurație de convoi, orientată spre sud, spre zona de război. Cu toate acestea, în ciuda întregii infrastructuri de război bine planificate, construite în jurul Ucrainei, acțiunile militare din interiorul zonei de operații decurg mult sub nivelul așteptărilor liderilor militari ruși ([Korniichuk, Shkatula și Smaga 2019](#)).

Au putut fi observate tancuri rusești rămase fără combustibil și muniție, abandonate mai ales în zona de operații din nord, în apropierea Kievului ([Telegraph 2022](#)), trupele invadatoare jefuind magazine, dar și case, pentru mâncare ([Mitzer și Janovsky 2022](#)). Informațiile din surse deschise au arătat ca rațiile militare rusești erau indisponibile, iar cele existente, expirate din 2015 ([Twitter 2022](#)). S-a afirmat în legătură cu forțele ruse că acestea cereau civililor ucraineni provizii.

În timp ce trupele rusești avansau spre zonele urbane, zone care pot fi cucerite doar cu cea mai bună coordonare la nivel tactic, armata rusă se arăta dezorganizată și deconectată, singurele forțe dispersate care avansau fiind însărcinate să penetreze liniile ucrainene, pentru a induce o capitulare rapidă și ușoară. Apărarea ucraineană a vizat în acțiunile sale ofensive ceea ce, aparent, forțele invadatoare au omis în această operație militară specială: importanța logisticii ([Dalsjö și Jonsson 2021](#), 160).

Logistica militară. Călcâiul lui Ahile pentru Federația Rusă

Așa după cum afirma generalul John J. Pershing, „Infanteria câștigă bătălii, logistica câștigă războaie”, Ucraina a mizat major pe lovirea țintelor logistice ale Rusiei. Pe platformele de socializare, adaptate pentru a organiza apărarea în stil de gherilă a țării, au circulat postări care subliniau valoarea distrugerii camioanelor cu combustibil. Forțele ucrainene au distrus, de asemenea, două poduri cheie în Kiev, ceea ce le-a permis să se concentreze pe apărarea unui număr mai mic de puncte cheie, tactici similare fiind folosite în alte părți ale țării. Armata ucraineană a distrus, de asemenea, toate conexiunile dintre rețelele feroviare ruse și ucrainene pentru a împiedica forța invadatoare să le folosească și, ulterior, să-și intensifice liniile de

aprovizionare proprii. Forțele logistice ale armatei ruse nu sunt proiectate pentru o ofensivă terestră pe scară largă, departe de căile ferate (Barnes 2022). În interiorul unităților de manevră, unitățile ruse de sprijin logistic sunt mult subdimensionate față de cele ale omologilor occidentali (Watling și Reynolds 2022, 2-4).

Doar brigăzile au o capacitate logistică echivalentă, dar nu este o comparație exactă. Formațiunile ruse au doar trei sferturi din numărul de vehicule de luptă față de omologii lor americani, dar de aproape trei ori mai multă artilerie. Pe hârtie, nu toate brigăzile au un număr întreg de batalioane, brigăzile ruse au două batalioane de artilerie, un batalion de rachete și două batalioane de apărare aeriană per brigadă, spre deosebire de un batalion de artilerie și o companie de apărare aeriană, atașată per brigadă americană (vezi Figura 4). Ca urmare a unor batalioane suplimentare de artilerie și apărare aeriană, cerințele logistice rusești sunt mult mai mari decât cele ale omologilor americani.

Formarea manevrelor	Unități de sprijin NATO	Unități de sprijin Federația Rusă
Batalion	Companie	Pluton
Regiment	Batalion	Companie
Brigadă	Batalion	Batalion
Divizie	Brigadă	Batalion
Corp	Brigadă	Niciunul
Armată/Joint Army	N/A	Brigadă

Figura 4: Echivalentul structurilor de sprijin logistic dintre NATO și Federația Rusă (Warontherocks 2021)

Dificultățile logistice ale armatei ruse nu au fost deloc surprinzătoare. De fapt, ele reprezentau o linie istorică. Când se analizează dezastruosul război sovieto-afgan din anii '80, performanța slabă a logisticii este un motiv des invocat pentru eșecul URSS în atingerea obiectivelor (Hilali 2005, 198). Potrivit taticienilor, forțele lor de sprijin logistic au fost inflexibile și insuficient echipate, ceea ce a lăsat forțele de luptă prea slab aprovizionate pentru a-și îndeplini sarcinile.

Desigur, datorită rețelei lor feroviare vaste, care este aproape în întregime sub controlul statului, armata Rusiei are această capacitate incredibilă de mobilizare internă. De fapt, un efectiv de aproximativ 30.000 de militari își desfășoară activitatea în trupele ruse de cale ferată, a căror sarcină implică apărarea, utilizarea și construcția căilor ferate în scopuri militare (March 1996, 120). Această forță, mai mare decât cea a majorității țărilor, arată cât de crucială este această infrastructură pentru mașinăria lor militară. Totuși, acest avantaj intern, această dependență de șine și vagoane este și un călcâi al lui Ahile, atunci când conflictele au loc dincolo de granițele țării.

Când războiul se întinde dincolo de liniile de sprijin care au ca modalitate forte de acțiune căile ferate, capacitățile logistice militare ruse sunt, în cel mai bun caz, mediocre. În cazul acestei invazii, șantierele feroviare avansate utilizate sunt în Belarus și în Rusia, așa că, pentru orice alte linii de aprovizionare, în special pentru

orice zonă din Ucraina, Rusia a trebuit să recurgă la camioane, iar Rusia nu are suficiente camioane (Warontherocks 2021; Forbes 2022). Într-un studiu, realizat de GlobalFirepower, în anul 2020, s-a demonstrat că Rusia beneficiază de 4.000 de camioane de transport logistic, un număr extrem de mic, în comparație cu nevoile de sprijin. Statele Unite însă au în dotarea armatei 100.000 de camioane specializate în sarcini logistice de transport, în containerizare și evacuare (March 1996).

Armata rusă nu are suficiente camioane pentru a răspunde necesităților logistice la mai mult de 130 de kilometri de punctele de aprovizionare. Pentru a atinge o rază de 300 de kilometri, armata rusă ar trebui să dubleze necesarul de camioane la 400 pentru fiecare brigadă de sprijin logistic, care este compusă din aproximativ o mie de militari care operează aproximativ 408 vehicule de transport, capabile să transporte 1.870 de tone de marfă. În plus, armata rusă nu are suficiente brigăzi de sprijin sau brigăzi de sprijin material-tehnic, așa după cum le numesc ei, pentru fiecare dintre armatele lor. O scurtă statistică a efectivelor militare, publicată de Institutul Internațional pentru Studii Strategice, arată existența a 10 brigăzi de sprijin material-tehnic care sprijină 11 armate, o armată de tancuri și patru corpuri de armată (International Institute for Strategic Studies 2023, 205). Comandamentele de Vest (Wikipedia 2022d) și de Sud (web.archive.org 2010) ale Rusiei au, fiecare, câte trei armate și trei brigăzi de sprijin material-tehnic. Punctul forte pe care Federația Rusă îl are sunt cele 10 brigăzi de căi ferate, care nu au echivalent în armatele occidentale. Brigăzile sunt specializate în securitatea, construcția și repararea căilor ferate, în timp ce materialul rulant este furnizat de companii civile de stat.

Conflictul extrem, bazat pe focul de artilerie cu rachete, care descrie cu exactitate acest război din Ucraina, implică și mai multe resurse pentru forțele de sprijin logistic, deoarece fiecare rachetă individuală necesită un camion rezervat transportului la lansator. Odată cu frecvența focului de artilerie din primele zile ale invaziei, o mare parte din capacitatea brigăzii de sprijin material-tehnic a Rusiei a fost cu siguranță limitată în furnizarea de muniție la locurile de lansare. Această incapacitate generală se reflectă, aparent, în strategia Rusiei în Ucraina. În prezent, caracteristica predominantă este că Rusia credea că, printr-o combinație de atacuri aeriene și terestre în orele și zilele de deschidere a invaziei, ucrainenii vor capitula rapid. Fie ei s-ar preda, fie forțele ruse ar ajunge rapid la Kiev, ar răsturna guvernul și ar instala un guvern-marionetă, opinie susținută de aproape toți analiștii independenți, înainte de începerea conflictului. Analiza sugerează că, atunci când invadează, forțele Rusiei pot opera în mare măsură în mod autonom, fără sprijin logistic, timp de aproximativ trei până la cinci zile. Așadar, când conflictul nu s-a încheiat în acel interval de timp, rușii au fost nevoiți să se regrupeze și să se reprovizioneze.

În momentul de față, majoritatea forțelor occidentale, care sunt, în general, mult mai bine echipate din punct de vedere logistic, operează pe un sistem logistic bazat pe cerere (drag), în care forțele de luptă solicită aprovizionarea după cum este necesar, pe baza a ceea ce se întâmplă real în teren. Acest mod de operare al logisticii oferă

flexibilitate, rapiditate și primirea unui sprijin mulat pe nevoile reale operaționale. Între timp, armata rusă operează predominant pe un sistem bazat pe împingere (push), în care forțele sunt reprovizionate pe o bază mai previzibilă, așa după cum este stabilit de conducere. Acest lucru determină în practică luarea unor decizii la nivel strategic și stabilirea priorităților cu privire la forțele care au cel mai mult nevoie sau care justifică reprovizionarea și ce materiale sunt cele mai importante de reprovizionat, astfel realizându-se o logistică ineficientă, stagnantă, neflexibilă și care nu oferă sprijinul material necesar în teren.

Așadar, în Ucraina este probabil ca muniția să fie prioritară înaintea combustibilului pentru tancuri pe direcții mai puțin importante din punct de vedere strategic. În contextul limitărilor logistice perpetue, așa cum este cazul armatei Rusiei, aceasta este probabil abordarea mai eficientă, dar în marea schemă a lucrurilor, este cu siguranță mai puțin eficientă decât abordarea occidentală, care se concentrează pe logistica flexibilă, adaptată la condițiile reale din teren. Pe scurt, forțele occidentale lasă strategia să conducă logistica, în timp ce forțele ruse lasă logistica să conducă strategia.

Singurul criteriu care poate decide cel mai bine aceste probleme este timpul. Armata rusă are capacitățile de a stabili o zonă de război pentru un conflict mai prelungit. Brigăzile sale de sprijin tehnico-material includ batalioane tactice de conducte, de exemplu, care pot construi rapid rețele în Ucraina pentru a aduce combustibil și apă mai aproape de fronturile active, fără a fi nevoie de convoaie de aprovizionare împovăraătoare. Trupele feroviare ale Rusiei pot face același lucru cu infrastructura feroviară, repararea sau construirea de rețele pentru a sprijini un conflict sau o ocupație pe termen lung. Rusia poate scoate o pagină din manualul sovietic, valorificând toată puterea sectorului public și privat pentru a sprijini operațiunile armatei prin acțiuni de rechiziționare a bunurilor private necesare susținerii invaziei.

În ceea ce privește domeniul logisticii militare rusești din cadrul conflictului ruso-ucrainean, există un volum semnificativ de informații disponibile, însă multe dintre acestea sunt limitate și controversate. Unele studii și rapoarte ale organizațiilor internaționale s-au concentrat pe analiza capacității logistice a armatei rusești și a modului în care aceasta a influențat desfășurarea operațiunilor în Ucraina. Acestea au dezvăluit că Rusia a reușit să îmbunătățească semnificativ eficiența logistică a armatei sale prin modernizarea infrastructurii de transport și de aprovizionare, dar și prin utilizarea unor tehnologii avansate, precum sistemele de comunicații și de monitorizare a mișcărilor militare.

În ciuda acestor rapoarte, există o nevoie continuă de cercetare în acest domeniu, deoarece multe dintre informațiile disponibile sunt contradictorii și nu sunt verificabile. De asemenea, impactul exact al capacității logistice a Rusiei asupra conflictului ruso-ucrainean este încă discutabil, dat fiind faptul că acest conflict este încă în desfășurare.

Problema descrisă în prezentul articol, și anume analiza sprijinului logistic terestru al acțiunilor militare în conflictul ruso-ucrainean, nu a fost abordată în aceeași manieră și poate aduce o contribuție importantă la înțelegerea evoluției situației în conflict. Este important de menționat că analiza unei astfel de problematici poate fi dificilă, din cauza naturii dinamice a multor aspecte ale capacității logistice a Rusiei, mai ales fiind vorba despre un conflict încă în desfășurare.

Concluzie

Capacitățile logistice sunt, fără îndoială, un avantaj strategic major al multor armate occidentale, în special al NATO, a căror rețea globală de baze militare și de capacități mari de transport maritim și aerian îi permit să inițieze în mod corespunzător un conflict oriunde pe Pământ.

Observăm că, odată cu această invazie, armata rusă a pierdut una dintre cele mai mari avantaje strategice avute până acum. Rusia a scos la iveală temuta sa „armată roșie” care era capabilă, din cele prezentate de propagandă și de Vladimir Putin, să câștige Ucraina în cel mult 24 de ore. Întregul mediu militar și de analiză a putut observa capacitatea redusă de sprijin logistic și dependența armatei ruse de sistemul feroviar național, astfel că orice viitor adversar al Federației Ruse din cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord poate spera că, pe teritoriul său, momentan, nu se vor executa operații militare convenționale.

Logistica Rusiei în războiul din Ucraina a jucat un rol critic în determinarea rezultatului conflictului. Armata rusă a putut să-și valorifice avantajele logistice, inclusiv echipamentul militar superior, sisteme avansate de comunicații și trupe bine antrenate, pentru a câștiga avantajul în multe bătălii. Cu toate acestea, provocările logistice cu care se confruntă Rusia în Ucraina nu pot fi trecute cu vederea. Liniile de aprovizionare sunt vulnerabile la atac, iar armata rusă trebuie să navigheze pe terenuri complexe și în condiții meteorologice dificile. În plus, acțiunile agresive ale Rusiei în Ucraina au adus presiuni internaționale semnificative, inclusiv sancțiuni economice și izolarea politică, ce au complicat și mai mult situația logistică a Rusiei. În general, logistica operațiunilor militare ale Rusiei în Ucraina a fost un factor critic în conflictul în curs. În timp ce capacitățile logistice superioare ale Rusiei i-au permis să câștige avantajul în multe bătălii, provocările logistice au pus, de asemenea, obstacole semnificative în calea operațiunilor Rusiei în Ucraina.

În concluzie, logistica slabă a Rusiei în războiul din Ucraina a avut un impact semnificativ asupra situației actuale din teren. Limitările suportului logistic au dus la desfășurarea ineficientă a resurselor, la incapacitatea de a susține operațiuni prelungite și la vulnerabilități în liniile de aprovizionare, făcând mai ușor, pentru forțele ucrainene, să perturbe operațiunile rusești. Rezultatul final al conflictului va depinde de o gamă largă de factori, inclusiv de strategia militară, de diplomație și logistică.

Referințe

Aljazeera. 2022. "Mapping Russian attacks across Ukraine." <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/24/mapping-russian-attacks-across-ukraine-interactive>.

Barnes, J.E. 2022. "U.S. Exposes What It Says Is Russian Effort to Fabricate Pretext for Invasion." <https://www.nytimes.com/2022/02/03/us/politics/russia-ukraine-invasion-pretext.html>.

Berkowitz, Bonnie și Artur Galocha. 2022. "Why the Russian military is bogged down by logistics in Ukraine." <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/30/russia-military-logistics-supply-chain/>.

Bloomberg. 2022. "Transcript: Vladimir Putin's Televised Address on Ukraine." <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-24/full-transcript-vladimir-putin-s-televised-address-to-russia-on-ukraine-feb-24>.

Coleman, Alistair. 2022. "Ukraine Crisis: Russian News Agency Deletes Victory Editorial." *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/technology-60562240>.

Dalsjö, Robert și Michael Jonsson. 2021. "More than Decorative, Less than Decisive: Russian A2/AD Capabilities and NATO." *Survival* 63 (5): 160.

Dyukarev, Andrey. 2018. "Logistical Support of the Russian Federation's Armed Forces in Ukraine." *Journal of Siberian Federal University. Humanities and Social Sciences* vol. 11 (no. 10).

Forbes. 2022. "The Russian Army Doesn't Have Enough Trucks To Defeat Ukraine Fast." <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2022/01/13/the-russian-army-doesnt-have-enough-trucks-to-defeat-ukraine-fast/?sh=2dfb0ad83075>.

Gould-Davies, Nigel. 2022. "Putin's Strategic Failure." *Survival* 64 (2): 5-12.

Hilali, A.Z. 2005. *US-Pakistan relationship: Soviet invasion of Afghanistan*. Burlington: Ashgate Publishing Co.

International Institute for Strategic Studies. 2023. "The Military Balance." <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>.

Jałowiec, Tomasz. 2021. "Military logistics - from military sciences for the science of management and quality." *Military Logistics Systems Institute of Logistics* (Faculty of Security, Logistics and Management) 55: 37-48. doi:10.37055/slw/145822.

King, Anthony. 2021. *Urban Warfare in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press.

Korniichuk, Yurii, Oleksandr Shkatula și Vladislav Smaga. 2019. "Outstanding NG Issues of Military Logistics in Ukraine." doi:10.37055/slw/129237 .

March, G. Patrick. 1996. *Eastern Destiny: Russia in Asia and the North Pacific*. Praeger: Greenwood Publishing Group.

Mitser, Stijn și Jakub Janovsky. 2022. "Attack On Europe: Documenting Russian Equipment Losses During The 2022 Russian Invasion Of Ukraine." <https://www.oryxspioenkop.com/2022/02/attack-on-europe-documenting-equipment.html>.

NATO. 2019. *Allied Joint Doctrine for Operations, AJP 3*. Edition C, Version 1.

New York Times. 2021. "As Russia's Military Stumbles, Its Adversaries Take Note." <https://www.nytimes.com/2022/03/07/us/politics/russia-ukraine-military.html>.

—. 2022. "Russian helicopters attack an airport near Kyiv." <https://www.nytimes.com/2022/02/24/world/europe/russian-helicopter-attack-video.html>.

Plochy, S. 2018. "The Return of the Empire: The Ukraine Crisis in the Historical Perspective." *South Central Review* 35 (1): 111-126.

Posen, Barry R. 2021. "Europe Can Defend Itself." *Survival* 62 (6): 7-34.

RadioFreeEurope. 2022. "In Photos: New Images Capture Russia Massing Weaponry Around Ukraine." <https://www.rferl.org/a/satellite-photos-russia-ukraine-troop-buildup/31662944.html>.

Reuters. 2022. "EXCLUSIVE Russia moves blood supplies near Ukraine, adding to U.S. concern, officials say." <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-russia-moves-blood-supplies-near-ukraine-adding-us-concern-officials-2022-01-28/>.

Telegraph. 2022. "Ukrainian farmers tow away abandoned Russia tanks and missile launchers worth millions." <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/13/ukrainian-farmers-seen-towing-abandoned-russia-tanks-missile/>.

The Guardian. 2022a. "Harsh conditions mean Russian troops near Ukraine will need to be moved soon." <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/23/harsh-conditions-mean-russian-troops-near-ukraine-will-need-to-be-moved-soon>.

—. 2022b. "Ukraine crisis: Russia has in place 70% of military needed for full invasion – US officials." <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/06/ukraine-crisis-russia-has-in-place-70-of-military-needed-for-full-invasion-us-officials>.

Twitter. 2022. "NEXTA." https://twitter.com/nexta_tv/status/1498409763171885062.

Warontherocks. 2021. "Feeding the bear: a closer look at russian army logistics and the fait accompli." <https://warontherocks.com/2021/11/feeding-the-bear-a-closer-look-at-russian-army-logistics/>.

Watling, Jack și Nick Reynolds. 2022. "Operation Z. The Death Throes of an Imperial Delusion." <https://static.rusi.org/special-report-202204-operation-z-web.pdf>.

web.archive.org. 2010. „Decretul președintelui Federației Ruse din 20.09.2010 N 1144 cu privire la diviziunea militară și administrativă a Federației Ruse." <https://web.archive.org/web/20120331181836/http://graph.document.kremlin.ru/page.aspx?1%3B1298267>.

Wikipedia. 2022a. "41st Combined Arms Army." https://en.wikipedia.org/wiki/41st_Combined_Arms_Army.

—. 2022b. "8th Guards Combined Arms Army." https://en.wikipedia.org/wiki/8th_Guards_Combined_Arms_Army.

—. 2022c. "Rail transport in Russia." https://en.wikipedia.org/wiki/Rail_transport_in_Russia.

—. 2022d. "Western Military District." https://en.wikipedia.org/wiki/Western_Military_District.

România – Stat rezilient în ecuația securității naționale. Implementarea PNRR

Romania – A resilient state in the regional security equation. NRRP implementation

Lt. ing. drd. Bogdan-Constantin PAGNEJER*

Lt. Delia-Alexandra MAGRAON**

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: bogdan.pagnejer@yahoo.com

**Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”

e-mail: deliamagraon@gmail.com

Abstract

Declanșarea epidemiei de COVID-19 de la debutul anului 2020 a afectat puternic zona economică, socială și bugetară globală, fiind necesar un răspuns urgent și coordonat atât la nivelul Uniunii, cât și la nivel de stat membru, pentru a face față efectelor directe și indirecte ale pandemiei. În cadrul acestui articol, am acordat atenție sporită evoluției conceptului de reziliență și modalităților de consolidare a rezilienței statelor europene în fața amenințărilor, în special în urma declanșării pandemiei de COVID-19, totodată fiind analizat stadiul implementării obiectivelor trasate prin Planul Național de Redresare și Reziliență al României. Am avut în vedere definirea conceptului de reziliență și reliefaarea metodelor de creștere a rezilienței statelor europene, dar și prezentarea modului în care România aplică instrumentele europene în consolidarea rezilienței naționale și regionale. Analizând datele preliminare privind Planul Național de Redresare și Reziliență, se poate afirma că România depune eforturi considerabile pentru consolidarea rezilienței și că este în grafic în privința respectării măsurilor europene referitoare la Mecanismul de redresare și reziliență.

The COVID-19 pandemic outbreak at the beginning of 2020 strongly affected the global economic, social and budgetary area, requiring an urgent and coordinated response both at the Union and Member State level to cope with the direct and indirect effects of the pandemic. In this article we pay particular attention to the evolution of the concept of resilience and the ways to strengthen the European states' resilience in the face of threats, especially following the outbreak of the COVID-19 pandemic, while analyzing the implementation state of the objectives outlined in Romania's National Recovery and Resilience Plan. The aim is to define the concept of resilience and to highlight the methods for increasing the European states' resilience, as well as to present how Romania applies European instruments to strengthen its national and regional resilience. Analyzing the preliminary data on the National Recovery and Resilience Plan, it can be stated that Romania is making considerable efforts to strengthen its resilience and is on track to comply with the European Recovery and Resilience Mechanism measures.

Cuvinte-cheie:

reziliență; PNRR; COVID-19; RePowerEU.

Keywords:

resilience; NRRP; COVID-19; Repower EU.

Conceptul de reziliență poate fi descris ca fiind aceea îndemânare, ambiție a societății sau actorilor statali, care, sub incidența unor crize ori șocuri semnificative, reușesc să supraviețuiască, să protejeze zonele critice, să dezvolte metode de contracarare a influenței negative și să revină mai puternici. Pentru a avea o reziliență ridicată, este nevoie de flexibilitate, rezistență și durabilitate.

Chiar dacă atunci când vorbim despre reziliență, ne referim aproape întotdeauna la situații neprevăzute, o bună planificare și anticipare pot avea rezultate mult mai bune. Este necesară o analiză complexă a vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor organizațiilor, statelor, cetățenilor pentru a evita incapacitatea de reacție împotriva acestora. Caracterul dinamic al mediului de securitate regional obligă România să întreprindă toate măsurile necesare pentru asigurarea stabilității politice, economice și securitare și pentru protecția cetățenilor.

Obiectivele strategice pentru asigurarea rezilienței în România sunt definite în Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024: *„mai mult ca oricând, eforturile de consolidare a rezilienței trebuie să fie calibrate pentru a răspunde noilor tipuri de amenințări – subtile și subversive – survenite inclusiv pe fondul evoluțiilor tehnologice. Prin urmare, un rol central este acordat colaborării pe multiple planuri: public-privat, cetățean-comunitate și civil-militar, care are ca scop consolidarea rezilienței societale și a infrastructurilor critice, responsabilitate aflată la intersecția sferelor socială și individuală, cu cea instituțională-publică și cu cea privată”* (Administrația prezidențială 2020).

Ne propunem astfel, în continuare, să analizăm aspectele cheie care vizează conceptul de reziliență european și regional și modalitățile prin care România dovedește că este un stat rezilient în fața amenințărilor la adresa securității regionale, în principal în fața crizei generate de pandemia de COVID-19.

Având în vedere scopul cercetării noastre, admitem ca punct de inițiere a studiului nostru următoarea ipoteză:

- ✓ *România depune eforturi considerabile pentru consolidarea rezilienței și este în grafic pentru respectarea măsurilor europene privind Mecanismul de redresare și reziliență.*

Mecanismul de redresare și reziliență al Uniunii Europene

Declanșarea epidemiei de COVID-19 la debutul anului 2020 a afectat puternic zona economică, socială și bugetară globală, fiind necesar un răspuns urgent și coordonat atât la nivelul Uniunii, cât și la nivel de stat membru, pentru a face față efectelor directe și indirecte ale pandemiei. Ca urmare a crizei generate de pandemia de COVID-19, la 27 mai 2020 Comisia Europeană a propus crearea instrumentului temporar de redresare NextGenerationEU, precum și consolidarea fondurilor UE pentru perioada 2021-2027.

La data de 19 februarie 2021 a intrat în vigoare Mecanismul de redresare și reziliență, principalul instrument al inițiativei NextGenerationEU. Acest mecanism, propus de oficialii Uniunii Europene, vine ca o soluție împotriva impactului negativ generat de apariția pandemiei de COVID-19, prin acest mijloc dorindu-se o redresare a Europei și o creștere a rezilienței statelor membre.

Domeniul de aplicare a mecanismului vizează domenii de politică de importanță europeană, structurate pe șase piloni ([Parlamentul European 2021](#)):

- Pilonul I, *Tranziția verde*, cuprinde investiții din zona biodiversității, eficienței energetice, renovării clădirilor, cu respectarea obiectivelor Uniunii privind clima și securitatea energetică.
- *Transformarea digitală* vizează dezvoltarea unor infrastructuri digitale, digitalizarea serviciilor și crearea de centre de date, încurajând dezvoltarea întreprinderilor micro, mici și mijlocii.
- *Zona de creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii* are ca scop redresarea economiei Uniunii. Prin intermediul acestui pilon, se promovează antreprenoriatul, infrastructurile sustenabile și dezvoltarea industriei.
- Bazat pe *coeziune socială și teritorială*, pilonul IV țintește creșterea calității vieții, combaterea sărăciei și șomajului și conduce la crearea de locuri de muncă, susținerea și integrarea grupurilor defavorizate sau dezvoltarea sistemelor de protecție socială.
- Pilonul V, *sănătate și reziliență economică, socială și instituțională*, aduce îmbunătățiri în aria serviciilor publice, accesibilitatea și capacitatea sistemului sanitar, eficacitatea administrației naționale, judiciare.
- Cel de-al VI-lea pilon, *politici pentru generația următoare, copii și tineret*, urmărește obținerea unor rezultate concludente privind competențele digitale, reconversia profesională, politici de investiții pentru copii și tineri referitor la educația, sănătatea și locurile de muncă, decalajul dintre generații.

Așadar, mecanismul de redresare și reziliență urmărește îmbunătățirea rezilienței, reacția în cazul apariției unor situații de criză și adaptarea statelor membre, dar și promovarea unei coeziuni economico-socialo-teritoriale prin tranziția verde și transformarea digitală. Rolul mecanismului este acela de a acorda sprijinul financiar necesar obținerii unor rezultate calitative și cantitative, pe bază de reforme, investiții și cooperare între statele Uniunii. În baza acestui instrument al UE, statele membre au elaborat planurile naționale de reziliență și redresare, prin care se stabilesc măsuri concrete, reforme și proiecte de investiții, necesare reducerii efectelor negative ale crizei. Pentru a beneficia de sprijinul oferit prin intermediul Mecanismului de redresare și reziliență, aceste reforme și investiții ar trebui puse în aplicare până în anul 2026.

Implementarea Planului Național de Redresare și Reziliență al României

În actualul context geopolitic global, în care impredictibilitatea și dinamismul sunt predominante, considerăm că România trebuie să aibă un răspuns prompt în fața

noilor provocări de securitate, să ia cele mai bune măsuri pentru contracarare și să aibă ca direcție de acțiune principală anticiparea acestora.

În Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, se stipulează: „*Conceptul de reziliență a României este abordat în dublă-cheie: capacitatea inerentă a entităților – indivizi, comunități, regiuni, stat – de a rezista și a se adapta articulat la evenimente violente, cauzatoare de stres, șoc, dezastre, pandemii sau conflicte, pe de o parte, și capacitatea acestor entități de a reveni cu celeritate la o stare funcțională, de normalitate, pe de altă parte*” (Administrația prezidențială 2020).

Așadar, putem afirma că statul nostru tratează cu responsabilitate acest concept, fiind necesară continuarea demersurilor care vizează stabilitatea economică, socială și politică, asociat cu limitarea celor mai noi riscuri și amenințări, generate de realitățile secolului XXI, marcat de diferite situații de criză, astfel încât cetățenii săi să fie protejați.

În aplicarea măsurilor și directivelor Uniunii Europene care vizează reziliența, România a elaborat **Planul Național de Redresare și Reziliență al României** (PNRR) în aprilie 2021, document strategic „care fundamentează prioritățile de reformă și domeniile de investiții la nivel național pentru instituirea Mecanismului de redresare și reziliență” (Guvernul României 2021) prin intermediul unor calendare, ținte, indicatori, bugete detaliate și grafice de derulare. Planul a fost împărțit pe mai multe componente, în conformitate cu direcțiile de acțiune, trasate prin Mecanismul de redresare și reziliență, după cum se arată în tabelul de mai jos:

TABELUL 1 Componente PNRR
(Date obținute din Monitorul PNRR, accesat la data de 09.12.2022, <https://monitorpnrr.eu/>)

Nr.crt.	Pilon	Componentă
1.	Tranziția spre o economie verde	Managementul apei
2.		Păduri și protecția biodiversității
3.		Managementul deșeurilor
4.		Transport sustenabil
5.		Valul Renovării
6.		Energie
7.	Transformare digitală	Transformarea digitală
8.	Creșterea economică inteligentă, sustenabilă și incluzivă	Reforma fiscală și reforma sistemului de pensii
9.		Suport pentru sectorul privat, cercetare, dezvoltare și inovare
10.	Coeziunea socială și teritorială	Fondul local
11.		Turism și cultură
12.	Sănătate și reziliență instituțională	Sănătate
13.		Reforme sociale
14.		Bună guvernanță
15.	Educație	Copii, tineri, educație și competențe

În context, ne-am întrebat dacă este România capabilă de îndeplinirea sarcinilor asumate în cadrul Planului Național de Redresare și Reziliență, sens în care, analizând documentul, putem observa că România a atins toate punctele cuprinse

în Mecanismul de redresare și reziliență european, respectiv tranziția verde, reformele și investițiile în procesul digital și în creșterea inteligență, piloanele sănătății, economiei și instituțional, dar și grija pentru generațiile viitoare. Astfel, s-a elaborat o analiză amănunțită a problemelor identificate și au fost emise propuneri și soluții pe termen scurt și mediu care vizează fiecare domeniu în parte.

Uniunea Europeană a stabilit 507 ținte și jaloane în cadrul acestui instrument, transpuse în măsuri, reforme și investiții, pe care România trebuie să le îndeplinească până în anul 2026. Fondurile alocate pentru țara noastră se ridică la 29,18 miliarde de euro, granturile reprezentând 14,23 de miliarde, iar împrumuturile 14,94 de miliarde.

Recomandarea Comisiei Europene din mai 2022 privind *Programul național de reformă al României pentru 2022 și care include un aviz al Consiliului privind Programul de convergență al României pentru 2022*, recunoaște progresele înregistrate de România în acest sens și propune continuarea demersurilor statului nostru pentru ([Comisia Europeană 2022a](#)):

- implementarea planului său de redresare și reziliență, în concordanță cu jaloanele și țintele convenite;
- aplicarea politicilor fiscal-bugetare în vederea încetării situației de deficit public excesiv din România;
- reducerea dependenței de combustibili fosili;
- dezvoltarea surselor regenerabile de energie;
- modernizarea rețelelor de transport;
- interconectarea cu statele UE învecinate;
- stabilirea unor obiective mai ambițioase pentru obținerea eficienței energetice.

Conform datelor comunicate de Guvernul României¹, pentru implementarea PNRR, România a încasat deja două tranșe de prefinanțare în valoare cumulată de aproximativ 3,79 de miliarde de euro, în decembrie 2021 și în ianuarie 2022. România a atins toate cele 21 de ținte și jaloane stabilite pentru anul 2021, iar prima cerere de plată, în valoare de 2,6 miliarde de euro, a fost achitată de Comisia Europeană la 22 octombrie 2022.

În prima jumătate a anului 2022, România a avut de îndeplinit 51 de ținte și jaloane, obiective realizate cu succes, sens în care, la data de 15 decembrie 2022, a fost transmisă spre aprobare Comisiei Europene a doua cerere de plată în valoare de 3.227.690.000 de euro. Totodată, a treia cerere de plată, în valoare de 3,1 miliarde de euro, va fi transmisă de România în primul trimestru al anului următor, având la bază cele 79 de jaloane și ținte, cu termene de realizare în trimestrele III și IV ale anului 2022. Totalizând, până în momentul de față, România și-a asumat atingerea a 151 de ținte și jaloane, de la startul implementării Planului Național de Redresare și Reziliență și până la finalul lui 2022.

¹ Comunicate oficiale ale Ministerului Investițiilor și Proiectelor Europene și ale Guvernului României, accesate în perioada septembrie-decembrie 2022, la adresele: <https://mfe.gov.ro/> și <https://gov.ro/>.

În aceeași ordine de idei, trebuie amintit și instrumentul european RePowerEU (Comisia Europeană 2022b), care are o relevanță majoră în cadrul implementării Planurilor Naționale de Redresare și Reziliență, elaborate de statele Uniunii Europene. În contextul declanșării conflictului din Ucraina la începutul anului 2022, securitatea energetică europeană este puternic afectată, astfel că Uniunea Europeană a creat acest mecanism în vederea obținerii unei independențe energetice (ținând cont că multe state europene sunt dependente de gazul rusesc). Acest plan are în vedere economisirea energiei, producerea energiei verzi și diversificarea surselor de energie și prevede măsuri pe termen scurt și mediu.

Una dintre măsurile relevante adoptate în cadrul acestui plan, care trebuie finalizată până în anul 2027, se referă la integrarea facilității RePowerEU în cadrul Planurilor Naționale de Redresare și Reziliență. Având în vedere faptul că Mecanismul de redresare și reziliență este principalul instrument al Uniunii Europene pentru accesarea fondurilor din cadrul RePowerEU, a apărut necesitatea actualizării Planurilor de Redresare și Reziliență ale statelor membre, în concordanță cu măsurile impuse prin planul RePowerEU, astfel că fiecare țară trebuie să introducă un capitol dedicat RePowerEU în cuprinsul planurilor naționale de redresare și reziliență.

În comunicatul de presă al Ministerului Energiei, din data de 28 noiembrie 2022, se arată că: „*Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene, în calitate de coordonator național al Planului Național de Redresare și Reziliență, împreună cu Ministerul Energiei și alături de alte instituții relevante din domeniu își concentrează eforturile pe elaborarea unui nou capitol al Planului Național de Redresare și Reziliență, REPowerEU, prin care se urmărește asigurarea independenței energetice a României prin utilizarea energiei produse din surse regenerabile[...]. Pentru a-și crește independența energetică, România va beneficia de un sprijin financiar nerambursabil în valoare de aproximativ 1,4 miliarde de euro*”. (Ministerul Energiei 2022) Observăm astfel că România nu numai că respectă și promovează valorile și directivele europene, dar și acționează constant în valorificarea acestor oportunități și realizarea unei absorbții cât mai ridicate a fondurilor europene.

În ședința Parlamentului European, din data de 14.02.2023, a fost adoptată *Rezoluția legislativă a Parlamentului European din 14 februarie 2023 referitoare la propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de modificare a Regulamentului (UE) 2021/241 în ceea ce privește capitolele privind REPowerEU din planurile de redresare și reziliență și de modificare a Regulamentului (UE) 2021/1060, a Regulamentului (UE) 2021/2115, a Directivei 2003/87/CE și a Deciziei (UE) 2015/1814 (COM(2022)0231 – C9-0183/2022 – 2022/0164(COD))* (Parlamentul European 2023). Așadar, a devenit oficial că, în termen de două luni de la intrarea în vigoare a regulamentului, România trebuie să transmită forului european capitolul său legat de instrumentul RePowerEU din cadrul Planului Național de Redresare și Reziliență, un termen destul de scurt, pe care rămâne de văzut dacă statul nostru este capabil să îl ducă la bun sfârșit.

România trebuie să aibă în vedere, în redactarea capitolului dedicat RePowerEU, recomandările Parlamentului European care au ca principal obiectiv combaterea sărăciei energetice pentru cei vulnerabili și favorizarea întreprinderilor mici și mijlocii, dar și reducerea cererii de energie. Acest fapt ar trebui să aibă ca rezultat final reducerea cheltuielilor consumatorilor casnici și micilor întreprinderi. O altă măsură importantă prevede transparența destinatarilor finali, astfel că România va trebui să publice de două ori pe an o listă – „*cei 100 de destinatari finali care primesc cel mai mare cuantum al finanțării pentru implementarea măsurilor din cadrul mecanismului*” (Parlamentul European 2023).

Așadar putem spune că noile direcții de acțiune privind actualizarea Planului Național de Redresare și Reziliență constituie o provocare pentru decidenții din guvernul României, fiind nevoie de o mobilizare generală în rândul politicului atât la nivel central, cât și la nivel local, pentru atingerea acestor obiective impuse de Parlamentul European, altfel România riscă să piardă o importantă oportunitate de atragere a unor noi fonduri europene.

Concluzii

În esență, suntem de părere că, pentru consolidarea rezilienței naționale, atât din punct de vedere economic, social, cât și în privința asigurării securității naționale și regionale, este necesar ca România să practice politici publice și să adopte măsuri necesare împotriva acțiunilor ostile, orchestrate de diferiți actori statali sau nonstatali, să faciliteze parteneriatul dintre autorități și populație și să întreprindă demersuri, precum:

- susținerea și introducerea unor noi programe de învățământ pentru conștientizarea pericolelor generate de răspândirea informațiilor false;
- efortul susținut din partea autorităților publice centrale pentru dezvăluirea surselor informațiilor eronate și explicarea detaliată, pe înțelesul tuturor, a aspectelor negative, rezultate din răspândirea datelor obținute din aceste surse, iar ulterior, pentru expunerea publică a factorului generator al acestor surse;
- creșterea percepției publice asupra activităților ostile desfășurate în mediul online și stoparea știrilor false care au ca rol ascuns subminarea securității regionale, prin promovarea și dezvoltarea unor metode de educare a populației atât în spațiul public, cât și în cel privat (cursuri, diseminarea informațiilor oficiale, colaborări între populație și instituții guvernamentale etc.);
- educarea populației încă de la vârste fragede privind acțiunile de destabilizare a securității naționale și regionale și efectele negative ale acestora;
- reducerea „exodului intelectualilor” și crearea mediilor de muncă atractive pentru aceștia;
- promovarea activităților de informare, atât la nivel instituțional, cât și la nivelul populației, în privința importanței infrastructurilor critice în asigurarea securității (sistemul medical, furnizarea de apă, electricitate,

- transport etc.) și în privința necesității de protecție sporită a acestora;
- construirea și dezvoltarea instrumentelor și deciziilor politice, în concordanță cu interesele și obiectivele naționale de securitate;
 - respectarea și promovarea măsurilor europene privind metodele de asigurare a echilibrului dintre aspectul socioeconomic și gestionarea eficientă a resurselor naturale;
 - stimularea performanțelor economice și asigurarea stabilității financiare a României;
 - susținerea unei funcționări corecte a sistemelor fundamentale pentru protejarea cetățenilor și securității naționale;
 - dezvoltarea sistemului educațional și de cercetare în vederea asigurării performanței internaționale.

Apreciem că este necesară dezvoltarea acestui concept, întrucât evoluția recentă a tipurilor de amenințări contravine timpurilor trecute, caracterizate de o securitate cât de cât durabilă, în care riscul apariției unor crize majore era relativ redus, sens în care o soluție concretă de limitare a impactului negativ este reziliența.

Referitor la problematica de actualitate, considerăm că Mecanismul de redresare și reziliență, propus de Uniunea Europeană, va contribui la repararea daunelor provocate de criză și la pregătirea unui viitor mai bun pentru următoarele generații. Mecanismul trebuie să asigure dezvoltarea durabilă a Europei și să construiască o societate mai rezilientă în fața noilor provocări. Totodată, trebuie amintit că, până acum, România a reușit să facă față cu succes cerințelor privind realizarea și implementarea PNRR, având oportunitatea să își demonstreze seriozitatea privind subiectul rezilienței statale, finalizând în termen și directivele trasate privind capitolul RePowerEU.

Ținând cont de cele enumerate în prezentul studiu, considerăm că **ipoteza stabilită este validată**, și anume: *România depune eforturi considerabile pentru consolidarea rezilienței și este în grafic pentru respectarea măsurilor europene privind Mecanismul de redresare și reziliență.*

În opinia noastră, este primordială dezvoltarea dialogului politic dintre toate entitățile implicate pentru evaluarea și analiza planurilor de redresare și reziliență. Atât timp cât fiecare actor statal va avea o abordare integrată, în concordanță cu obiectivele Uniunii, efortul comun va fi răsplătit, iar rezultatele dorite vor apărea neașteptat.

Referințe

Administrația prezidențială. 2020. „Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2020-2024. «Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări.» https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.

Bogzeanu, Cristina. 2017. „Reziliența: concept, abordări și implicații.” *Impact Strategic* (nr. 3/4): 43-54.

Comisia Europeană. 2016. ”Humanitarian Aid & Civil Protection - Building Resilience: The EU’s approach Factsheet.” https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/EU_building_resilience_en.pdf.

—. 2021. ”Presentation to the Council of Romania’s recovery and resilience plan, A Recovery plan for Europe: The Recovery and Resilience Facility – Romania, Financial Counsellors Working Party (FICO).”

—. 2022a. „COM(2022) 624 final, Recomandarea Consiliului privind Programul național de reformă al României pentru 2022 și care include un aviz al Consiliului privind Programul de convergență al României pentru 2022.” https://commission.europa.eu/publications/2022-european-semester-country-specific-recommendations-commission-recommendations_en.

—. 2022b. ”Factsheet on REPowerEU Actions.” https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_22_3133.

—. 2022c. „COM(2022) 75 final, Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind punerea în aplicare a Mecanismului de redresare și reziliență.”

—. 2022d. ”Commission disburses first payment of €2.6 billion to Romania under the Recovery and Resilience Facility.” https://economy-finance.ec.europa.eu/news/commission-disburses-first-payment-eu26-billion-romania-under-recovery-and-resilience-facility-2022-10-27_en.

Guvernul României. 2021. „Planul național de redresare și reziliență al României.”

Ministerul Energiei. 2022. „Ministerul Energiei și Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene au demarat procesul de elaborare a capitolului REPowerEU.” <https://energie.gov.ro/ministerul-energiei-si-ministerul-investitiilor-si-proiectelor-europene-au-demarat-procesul-de-elaborare-a-capitolului-repowereu/>.

Parlamentul European. 2021. „Regulamentul (UE) 2021/241 Parlamentului European și al Consiliului, din 12 februarie 2021, de instituire a Mecanismului de redresare și reziliență.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0241&from=EN>.

—. 2023. „Rezoluția legislativă a Parlamentului European din 14 februarie 2023 referitoare la propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de modificare a Regulamentului (UE) 2021/241 în ceea ce privește capitolele privind REPowerEU din planurile de redresare și reziliență și de modificare a Regulamentului (UE) 2021/1060, a Regulamentului (UE) 2021/2115, a Directivei 2003/87/CE și a Deciziei (UE) 2015/1814 (COM(2022)0231 – C9-0183/2022 – 2022/0164(COD)).” https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0036_RO.html.

Aspecte juridice și etice ale sincronizării activităților militare cu cele nonmilitare în operațiile multidomeniu

Legal and ethical aspects of the synchronization of military and non-military activities in multi-domain operations

Student doctorand Luiza SÎRBU (RADUSLAV)*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: sirbu.luiza@yahoo.com

Abstract

Evoluția războiului, a conflictelor armate, în general, în societatea contemporană și în viitorul previzibil impune necesitatea unor reflecții profunde nu numai asupra fizionomiei confruntării, ci și asupra regândirii modalităților de adaptare a formelor și procedeele de acțiune militară la exigențele dreptului internațional și ale principiilor și normelor care privesc protecția victimelor și a diferitelor categorii de persoane, bunuri materiale și culturale. „Operațiile multidomeniu” au un potențial considerabil sporit, de generare a unor efecte distructive combinate, obținute cu mijloace de luptă, bazate pe tehnologii noi, și prin sincronizarea activităților militare cu cele nonmilitare, această mixare putând genera, la rândul ei, consecințe care pot intra sub incidența dreptului războiului. În acest context, în materialul de față ne propunem identificarea unor aspecte care reflectă necesitatea de sincronizare a operațiilor multidomeniu cu reglementările juridice și condițiile de etică ce se impun a fi întrunite pe perioada desfășurării conflictelor militare contemporane.

The evolution of war and armed conflicts in contemporary society and in the foreseeable future requires deep reflection not only on the physiognomy of the confrontation but also on rethinking the ways of adapting the forms and procedures of military action to the requirements of international law, principles, and norms concerning the protection of victims, different categories of persons, and material and cultural assets. “Multi-domain operations” have a considerably increased potential for generating combined destructive effects achieved with means of combat based on new technologies. By synchronizing military and non-military activities, this mixing can, in turn, generate consequences that may fall under the law of armed conflict. In this context, our aim in this material is to identify some aspects that reflect the need to synchronize multi-domain operations with the legal regulations and ethical conditions necessary for conducting contemporary military conflicts.

Cuvinte-cheie:

război; operații; multidomeniu; drept; juridic; moral; sincronizare.

Keywords:

war; operation; multi-domain; law; legal; moral; synchronisation.

Confruntarea armată implică violența, iar aceasta a generat, dintotdeauna, nesfârșite suferințe și pierderi de vieți omenești și pagube materiale, drame prin care au fost și sunt și astăzi nevoite să treacă populații largi (copii, femei, bătrâni și persoane neajutorate), prinse în încleștări în care s-au folosit mijloace de luptă din ce în ce mai distrugătoare pentru a pune în operă acțiuni militare aflate, nu o dată, dincolo de orice rațiune și raționalitate.

Caracterul conflictului este mereu în schimbare, susținută de evoluția culturală, militară și tehnologică. De altfel, în ultimii 20-25 de ani, ritmul schimbării s-a accelerat, datorită în mare parte apariției noilor tehnologii care transformă modul de desfășurare a conflictelor, precum și mediul de operare în care acestea au loc. Pe acest fundal de schimbare continuă, dreptul conflictelor militare, dreptul internațional umanitar și etica militară pe perioada conflictelor armate de diferite tipuri trebuie să fie supuse unui control sporit.

Componenta hibridă a războiului desfășurat de Federația Rusă în Ucraina extinde câmpul de luptă prin exploatarea mai multor domenii și dimensiuni militare și nonmilitare. Cultura, informația, economia, tehnologia și societatea în ansamblu au devenit câmpuri de luptă în acest context. Războiul hibrid de tip demonstrativ, desfășurat pe câmpul de luptă ucrainean, dacă este purtat împotriva țărilor europene, ar reprezenta o provocare deosebită pentru Europa și pentru gestionarea crizelor și apărarea atât a NATO, cât și a UE.

Contracararea actorilor și activităților hibride necesită un răspuns cuprinzător și coordonat în mai multe domenii și spații de luptă, iar operațiile multidomeniu par să ofere o soluție în astfel de ipostaze. Astfel, operațiile multidomeniu sunt văzute ca reprezentând „orchestrarea activităților militare în toate domeniile și mediile, sincronizate cu activități nonmilitare, pentru a permite Alianței să ofere efecte convergente cu o viteză relevantă” ([NATO Standardization Office 2022, 3](#)) și având potențial distructiv superior folosirii întrunite a categoriilor de forțe armate, problematica respectării normelor dreptului internațional devenind imperioasă.

Mai mult, este cert că angajarea confruntării cu adversarul simultan în unul sau mai multe dintre domeniile operaționale identificate în Doctrina Întrunită Aliată a NATO (*NATO Allied Joint Doctrine*), respectiv maritim, terestru, aerian, spațial și cibernetic, concomitent cu folosirea integrată a capacităților organizațiilor militare și nonmilitare implică transformări nu numai în caracterul luptei propriu-zise, ci și creșterea responsabilității legale și morale în adoptarea deciziilor privind organizarea unei mari diversități de activități conexe, între care și cele care țin de protejarea victimelor directe și indirecte de efectele luptei, ceea ce impune, în opinia noastră, o abordare multidomeniu a operațiilor și din această perspectivă.

Necesitatea de sincronizare legislativă și morală a operațiilor multidomeniu

Astăzi, în cel de-al treilea deceniu al secolului al XXI-lea, evoluția mediului de securitate a cunoscut, sub impactul fenomenului globalizării, transformări profunde în plan politic, economic, tehnico-științific, social și al cunoașterii, dar odată cu această evoluție, au apărut și noi forme de crize și conflicte armate, în care și-au făcut apariția noi mijloace de luptă în teatrele de operații militare, folosirea lor generând multiple provocări de legitimitate, din perspectiva dreptului internațional public și în ceea ce privește incidența dreptului internațional umanitar.

Chiar dacă conține norme de comportament în timpul conflictelor armate, dreptul internațional nu poate reprezenta un substitut al păcii, ci „o pavază a omenirii în fața provocărilor sângeroase, o mărturie unică a rațiunii și a speranței de a stăpâni forța și îndurarea în fața aberației ucigașe” (Uscoi și Oprea 1999, 5). Aceeași observație este valabilă și pentru etica militară, ca ansamblu al regulilor de conduită care trebuie respectate pe perioada desfășurării conflictelor armate.

Problematica aspectelor juridice și morale ale sincronizării acțiunilor militare cu activitățile nonmilitare în operațiile multidomeniu trebuie contextualizată, în opinia noastră, în primul rând în discuția privind obligația, impusă statelor de dreptul internațional contemporan, de a reglementa diferendele dintre ele, exclusiv prin mijloace pașnice „Noi, *Popoarele Națiunilor unite* – stipulează Carta ONU –, *hotărâte să izbăvim generațiile viitoare de flagelul războiului care, de două ori în cursul unei vieți de om a provocat suferințe de nespus (...). Și în aceste scopuri să practicăm toleranța și să trăim în pace unul cu celălalt (...)* și să instituim metode care să garanteze că forța armată nu va fi folosită decât în interesul comun (...).” (Organizația Națiunilor Unite 1945, 1)

Chiar dacă precizia armamentelor a fost perfecționată, acestea sunt folosite astăzi pe scară largă asupra unor obiective civile, războiul, în ansamblul său, afectând un număr tot mai mare de persoane și bunuri materiale, culturale și spirituale, punând sub semnul întrebării prezentul și viitorul dezvoltării sale. Totuși, deși schimbări vaste sunt înregistrate în modalitatea de ducere a războiului, dimensiunea umană a acestuia rămâne încă fixă – războiul are limite etice. Așa după cum constatau și unii specialiști în domeniul militar, „bătălia pe mai multe domenii reprezintă o dilemă etică intrinsecă pentru capacitatea luptătorului de a aplica puterea de luptă în concordanță cu principiile Jus ad Bellum și Jus in Bello inerente dreptului războiului” (Hedrick 2018). De aceea, pe măsură ce strategiile și tacticile evoluează, este imperativă considerarea ramificațiilor juridice și etice ale utilizării acestora în plan militar. În plus, conflictele armate, fie ele internaționale sau interne, sunt clauza care însoțește alte fenomene anomice, cum sunt foametea, bolile, migrația, distrugerea mediului, în legătură cu care se vorbește mult, dar se face prea puțin, în absența unor reglementări internaționale mai ferme, unanim acceptate, dar mai ales respectate și eficiente prin natura sancțiunilor îndreptate împotriva celor care le încalcă.

Mai mult, un studiu al *Rand Corporation* arată că „abordările revizioniste ale teoriei războiului just contestă definiția legală a combatanților, deoarece în noile tipuri de operații interdomenii nu se ține cont de intențiile etice ale indivizilor care sunt părți la conflict. În acest sens, noncombatanții pot fi expuși la vătămări, dacă acțiunile lor sprijină un «război nedrept»” (Retter și alții 2016, V). De asemenea, s-a considerat că sistemele cibernetice și autonome prezintă provocări pentru o serie de principii care stau la baza cadrelor morale și juridice tradiționale.

Atacurile cibernetice, folosirea dronelor ca arme de lovire, a roboților armați, a armelor complet autonome, pentru a nu mai vorbi despre reluarea retoricii posibilității de a întrebuița, în anumite condiții, armele de distrugere în masă, sunt acțiuni militare împotriva cărora, în momentul de față, nu există reglementări acoperitoare specifice în dreptul internațional și de aceea în majoritatea cazurilor, se face trimitere la texte cu acoperire generală, de cele mai multe ori la Carta Națiunilor Unite, art. 36 din Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 1949, sau la alte reglementări existente la nivel internațional. Mai mult, conform conceptului bătăliei multidomeniu, „atacurile cibernetice împotriva intereselor economice naționale reprezintă un atac la adresa suveranității unui stat, justificând astfel represaliile letale” (Hedrick 2018, 42). În timp ce din punct de vedere legal, justificarea poate proteja astfel de acțiuni, justificarea morală și etică este mult mai ambiguă.

Dificultatea încadrării acestui gen de acțiuni din punctul de vedere al dreptului internațional derivă și din dificultatea identificării autorului, ca urmare a faptului că reglementările au fost conturate pornind de la fizionomia clasică a războiului, cu operațiuni în spațiul fizic, real, în zone de contact mai mult sau mai puțin apropiat, pe când operațiunile duse în conflictele armate contemporane pun un mare accent și pe acțiunile în care identitatea agresorului, locația sa și beneficiarul real al efectelor lor sunt greu sau imposibil de stabilit.

Mai mult, profitând de inadecvarea unor prevederi ale documentelor care incriminează încălcarea principiilor și normelor dreptului internațional, inclusiv ale dreptului internațional umanitar, la transformările produse în societate și în fenomenul conflictualității, în toate conflictele armate au avut și au loc fapte și acțiuni condamnabile din punct de vedere legal și moral, pentru care rareori a fost cineva chemat să dea socoteală în fața justiției, deși teoretic „populațiile și beligeranții rămân sub ocrotirea și sub imperiul dreptului internațional, așa cum rezultă ele din uzanțele stabilite între națiunile civilizate, legile umanității și exigențele conștiinței publice” (A patra convenție de la Haga 1907, 1).

Toate acestea trebuie să-și găsească soluții într-un viitor cât mai apropiat, având ca exemplu reglementările în domeniul războiului cibernetic, cuprinse în Manualul de la Tallin asupra dreptului internațional, aplicabil războiului cibernetic (The Tallinn Manual on the International Law of Cyber Warfare), dar multe alte forme de manifestare a conflictualității politico-militare așteaptă descoperirea unor modalități

adecvate de raportare a lor la principiile și specificitățile dreptului internațional, pentru că „*tehnologiile emergente precum inteligența artificială, hipersonica, învățarea automată, nanotehnologia și robotica conduc la o schimbare fundamentală a caracterului războiului (...), impacturile lor au potențialul de a revoluționa câmpul de luptă, spre deosebire de orice, de la integrarea mitralierelor, tancurilor și a aviației, care a început în epoca războiului cu arme combinate*” (Milley 2018, i). Ca răspuns la transformarea caracterului războiului și la necesitatea de abordare cuprinzătoare a nevoii de pace și securitate globală, s-a dezvoltat operația multidomeniu, „*care se desfășoară pe parcursul a trei faze de operare: competiție, criză și conflict armat*” (DefenceNews 2022).

La nivelul NATO, așa după cum arăta și definiția prezentată mai sus, conceptul se bazează pe orchestrarea activităților militare în toate domeniile și spațiile mediului de operare, coordonare cu activitățile nonmilitare, care să permită producerea unor convergențe cu o rapiditate relevantă, domeniile reprezentând entități din mediul operațional în care se organizează și se execută acțiuni sinergice de confruntare cu adversarul. Totodată, el îmbină acțiunile din mediul fizic cu cele din spațiul nonmaterial informațional sau care acționează asupra psihicului uman.

Pe când la nivelul NATO conceptul de operații multidomeniu este vizualizat ca fiind o evoluție, o formă superioară de dezvoltare a operațiilor întrunite, în perspectiva SUA, operațiile multidomeniu nu se diferențiază de operațiile întrunite, ele fiind considerate ca reprezentând „*folosirea combinată de arme și capacități comune militare și nonmilitare pentru a crea și exploata avantaje relative pentru învingerea forțelor inamice și consolidarea victoriei*” (US Department of the Army 2022, 1-2). Unele elemente doctrinare ale conceptului operații multidomeniu au apărut în anul 2017, sub denumirea de „bătălia multidomeniu” (Concept Version 1.0 for Multi-Domain Battle), redenumit, în anul 2018, „operații multidomeniu” și prezentat în Pamphlet 525-3-2 *The US Army in Multi-Domain Operations 2028*. Conceptul a fost construit „*pe baza doctrinei armatei americane din anii '80 «Bătălia Aero-Terestră», conturată ca răspuns la amenințarea reprezentată de Armata Sovietică în teatrul european*” la acel moment (Leon 2021, 92).

La nivelul armatei britanice, în 2020 se aduce în discuție conceptul „integrare multidomeniu”, văzut drept „*postarea capabilităților militare în concordanță cu alte instrumente naționale de putere, aliați și parteneri; configurată să perceapă, să înțeleagă și să prevină amenințările în timp optim, pe toate domeniile operaționale și nivelurile de război*” (UK Ministry of Defence 2020, 3). Ulterior, în 2021, se dezvoltă integrarea multidomeniu în „conceptul de operare integrată” (UK Ministry of Defence 2021), văzut ca modalitate de contracarare a strategiilor adversarilor, menite „*să submineze coeziunea, să erodeze reziliența economică, politică și socială și să concureze pentru avantaje strategice în regiuni cheie ale lumii*” (UK Ministry of Defence 2021, 3).

În literatura de specialitate, există autori care susțin că noua concepție privind organizarea confruntării cu adversarul are la bază trei principii fundamentale:

postarea calibrată a forțelor obținută prin combinarea poziționării lor cu capacitatea de a le manevra pe distanțe strategice; existența unor structuri de forțe de tip multidomeniu care să aibă capacitatea, capabilitatea și rezistența necesare pentru a putea opera în mai multe domenii în situații volatile; convergența efectelor, obținută prin integrarea rapidă și continuă a capabilităților în toate domeniile fizice, precum și în spațiul nonmaterial electromagnetic, informațional și psihic (Milley 2018, 17-24) care, susțin alți autori, „rezolvă problema domeniilor contestate și amenințările Anti-Acces/Aerial Denial (A2/AD), prezentate de operațiunile chineze și ruse pe perioade de conflict” (Garn 2019, i).

Domeniile cheie care trebuie luate în considerare pe câmpul de luptă multidomeniu sunt atributele culturale, tehnologice și militare care modelează operațiile multidomeniu, dilemele etice, create de tehnologiile emergente, inclusiv cele cauzate de punerea în aplicare a tehnologiilor disruptive, dar și implicațiile operaționale și strategice ale acțiunilor militare în mediile urbane dense.

Este evident că această nouă paradigmă în care are loc confruntarea în operațiile militare implică nevoia regândirii modalităților de sincronizare a acțiunilor militare cu cele nonmilitare, în sensul identificării de soluții adecvate problemelor de factură cinetică și noncinetică ce pot apărea în fiecare dintre domeniile de confruntare, urmărind, deopotrivă, atingerea obiectivelor militare operaționale, a celor care vizează susținerea, asigurarea și protecția multidimensională a forțelor, dar și a populației civile, a mediului, bunurilor de patrimoniu cultural și a diferitelor categorii de persoane care trebuie să beneficieze de tratamentul adecvat, conform principiilor și normelor dreptului internațional umanitar.

Eforturi naționale în direcția conceptualizării reglementării operațiilor multidomeniu

România s-a aliniat eforturilor statelor lumii, întreprinse în domeniul juridic în plan atât legislativ, cât și instituțional, valorificând *„tradițiile umanitare ale poporului român, în general, ale forțelor armate, în special, precum și experiența acumulată de structurile cu răspundere în acest domeniu, în mod deosebit ca urmare a participării la diferite misiuni internaționale”* (Guvernul României 2005, Preambul).

Răspunzând în manieră specifică dezideratelor care derivă din conceptul de operații multi-domeniu pe care să se impună în cadrul NATO, Strategia militară a României introduce conceptul de operare **Forța întrunită integrată**, pe baza căruia *„Forțele Armate ale României, în format interinstituțional extins, își vor îndeplini misiunile și sarcinile stabilite”* (Ministerul Apărării Naționale 2021b, 26). De asemenea, în Carta Albă a Apărării se face referire, printre cerințele specifice pentru Armata României, la un *„proces de decizie performant, sistem de comandă-control eficient și dezvoltarea capabilităților întrunite și multidomeniu de răspuns”* (Ministerul Apărării Naționale 2021a, 32).

Totuși, așa după cum remarcă și specialiștii militari români, „*operația multidomeniu se referă, pe lângă aspectele clar delimitate a fi militare convenționale, și la aspectele de ordin neconvențional, acesta fiind, de fapt, și unul dintre motivele pentru care s-a distanțat la nivel doctrinar și conceptual de operația întrunită*” (Cucinschi 2021, 144).

Operațiile multidomeniu se desfășoară pe parcursul a trei faze de operare: competiție, criză și conflict armat. Acestea abordează provocarea concurenților care folosesc capacități stratificate la distanță pentru a descuraja, solicitând României și partenerilor și aliaților săi „să utilizeze capacități terestre pentru a elimina sau diminua amenințările provenite din rețelele de informații, supraveghere și recunoaștere inamice” (DefenceNews 2022).

La nivelul Armatei României, așa după cum prezintă specialiștii militari români, „dezvoltarea conceptului MDO este încă în fază de studiere și aprofundare doctrinară, urmând a fi implementat în perioada 2026 - 2032, pe timpul celei de-a doua etape a Programului pentru transformarea Armatei României până în 2040 – implementarea noilor tehnologii și reorganizarea forțelor armate pentru acțiuni multidomeniu. Până la finele primului trimestru al anului 2022, la nivelul Ministerului Apărării Naționale s-au luat măsuri de participare a experților și cercetătorilor științifici la diferite activități organizate în domeniul operațiilor multidomeniu și s-au organizat și desfășurat unele evenimente științifice pentru analiza doctrinară a necesității realizării unui astfel de concept” (Ioniță 2022, 72). Așadar, spre diferență de alte state, precum SUA sau Regatul Unit al Marii Britanii, care au trecut la faza de implementare a conceptului, România înregistrează o evoluție mai lentă, care se datorează cu prioritate necesității „dezvoltării unor capacități întrinite și multidomeniu de răspuns” (Ministerul Apărării Naționale 2021a, 32) care folosesc tehnologii avansate, precum „cele încorporate în mai multe aplicații militare, respectiv: intelligence, supraveghere și cercetare (ISR), logistică, operații cibernetice, comandă și control (C2), vehicule semiautonomă și autonome” (Ioniță 2022, 43). De asemenea, instruirea și pregătirea pentru operațiuni multidomeniu constituie, fără îndoială, o provocare pentru Armata României, mai ales încercând să țină pasul cu dezvoltările aliaților și ale partenerilor, ca și ale potențialilor adversari. Realitatea arată că este incredibil de dificil să aduni personal și active aeriene, terestre, navale și spațiale într-un mediu securizat cibernetic, cu atât mai mult când acest lucru trebuie făcut rapid, consistent și eficient din punctul de vedere al costurilor.

Concluzie

Regulile războiului s-au schimbat, iar odată cu apariția conflictelor hibride, în multe situații, rolul mijloacelor nonmilitare în atingerea obiectivelor politice și strategice a crescut și, în multe cazuri, acestea au depășit puterea armelor în eficiența lor. Astfel, și focalizarea în ceea ce privește metodele de luptă aplicate în conflict, s-a modificat, în direcția utilizării pe scară largă a politicilor economice, informaționale, umanitare și a altor măsuri nonmilitare.

Conceptul de operații multidomeniu a ajuns să domine standardele militare, limbajul discuțiilor legate de apărare, documentele conceptuale și articolele de opinie fiind văzute ca soluție integratoare și cuprinzătoare de folosit pentru apărarea națională și colectivă în fața amenințărilor hibride. Conceptul de operații multidomeniu creează și multiresponsabilități juridice și morale, izvorâte din specificitățile aplicării acestui drept în acțiunile desfășurate în manieră integrată în domeniile respective, ceea ce face necesară mai buna contextualizare a principiilor și normelor dreptului conflictelor armate, în raport cu noile provocări ale conflictualității politico-militare și dezvoltarea formelor, metodelor și mecanismelor destinate reprimării încălcării acestor reglementări.

În ceea ce privește conflictele viitoare care vor implica folosirea tuturor celor cinci domenii de luptă (terestre, aeriene, maritime, spațiale și cibernetice), este din ce în ce mai important ca Armata României să continue să dezvolte și să desfășoare noi arme și tehnologii care ne vor asigura îndeplinirea cu succes a misiunilor viitoare în cadrul național și aliat. Pe scurt, trebuie să transformăm structura de forțe pentru a îndeplini cerințele viitoare de luptă.

Referințe

A patra convenție de la Haga. 1907. „Convenția privind legile și obiceiurile războiului pe uscat.” [https://www.arduph.ro/files/articles/Conven%C8%9Bia%20\(Regulamentul%20\)%20referitoare%20la%20legile%20%C5%9Fi%20obiceiurile%20r%C4%83zboiului%20pe%20terestru,%20Haga,%2018%20octombrie%201907.pdf](https://www.arduph.ro/files/articles/Conven%C8%9Bia%20(Regulamentul%20)%20referitoare%20la%20legile%20%C5%9Fi%20obiceiurile%20r%C4%83zboiului%20pe%20terestru,%20Haga,%2018%20octombrie%201907.pdf)

Congressional Research Service. 2022. “Defense Primer: Army Multi-Domain Operations (MDO).” November 21.

Cucinschi, Alexandru-Lucian. 2021. „Impactul operației multi-domeniu asupra strategiei militare.” *Gândirea Militară Românească* 144.

DefenceNews. 2022. “Multidomain operations concept will become doctrine this summer.” <https://www.defensenews.com/land/2022/03/23/multidomain-operations-concept-will-become-doctrine-this-summer/>.

Garn, Alex R. 2019. *Multi-Domain Operations: The Army’s Future Operating Concept for Great Power Competition*. Fort Leavenworth, KS: US Army Command and General Staff College.

Guvernul României. 2005. *Strategia națională a României de aplicare a dreptului internațional umanitar*. București.

Hedrick, Bryan. 2018. “First to Fight for the «Right»: The Ethical Dilemma Inherent Within the Multi-Domain Battle Concept.” *Small Wars Journal*. <https://smallwarsjournal.com/jrnll/art/first-fight-right-ethical-dilemma-inherent-within-multi-domain-battle-concept>.

Ioniță, Crăișor-Constantin. 2022. *Societatea postindustrială și inteligența artificială. Provocări și oportunități din perspectiva securității naționale și a NATO privind dezvoltarea conceptului operație multidomeniu*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Leon, Jose Diaz de. 2021. "Understanding Multi-Domain Operations in NATO." *The Three Swords Magazine* (NATO Joint Warfare Centre) (37): 91.

Milley, Mark A. 2018. "The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028." *TRADOC Pamphlet 525-3-1* i. <https://adminpubs.tradoc.army.mil/pamphlets/TP525-3-1.pdf>

Ministerul Apărării Naționale. 2021a. *Carta Albă a Apărării*. București.

—. 2021b. „Strategia militară a României.” București.

NATO Standardization Office. 2022. "AJP-01. Allied Joint Doctrine." https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1128191/AJP-01_EdF_V1.pdf.

Organizația Națiunilor Unite. 1945. *Carta Națiunilor Unite*. http://anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf

Retter, Lucia, Hall, Alex, James Black și Nathan Ryan. 2016. *The moral component of cross-domain conflict*. Cambridge: Rand Corporation.

UK Ministry of Defence. 2020. "Joint Concept Note 1/20 Multi Domain Integration." https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1014659/Integrated_Operating_Concept_2025.pdf

—. 2021. "IntegratedOperatingConcept." https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1014659/Integrated_Operating_Concept_2025.pdf

US Department of the Army. 2022. "FM 3.0. Operations." <https://irp.fas.org/doddir/army/fm3-0.pdf>

Uscoi, Nicolae și Gabriel Oprea. 1999. *Introducere în Dreptul Internațional Umanitar*. București: Editura Cartega.

Militarii, protecția datelor personale și jurnalismul detractor. Legislație și jurisprudență (partea întâi) *The military, personal data protection and detractor journalism. Legislation and jurisprudence (part one)*

Lt. Armand MACIU*

Gen.-mr. (r) Florin MACIU**

*Ministerul Apărării Naționale
e-mail: armandmaciu@yahoo.ro

*Ministerul Apărării Naționale
e-mail: fmaciu@yahoo.com

Abstract

Puține drepturi fundamentale sunt absolute. Aceasta înseamnă că exercițiul celorlalte, care sunt relative, poate fi, uneori, restrâns, îngrădit, limitat. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal intră în această ultimă categorie; această realitate juridică trebuie luată în considerare, în raport cu funcția pe care acest drept o îndeplinește în societate și echilibrat cu alte drepturi fundamentale, în conformitate cu principiul proporționalității. Am văzut și vom vedea, în continuare, că dreptul la protecția datelor personale și cel la o viață privată pot intra în divergență, coliziune, litigiu cu libertatea de exprimare, un alt drept fundamental, care are două ramuri, libertatea de a informa și cea de a fi informat. În această privință, ne-au stabilit norme Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Only a few fundamental rights are absolute. This means that the exercise of the others, which are relative, can be, sometimes, limited. Personal data protection belongs to this category; here, we must judge the right in relationship with the function that it fulfils in society and we have to balance it with the other fundamental rights, according to the principle of proportionality. We have been seeing that the right to private and family life, including the protection of personal data, on one hand, could collide with another fundamental right that has two branches – liberty of expression with the right to inform and to be informed, on another hand. The European Court of Human Rights and The Court of Justice of the European Union have taught us regulations in this respect.

Cuvinte-cheie:

drepturi fundamentale; conflict; proporționalitate; CEDO; CJUE; viață privată; protecția datelor personale; libertatea de exprimare.

Keywords:

fundamental rights; conflict; proportionality; ECHR; CJEU; private life; protection of personal data; freedom of expression.

Motto: Viața personală nu se așterne pe covorul roșu, în lumini de reflectoare ca să n-o calce unii în picioare.

Michelle Rosenberg

Dezvoltarea științei și a tehnologiei și varietatea de modalități sofisticate de comunicare au dezvăluit și amplificat setea lumii de a primi și transmite informații. Mulți vor să-și lărgească sfera de cunoștințe, să-și explice cât mai multe fenomene, alții, din motive corecte ori doar din dorința de a deveni cunoscuți și recunoscuți, simt datoria de a disemina știri, idei, povești. Dacă omenirea va evolua spre un viitor ca acela descris de Frank Herbert în seria Dune¹, unde dispar roboții și computerele, probabil că ceea ce analizăm noi acum va cădea în desuetudine. Până când se vor profila caracteristicile unui viitor de genul Dune, noi întrezărim, mai degrabă, o lume de tipul celei zugrăvite de Isaac Asimov², unde există roboți, dispozitive electronice fără cabluri, mâncare preparată, păstrată la congelator și reîncălzită, și o omenire plictisită.

În lumea dominată de computer și internet, ne permitem și noi să anticipăm ceva ușor de ghicit: cea mai mare parte a populației va dori să știe multe amănunte intime despre alții, dar, cu excepția amatorilor de exhibiții, aceștia nu vor exploda de bucurie că lumea le cunoaște cele mai mici secrete. Autoritățile vor depune eforturi pentru a proteja viața privată, iar jurnaliștii, cu mici excepții, vor profita, cu pragmatism și fără prea multe scrupule, din răspândirea pe planetă a diverselor știri, dintre care multe se vor referi la date personale. Instanțele de judecată vor fi zăpăcite cu spețe încălcate, în care este dificil să deosebești binele de rău, fiind anevoios, dar și delicat să faci dreptate când toți au dreptatea lor.

Din această lume fac parte și militarii, cu grade și funcții mai mici ori mai mari. Așa după cum s-a stabilit cu mult timp în urmă, **militarii sunt cetățeni în uniformă**, ceea ce presupune că, în pofida unor excepții în legătură cu exercițiul unor drepturi și cu exigențele privind unele obligații, trebuie să se bucure și ei de protecția drepturilor fundamentale. Chiar dacă sunt persoane publice, nu toată viața lor este publică, nici măcar cea de la serviciu.

A. CEDO și CJUE, arbitri internaționali ai unei veșnice confruntări între exercițiul dreptului la viața privată și, implicit, protecția datelor personale, pe de o parte, și libertatea de expresie, pe de altă parte

Articolul nostru va face referire la cauze rezolvate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, mai departe CEDO, sau de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în continuare CJUE. Cu scopul de a evita unele confuzii, nedumeriri, neclarități, cu riscul de a veni cu elemente superflue, vom face câteva precizări succinte, minime.

¹ Dune este un roman science-fiction, scris de Frank Herbert și apărut în anul 1965. Vezi [https://ro.wikipedia.org/wiki/Dune_\(roman\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Dune_(roman))
² Isaac Asimov a fost un scriitor american. Vezi https://ro.wikipedia.org/wiki/Isaac_Asimov.

CEDO, cu sediul la Strasbourg, judecă plângerile în materia drepturilor omului, provenite din statele membre ale Consiliului Europei. Aceasta este o organizație internațională, interguvernamentală și regională, care reunește toate statele democratice ale Uniunii Europene, precum și alte state din centrul și estul Europei. Misiunea CEDO este să vegheze la respectarea prevederilor *Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, denumită în continuare Conv. EDO, intrată în vigoare la 3 septembrie 1953, și a Protocoalelor suplimentare de către statele semnatare.

CJUE își are sediul în Luxemburg și este organul juridic suprem al Uniunii Europene. *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, mai departe Carta, a fost proclamată la data de 7 decembrie 2000. Carta reunește într-un singur text ansamblul drepturilor civice, politice, economice și sociale ale cetățenilor europeni și ale tuturor celor care locuiesc pe teritoriul Uniunii. Uniunea Europeană și Consiliul Europei au anumite lucruri comune, anumite suprapuneri, fiindcă la baza multor principii generale ale legislației Uniunii Europene, stau prevederi din Conv. EDO, care au constituit și fundamentul Cartei ([UK in a changing Europe 2020](#); [Wikipedia 2021](#)). CJUE a susținut, prin deja celebrul, acum, Punct de vedere 2/13 (2014) [Opinion 2/13 (2014)] că Uniunea Europeană nu poate adera la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, această idee fiind incompatibilă cu tratatele UE ([Wikipedia, fără an](#)).

B. Regulile de desfășurare a conflictului

Iată câteva reglementări esențiale pentru comentariile de mai jos:

Cu privire la dreptul la viață intimă, Conv. EDO consfințește, la art. 8, paragraful 1, dreptul la respectarea vieții de familie: „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale”. Același lucru este prevăzut și în Cartă, la art. 7. La art. 8, Carta tratează protecția datelor cu caracter personal. Constituția României, la art. 26 – Viața intimă, familială și privată, stipulează, la alineatul (1) că „autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.” Există și articole, în legea fundamentală, care se referă la inviolabilitatea domiciliului și la secretul corespondenței.

Ocrotirea datelor personale, în opinia noastră, și nu numai, este o componentă provenită din dreptul la respectarea vieții private.

Art. 10 al Conv. EDO reglementează libertatea de exprimare. Între altele, se dispune că: „1 Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere(...)”. Carta protejează același drept, la art. 11, alineatul 1, folosind aceeași terminologie. Constituția României menționează, la art. 30 – Libertatea de exprimare, că „(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de

orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile(...)”. Același articol conține și alineate care protejează demnitatea persoanelor și proclamă prohibirea instigării la ură „(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine. (7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri”. La art. 31 – Dreptul la informație, se stabilește că „dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”.

Atunci când indivizii abuzează de acest drept – libertatea de exprimare –, ei pot afecta exercițiul altor drepturi fundamentale, cum ar fi respectarea demnității umane, dreptul la viață privată, dreptul la protecția datelor personale, dreptul de autor. În aceste situații, se impun stabilite îngrădiri. Astfel, societățile realizează echilibrul și armonia practicării drepturilor fundamentale. Amintim că există o dispoziție relevantă în acest sens în Conv. EDO, la art. 10, care se referă chiar la libertatea de exprimare. Iată paragraful 2: „Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”. În aceeași ordine de idei, Constituția României, fără a se referi în mod special la libertatea de exprimare, la art. 53, prevede posibilitatea limitării exercițiului unor drepturi.

C. Scurtă introducere în domeniul datelor personale și al prelucrării lor

Pe parcursul articolului nostru, vom menționa sau vom face referire, destul de mult, la expresiile *date cu caracter personal* și *prelucrarea* acestora. Este bine să ne amintim, chiar din capul locului, semnificația juridică a acestor sintagme, așa cum ne-o oferă *Regulamentul (UE) 216/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE* (Regulamentul general privind protecția datelor, denumit de noi RGPD): „Art. 4: Definiții – În sensul prezentului regulament: 1. «date cu caracter personal» înseamnă orice informații privind o persoană fizică identificată sau identificabilă («persoana vizată»); o persoană fizică identificabilă este o persoană care poate fi identificată, direct sau indirect, în special prin referire la un element de identificare, cum ar fi un nume, un număr de identificare, date de localizare, un identificator online, sau la unul sau mai multe elemente specifice, proprii identității sale fizice, fiziologice, genetice, psihice, economice, culturale sau sociale;

2. «prelucrare» înseamnă orice operațiune sau set de operațiuni efectuate asupra datelor cu caracter personal sau asupra seturilor de date cu caracter personal, cu sau fără utilizarea de mijloace automatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, structurarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, divulgarea prin transmitere, diseminarea sau punerea la dispoziție în orice alt mod, alinierea sau combinarea, restricționarea, ștergerea sau distrugerea(...).”

Pentru a ne da seama de modul de interpretare a acestor reglementări, dacă mai este nevoie, oferim, spre exemplificare, un caz devenit celebru în lume, judecat de CJUE. Este vorba despre **Cauza Bodil Lindqvist C-101/01** (Institutul European din România 2003; InfoCuria Case-law 2003), din 2003. Ilustra, de atunci încolo, doamnă Lindqvist, din Suedia, în anul 1998 a creat, acasă, la computerul propriu, un site pe internet, care conținea informații despre ea și alți colegi ai săi din parohie (nume, prenume, ocupații, pasiuni, numere de telefon etc.), fără să îi informeze și să le ceară consimțământul. Totul cu bune intenții, cu dezinvoltură și, zicem noi, cu ceva naivitate.

Această activitate, aparent candidă, inocentă, a devenit caz penal, iar CJUE a trebuit să răspundă la anumite întrebări lămuritoare. Aceasta s-a pronunțat fără echivoc: ceea ce a făcut doamna respectivă reprezintă o încălcare a reglementărilor în vigoare. Atunci, s-a tras un semnal de alarmă, s-a pus o piatră de hotar în activitatea oamenilor din UE, dar și din toată lumea. În mod sigur, mulți s-au întrebat câți dintre noi, zilnic, oră de oră, încălcăm cu nonșalanță reglementările referitoare la protecția datelor personale.

D. Mostre de jurisprudență în domeniu, aplicabile și în cazul militarilor

Nici nu ne dăm seama câteodată cât de inflexibil trebuie să fie protejate drepturile noastre referitoare la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței, în calitate de cetățeni ai unui stat care a ratificat, în 1994, Conv. EDO, acest catalog al drepturilor fundamentale, elaborat de Consiliul Europei, semnat, la 4 noiembrie 1950, la Roma.

Vom veni cu câteva exemple luate din jurisprudența CEDO, pentru a ilustra cât mai sugestiv că problematica este tratată cu seriozitate și meticulozitate la Strasbourg, iar ceea ce se decide acolo rămâne, de obicei, un element de referință pentru viitoarele cazuri care se înscriu pe rolul acestei instanțe, pe rolul CJUE ori pe cel al instanțelor interne ale fiecărui stat al Consiliului Europei. Trebuie, însă, să ținem cont că aria de dezbateră este vastă, cu multe domenii și destule cazuri specifice, rezolvate atât pozitiv, cât și negativ, toate fiind reprezentative într-un fel sau altul. Chiar și din cazurile în care nu s-a dat dreptate reclamanților, se pot reține multe aspecte importante, de avut în vedere în viața de zi cu zi.

D 1. Referitor la starea de sănătate

Începem exemplificarea cu informațiile privind *starea de sănătate*. Informațiile de natură medicală intră în aria de aplicare a dreptului fundamental la viață privată și de familie. Respectarea caracterului confidențial al informațiilor referitoare la starea de sănătate a unei persoane fizice trebuie să constituie o regulă juridică de bază în legislațiile tuturor statelor semnatare ale Convenției. Acest principiu este benefic atât persoanei vizate, cât și celor care prestează serviciul medical. În acest sens, legislația națională trebuie să conțină garanții adecvate pentru a evita orice comunicare sau divulgare de date cu caracter personal referitoare la starea de sănătate (Constantin 2020).

În RGPD, „date privind sănătatea înseamnă date cu caracter personal legate de sănătatea fizică sau mentală a unei persoane fizice, inclusiv prestarea de servicii de asistență medicală, care dezvăluie informații despre starea de sănătate a acesteia”. Conform acestui act normativ european, prelucrarea unor astfel de date este interzisă, cu unele excepții care au în vedere situații ieșite din comun (a se vedea art.9). Pentru a înțelege mai bine la ce s-a gândit legiuitorul, facem apel și la punctul 35 din considerente: aici, se menționează că informațiile pot fi despre starea de sănătate fizică sau mentală trecută, prezentă sau viitoare a persoanei vizate. Informațiile pot să fie colectate în cadrul înscrierii persoanei la serviciile de asistență medicală sau în cadrul acordării serviciilor respective; ele includ „un număr, un simbol sau un semn distinctiv atribuit unei persoane fizice pentru identificarea singulară a acesteia în scopuri medicale; informații rezultate din testarea sau examinarea unei părți a corpului sau a unei substanțe corporale, inclusiv din date genetice și eșantioane de material biologic; orice informații privind, de exemplu, o boală, un handicap, un risc de îmbolnăvire, istoricul medical, tratamentul clinic sau starea fiziologică sau biomedicală a persoanei vizate, indiferent de sursa acestora(...)”.

Într-o viziune utopică, în armată nici n-ar trebui să discutăm acest subiect, deoarece toți suntem gata de luptă, ați mental și fizic. Din păcate, există spitale și policlinici militare care pot confirma că lucrurile nu stau chiar așa, iar cetățenii în uniformă, ca orice oameni, au avut, au sau vor avea diverse afecțiuni ale sănătății, așa după cum este normal. Se întâmplă și în acest mediu, dominat de regulamente, încălcări ale protecției datelor despre sănătate? Să se pronunțe cititorii. Noi afirmăm numai că bârfele, glumele „bune” sau proaste, invidia și alte asemenea metehne pot să existe.

³ Reclamantul se plângea în special de prezentarea în fața instanțelor și utilizarea de către acestea a unor documente din dosarul său medical, în contextul unei proceduri de divorț, fără consimțământul său și fără desemnarea unui expert medical în acest sens.

Un caz elocvent, din multe altele, este **L.L. împotriva Franței (7508/02)**³, rezolvat la 10 octombrie 2006. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 din Conv. EDO, constatând că ingerința în exercitarea dreptului reclamantului la respectarea vieții private nu a fost justificată, având în vedere importanța fundamentală a protejării datelor cu caracter personal. S-a constatat, de asemenea că legislația internă pe această temă era insuficientă (European Court of Human Rights 2019).

O speță mai recentă este **Mockute împotriva Lituaniei (66490/09)**⁴, în care hotărârea s-a pronunțat la 27 februarie 2018. Curtea a constatat încălcarea art. 8 din Conv. EDO. Pe fond, s-a considerat, în primul rând, că, pentru analizarea susținerilor reclamantei cu privire la încălcarea dreptului său la viață privată, este suficient că a existat o divulgare de către medicul psihiatru din cadrul spitalului de stat a informațiilor legate de reclamantă, către jurnaliști și mama sa ([Bogdan și Micu 2018](#)).

Mai nou, avem și un exemplu autohton, cauza **Frâncu împotriva României (69356/13)**⁵, soluționat la 13 octombrie 2020. Aici, Curtea recunoaște că protecția confidențialității datelor medicale, care vizează interesul pacientului, dar și interesul colectivității, în ansamblu, poate uneori să pălească în fața necesității investigării anumitor fapte penale, a urmăririi autorilor acestora. Cu toate acestea, Curtea constată că, prin respingerea cererii reclamantului de a se declara ședință secretă, Curtea de Apel a permis prezența publicului la audieri și luarea la cunoștință de către public a informațiilor din documentele depuse la dosar privitoare la starea de sănătate a reclamantului. Așadar, Curtea de Apel s-a aflat la originea difuzării în presă a informațiilor confidențiale privind starea de sănătate a reclamantului. Curtea a considerat că, în circumstanțele din speță, ingerința în exercitarea dreptului reclamantului la respectarea dreptului la viață privată nu s-a bazat pe motive pertinente și suficiente și nu a fost proporțională cu scopul vizat. În consecință, art. 8 din Convenție a fost încălcat ([European Court of Human Rights 2020](#)).

Noi am spune că niciodată nu trebuie să fi mai dur decât trebuie, chiar dacă poți. Rezultatul era același.

D 2. Referitor la monitorizarea utilizării calculatorului de către angajați

Abordăm, acum, *monitorizarea utilizării calculatorului de către angajați*. Interesant domeniu, mai ales că mulți dintre noi consideră just ca, atunci când lucrezi cu computerul unui angajator, acesta din urmă are tot dreptul să supravegheze, în ascuns, modul în care exploatezi mijlocul de muncă pus la dispoziție. Începem cu **Bărbulescu împotriva României (61496/08)**⁶, rezolvat la 5 septembrie 2017.

Curtea a reținut că instanțele naționale au omis, pe de o parte, să verifice, în special, dacă reclamantul fusese avertizat în prealabil de către angajatorul său cu privire la posibilitatea de a-i fi monitorizate comunicările, și, pe de altă parte, nu au ținut seama de faptul că acesta nu fusese informat nici cu privire la natura sau amploarea monitorizării la care a fost supus, nici cu privire la gradul de intruziune în viața privată și în corespondența acestuia. În plus, acestea nu au stabilit, în primul rând, motivele concrete care au justificat instituirea măsurilor de monitorizare, în al doilea rând, dacă angajatorul ar fi putut să pună în aplicare măsuri mai puțin invazive pentru viața privată și corespondența reclamantului și, în al treilea rând, dacă era posibil ca

⁴ Reclamanta a susținut că dreptul său la viață privată a fost încălcat prin aceea că un spital psihiatric de stat, unde aceasta fusese tratată pentru anumite probleme mintale, a dezvăluit informații despre viața sa privată unor jurnaliști, precum și mamei acesteia. Deși identitatea reclamantei nu a fost divulgată în cadrul acestei emisiuni, au fost totuși prezentate informații privind diagnosticul stabilit de medici, faptul că aceasta studiasse în străinătate, precum și faptul că era tratată la Spitalul Psihiatric din Vilnius, detalii pe baza cărora identitatea reclamantei putea fi stabilită (cel puțin de către unele persoane).

⁵ Reclamantului, un primar acuzat de corupție, i s-a refuzat cererea de a fi examinat în privat, pe motiv că dezvăluirea în ședință publică a informațiilor privind starea lui medicală i-ar încălca dreptul la viață privată.

⁶ O societate privată a concediat un salariat – reclamantul – ulterior monitorizării comunicațiilor sale electronice și accesării conținutului acestora. Reclamantul se plângea că decizia angajatorului său s-a întemeiat pe o încălcare a vieții sale private și că instanțele naționale nu i-au protejat dreptul la respectarea vieții private și a corespondenței. Regulamentul de ordine interioară nu conținea nicio mențiune privind posibilitatea angajatorului de a monitoriza comunicările angajaților săi.

accesul la conținutul comunicărilor să fi avut loc fără știrea acestuia. Curtea a considerat că autoritățile naționale nu au protejat în mod corespunzător dreptul reclamantului la respectarea vieții sale private și a corespondenței sale și că, prin urmare, nu au asigurat un echilibru just între interesele aflate în joc. Prin urmare, a fost încălcat art. 8 din Convenție ([Institutul European din România 2017](#)).

În armată există un întreg aparat care se ocupă de administrarea lucrului cu computerul, de accesul la internet, de protecția informațiilor de tot felul, pe baza unor reguli, cuprinse în cărți voluminoase. Sunt și multe computere cu personal care le deservește, așa că este posibil să se întâmple și abateri de toate felurile, incluzând pe cele de protecție a datelor personale. Îndemnăm pe cei care au o anumită putere de decizie în acest domeniu să studieze cazul respectiv, și nu numai pe acesta, în amănunt, și, eventual, dacă se impune, să dispună măsuri.

⁷ Reclamantul se plângea în special că angajatorul său a deschis, în absența sa, fișiere personale, stocate pe hard-diskul calculatorului său de lucru. Acesta a fost concediat de către Societatea Națională a Căilor Ferate Franceze, după ce, în urma ridicării calculatorului său de lucru, în acesta au fost găsite fișiere pornografice și certificate falsificate, întocmite pentru terți.

Un alt caz pe aceeași tematică este **Libert împotriva Franței (588/13)**⁷, în care Curtea s-a pronunțat la data de 22 februarie 2018. În această cauză, s-a stabilit că, exceptând un risc sau un eveniment special, angajatorul nu putea să deschidă fișierele identificate de salariat ca fiind personale pe hard-diskul calculatorului pus la dispoziția sa decât în prezența acestuia din urmă sau după ce acesta fusese informat în mod corespunzător. Deci, cam asta ar trebui să fie regula, înțelegem noi. Cu toate acestea, Curtea a adăugat că dosarele și fișierele create de un salariat cu ajutorul instrumentului informatic care i-a fost pus la dispoziție de către angajator pentru a-și desfășura activitatea erau prezumate ca având caracter profesional, astfel încât angajatorul putea avea acces la acestea, fără a fi necesară prezența angajatului. Prin urmare, din dreptul pozitiv, astfel după cum era stabilit la momentul faptelor, reieșea că angajatorul putea, în aceste limite, să deschidă fișierele de pe calculatorul de serviciu al unui angajat. Aici, nu a fost încălcat dreptul la viață privată ([Institutul European din România 2018](#)).

Cazul în care angajatul identifica fișierele drept *personale* ar fi constituit excepția în care angajatorul nu ar fi avut voie să le cerceteze, fără prezența angajatului, concluzionăm noi. Dar angajatul nu a fost prezent la investigarea computerului, el fiind suspendat din funcție, ca urmare a începerii urmăririi penale pentru un denunț calomnios. Procedura a condus, câteva luni mai târziu, la netrimiterea în judecată.

D 3. Referitor la măsurile de supraveghere

Un domeniu vast în care se poate face analiza violării dreptului la viață privată este cel al *măsurilor de supraveghere*. Acestea îmbracă diferite forme, în funcție de dezvoltarea noilor tehnologii și a ariei ori sectorului de referință. Avem, aici, un număr suficient de cazuri pentru a concura cu poveștile

depășate de iscusita Șeherezada de-a lungul a o mie și una de nopți. Vorbim despre interceptarea comunicărilor, limitarea secretului corespondenței, al trimiterilor poștale și al telecomunicațiilor, supravegherea apelurilor telefonice, inițiate din locuri profesionale, poșta electronică și consultarea internetului, supravegherea folosirii sistemelor de mesagerie electronică, instalarea de microfoane de către poliție într-un spațiu privat, în cadrul unei informații judiciare, sonorizarea locurilor de detenție, utilizarea unui dispozitiv de ascultare, instalat pe corpul unei persoane, înregistrarea video a unui reclamant la postul de poliție și difuzarea acestei secvențe la televizor, urmărirea prin GPS, păstrarea amprentelor digitale și a datelor ADN, precum și percheziția și ridicarea fișierelor electronice și a mesajelor electronice din sistemul informatic ([European Court of Human Rights 2021](#)).

Ne limităm la a prezenta un singur caz, **Vetter împotriva Franței (59842/00)**⁸, soluționat la 31 mai 2005, având în vedere că scopul nostru este de a demonstra amploarea, conștiinciozitatea, rigurozitatea și imparțialitatea cu care, la nivelul CEDO, este tratat dreptul la viață privată, și nu de a prezenta jurisprudența CEDO pe acest subiect bogat. În acest caz, Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 din Convenție, constatând că dreptul francez nu indica suficient de clar întinderea și modul de exercitare a puterii discreționare a autorităților în privința dispozitivelor de ascultare ([Țărnă 2021](#)). Cât timp legea internă care permitea supravegherea secretă a unei persoane nu cuprindea niciun mecanism de control și nicio garanție contra abuzului, Curtea nu putea accepta situația ([LegeAZ 2005](#)). Iată un exemplu în care nu se aplică vestitul dicton „scopul scuză mijloacele”. Până și asasinii au drepturile lor fundamentale și acestea sunt protejate în țările democratice.

Din nou, încurajăm pe cei cărora le stă în putere să dispună studierea unor astfel de cazuri și să tragă concluzii, ca să optimizeze anumite reglementări în armată ori să stopeze unele practici, dacă ele există.

E. Armonizarea exercițiului dreptului la viață privată cu acela al libertății de exprimare

Trebuie, însă, avut în vedere că puține drepturi fundamentale sunt absolute. Aceasta înseamnă că exercițiul celorlalte, care sunt relative, poate fi, uneori, restrâns, îngrădit, limitat. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal intră în această ultimă categorie; această realitate juridică trebuie luată în considerare în raport cu funcția pe care o îndeplinește în societate și echilibrat cu alte drepturi fundamentale, în conformitate cu principiul proporționalității⁹, pe care l-am mai menționat. Am văzut și vom observa, în continuare, că dreptul la protecția datelor personale și cel la o viață privată pot intra în divergență, coliziune, litigiu cu libertatea de exprimare, alt drept fundamental care are două ramuri, libertatea de a informa și cea de a fi informat.

⁸ În urma descoperirii corpului unei persoane care prezenta plăgi prin împușcare, poliția, suspectând că reclamantul a săvârșit omorul, a instalat dispozitive de ascultare într-un apartament pe care acesta îl vizita în mod regulat.

⁹ Iată unul dintre considerentele adoptării RGDP: (4) Prelucrarea datelor cu caracter personal ar trebui să fie în serviciul cetățenilor. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal nu este un drept absolut; acesta trebuie luat în considerare în raport cu funcția pe care o îndeplinește în societate și echilibrat cu alte drepturi fundamentale, în conformitate cu principiul proporționalității. Prezentul regulament respectă toate drepturile fundamentale și libertățile și principiile recunoscute în cartă astfel cum sunt consacrate în tratate, în special respectarea vieții private și de familie, a reședinței și comunicațiilor, a protecției datelor cu caracter personal, a libertății de gândire, de conștiință și de religie, a libertății de exprimare și de informare, a libertății de a desfășura o activitate comercială, a dreptului la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil, precum și a diversității culturale, religioase și lingvistice.

Pentru că esența profesiei de jurnalist este de a aduce la cunoștința publicului știri, adică informații despre evenimente curente, incluzând tendințe, rezultate și persoane, practicanții din acest domeniu sunt în primele rânduri ale celor care se lovesc de zidul legal care protejează persoanele în ceea ce privește viața lor intimă, datele lor personale. Noi afirmăm că jurnaliștii pot fi considerați cel puțin dezamăgiți de normele potrivnice, dacă nu revoltați împotriva regulilor cărora trebuie să se supună, în această privință, fiindcă dezvăluirea unor astfel de noutăți le asigură existența, le aduce faima și recunoașterea pe un plan cât mai larg. Majoritatea oamenilor este avidă de știri prezentate corect, imparțial, neutru, dar și de cele condimentate, spectaculoase, chiar scandaloase, care ne scot din monotonia zilei, din platitudinea în care am muncit la serviciu, din banalitate și rutină.

F. Jurnalismul și linia (fină) dintre deontologie adevărată și succes bazat pe lipsa de scrupule

F 1. Jurnalistul elvețian Arnaud Bédar și „violarea” libertății de exprimare

Studiem mai pe îndelete un caz care să ne facă să înțelegem punctul de vedere al unui jurnalist. Poate nu caracterizează toți jurnaliștii, dar înclinăm să credem că e valabil pentru o parte dintre ei. Pentru aceasta, am ales cauza **Bédar împotriva Elveției (56925/08)**¹⁰, cu hotărârea pronunțată la 29 martie 2016. Reclamantul era de profesie jurnalist. La 15 octombrie 2003, acesta a publicat, în revista săptămânală *L'Illustré*, un articol intitulat *Tragedie pe Grand-Pont din Lausanne – versiunea șoferului iresponsabil – interogatoriul șoferului nebun (Drame du Grand-Pont à Lausanne – la version du chauffard – l'interrogatoire du conducteur fou)*. Articolul în cauză se referea la procesul penal îndreptat împotriva lui M. B., un conducător auto care fusese arestat preventiv pentru că a intrat cu viteză într-un grup de pietoni, înainte de a se arunca de pe podul Grand-Pont din Lausanne, la 8 iulie 2003. Acest incident a provocat multe emoții și controverse în Elveția.

Deci, o cursă nebunească, un accident groaznic, pe care-l putem califica drept masacru, un șofer de origine algeriană, multe victime și o Elveție răscolită, cutremurată de tragedia întâmplată. Cum putea domnul Bédar să nu valorifice la maximum comoara pe care pusese mâna¹¹ – informații extrem de valoroase despre ancheta penală, când o întreagă populație tulburată, chiar zguduită, dorea să cunoască totul despre carnagiu, iar el avea șansa carierei lui să devină celebru ca fiind cel ce reușise să prezinte lumii știrile cele mai interesante: interogatorii, declarații ale medicului, comportamentul arestatului și alte amănunte nu numai intime despre acesta, dar și calificate de legislație ca fiind secrete? Foarte posibil este ca jurnalistul să fi pus în balanță riscul divulgării, în opoziție cu ratarea

¹⁰ Jurnalistul elvețian Arnaud Bédar a fost acuzat că, în anul 2003, a publicat informații confidențiale dintr-un dosar penal privind împrejurările în care un șofer, aflat la volanul propriei mașini, a ucis trei persoane și a rănit alte opt. Informațiile publicate prezentau date din dosarul în curs. Procurorul de caz a formulat plângere împotriva jurnalistului, acuzându-l că a dezvăluit în presă informații nepublice, iar ziaristul a fost condamnat definitiv la o lună de închisoare. Jurnalistul s-a adresat CEDO, invocând că i s-a încălcat dreptul la libera exprimare, protejat de art.10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În luna iulie 2014, Curtea Europeană, cu majoritate de patru la trei, a decis că a existat o violare a art. 10 din Convenție. Statul elvețian a contestat hotărârea Curții.

¹¹ În cursul anchetei, a reieșit că una din părțile civile la procedura îndreptată împotriva lui M. B. fotocopiasse dosarul cauzei și ar fi pierdut un exemplar al acestuia într-un centru comercial. Ulterior, o persoană necunoscută l-ar fi adus la redacția revistei săptămânale în care apăruse articolul în cauză.

ocaziei de a deveni faimos, ilustru¹². În acest sens, Curtea reține că „nu s-a susținut că reclamantul ar fi obținut informațiile în litigiu în mod ilicit. Totuși, acest factor nu este în mod necesar hotărâtor în ceea ce privește aprecierea aspectului dacă reclamantul și-a respectat îndatoririle și responsabilitățile în momentul publicării acestor informații. Or, ... reclamantul, jurnalist de profesie, nu putea să ignore caracterul confidențial al informațiilor pe care intenționa să le publice. Pe de altă parte, acesta nu a contestat, în niciun moment, faptul că publicarea acestor informații ar putea să intre sub incidența art. 293 din Codul penal elvețian.”

¹² Bédard a susținut că, în calitatea pe care o avea, s-a simțit obligat să publice informațiile dobândite.

Tot Curtea trasează și câteva linii directoare pentru activitatea de jurnalist. Iată una: „garanția conferită de art. 10 jurnaliștilor în ceea ce privește relatările unor aspecte de interes general este supusă condiției ca aceștia să acționeze cu *bună-credință, pe baza unor fapte exacte*, și să furnizeze *informații fiabile și precise* în conformitate cu deontologia jurnalistică.” În acest caz, s-a reținut că „modul în care au fost citate extrasele din procesele-verbale de ascultare și au fost reproduse scrisorile trimise de inculpat judecătorului indicau motivația autorului articolului în litigiu, care se limitase la o relatare ce se încadra în sfera senzaționalului, singurul scop al modului său de operare fiind satisfacerea curiozității relativ malade, pe care orice persoană o poate simți în privința acestui tip de cauze. Luând cunoștință de acest articol foarte părtinitor, cititorul își forma o opinie și idei preconcepute, lipsite de orice obiectivitate, cu privire la măsurile care trebuiau adoptate de justiție în această cauză, fără cel mai mic respect pentru principiul prezumției de nevinovăție”.

Marea Camera, prin hotărârea pronunțată în data de 29 martie 2016, a statuat că nu a existat nicio violare a dreptului jurnalistului la libera exprimare și că publicarea unui articol de presă care reflecta exclusiv poziția uneia din părți, pe durata cercetărilor penale, risca să influențeze procesul în curs și justifica adoptarea de către stat a unor măsuri punitive împotriva ziaristului. Mai mult, „Curtea a constatat că pedeapsa aplicată jurnalistului pentru încălcarea secretului, orientată spre protejarea bunei funcționări a justiției și a drepturilor acuzatului la un proces echitabil și respect pentru viața sa privată, nu a constituit o ingerință disproporționată în exercitarea dreptului sau la libertatea de exprimare” (Institutul European din România 2016). Cititorul, singur, poate să aprecieze dacă jurnalistul a evaluat bine sau rău situația, atunci când a scris articolul: a fost sancționat cu o lună de închisoare, stabilită cu suspendare, comutată, ulterior, la amendă de 4.000 de franci, care a fost plătită de angajatorul său.

F 2. Iulia Motoc: contează interesul public și prezentarea profesionistă a faptelor

Iată și unele ecouri ale cazului respectiv, din care putem trage alte concluzii relevante, pentru situația din țara noastră. Într-un interviu, din 2016, cu

Iulia Motoc (Motoc 2016), judecătoare română la CEDO, aceasta exprima opinii extrem de interesante, referitoare la punerea în aplicare, în România, a principiilor și criteriilor stabilite de Curte. Iată o primă idee: Ce aduce nou cazul *Bédât vs Elveția* nu este atât echilibrul dintre dreptul la libertatea de exprimare și dreptul la viața privată, cât articularea cu prezumția de nevinovăție și garanțiile pe care le prevede articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În cazul jurnalistului elvețian, CEDO a fost de părere că scrisorile dintre acuzat și procurori nu erau de interes public. Aceste scrisori erau chestiuni private, acuzatului i-a fost încălcată viața privată, și jurnalistul le-a expus într-un mod care a creat senzație. Acesta este cel mai important lucru. Nu a existat un interes public și nu a fost corespunzător modul în care a fost redat acest incident.

¹³ „Însă, în România, în presă apar «pe surse» dezvăluiri din dosare penale aflate în curs de cercetare, cu privire la faptele ce li se impută celor cercetați, și sunt dezvăluite probele pe care se sprijină ancheta, foarte rar relându-se și punctul de vedere al apărării. Deseri, astfel de informații sunt făcute publice de presă, înainte chiar ca persoana acuzată să afle oficial că este acuzată de săvârșirea vreunei fapte penale. Mai mult, deseori sunt făcute publice interceptări cu detalii intime din viața celui anchetat și care nu au nicio legătură cu fapta penală comisă. Pe de altă parte, însă, mass-media este în căutare de audiență și apreciază că nu este nimic interesant ori incitant pentru public în a spune că X este nevinovat și a-i prezenta punctul de vedere. Spectaculos și creator de rating ori de clickuri este să spui că X este vinovat de comiterea mai multor fapte penale, să publici dovezi din dosar și, dacă se poate, detalii picante din viața sa intimă. Nu mai contează dacă acestea au sau nu legătură cu acuzațiile. Între aceste știri și informații bombastice, punctul de vedere al celui anchetat nu prezintă niciun interes pentru presă. Făcând asta, presa își ignoră principala sa menire, aceea de a informa echilibrat și obiectiv opinia publică.”

Judecătoarea CEDO arată că, într-un alt caz (Institutul European din România 2015), legat tot de activitatea presei, Curtea a decis că sancționarea jurnaliștilor din Franța nu a fost legală, pentru că viața prințului Albert și succesiunea la tron sunt subiecte de interes public. Ea subliniază că interesul public primează. Totodată, este important și modul profesionist în care sunt prezentate faptele. Dacă presa ar fi redat altfel acest incident, dacă tema ar fi fost interesantă pentru opinia publică, decizia CEDO ar fi fost cu totul alta. Revenind la publicarea informațiilor din anchetele DNA în România, publicarea este justificată, dacă subiectul articolului este de interes public (terorism, corupție, alte teme care preocupă opinia publică) și dacă abordarea are loc într-o manieră profesionistă, fără să fie căutat senzaționalul.

O a doua opinie a doamnei Motoc este că, de asemenea, trebuie văzut și cum se face echilibrul dintre prezumția de nevinovăție și influențarea instanțelor. Trebuie ținut cont de ansamblul de circumstanțe. De exemplu, în România nu există jurați. În alte țări, există. Jurații sunt mult mai influențabili de către presă decât judecătorii. Ca atare, deciziile Marii Camere (este și cazul speței *Bédât*) nu pot fi aplicate în orice stat semnatar al Convenției, pentru că situațiile sunt diferite de la un stat la altul. Apoi, aici nu este vorba doar de stat, ci și de cetățeni și de drepturile lor, prevăzute de Convenție (jurnalistul, respectiv șoferul acuzat în speța *Bédât*).

F 3. Florica Roman se revoltă. Care este opinia cititorului? (Roman 2016b)

Mai puțin relaxată și, evident, nemulțumită de modul de acțiune al justiției în anumite procese penale, judecătoarea Florica Roman vorbește cu mai puține menajamente (Roman 2016a). Ea a constatat în mod nemijlocit ce înseamnă să fii urmărit penal în România¹³. Înțelegem din ceea ce spune această doamnă că scurgeri nepermise legal de informații apar în presă, iar aceasta, sfidând prezumția de nevinovăție, urmărește cu pragmatism, ca să nu spunem nerușinare, creșterea ratingului și, implicit, a încasărilor, în detrimentul respectării drepturilor fundamentale ale omului și în disprețul față de obiectivitate. Autoritățile statului, în loc să stopeze fenomenul, îl tolerează sau

chiar îl promovează. La șapte ani de la redactarea acestor interviuri, am putea afirma că aceste lucruri odioase s-au petrecut în trecut, iar acum sunt eradicate. Ne mai gândim...

Concluzii pentru partea întâi

Puține drepturi fundamentale sunt absolute. Aceasta înseamnă că exercițiul celorlalte, care sunt relative, poate fi, uneori, restrâns, îngrădit, limitat. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal intră în această ultimă categorie; această realitate juridică trebuie luată în considerare în raport cu funcția pe care acest drept o îndeplinește în societate și echilibrat cu alte drepturi fundamentale, în conformitate cu principiul proporționalității. Dreptul la protecția datelor personale și cel la o viață privată pot intra în divergență, coliziune, litigiu cu libertatea de exprimare, alt drept fundamental, care are două ramuri, libertatea de a informa și cea de a fi informat.

Pentru că esența profesiei de jurnalist este de a aduce la cunoștința publicului știri, adică informații despre evenimente curente, incluzând tendințe, rezultate și persoane, practicanții din acest domeniu sunt în primele rânduri ale celor care se lovesc de zidul legal care protejează persoanele în ceea ce privește viața lor intimă, datele lor personale. În această privință, trebuie să ne conformăm regulilor stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului și de Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Militarii cu grade și funcții mai mici ori mai mari sunt cetățeni în uniformă, ceea ce presupune că, în pofida unor excepții în legătură cu exercițiul unor drepturi și cu exigențele privind unele obligații, trebuie să se bucure și ei de protecția drepturilor fundamentale. Chiar dacă sunt persoane publice, nu toată viața lor este publică, nici măcar cea de la serviciu. Militarii trebuie să beneficieze de aceeași protecție a datelor personale ca și ceilalți cetățeni europeni. Acest lucru ar trebui să-i liniștească, dar nu să-i adoarmă. În partea a doua a articolului, vom prezenta jurnalismul ca excepție privilegiată de la respectarea regulilor de protecție a vieții intime și a datelor personale.

(urmarea în partea a doua)

Referințe

Bogdan, Dragoș și Irina Andreea Micu. 2018. „CEDO. Date personale. Sănătate. Divulgare de către medicul psihiatru către jurnaliști și familie. Cauza Mockute c. Lituaniei.” <https://www.juridice.ro/567825/cedo-date-personale-sanatate-divulgare-de-catre-medicul-psihiatru-catre-jurnalisti-si-familie-cauza-mockute-c-lituaniei.html>.

Constantin, Antonia-Eleonora. 2020. „Articolul 8 din convenție. Viață privată.” *Revista PRO LEGE*. http://revistaprolege.ro/wp-content/uploads/2020/12/Pro-Lege-4_2020.pdf.

European Court of Human Rights. 2019. „Protecția datelor cu caracter personal.” https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_ROM.pdf.

—. 2020. „Frâncu v. România - 69356/13.” [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22item id%22:\[%22002-12963%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22item id%22:[%22002-12963%22]}).

—. 2021. „Ghid privind jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.” http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/Case-law-Guide_Terrorisme-31_08_2021_RO.pdf.

InfoCuria Case-law. 2003. ”Case 101/01 Bodil Lindqvist.” <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48382&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14148320>.

Institutul European din România. 2003. „Cauza C-101/01 Procedură penală împotriva Bodil Lindqvist.” <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumat-cjue/62001J0101.pdf>.

—. 2015. „Cauza Couderc și Hachette Filipacchi associés împotriva Franței.” <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2020/08/Couderc-si-Hachette-Filipacchi-Associes-impotriva-Frantei.pdf>.

—. 2016. „Bédat împotriva Elveției.” <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-BEDAT-%C3%AEmpotriva-Elve%C8%9Biei.pdf>.

—. 2017. „Cauza Bărbulescu împotriva României.” <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/B%C4%83rbulescu-%C3%AEmpotriva-Rom%C3%A2niei.pdf>.

—. 2018. „Cauza Libert împotriva Franței.” <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/12/Libert-impotriva-Frantei.pdf>.

LegeAZ. 2005. „Vetter contra Franței.” <https://legeaz.net/hotarari-cedo/vetter-contra-frantei-2x5>.

Motoc, Iulia, interviu de Iolanda Bădiliță. 2016. „Julia Motoc: «CEDO a ajutat țările din estul Europei să recupereze o întreagă paletă de drepturi, de la dreptul la libertate, la dreptul de proprietate»”. <https://moldova.europalibera.org/a/27697658.html>.

Roman, Florica. 2016a. „CEDO – Penalizarea jurnaliștilor pentru publicarea de informații nepublice din dosarele penale este justificată.” <https://floricaroman.wordpress.com/2016/04/04/cedo-penalizarea-jurnalistilor-pentru-publicarea-de-informatii-nepublice-din-dosarele-penale-este-justificata/>.

—. 2016b. „Nimeni nu este mai presus de lege.” *Comentarii existente la 7 februarie 2023.* <https://floricaroman.wordpress.com/about/>.

Țărnă, Alexandru. 2021. „Jurisprudența CEDO în materia colectării datelor cu caracter personal.” <http://aap.gov.md/files/publicatii/ri+/articole/20/11.pdf>.

UK in a changing Europe. 2020. ”What is the difference between the European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights and the European Court of Justice?” <https://ukandeu.ac.uk/the-facts/whats-the-difference-between-the-european-convention-on-human-rights-the-european-court-of-human-rights-and-the-european-court-of-justice/>.

Wikipedia. 2021. ”European Union and the European Convention on Human Rights.” https://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_and_the_European_Convention_on_Human_Rights.

—. fără an. ”Opinion 2/13.” Accesat 5 februarie 2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Opinion_2/13.

Militarii, protecția datelor personale și jurnalismul detractor.

Legislație și jurisprudență (partea a doua)

*The military, personal data protection and detractor
journalism. Legislation and jurisprudence (part two)*

Lt. Armand MACIU*

Gen.-mr. (r) Florin MACIU**

*Ministerul Apărării Naționale
e-mail: armandmaciu@yahoo.ro

**Ministerul Apărării Naționale
e-mail: fmaciu@yahoo.com

Abstract

În lumea dominată de computer și internet, cetățeanul a devenit jurnalist, ceea ce ar putea fi un lucru extrem de valoros pentru democrație, dacă n-ar avea și fațete nocive. Militarii, cetățeni în uniformă, beneficiază, dar și suferă, alături de ceilalți, atât de privilegiile, cât și de prejudiciile democrației, în care știința și tehnica au făcut progrese semnificative în domeniul comunicației. Jurnalismul a devenit excepția privilegiată de la regulile de protecție a datelor personale și poate servi cu ușurință ca paravan al elucubrației și toxinelor. Oricât de mult am perfecționa legislația, vor exista fenomene negative în jurnalism. Omenirea nu poate să lupte cu ceva care se comportă ca o forță de nestăvilire a naturii (umane) – reaua-voință și neștiința.

In a world dominated by computer and internet, the citizen has become journalist, fact which could be extremely valuable to the democracy, if it had not noxious aspects. The science and technology have made significant progress in the field of communication and, under these circumstances, the military, citizens in uniform, benefit and suffer, at the same time, from the privileges brought and the prejudice caused by democracy. The journalism has become a privileged exception to personal data protection rules and it can be a shield for aberration and toxins. Even with an improved legislation in the future, there will be negative phenomena in journalism. The mankind cannot fight something working as an implacable force of (human) nature – the lack of knowledge and malevolence.

Cuvinte-cheie:

jurnalism; definiție; Umberto Eco; internet; protecția datelor personale;
excepție privilegiată.

Keywords:

*journalism; definition; Umberto Eco; Internet; personal data protection rules;
privileged exception.*

Motto: Ziariștii de ultimă oră sunt acei indivizi capabili să scrie despre orice subiect, fără să se priceapă cu adevărat la nimic.

Ion Cristofor¹

¹ Pseudonimul lui Ioan Cristofor Filipaș – poet, critic literar și traducător.

² Cristian Tudor Popescu. <http://subiecte.citatepedia.ro/despre.php?s=jurnalism>

G. „Ziarul s-a îndepărtat de carte, jurnalismul s-a îndepărtat de televiziune și s-a apropiat de internet, ziaristul a devenit un prestator de servicii, cetățeanul a devenit ziarist.”²

G 1. Ce credeam noi ieri

Gândindu-se la jurnaliști, unii dintre noi, mai apropiați de literatură, l-ar menționa ca model pe Geo Bogza ([Wikipedia, fără an](#)). Nu degeaba, acesta este cunoscut și ca scriitor, și ca poet, teoretician al avangardei. În opinia noastră, și nu numai, Bogza, în reportajele lui artistice, a știut să umple de farmec activitatea gazetărească, folosind descrierea ca mod de expunere a genului liric în operele sale, realizate ca jurnalist, care, prin definiție, sunt alocate genului epic și narațiunii. Preocuparea sa pentru social, pentru categorii sociale marginalizate, pentru frumusețea veșnică a naturii și a vieții este o altă fațetă a lui care fascinează și îl caracterizează, fie că vorbim de activitatea sa literară din timpul regimului socialist sau de cea anterioară acestuia ([Dejanu 2018](#)). Ne oprim aici cu comentariile despre acest jurnalist, nu înainte de a prezenta o mostră din descrierile lui din 1944, care, și astăzi, este de mare actualitate și care pe mulți ne umple de indignare: „valuri de oameni, înarmați cu topoare, se abat când pe o culme, când pe alta, cu rapacitatea valurilor de lăcuste, și culcă pădurile la pământ” ([Mitrache 2019](#)).

Alții, care savurează analizele politice, poate se gândesc la un jurnalist precum Cristian Tudor Popescu. El este cunoscut și pentru activitatea sa de filmolog, comentator de tenis, dar și autor de proză științifico-fantastică ([Wikipedia, fără an](#)). Unora le surâde jurnalismul de investigație, adoră dezvăluirile și consumă articole de acest gen cu pasiune, curiozitate și, uneori, când reportajele au un final justițiar, cu satisfacție. Indiferent că autorii anchetelor sunt indivizi sau echipe, unii dintre cititori, ascultători etc. îi prețuiesc sau îi dezavuează, dar, cel puțin, îi iau în considerare, atunci când vor să-și formeze o opinie sau măcar să afle datele principale dintr-un subiect la modă. Recorder, Rise Project și Libertatea ([Marin 2021](#)) sunt câteva dintre aceste echipe, iar Emilia Șercan ([Wikipedia, fără an](#)) poate fi un exemplu de persoană destul de cunoscută în domeniu.

Am dat aceste exemple fiindcă sunt, probabil, mai cunoscute decât altele, dar nu cu intenția de a le face reclamă pozitivă ori negativă, ci pentru a trage o concluzie. Nu ne interesează dacă acești jurnaliști sunt blamați ori adulați, dușmăniți sau venerați, respinși și stigmatizați ori, dimpotrivă, simpatizați sau chiar admirați. Fiecare are motivele lui să se situeze pe o poziție sau alta, ori să

se așeze fix între sentimentele pozitive și cele negative, ba chiar să înregistreze știrile ca pe o unitate de stocat date, fără pic de afecțiune.

Ceea ce vrem noi să demonstrăm este că, indiferent despre ce jurnalist sau echipă de jurnaliști vorbim, tendința majorității covârșitoare a celor ce parcurg articole de fond sau unele de rând, cronici, corespondențe, scrieri, reportaje, rubrici, interviuri, pamflete – s-ar putea să mai existe genuri publicistice, dar nu ne-am propus să le enumerăm la modul exhaustiv – este aceea de a considera că jurnalistul este un profesionist cu anumite studii de specialitate și cu o oarecare aptitudine pentru o astfel de îndeletnicire.

De asemenea, se consideră că un jurnalist exercită această muncă pentru un câștig financiar, de exemplu un salariu, care să constituie o parte din venitul său, dacă nu chiar întreg venitul. Deci, lumea așteaptă ca munca jurnalistului să aibă scop lucrativ, poate chiar un anumit succes comercial.

Totodată, se consideră că activitatea jurnalistică trebuie să aibă o anumită periodicitate și să se regăsească în zona întreprinderilor din sectorul mijloacelor de comunicare în masă. Jurnalistul trebuie să lucreze la o publicație mai mult sau mai puțin cunoscută, la un post de radio sau televiziune ori, poate, într-o echipă de realizare a unui film documentar.

Privim cu sentimente mixte un site ([Micul 2015](#)) care a rămas pe internet din 2015 și care prezintă „criterii obiective pentru determinarea calității de jurnalist”, argumentate juridic cu prevederi ale legislației naționale, menționându-se și jurisprudența CEDO și CJUE. Este adevărat că autorul voia să demonstreze altceva, dar esența rămâne aceeași. Iat-o: „*Suntem în măsură să determinăm astfel în mod obiectiv că un jurnalist:*

- *trebuie să aibă studii superioare care să îi ofere cunoștințe și competențe generale de specialitate, precum și abilități cognitive specifice profesiei;*
- *trebuie să adere la un cod deontologic sau de etică jurnalistică;*
- *trebuie să dispună de un contract de muncă, care să ateste încadrarea conform COR pentru funcția de jurnalist sau ziarist, întrucât profesia nu este una din categoria celor liberale.”*

De fapt și de drept, va trebui să ne împăcăm cu ideea că, în Uniunea Europeană, cel puțin, există alte standarde juridice pentru a califica o astfel de activitate, precum și persoanele care o desfășoară.

În acest sens, vom face apel la unele hotărâri ale CJUE din sfera respectivă care au clarificat limitele libertății de exprimare, temă deosebit de interesantă, mai ales în contextul în care internetul cunoaște un grad din ce în ce mai înalt de complexitate, jurnalismul evoluează, imprevizibil câteodată, iar publicul este nesățios în a asimila cât mai multe și variate informații, nu întotdeauna de calitate, având la dispoziție mijloace tehnice sofisticate de recepționare. Jurisprudența CJUE se situează atât

în cadrul izvoarelor primare, prin principiile generale de drept, stabilite de această instanță, cât și în sfera surselor complementare de drept ([EUR-Lex](#), fără an; [Hotca](#), fără an) și de aceea ea este un reper juridic important în analiza și evaluarea unei situații dintr-un anumit domeniu.

Ne vom corecta, astfel, ideile preconceptionale și, totodată, ne vom însuși concepția pe baza căreia trebuie să ne fundamentăm, în ziua de astăzi, studiul unei spețe, a unei stări de lucruri, aparținând domeniului jurnalismului.

G 2. Și, totuși, cum a ajuns cetățeanul să fie jurnalist?

Abordăm, în această logică, **Cazul Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy – cauza C-73/07** ([EUR-Lex](#), fără an; [Maciu 2021](#)), soluționat la 16 decembrie 2008, și scoatem în evidență anumite aspecte relevante pentru tema noastră³.

Un aspect de notat este că aceste activități jurnalistice pot fi desfășurate cu scop lucrativ sau nu. Curtea chiar menționează că este posibil ca un anumit succes comercial să-l constituie condiția sine qua non a existenței unui jurnalism profesionist ([EUR-Lex 2008a](#), pct.59).

O altă fațetă pe care avocatul general, (Wikipedia, fără an) doamna Juliane Kokott, îl afirmă, iar Curtea îl reține, este că activitățile nu sunt rezervate numai întreprinderilor din sectorul mijloacelor de comunicare în masă, ci și oricărei persoane ([EUR-Lex 2008a](#), pct.58).

O precizare importantă este și aceea că, dat fiind faptul că mijloacele de comunicare se schimbă și evoluează, în calificarea activității de jurnalism, nu este determinant modul în care sunt prelucrate și transmise datele. Aceasta se poate produce fie prin mijloace convenționale ori chiar demodate (precum hârtia sau undele hertziene), fie prin mijloace mai moderne (precum încărcarea datelor pe internet) ([EUR-Lex 2008a](#), pct.60).

În sfârșit, Curtea ne explică ce elemente ar trebui să caracterizeze și să stea **la baza definiției activităților de jurnalism. Asemenea activități sunt cele care au ca scop aducerea la cunoștința publicului a unor informații, opinii sau idei, indiferent de mijlocul de transmitere a acestora** ([EUR-Lex 2008a](#), pct.61). Mai spune ceva Curtea, lucru pe care-l vom comenta lapidar mai târziu, anume, noțiunea de jurnalism să fie interpretată în sens larg ([EUR-Lex 2008a](#), pct.56). Alte excepții se vor cita în sens restrâns ([Golden Data Law 2020](#)).

Trecem mai departe la prezentarea **Cazului Sergejs Buivids – cauza C -345/17**⁴, rezolvat la 14 februarie 2019, care are ca obiect tot problematica dreptului fundamental al protecției datelor personale într-o așa-zisă opoziție cu alt drept fundamental – cel al libertății de exprimare, și anume dreptul de a informa și de a fi informat. Aici, se reiterează principiile fundamentale ale definirii activității de jurnalism ([EUR-Lex 2008b](#), pct.52), dar se oferă și alte explicații și răspunsuri la întrebări care ar urma după formularea unei

³ Evenimentele au avut loc în Finlanda, unde Markkinapörssi colectează date publice de la autoritățile fiscale pentru a edita în fiecare an extrase din aceste date în ziarul *Veropörssi*. Obiectul principal de activitate al ziarului respectiv era să publice informații care conțin numele și prenumele a peste un milion de persoane fizice care au un anumit venit, o aproximare destul de credibilă a cuantumului acestor venituri, precum și date despre impozitele care trebuie plătite. Toate acestea erau organizate pe categorii de venituri și regiuni, în ordine alfabetică. La cerere, datele puteau fi retrase gratuit.

⁴ Autoritatea națională pentru protecția datelor din Letonia a stabilit că domnul Buivids a încălcat dispozițiile de drept național relevante. El a omis să informeze această autoritate asupra scopului filmării și al publicării materialului video și nu i-a prevenit pe agenți că intenționa să facă o înregistrare. Ca urmare, Autoritatea națională pentru protecția datelor i-a pus în vedere domnului Buivids să retragă materialul video respectiv de pe site-urile internet pe care acesta fusese publicat. Decizia autorității a fost atacată în instanță de domnul Buivids, iar instanța de recurs a solicitat clarificări.

asemenea definiții, amănunte care au dezamăgit pe unii și la care alții au jubilat, după cum vom vedea împreună, când vom trage anumite concluzii.

Și în acest caz, avocatul general, de această dată, doamna Eleanor Sharpston, a avut o contribuție corectă, solidă, iar Curtea și-a însușit concluziile ei (EUR-Lex 2018b) cele mai importante. Una dintre ele, prezentată la punctul 48, a fost, de fapt, un rezumat al jurisprudenței Curtii, pe tema jurnalismului, până la ora respectivă, text ce întărește ceea ce am prezentat mai sus (EUR-Lex 2018b, pct.48).

Ea face referire și la unele decizii ale CEDO, menționând Hotărârea din 16 iunie 2015, **Delfi AS împotriva Estoniei** (CE:ECHR:2015:0616JUD006456909, punctul 110 și jurisprudența citată, precum și punctul 112) și Hotărârea CEDO din 8 noiembrie 2016, **Magyar Helsinki Bizottság împotriva Ungariei** (CE:ECHR:2016:1108JUD001803011, punctul 165, 166 și 158 și jurisprudența citată). Astfel, ea explică premisele de la care trebuie plecat când se analizează importanța știrilor accesate pe internet și reliefează faptul că exprimarea pe internet a devenit un instrument fără precedent în exercitarea libertății de exprimare, că publicarea de știri și comentarii pe un site de internet reprezintă o activitate jurnalistică și că internetul contribuie semnificativ la îmbunătățirea accesului publicului la știri și, în general, la facilitarea difuzării de informații (EUR-Lex 2018b, pct.52).

Sharpston afirmă, și nimeni nu poate să o contrazică, faptul că există particulari care, prin culegerea și publicarea de informații, exercită activitatea denumită „jurnalism cetățenesc”, cu scopul de a aduce la cunoștința publicului informații, opinii sau idei, care prelucrează date cu caracter personal în scopuri jurnalistice. Totodată, ea este conștientă că dezvăluirea oricărei informații cu privire la o persoană identificabilă, prin divulgare de către un particular, prin publicarea unor materiale pe internet NU reprezintă jurnalism. Așadar, unde trebuie trasă linia? Întrebă ea retoric, exprimându-și, totodată, și propria opinie.

Pe scurt, Sharpston propune trei pași care trebuie urmați de instanța națională: **1** – instanța națională să examineze dacă datele prelucrate transmiteau un conținut substanțial, astfel încât să constituie „aducerea la cunoștința publicului a unor informații, opinii sau idei”; **2** – instanța națională să stabilească dacă, în speță, prelucrarea datelor cu caracter personal a fost realizată *numai* în scopuri jurnalistice; **3** – instanța națională să se confrunte cu prevederea conform căreia derogările de la aplicarea dispozițiilor cu privire la protecția datelor cu caracter personal sunt permise „în măsura în care se dovedesc necesare pentru a reconcilia dreptul la viață privată cu normele care reglementează libertatea de exprimare”.

Concluzia doamnei avocat general este că autoritățile naționale au sarcina de a armoniza dreptul fundamental la viață privată, în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal ale persoanei vizate, cu dreptul fundamental la liberă exprimare al operatorului. În această operațiune, trebuie avute în vedere

criterii stabilite de CEDO, și anume: 1 – dacă materialul comunicat contribuie la o dezbatere de interes public, 2 – gradul de notorietate al persoanei (persoanelor) afectate, 3 – subiectul relatării, 4 – conduita anterioară a persoanei vizate, 5 – conținutul, forma și consecințele publicării respective și 6 – circumstanțele în care au fost obținute informațiile (EUR-Lex 2018b, pct.73). Criteriile respective fuseseră enumerate în câteva spețe anterioare, care au fost judecate de CEDO, dar Sharpston nu menționează cazul sau cazurile din care s-a inspirat. Noi am identificat **Axel Springer AG vs. Germany** (European Court of Human Rights 2012) ca fiind un prim caz, rezolvat de CEDO la 17 februarie 2012 și în care sunt enumerate aceste criterii, adunate și sintetizate din alte cazuri (Juridice.ro 2012, pct.90, 91, 92, 93, 94).

CJUE, în principal (EUR-Lex 2018b, pct.55, 58), menține în decizie cam tot ceea ce a prezentat avocatul general, iar cazul Buivids rămâne celebru pentru modul în care s-au tranșat (sau nu) problemele legate de echilibrul care trebuie realizat între respectarea și promovarea libertății de exprimare și dreptul la o viață intimă și la protecția datelor personale.

O parte foarte importantă a deciziei este aceea că împrejurări, de fapt, precum cele din cauza principală, și anume înregistrarea video a unor agenți de poliție în incinta unei secții de poliție, în timpul unei audieri, și publicarea materialului video astfel înregistrat pe un site internet de materiale video pe care utilizatorii le pot trimite, viziona și distribui, pot constitui o prelucrare de date cu caracter personal numai în scopuri jurnalistice, în sensul acestei dispoziții, atât timp cât reiese, din acest material video, că înregistrarea și publicarea menționate au ca unic scop aducerea la cunoștința publicului a unor informații, opinii sau idei, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

De ce ne interesează cum este definită din punct de vedere juridic activitatea jurnalistică sau noțiunea de jurnalist? Pentru că, la data judecării proceselor, era în vigoare o directivă europeană pe tema protecției datelor personale care cuprindea și o anumită dispoziție care stabilea că „statele membre prevăd exonerări și derogări de la dispozițiile prezentului capitol, ale capitolului IV și ale capitolului VI pentru prelucrarea datelor cu caracter personal efectuată numai în scopuri jurnalistice, artistice sau literare, în măsura în care se dovedesc necesare pentru a pune dreptul la viață privată în acord cu normele care reglementează libertatea de exprimare.” (EUR-Lex 1995, art.9).

În prezent, este în vigoare RGPD. RGPD nu a schimbat substanțial lucrurile, așa că decizia dezbătută este extrem de actuală (EUR-Lex 2018a). De exemplu, putem să constatăm că, în ceea ce privește situația specifică de prelucrare a datelor personale în scopuri jurnalistice, articolul 9 al directivei, prezentat mai sus, are cam același conținut cu articolul 85 (1) al RGPD (EUR-Lex 2016, art.85(1)). Deși Regulamentul (UE) 2016/679 aduce noi dispoziții pe care organizațiile mass-media trebuie să le abordeze, principiile de bază rămân aceleași. Așadar, chiar dacă speța Buivids a fost

judecată, sub imperiul directivei abrogate, principiile evidențiate acolo rămân valabile și pentru cazurile apărute în perioada în care RGPD este în vigoare (O’Sullivan și Akale 2019).

G 3. Concluzie parțială:

La nivelul Uniunii Europene, atunci când discutăm despre jurnaliști și jurnalism, trebuie să avem în vedere următoarele:

1. a) avem de a face cu persoane juridice sau fizice; b) activitatea poate avea scop lucrativ sau nu; c) munca poate fi depusă de profesioniști sau amatori; d) suportul știrilor poate fi divers; e) exercițiul de jurnalist poate fi practicat regulat, mai des ori mai rar, neregulat sau doar o dată;
2. autorii diseminării au ca unic scop aducerea la cunoștința publicului a unor informații, opinii sau idei;
3. teza de la punctul nr. 2 se confirmă/infirmă de către instanța de judecată din țara respectivă. Un rol important revine și legiuitorilor din fiecare stat membru, precum și autorităților naționale responsabile să aplice legile în domeniu. La adoptarea deciziei, trebuie avută în vedere realizarea unui echilibru între protejarea și exercitarea a două drepturi fundamentale: dreptul la viață privată și protecția datelor personale, pe de o parte, și libertatea de exprimare cu cele două componente ale sale, dreptul de a informa și de a fi informat, pe de altă parte.
4. scopul jurnalistic este o excepție de la rigorile reglementărilor mai noi sau mai vechi ale Uniunii în domeniul protecției datelor personale și al protecției dreptului la viață intimă. Dacă alte excepții, cum ar fi securitatea publică, apărarea, securitatea statului și activitățile în domeniul dreptului penal, trebuie interpretate în sens restrâns, scopul jurnalistic trebuie deslușit în sens larg, fiind o excepție privilegiată.
5. instanța de judecată va lua în calcul următoarele elemente: a) dacă materialul comunicat contribuie la o dezbatere de interes public; b) gradul de notorietate al persoanei (persoanelor) afectate; c) subiectul relatării; d) conduita anterioară a persoanei vizate; e) conținutul, forma și consecințele publicării respective; f) circumstanțele în care au fost obținute informațiile; g) natura și severitatea sancțiunii aplicate.

Recitind cu atenție această concluzie, mulți își vor da seama că tematica nu a fost tratată exhaustiv, că există multe întrebări la care nu s-a răspuns, că CJUE a aruncat povara răspunderii pe umerii altora, că, în acest fel, nu vom ajunge să avem un drept unitar în UE, că, în funcție de unghiul din care privești situația, poți avea sentimente pe întreaga scală, de la cele extrem de pozitive, până la cele mai întunecate.

Nu ne-am propus aici să analizăm amănunțit cele constatate, să criticăm atitudinea destinsă și indiferentă, nepăsătoare a CJUE și să venim cu propuneri de lege ferenda⁵. Nu aici. Nu vrem să constatăm dacă decizia, care

⁵ De lege ferenda (expr. lat. „despre legea care urmează să fie elaborată”) – expresie folosită pentru a denumi soluții de reglementare care se preconizează sau se recomandă a fi adoptate de legiuitor.

rămâne literă de lege, este măcar aplicabilă sau nu. Am făcut-o și au făcut-o și alții cu alte ocazii. Dorim numai să arătăm unele consecințe și, astfel, să conștientizăm o parte dintre cititori, să îi lămurim ori să îi clarificăm pe alții care deja cunoșteau sau bănuiau ceva despre anumite pericole, riscuri sau vulnerabilități care există și te pândesc exact când tu stai liniștit, gândindu-te că ești protejat sub umbrela garantată de regulile privind respectarea vieții private, datele personale sau chiar răspândirea unor informații false despre tine și activitatea ta.

După cum, cu ușurință, se poate constata, munca instanței de judecată pare simplă, la prima vedere, dar, după câteva clipe de gândire, se poate afirma că nimeni nu poate spune cu precizie dacă **scopul** difuzării unor informații este numai aducerea la cunoștința publicului a unor informații, opinii sau idei, și nu este răzbunarea, defăimarea, ura sau chiar divertismentul pur ori o combinație, în care este dificil de precizat procentajele în care sunt întâlnite aceste declanșatoare de jurnalism de calitate sau nu. Ne vom ocupa puțin de aceste situații din urmă, care pervertesc adevăratul scop al jurnalismului și îl discreditează.

H. Jurnalismul, excepție privilegiată de la regulile de protecție a datelor personale, ca paravan al elucubrației și emanării toxinelor

În general, când discutăm despre jurnalism, nu plecăm de la premisele că „ziaristica e literatură pe colțul mesei”, „jurnalismul este bârfă organizată”, „jurnalismul este literatura la repezeală”, „jurnalismul este o catapultă enormă, pusă în mișcare de urile mărunte”, „jurnalismul este capacitatea de a face față provocării de a umple spațiul” (citatepedia.ro, fără an). Asemenea citate abundă și provin de la personalități mai mult sau mai puțin cunoscute, care și-au desfășurat activitatea în diverse domenii. Noi suntem convinși că există jurnalism de calitate și avem un respect deplin pentru practicanți. Este suficient să ne gândim la jurnaliștii de război sau la cei care au înfruntat pericole și neajunsuri pe timp de pace, ca să spună adevărul. Nu degeaba presa este, încă, paznicul democrației.

Ne cerem scuze anticipat celor care se așteptau să aducem elogiul analiștilor înzestrați, dar și corecții, care, acum, profită de avantajele oferite de internet și îi luminează pe cei care se situează cu acumulările dintr-un domeniu în zona crepusculară, într-un întuneric unde totuși mai disting ceva sau sunt chiar într-o beznă totală. De această dată, vom vedea numai jumătatea goală a paharului.

Există cazuri când indivizi care nu prea au reușit să facă ceva notabil în activitate, chiar militari, au descoperit că niciodată nu este târziu și că pot deveni cunoscuți, ba chiar populari, ca pensionari, înșirând pe internet povești, poate condimentate, dar lipsite de substanță și adevăr. Nu cunoști autorul, dar vezi că publicația conține inadvertențe, ineptii, răutăți etc. și ai în față următoarea dilemă, câteodată chiar

anevoios de rezolvat: ori acesta a diseminat așa-zise știri, fiindcă analizează ceva la care nu se pricepe neavând pregătirea necesară în aria respectivă, ori, fără a mai conta zona de dezbateri, acesta nu este încă pregătit să analizeze orice, fiindcă nu are calitățile necesare.

În acest sens, Umberto Eco⁶ ne avertiza, în 2015, referitor la „legiunile de imbecili” (Kristo 2017; Unjieng 2021) care au căpătat dreptul la cuvânt pe rețelele de socializare, și referitor la „prostul satului” care a devenit „purător al adevărului” (Voiculescu 2016). „Rețelele de socializare au oferit dreptul la opinie unor legiuni de imbecili care până acum își exprimau părerea doar în baruri, în fața unui pahar de vin, fără să facă vreun rău comunității. Camarazii lor îi reduceau imediat la tăcere. Dar acum au același drept la cuvânt precum un laureat al premiului Nobel”, a declarat Umberto Eco (Digi24 2015).

Unii sunt în rezonanță cu aceste afirmații: se spune că oamenii de valoare și de bun simț sunt covârșiți de neștiutori guralivi (Voiculescu 2016). Alții subliniază că prea ușor cineva poate să scrie orice, destinat publicului, în ziua de azi (Voiculescu 2016).

Cunoscători ai fenomenului te asigură că lucrurile sunt întocmai cu cele afirmate mai sus, numai că problematica nu-i o noutate pentru cine a studiat internetul și efectele sale. Alberto Abruzzese⁷, încă din 1996⁸, prevestea că internetul îi va aduce în scenă pe *analfabeți*, adică indivizi care nu au o educație solidă și nici nu au citit prea multe cărți (nici nu ne mai gândim la cele de specialitate), darămite să mai și scrie ceva, care vor căpăta accesul la discursul public în proporții de masă (Vasilescu 2021). Au urmat apoi alte nume sonore care au dezvoltat tema.

Noi înțelegem că internetul este, într-adevăr, o cucerire a științei, care contribuie enorm la evoluția omenirii, dar, ca orice problemă complexă, mai provoacă și deservicii. Unul dintre motive este acela că inși necunoscători (probabil, ingenui în majoritatea lor?) țin cu tot dinadinsul să ne explice ceva la care nu se pricep. Și sunt mulți, oriunde: la bazar, la saună, în orice loc posibil, nimeni nu dă înapoi de la a ține o prelegere despre politica de extindere a NATO, despre necesitatea privatizării oricărei activități în România sau a introducerii unor pedepse aspre în Codul penal etc. Să îi lăsăm pe alții mai îndrituiți să se pronunțe: „*Analfabeții* lui Abruzzese și *imbecilii* lui Eco întind marmelada digitală pe o felie de pâine, mușcă din ea și-apoi le oferă câte-o mușcătură (chiar nesolicitată) și amicilor cu care au ieșit la joacă pe maidanul online” (Vasilescu 2021).

Să nu uităm proverbul care începe cu „Cel care nu știe și nu știe că nu știe este un prost. Ocolește-l...”⁹. S-ar putea, zicem noi, împăciuitori, ca toți să fim proști în câte un domeniu sau mai multe. Este bine ca să abordăm fiecare problemă în mod circumspect, iar acolo unde nu ne pricepem, să recunoaștem

⁶ Umberto Eco a fost un scriitor italian, editor, filosof, dar și specialist în comunicare.

⁷ Alberto Abruzzese este un sociolog, scriitor și eseist italian.

⁸ Este vorba despre cartea *Analfabeti di tutto il mondo, uniamoci!* („Analfabeți din toată lumea, să ne unim!”)

⁹ Un proverb arab, se pare: „Cel care nu știe și nu știe că nu știe este un prost. Ocolește-l. Cel care nu știe și știe că nu știe este un copil. Învață-l. Cel care știe și nu știe că știe doarme. Trezește-l. Cel care știe și știe că știe este un om înțelept. Urmează-l!”

și să ne ocupăm de ceva mai abordabil, chiar dacă nu este la modă. Poți să fii mândru și numai cu ceea ce știi. Dacă îți dai seama că nu stăpânești un concept sau nu ești familiarizat cu o anumită teorie și decizi să stai deoparte, este bine, spunem noi. Înseamnă că totuși ai destulă minte să îți dai seama că nu ești destul de pregătit ori de informat să emiți judecăți. Concentrând paragraful sau parafrazând prima frază a proverbului, am obține ceva de genul „trebuie să ai un dram de deșteptăciune ca să știi că ești prost”. Cam așa gândesc și alții (tpu.ro 2011; [Rudoiu 2015](#)). „Când un prost spune că e prost e semn bun, înseamnă că se deșteaptă”, spune Valeriu Butulescu¹⁰. Mai sunt, însă, și cârcotași ca La Fontaine care spunea: „Nimeni nu e destul de inteligent ca să poată convinge pe un prost că e prost.”

¹⁰ Valeriu Butulescu este un poet, prozator, traducător și autor de aforisme, dar și inginer și doctor în științe tehnice.

Încercăm să transmitem mai departe o explicație la afirmația „Cel care nu știe și nu știe că nu știe este un prost”, lămurire pe care și noi am primit-o de la alții. Atunci când știi puțin, sfera cunoștințelor tale este mică; să zicem că este cât o minge de tenis de masă. Calculăm aria mingii de tenis de masă – $4\pi R^2$ – și obținem câțiva centimetri pătrați. Această suprafață este granița cu necunoscutul. Aparent logic, nu mai ai multe de învățat. Când ai cunoștințe mai bogate, ne referim, spre exemplu, la o sferă cât o minge de baschet. Calculăm aria, iar rezultatul este mult mai mare și reprezintă frontiera cu neștiutul, cu obscuritatea. Deci, cunoștințe puține – suficientă și mândrie. Mulți centimetri pătrați – în cazul nostru, multe lucruri care reprezintă, încă, o taină pentru tine. Evident, îți dai seama că mai ai multe de cercetat și asimilat.

Problema, însă, nu este doar că avem jurnaliști inepti, care, deși n-au niciun fundament, se consideră remarcabili și scriu, fiindcă internetul suportă, chiar mai bine decât hârtia. Din vechime, Esop¹¹ ne-a spus: „Cu cât e mai mică mintea cu atât mai mare e îngâmfarea”. Dar au și românii un proverb care mai și rimează; mai e nevoie să-l reproducem? Cu ei ne-am lămurit; vor exista întotdeauna, constituie un fenomen natural și te poți supăra pe ei, așa cum te poți înfuria că plouă ori că este prea cald afară; adică, degeaba. De obicei, suntem realiști, chiar optimiști câteodată, dar în această speță, ne-am abandonat fatalismului. Nu poți înfrânge *forța*.

¹¹ Esop a fost un scriitor antic grec, cunoscut pentru fabulele lui.

¹² Această maximă este creația poetului francez Jean-Baptiste de Santeul care a trăit în secolul al XVII-lea, dar a scris în limba latină.

¹³ Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu a fost una dintre cele mai complexe și importante figuri ale iluminismului francez.

¹⁴ Nicolas Boileau sau Despréaux a fost un scriitor francez. Este considerat cel mai mare teoretician al literaturii franceze.

Există un aforism în limba latină: „Castigat ridendo mores” – „Râzând îndreptăm moravurile”¹². Obiceiurile proaste pot fi combătute bine prin ironie, satiră, umor. Rețeta este bună, eficientă, lucrurile rele se îndreaptă fără violență. Numai că, în cazul nostru, maxima nu este valabilă decât rareori. De ce? Ne explică Montesquieu¹³: „Nu râdeți de proști, fiindcă-și vor închipui că au umor.” Invariabil, se întâmplă că „un prost găsește totdeauna unul mai prost, care să-l admire”¹⁴. Unii găsesc cohorte. E suficient să le repeți cu cuvinte simple ceea ce le place să audă. „Afirmația pur și simplu, neînsoțită de niciun raționament și de nicio dovadă, constituie o cale sigură prin care o idee este făcută să pătrundă în spiritul mulțimilor. Cu cât afirmația este mai

concisă și lipsită de argumente, cu atât se va impune mai bine (...). Dar o afirmație nu are înrăurire efectivă decât cu condiția de a fi constant repetată pe cât posibil, în aceeași termeni” – iată ceea ce spunea Gustave Le Bon¹⁵, în lucrarea sa, din 1895, „Psihologia mulțimilor” (Bon 2012).

¹⁵ Gustave Le Bon a fost un sociopsiholog, sociolog, antropolog, inventator și fizician amator francez.

Mulțimea este însetată să afle, să iasă din ignoranță, fără să depună, însă, un efort substanțial, lucruri pe care alții le știu, pentru că au fost *privilegiați* și le-au aflat. Puțini se mai gândesc și la ceea ce zicea Valeriu Butulescu: „Ignorantul nu știe, prostul a aflat, dar a înțeles greșit”. Finalitatea? O lume-ntreagă este deturnată din drumul spre adevăr. Scopul? Nu avem noi pregătirea de a descifra chiar totul. Poate fi o vagă intenție de a manipula, de a controla sau numai de a crea o imagine frumoasă autorului (care, altfel, ar fi considerat mediocru, cel mult) – o reprezentare de revoluționar, de analist, de investigator, de luptător pentru binele confrăților etc. Și, astfel, „în mâna prostului, creionul devine mitralieră”¹⁶. Află ceva ori, de multe ori doar jumătate din ceva, nu stăpânește domeniul, nu are cunoștințele de bază, nu pricepe raționamentele, dar este sigur pe el și crede că știe tot. Știe că niciodată n-a strălucit cu adevărat, dar își face curaj uitându-se în jurul lui. Se apucă de muncă și scrie despre altceva care pare că este identic cu ce a înțeles el parțial dintr-o altă poveste. Cine să-i spună că lucrurile se pot schimba de la o speță, la alta? Dacă ai aflat ceva și vrei să-ți prezinți revelația, încearcă întâi să înțelegi despre ce este vorba! „Orice prost poate ști, scopul este să înțelegi.”¹⁷

¹⁶ Vasile Ghica este un scriitor român. Este cunoscut și apreciat mai ales în calitate de scriitor de aforisme.

¹⁷ Albert Einstein.

Dacă pseudojurnalistul nu are nimic real de spus, tot nu se oprește, născocoște. Trebuie să iasă ceva. Iar unii cititori exultă. Le place. Dacă eroarea este evidentă și afirmațiile nu-s credibile, *mea culpa*, și scrie mai departe. Probabil, există o provocare de a umple spațiul gol. Dacă se poate, de ce să stai pe gânduri?

Când ești prost nu mai e nevoie să fii și rău, zice Vasile Ghica. De ce? Probabil, pentru că o însușire o presupune pe cealaltă. Cum poți să fii citit de către admiratorii entuziaști, dacă nu canalizezi ura spre o țintă? „Prostia este sora cea mai apropiată a răutății”¹⁸. Oamenii spun că „răutatea este o dovadă de prostie”¹⁹, că „prostia și răutatea se însoțesc totdeauna”²⁰, iar noi nu putem decât să confirmăm că există și oameni care se hrănesc jignind pe alții și care administrează doze de venin în jur pentru că, astfel, pot crește în ochii unora. Deci, să nu rămânem surprinși când un ins mărginit, nu numai că deversează pe internet tot felul de nerozii, dar le mai și condimentează cu nuanțe dușmănoase; așa trebuie, nu se poate altfel. „Prostia e sursa multor răutăți, iar răutatea e sursa multor prostii.”²¹

¹⁸ Sofocle – fost poet tragic grec. Împreună cu Eschil și Euripide, a pus bazele tragediei clasice grecești.

¹⁹ Florin Zamfirescu – actor, pedagog și regizor român.

²⁰ Victor Duță – scriitor român.

²¹ George Budoi – profesor universitar, autor de epigrame, pamflete, satire, aforisme, cugetări.

Concluzia parțială? Chiar dacă ești ținta unor astfel de atacuri josnice, inexactități, minciuni, falsuri, împletite cu afronturi, nu merită să cobori

atât de jos și să-i bagi în seamă pe autori sau/și adulatori. „Oricare ar fi motivul unei insulte, este întotdeauna cel mai bine să o treci cu vederea; căci prostia nu merită resentiment, iar răutatea este pedepsită prin neglijare”, zicea Samuel Johnson²².

²² Samuel Johnson
– scriitor englez cu
contribuții în poezie,
eseuri, morală etc.

Fără propuneri de lege ferenda

În concepția noastră, ori de câte ori remarci că unele mecanisme sociale au hibe, critici, vii și cu propuneri de corecție, pe care le-ai studiat și crezi că vor ajuta la o mai bună funcționare a societății. Întotdeauna legea existentă poate fi optimizată, iar interesul societății care evoluează este să își aducă legile la nivelul la care ea s-a ridicat, nu să fie oprită de la progres de reguli perimate sau neîndestulătoare.

Vom trage totuși niște concluzii, fiindcă, în pofida faptului că declarăm că nu poți eradica anumite stări negative de fapt, este bine să analizezi cum poți suferi mai puțin de pe urma lor. Vom porni de la niște stări de fapt simple, pe care le vom considera axiome. Dacă cineva dorește să ne contrazică, așteptăm replici argumentate. Probabil că vom ajunge la ceva mai bun.

Până atunci, afirmăm că și militarii trebuie să beneficieze de aceeași protecție a datelor personale ca și ceilalți cetățeni europeni. Acest lucru ar trebui să-i liniștească, dar nu să-i adoarmă. Să nu uităm că jurnalismul constituie o excepție, și încă una largă, de la regulile de protecție a datelor personale. Să nu oitem că destui foști colegi, cunoscuți sau nu, și-au descoperit vocația de jurnalist și s-au apucat de lucru, atunci când nimeni nu le mai cerea nimic, presupunând că au dat tot ce puteau în timpul activității, până la pensionare. Dar ei par să fie odihniți și dornici să fie participanți fervenți la mari dezvăluiri, la elucidări de probleme care au constituit de multă vreme preocupări ale specialiștilor. Alături de ei și în spatele lor, se aliniază și se încolonează alții. Să nu pierdem din vedere că reaua-voință și neștiința vor exista întotdeauna, ca laturi nedorite ale naturii umane.

Recapitulăm. Pe de o parte, suntem cetățeni ai Uniunii Europene. Nu există o legislație mai bună, dedicată apărării protecției vieții intime și datelor personale ca aici. CEDO și CJUE au o jurisprudență substanțială și sunt implicate adânc în apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor aflați în competența lor.

Pe de altă parte, fiind militar, cu o anumită poziție în societate, dată de loc, rol, grad și funcție, protecția datelor personale, a vieții private poate fi spulberată de un cetățean care stă ascuns sub umbrela jurnalismului. Greu de dovedit că scopul celui ce a făcut publice niște informații a fost eminent jurnalistic.

La rândul lor, informațiile pot fi eronate, falsificate, răstălmăcite, prezentate fracționat, iar rezultatul etalării lor poate fi manipularea, deruta, dezinformarea, haosul. Remediul trebuie căutat la instanțele naționale. Între altele, instanțele trebuie să clarifice dacă există un echilibru între libertatea de exprimare și protejarea vieții intime și a datelor personale. Dar cui îi mai e frică de instanțele de judecată, mai ales că judecata se va face în civil, și nu în penal? Zilele acestea, am auzit un comentariu al lui Cristian Tudor Popescu (Popescu 2023), din care reproducem un scurt pasaj: „(...) *Încrederea ridicată de care se bucură Armata nu are nici ea o justificare rațională. Principala realizare a Armatei în ultimii 33 de ani a fost împușcarea civililor și a unor militari nevinovați în decembrie 1989, nepedepsită (...)*” Nu este, neapărat, la prima audiență, o încălcare a datelor personale, cât o jignire imensă adusă unei instituții fundamentale a statului. Credem că autorul abia așteaptă vreo replică, de orice fel. Ca să-i crească ratingul. Ne propusesem să nu dăm nume, dar așa ceva chiar pare ieșit din comun, în sensul negativ.

Nu știm ce rezultate ar putea aduce, pentru indivizi, acționarea în justiție a celor care, în numele jurnalismului, denigrează persoane sau instituții. Probabil mult stres, eforturi canalizate în van, timp pierdut și satisfacții de la zero, la minim. Pentru cei chemați în justiție, este bună și reclama negativă. Cotația crește oricum, se pare. Vor deveni străluciți și faimoși, indiferent de preț. Probabil că sancțiunea va fi minoră. În final, chiar dacă învingător, vei fi câștigătorul unei victorii à la Pirus. Iar dacă cel vizat, prin absurd, se va retrage din jurnalism, imediat îi va lua locul altul.

Părerea noastră este că, dacă o instituție care se respectă poate lupta cu ceva șanse de câștig împotriva unor defăimători și clevetitori, indivizi izolați, atacați pe nedrept, fac mai bine, dacă nu se coboară la nivelul jurnaliștilor fără principii, pentru care deontologie înseamnă preș. Lumea, cea cu cap, va ști să facă diferența.

Concluzia generală: puține drepturi fundamentale sunt absolute. Aceasta înseamnă că exercițiul celorlalte, care sunt relative, poate fi, uneori, restrâns, îngrădit, limitat. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal intră în această ultimă categorie; această realitate juridică trebuie luată în considerare, în raport cu funcția pe care acest drept o îndeplinește în societate și echilibrat cu alte drepturi fundamentale, în conformitate cu principiul proporționalității. Am văzut și vom observa, în continuare, că dreptul la protecția datelor personale și cel la o viață privată pot intra în divergență, coliziune, litigiu cu libertatea de exprimare, alt drept fundamental, care are două ramuri, libertatea de a informa și cea de a fi informat. În lumea dominată de computer și internet, cetățeanul a devenit jurnalist, ceea ce ar putea fi un lucru extrem de valoros pentru democrație, dacă n-ar avea și fațete nocive. Militarii, cetățeni în uniformă, beneficiază, dar și suferă, alături de ceilalți, atât de privilegiile, cât și de prejudiciile democrației în care știința și tehnica au făcut progrese semnificative în domeniul comunicației. Jurnalismul a devenit excepție privilegiată de la regulile de protecție a datelor personale și poate servi cu ușurință ca paravan al elucubrății și toxinelor.

Oricât de mult am perfecționa legislația, vor exista fenomene negative în jurnalism. Opinia noastră este că omenirea nu poate să lupte cu ceva ce se comportă ca o forță de nestăvilit a naturii – reaua-voință și neștiința. Nu avem propuneri de lege ferenda.

Referințe

Bon, Gustave le. 2012. *Psihologia multimediei*. Editura Antet.

citapedia.ro. fără an. „Citate despre jurnalism.” Accesat 8 februarie 2023. <http://subiecte.citapedia.ro/despre.php?s=jurnalism>.

Dejanu, Daniel. 2018. „Geo Bogza (6 februarie 1908 - 14 septembrie 1993) – întemeietorul reportajului artistic din proza românească modernă.” *Argeș Expres*. <http://argesexpres.ro/index.php/cultura/20785-geo-bogza-6-februarie-1908-14-septembrie-1993-intemeietorul-reportajului-artistic-din-proza-romaneasca-moderna>.

Digi24. 2015. „Umberto Eco: E invazia imbecililor. Internetul l-a promovat pe idiotul satului; Marian Preda: Viitorul nu este atât de tragic.” <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/social/umberto-eco-e-invazia-imbecililor-internetul-l-a-promovat-pe-idiotul-satului-marian-preda-viitorul-nu-este-atat-de-tragic-419070>.

EUR-Lex. 1995. „Directiva nr. 46/1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A31995L0046>.

—. 2008a. „Document 62007CJ0073.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A62007CJ0073>.

—. 2008b. „HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră) din 16 decembrie 2008.” *CAUZA C-73/07*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=ecli:ECLI:EU:C:2008:727>.

—. 2016. „REGULAMENTUL (UE) 2016/679 AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>.

—. 2018a. „Regulamentul general privind protecția datelor (RGPD).” https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:310401_2.

—. 2018b. „Repertoriul jurisprudenței CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62017CC0345&from=EN>.

—. fără an. „Izvoarele dreptului Uniunii Europene.” Accesat 1 februarie 2023. <https://eur-lex.europa.eu/summary/RO/l14534>.

—. fără an. „Tietosuojavaltuutettu împotriva Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy.” Cauza C-73/07, Hotărârea Curții (Marea Cameră) din data de 16 decembrie 2008.

European Court of Human Rights. 2012. „CASE OF AXEL SPRINGER AG v. GERMANY.” <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109034%22%5D%7D>.

Golden Data Law. 2020. "Buivids: Rage posting to YouTube may qualify as «Journalistic Activity»" <https://medium.com/golden-data/buivids-rage-posting-to-youtube-may-qualify-as-journalistic-activity-ac01df537021>.

Hotca, Mihai Adrian. fără an. „Este practica judiciară izvor de drept în sistemul judiciar românesc?” Accesat 1 februarie 2023. <https://www.juridice.ro/essentials/3402/este-practica-judiciara-izvor-de-drept-in-sistemul-judiciar-romanesc>.

Juridice.ro. 2012. „CAUZA AXEL SPRINGER AG ÎMPOTRIVA GERMANIEI.” <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2015/12/Axel.pdf>.

Kristo, Renata Martini. 2017. "Umberto Eco and Emotions in The Time of Internet." *International Journal of Social and Educational Innovation* 4 (7). <https://www.journals.aseiacademic.org/index.php/ijsei/article/view/102>.

Maciu, Armand. 2021. „Prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private – aspecte jurisprudențiale – cazul Buivids.” *Sesiunea științifică comună a Cercului de Dreptul Uniunii Europene și Cercului de Drept Internațional Public*. București: Universitatea Nicolae Titulescu.

Marin, Iulia. 2021. „Cum echipe de jurnalism de investigații, de la Recorder, Rise Project și Libertatea, au fost obligate de magistrați să șteargă articole.” <https://www.libertatea.ro/stiri/cum-echipe-de-jurnalism-de-investigatii-de-la-rise-proiect-libertatea-si-recorder-au-fost-obligate-de-magistrati-sa-stearga-articole-3738603>.

Micul, Răzvan Nicolae. 2015. „Jurnalist sau prestator de servicii de comerț electronic? Criterii obiective pentru determinarea calității de jurnalist.” <https://www.juridice.ro/author/soslow>.

Mitrache, Daciana. 2019. „Tulburătorul reportaj scris de Geo Bogza despre Valea Oltului: «Valuri de oameni, cu rapacitatea valurilor de lăcuste, culcă pădurile la pământ».” <https://adevarul.ro/stiri-locale/ramnicu-valcea/foto-tulburatorul-reportaj-scris-de-geo-bogza-1933345.html>.

O’Sullivan, Neil și Immanuel Akale. 2019. "CJEU considers individuals' liability under data protection law in respect of videos published on YouTube." <https://www.addleshawgoddard.com/en/insights/insights-briefings/2019/litigation/resolve-litigation-newsletter-spring-2019/cjeu-considers-individuals-liability-under-data-protection-law/>.

Popescu, Cristian Tudor. 2023. „Privatizarea lui Dumnezeu și tunurile Armatei Române.” <https://www.youtube.com/watch?v=2g-Axb75LyM>.

Rudoiu, Mihnea. 2015. „Cum recunoaștem un prost.” <https://www.contributors.ro/cum-recunoastem-un-prost/>.

tpu.ro. 2011. <https://www.tpu.ro/arta-si-cultura/am-nevoie-de-niste-idei-ca-sa-pot-comenta-proverbul-asta-cine-nu-stie-si-nu-stie-ca-nu-stie-e-prost-ocoleste-l-cine-nu/>.

Unjieng, Philip Cu. 2021. "Invasion of the idiots?" *Manila Bulletin*. <https://mb.com.ph/2021/08/22/invasion-of-the-idiots/>.

Vasilescu, Mircea. 2021. „Marmelada digitală și mica tiranie a prostelii.” *Dilema veche*. <https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/marmelada-digitala-si-mica-tiranie-a-prostelii-632298.html>.

Voiculescu, Loredana. 2016. „Umberto Eco, în 2015: Televiziunea și internetul au promovat idiotul satului.” <https://republica.ro/umberto-eco-in-2015-televiziunea-si-internetul-au-promovat-idiotul-satului>.

Wikipedia. fără an. Accesat 20 ianuarie 2023. https://ro.wikipedia.org/wiki/Geo_Bogza.

—. fără an. „Advocate general.” Accesat 26 noiembrie 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/Advocate_general.

—. fără an. „Cristian Tudor Popescu.” Accesat 20 ianuarie 2023. https://ro.wikipedia.org/wiki/Cristian_Tudor_Popescu.

—. fără an. „Emilia Șercan.” Accesat 20 ianuarie 2023. https://ro.wikipedia.org/wiki/Emilia_Șercan.

Securitatea personalului ONU în misiunile și operațiile de pace

The security of United Nations personnel in peace missions and operations

Student doctorand Marius Vasile MANGA*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: mangamarius77@yahoo.com

Abstract

Personalul organizațiilor și organismelor internaționale este expus nu numai la situații de conflict existente în state în colaps în care se desfășoară misiuni și operații de pace, dar și la o nouă gamă de riscuri și amenințări, rezultate dintr-un tablou securitar complex, dominat de noi mutații conceptuale și de un ritm alert privind dezvoltarea tehnologică. Trendul victimelor în rândul angajaților Organizației Națiunilor Unite (ONU) în ultimii ani rămâne ridicat, ceea ce ne arată că, în continuare, violența armată constituie un fenomen amplu în zonele misiunilor și operațiilor de pace. Procesul de reducere a riscului este complex și se bazează pe nevoia de realizare a unei evaluări permanente și de o manieră adaptativă a situației de securitate, precum și pe o corelare continuă a acestor riscuri cu nivelul de capabilități avute la dispoziție.

The personnel of international organizations and bodies are exposed to a variety of risks and threats, not only in existing conflict situations in collapsing states where peacekeeping missions and operations are carried out, but also due to a complex security environment dominated by new conceptual mutations and an alert pace of technological development. The trend of casualties among United Nations (UN) employees in recent years remains high, indicating that armed violence is still widespread in mission areas and peace operations. The process of mitigating risk is complex and based on the need for a permanent assessment of the security situation in an adaptive manner, as well as a permanent correlation of these risks with the level of available capabilities.

Cuvinte-cheie:

conflict; riscuri; atacuri armate; colaps; amenințări; căști albastre.

Keywords:

conflict; risks; armed attacks; collapse; threats; blue helmets.

Numărul total al conflictelor internaționale clasice, tradiționale a scăzut de la începutul anilor '90, iar cele actuale, emergente au loc în regiuni cu potențial de risc ridicat. Fragmentarea statelor prin controlul ineficient al guvernului asupra teritoriului și populației, diviziunile etnice și religioase, nivelul scăzut al serviciilor sociale etc. contribuie la colapsul statelor, generând insecuritate. Reconstrucția unui astfel de stat nu este posibilă fără intervenția comunității internaționale, prin mijloacele și instrumentele avute la dispoziție: misiunile și operațiile de pace.

Scopul studiului vizează observarea sistematică a evoluțiilor din punct de vedere securitar care au loc în cadrul misiunilor și operațiilor de pace ale Organizației Națiunilor Unite (ONU), și impactul asupra securității personalului propriu. Vom diagnostica deficiențele din plan structural care afectează aceste misiuni, având în vedere evoluția conceptului de securitate în cadrul ONU, dar și gama de amenințări și riscuri la adresa celor responsabili cu asigurarea securității.

În acest sens, metodele utilizate în evaluarea stării reale privind nivelul de securitate a personalului ONU în misiuni și operații de pace s-au concentrat pe prelucrarea și interpretarea datelor colectate din documentele de tip statistic ale organizației, precum și pe observarea sistematică și interpretarea acestora, în sensul emiterii unor concluzii la problematica de studiu.

Un aspect cheie al acestei problematice nu este acela că situațiile de conflict au devenit mult mai violente sau mai numeroase în ultimii ani, ci, mai degrabă, că personalul organizațiilor internaționale, în special al Organizației Națiunilor Unite, a devenit mai expus riscurilor de securitate în zonele de conflict.

Expunerea crescută la riscuri are o strânsă legătură cu:

1. multitudinea de mandate care trebuie îndeplinite de misiunile și operațiile de pace;
2. gama diversificată de amenințări care caracterizează mediul de securitate al zonelor de risc în care se desfășoară astfel de misiuni;
3. angajamentele de tip competitiv, pentru implementarea diverselor proiecte, ale fondurilor, programelor, agențiilor, organizațiilor nonguvernamentale (ONG) în zone cu grad ridicat de risc.

În plus, proliferarea armamentului a avut un impact semnificativ atât asupra mediului politic, cât și asupra celui de securitate, cu impact direct asupra conflictelor contemporane. Diferite grupări care acționează în astfel de medii pot să se înarmeze și să creeze un grup armat activ într-un timp relativ scurt. Cu un minim de pregătire, aceste grupări se pot angaja în conflicte cu alte grupări, miliții sau forțe guvernamentale. În acest mediu, Organizația Națiunilor Unite devine o țintă directă pentru grupările care consideră prezența acesteia ca fiind contrară intereselor și obiectivelor lor.

Impactul evoluției operațiilor și misiunilor de pace asupra securității personalului propriu

Operațiile clasice de menținere a păcii aveau în vedere, printre altele, în opinia prim-secretarului general Dag Hammarskjold, „interzicerea oricărei inițiative privind uzul de forță, *exceptând autoapărarea*” (Organizația Națiunilor Unite 1958, 31). Forțele ONU trebuiau așadar să fie neutre, fără să se poziționeze de o parte sau de alta a celor implicați în conflict, această abordare devenind un principiu de bază care a rezistat până la sfârșitul Războiului Rece.

Cu toate acestea, așa după cum se poate observa din graficul de mai jos, numărul victimelor în rândul personalului misiunilor și operațiilor de pace a fost în continuă creștere până în anul 1990, acest lucru determinând o postură mai puternică din partea organizației.

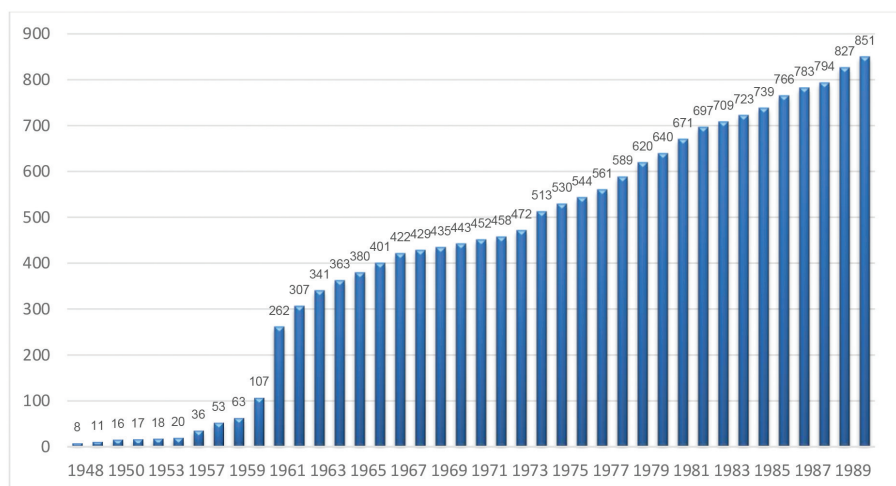

Figura 1. Numărul de victime (cumulativ) din rândul personalului ONU (misiuni de menținere a păcii) în intervalul 1947-1990

Sursa: calculele autorului, în baza datelor DPKO (Departamentul ONU de menținere a păcii 2022b)

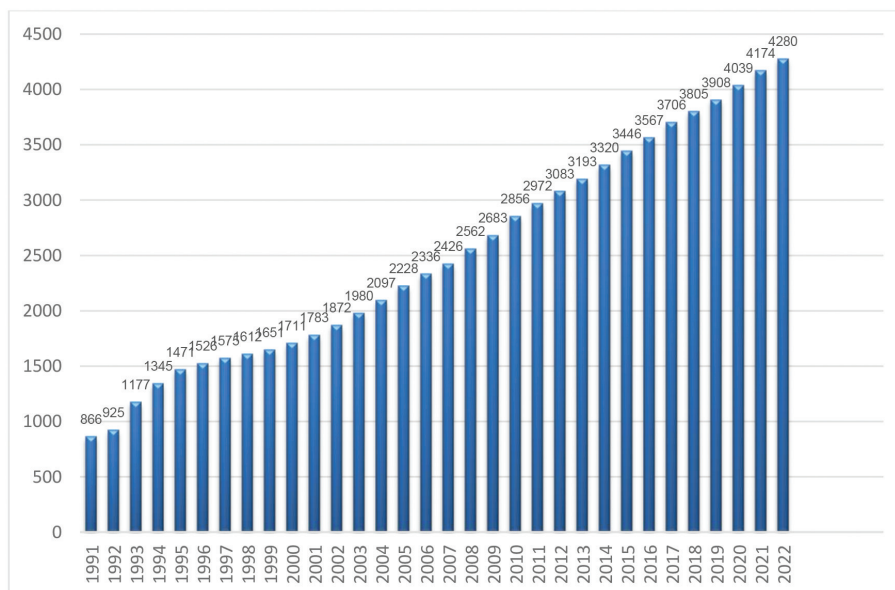
Un document programatic al organizației de la începutul anilor '90, „*Agenda pentru pace*”, asumat de Secretarul General ONU de la acea vreme, Boutros Ghali, a determinat o schimbare de viziune în ceea ce înseamnă folosirea forței pentru căștile albastre. Apare conceptul de unități pentru operații de impunere a păcii („*peace enforcement units*”) (Organizația Națiunilor Unite 1992), cu circumstanțe clar definite în care acestea să se desfășoare.

Sfârșitul Războiului Rece a marcat apariția de noi conflicte pe scena globală și, implicit, o creștere a numărului misiunilor ONU. Astfel, numărul de angajați ai ONU din misiunile de menținere a păcii sau politice a crescut de peste șapte ori între 1991 și 2022, ajungând la peste 75.000 (Departamentul ONU de menținere a păcii 2021).

Are loc, totodată, o diversificare a mandatelor acestor misiuni și operații de pace, sarcinile privind reconstrucția și dezvoltarea statelor în colaps fiind completate cu activități de prevenire, mediere și soluționare a conflictelor. Acest lucru a determinat o mobilitate mai ridicată a personalului organizațiilor internaționale, în special în zonele de conflict, sporind astfel gradul de risc și expunere.

Concomitent cu această dinamică, s-a constatat o creștere a numărului de decese în rândul personalului ONU după 1990, ca urmare a unor acțiuni violente. Astfel, în 1993, 252 de angajați ai misiunilor de menținere a păcii și-au pierdut viața (127 din cauza unor acțiuni violente), față de 59 în anul precedent (Departamentul ONU de menținere a păcii 2021), acesta fiind, de altfel cel mai mare număr de morți înregistrat într-un an în misiunile ONU de menținere a păcii.

Figura 2. Numărul de victime (cumulativ) din rândul personalului ONU (misiuni de menținere a păcii) în intervalul 1990-2022
Sursa: calculele autorului, în baza datelor DPKO (Departamentul ONU de menținere a păcii 2022b)

Conceptul privind impunerea păcii, vizat prin documentul „*Agenda pentru pace*” fusese implementat, dar trendul privind situația personalului decedat în misiuni a rămas ascendent, așa după cum se poate vedea din graficul de mai sus, ca urmare a deteriorării situației de securitate în zonele în care se desfășurau misiuni de pace. Evoluția evenimentelor ulterioare la nivel global – focarele de conflict, izbucnite în țări precum Angola, Rwanda, Somalia, fosta Iugoslavie și atrocitățile comise – a arătat cât se poate de clar că este nevoie de o resetare a acestor operații de pace, incapabile să facă față unor astfel de conflicte.

În anul 1995 Secretarul General emite un supliment la documentul inițial (Organizația Națiunilor Unite 1995), în care abordarea privind folosirea păcii în operațiile de menținere a păcii este mult mai elocventă. Crește semnificativ importanța protecției civililor prinși în conflictul dintre două sau mai multe părți beligerante, iar folosirea forței, începând cu anul 1999, se va face în baza Capitolului 7 din Cartă, în vederea îndeplinirii misiunii primite de către contingente. Astfel, forțele de menținere a păcii nu mai aveau doar un rol reactiv, ci, prin preluarea inițiativei, abordarea devenea de tip proactiv în ceea ce privește recurgerea la forță.

Anii 2000 marchează o schimbare de abordare referitor la securitatea personalului civil existent în aceste misiuni și operații de pace. Dacă sistemul de securitate al anilor '90 era coordonat printr-un Birou al Coordonatorului de Securitate al Națiunilor Unite (UNSECOORD), numit de Secretarul General, în 2001 Adunarea Generală a autorizat

numirea unui Coordonator de Securitate al ONU la nivelul de Asistent Secretar-General, sporindu-se, totodată, în anul 2002, numărul de posturi de ofițeri de securitate din teritorii care ajungea la 300 (100 de angajați internaționali și 200 de recrutări pe plan local) (Departamentul de Siguranță și Securitate al ONU, fără an). Pe lângă UNSECOORD, Departamentul Operațiilor de Menținere a Păcii (DPKO) avea implementată propria structură de securitate pentru personal civil în operații de menținere a păcii.

Evaluăm că evoluția misiunilor de pace, în special după încheierea Războiului Rece, creșterea numărului de trupe participante la misiuni, diversificarea mandatelor pe linia prevenirii, medierii și soluționării conflictelor au afectat nivelul de securitate a personalului propriu. Totodată, schimbările care țin de tipologia conflictelor și apariția unor noi tipuri de amenințări (hibride, asimetrice) au modelat mediul operațional specific zonelor de risc. Numărul de victime, în creștere de la an, la an a dus la schimbări majore în ceea ce înseamnă conceptul de securitate în cadrul ONU.

Constituirea Departamentului de Siguranță și Securitate (DSS – *Department of Safety and Security*), punct de cotitură privind conceptul de securitate în cadrul organizației

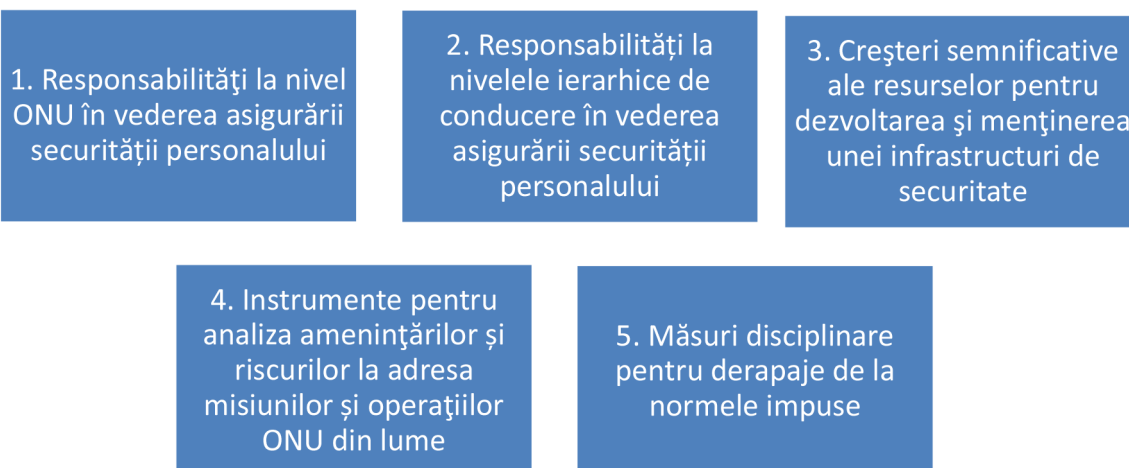
În pofida creșterii preocupărilor privind conceptul de securitate, momentul de cotitură în domeniul securității personalului ONU a fost atacul sinucigaș cu un camion-capcană asupra sediului ONU de la Hotel Canal din Bagdad, din 19 august 2003, atac în urma căruia și-au pierdut viața 22 de angajați ONU (inclusiv Reprezentantul Special al Secretarului General în Irak) și au fost rănite peste 150 de persoane.

La doar câteva săptămâni după explozia din 19 august, ONU a fost din nou ținta unui atac la Hotelul Canal, din care au rezultat 2 decese și 19 răniți, inclusiv 2 angajați ai ONU. În urma investigației atacului, raportul Comitetului Independent privind Siguranța și Securitatea personalului ONU, condus de Martti Ahtisaari, fostul președinte finlandez, cunoscut drept Comitetul Ahtisaari, a făcut următoarea evaluare, definitivă pentru viitorul conceptului de securitate în cadrul organizației:

„ONU ar putea, teoretic vorbind, să fie ținta atacurilor oriunde și la orice moment, de la Bagdad la Kabul, Nairobi, Jakarta, Geneva sau New York. Nu există indicii că făptuitorii atacului din Bagdad se vor abține de a ataca alte ținte ONU din lume.” (Organizația Națiunilor Unite 2003, 24)

Comisia Ahtisaari, prin urmare, a făcut apel la o nouă strategie de securitate revizuită pentru ONU, cu cinci piloni esențiali (Organizația Națiunilor Unite 2003, 26-28).

Ca urmare a acestui demers, în 2004, Secretarul General ONU a prezentat, în cadrul celei de a 59-a sesiuni a Adunării Generale, raportul A/59/365, din 11 octombrie 2004, cu titlul *”Strengthened and unified security management system for the United*

Nations” ([Organizația Națiunilor Unite 2004](#)), în care se arăta starea de fapt a sistemului de securitate al Organizației Națiunilor Unite și se propuneau măsuri radicale pentru consolidarea acestei părți importante a organizației.

Acest lucru a dus la adoptarea Rezoluției *A/RES/59/276, XI, 7-23 decembrie 2004* de către Adunarea Generală, prin care a fost creat Departamentul de Siguranță și Securitate (*DSS – Department of Safety and Security*), în scopul coordonării efective a misiunilor ONU, din punctul de vedere al securității, prin asigurarea unui răspuns coerent, eficient și în timp util pentru toate amenințările la adresa personalului ONU.

În timpul unei revizuirii la nivel strategic, începută în perioada 2014-2015, *DSS (Department of Safety and Security)* încearcă să se adapteze mediului global de securitate cu noi provocări și tipuri de amenințări, printr-o mai bună integrare a resurselor de securitate existente ([Organizația Națiunilor Unite 2015](#)).

Astfel, departamentul de securitate a inițiat proiectul de integrare în cadrul Secretariatului Națiunilor Unite (*UNSSSIP – United Nations Safety and Security Secretariat Integration Project*) pentru a integra resursele de securitate (personal și capacități) ale *DPA (Department of Political Affairs, devenit din 2019 Department of Political and Peacebuilding Affairs – Departamentul de afaceri politice și de consolidare a păcii)*, *DPKO (Department of Peacekeeping Operations, devenit, din 2019, Department of Peace Operations – Departamentul pentru operațiuni de pace)*, *DFS (Department of Field Support devenit, din 2019, Department of Operational Support – Departamentul de suport operațional)* și *DSS (Department of Safety and Security)*, toate sub gestionarea și responsabilitatea *DSS (Misiunile permanente ale ONU 2016)*.

Departamentul de Siguranță și Securitate realizează, astfel, prin integrarea personalului de siguranță și securitate din cadrul Secretariatului o eficiență mai mare în asigurarea serviciilor de securitate. Astfel, în cadrul unei strategii de securitate cuprinzătoare, toate entitățile ONU implicate într-o anumită zonă de conflict implementează standarde comune și proceduri stricte de securitate.

Ce se întâmplă însă cu trupele participante ale statelor membre care sunt detașate în misiuni de pace cu rol în asigurarea securității bazelor ONU și a personalului?

Dacă anii de început ai misiunilor de pace presupuneau misiuni, sub Articolul VI din Carta ONU, așa după cum am arătat mai sus, gama de amenințări asimetrice, caracteristică acestui început de mileniu, constituie o provocare majoră. Putem spune că steagul ONU și casca albastră nu mai oferă „protecție”, și o abordare mult mai incisivă este necesară pentru contracararea acestor amenințări.

Din numărul total de victime (4.266) în rândul angajaților ONU, începând cu anul 1948 până în prezent, 1.108 ([Departamentul ONU de menținere a păcii 2021](#)) și-au pierdut viața, din cauza atacurilor armate asupra personalului și bazelor sau asupra convoaielor ONU. De altfel, membri ai personalului militar, de poliție și securitate, decedați în astfel de misiuni (ca urmare a atacurilor armate, accidentelor, bolilor) constituie procentul cel mai ridicat 77% dintr-un efectiv de 4.266.

Trendul negativ s-a menținut, din nefericire, și mai aproape de zilele noastre. În perioada 2013-2017, a fost înregistrat cel mai mare număr de victime din ultimii cinci ani: 623, cu un trend ascendent privind numărul victimelor atacurilor armate (203) ([Departamentul ONU de menținere a păcii 2022c](#)).

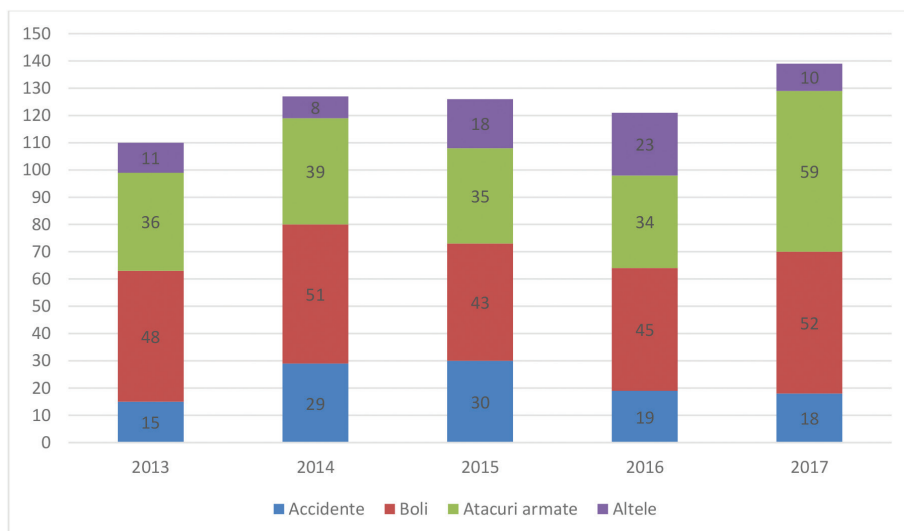

Figura 3. Numărul victimelor din rândul personalului ONU (misiuni de menținere a păcii), din perioada 2013-2017 cu cele mai multe decese din istoria ONU
Sursa: calculele autorului, în baza datelor DPKO ([Departamentul ONU de menținere a păcii 2022b](#))

Acest lucru se întâmplă deoarece contingentele militare și de poliție sunt cel mai expuse accidentelor, bolilor și atacurilor armate, desfășurând deseori misiuni în afara bazelor ONU, în zona comunităților, în condiții de risc ridicat. Atacatorii dispun de o gamă diversificată de modalități de executare a atacurilor asupra personalului ONU: atacuri la locații cu arme de foc, ambuscade; instalare de dispozitive explozive improvizate; folosirea de mașini-capcană etc. De cele mai multe ori, dotarea neadecvată a personalului, pregătirea insuficientă pentru zonele de risc, procedurile operaționale neconforme pe timpul desfășurării misiunilor și calitatea precară a informațiilor și datelor primite pe perioada evaluărilor de securitate duc la reacții întârziate sau la absența acestora.

Concluzii

În ceea ce privește consolidarea conceptului de securitate a personalului propriu, este necesară o regândire a răspunsului de tip militar la atacurile armate, executate asupra bazelor ONU și personalului organizației.

Operațiile de pace au personal atât militar, cât și civil, din țări cu nivel diferit de dezvoltare, fapt ce presupune o gamă de provocări variate pentru acest tip de misiuni. Proveniența personalului misiunii de pace din țări slab dezvoltate economic poate influența gradul de dotare al personalului militar, precum și nivelul scăzut de instruire și pregătire în domeniul misiunilor multinaționale. Riscurile și amenințările trebuie privite într-un cadru mai larg, având în vedere faptul că insecuritatea nu ține cont de granițele trasate pe hartă, fiind constituite facțiuni și grupări rebele care dețin monopolul violenței și care acționează transfrontalier, cu scopul creșterii influenței în regiune.

Conflictele armate există pentru că există arme la îndemâna acestor grupări de criminalitate organizată. Având în vedere că proliferarea armamentului constituie un scop distinct al acestor actori nonstatali, organizația trebuie să identifice și să elaboreze o strategie bine definită privind fenomenul de crimă organizată. Aceste grupări infracționale nu își desfășoară activitatea doar într-un singur stat, ci exportă insecuritate și în statele vecine, perpetuând spirala violenței la nivel regional.

Concluzionând, putem spune că ansamblul de acțiuni ostile și factorii de instabilitate care determină volatilitatea stării de securitate, punând în pericol viața și integritatea personalului în teatrele de operații, constituie o problemă de relevanță majoră. Identificarea unor soluții privind reducerea riscului pentru acest personal este vitală, având în vedere necesitatea implementării mandatelor unor astfel de misiuni și operații de pace pentru atingerea scopului comunității internaționale – acela de promovare a păcii și securității pretutindeni pe glob.

Referințe

Departamentul de Siguranță și Securitate al ONU. fără an. "History of UNDSS." Accesat 12 iunie 2020. <https://dss.un.org/About-Us/-History>.

Departamentul ONU de menținere a păcii. 2021. "Fatalities by year up to 31 Oct 2021." https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/stats_by_year_1_68_october_2021.pdf.

—. 2022a. "Contributions of Uniformed Personnel to UN by Country and Personnel Type." https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/01_contributions_to_un_peacekeeping_operations_by_country_and_post_55_october_22.pdf.

—. 2022b. "Fatalities by Year up to 31 Jan 2022." https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/stats_by_year_1_71_january_2022.pdf.

—. 2022c. "Fatalities by year and incident type up to 11/30/2022." https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/stats_by_year_incident_type_5_81_november_2022.pdf.

—. 2022d. "Troups and Police Contributors." <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>.

Lehaci, Niculai-Tudorel. 2017. *Operații multinaționale: curs universitar*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Misiunile permanente ale ONU. 2016. "UNDSS launches integration project for Safety and Security." <https://www.un.int/news/undss-launches-integration-project-safety-and-security-0>.

Organizația Națiunilor Unite. 1958. "Summary study of the experience derived from the establishment and operation of the Force." <https://undocs.org/A/3943>.

—. 1992. "An Agenda for Peace." <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>.

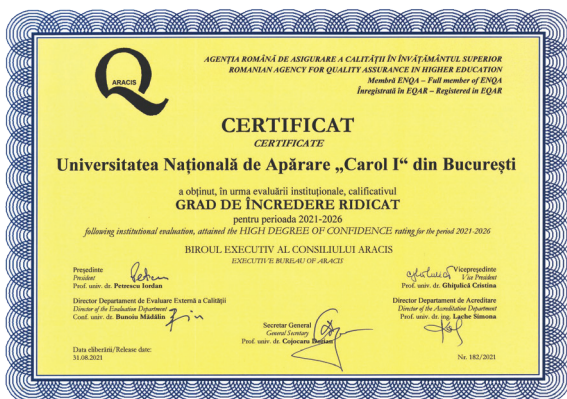
—. 1995. "Supplement to an Agenda for Peace." <https://digitallibrary.un.org/record/168325>.

—. 2003. "Ahtissari Report." <https://digitallibrary.un.org/record/529406?ln=en>.

—. 2004. "Strengthened and unified security management system for the United Nations." https://digitallibrary.un.org/record/532572?ln=zh_CN.

—. 2015. "Safety and security of humanitarian personnel and protection of United Nations personnel." <https://undocs.org/A/70/383>.

Seaman, Kate. 2016. *The United Nations, Peacekeeping and Global Governance*. New York: Routledge.

EDITOR

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
 (Editură cu prestigiu recunoscut de Consiliul Național de
 Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare)
 Adresa: Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
 e-mail: buletinul@unap.ro
 Tel. 319.48.80 / 0365; 0453

Bun de tipar: 06.04.2023
 Lucrarea conține 180 de pagini.